VASILE SZAKACS

BURSA EXPLICATĂ SIMPLU

CE ÎNSEAMNĂ ȘI CUM SE CÂȘTIGĂ LA BURSĂ

www.bursa-explicata.ro

© 2022 Vasile Szakacs
Orice reproducere, chiar și parțială, a acestei lucrări este interzisă fără acordul scris al autorului.

Redactare și corectură: Manuela Bulat
Design copertă și interior: WMD Graphic Design SRL

ISBN: 978-973-0-36987-8

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

VASILE SZAKACS

BURSA
EXPLICATĂ SIMPLU

CE ÎNSEAMNĂ ȘI CUM SE CÂȘTIGĂ LA BURSĂ

București, 2022
www.bursa-explicata.ro

Scanned with OKEN Scanner

DEDICAȚIE

Salut, prieteni!

Vă mulțumesc pentru interesul de a parcurge această carte, o carte scrisă în perioada octombrie 2021 – iunie 2022, în care am prins vârful unui mare trend ascendent, de peste 10 ani, și intrarea într-un *bear market*. Aoleu, ce-i aia trend ascendent? Ce e aia *bear market?* Vasile, ce ne faci? Ne iei la mișto? Dragi prieteni, răspunsurile sunt aproape. Și nu sunt complicate deloc.

Veți afla din paginile acestei cărți ce înseamnă efectiv bursa, iar după parcurgerea ei, veți fi echipați cu cele mai bune cunoștințe pentru a ști să alegeți companii bune și să profitați cât mai mult de aprecierea acțiunilor acestora.

Veți ști de ce nu cumpăr Tesla, de ce a picat Uipath cu peste 80% de la listare și cum puteți face bani de un Lamborghini cu cât ați da pe un Logan.

Am scris această carte avându-i în vedere pe cei doi copii ai mei și dorind să le las ceva scris din experiența mea de peste 15 ani în tranzacții bursiere.

Totodată, dedic această carte familiei mele lărgite, adică tuturor românilor, și sunt convins că până și voi, cei care citiți această carte, puteți fi următorii Warren Buffet sau George Soros. Cu certitudine, puteți deveni! După ce veți termina cartea, veți ști că puteți deveni.

Am scris această carte în română, pentru români, pentru a-i ajuta a înțelege toate aspectele pieței de capital prin prisma unui *trader* cu experiență și rezultate.

În această carte, mă refer în principal la bursele americane și companiile listate acolo, deoarece au o vastă istorie care se poate accesa cu lejeritate și datorită ușurinței de a găsi informații despre o companie listată pe NYSE sau Nasdaq. Absolut toate principiile de analiză a graficului și de analiză fundamentală companiei se aplică pentru orice bursă și orice companie, inclusiv pentru cele listate la Bursa de Valori București.

Toate subiectele abordate în această carte pot fi aprofundate și prin citirea altor cărți (spre exemplu, despre macroeconomie, bănci centrale, rapoarte financiare, analiză

tehnică etc.) Această carte nu dorește să fie un curs de la ASE pentru care studenții să învețe în sesiune, ca să ia notă mare. Poți să iei 10 la examen, însă la bursa reală poți să-ți pierzi toți banii. Nu e bine!

Am dorit să simplific cât se poate tot acest domeniu vast și să-l prezint într-o formă ușoară, care să fie înțeleasă de multă lume. Această carte nu își propune să prezinte o situație roz sau mai frumoasă decât este. Vă prezint bursa exact cum e ea și vă spun cum trebuie să gândiți pentru a transforma 5000 în 50.000.

Eu am o gândire tehnică/analitică, dar am constatat că exprimarea scrisă este mai plăcută decât mă așteptam. Am păstrat o mare parte din jargonul bursier în limba engleză, pentru că traducerea sa în română năștea alte conotații. Gândiți-vă cum s-ar traduce în română *head and shoulders* sau *double bottom.*

Am scris această carte cu dragoste, știință și pasiune și v-o dedic din tot sufletul.

The stock market will set you free!

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

DESPRE BURSĂ

În acest capitol, vorbim un pic despre ce înseamnă bursa, cine sunt participanții, ce burse majore există, ce sunt indicii bursieri, ce firme de brokeraj există, cum ne deschidem un cont și de ce nu recomand să tranzacționați în marjă.

BURSA

Tranzacționarea la bursă are foarte multe asemănări cu alte jocuri populare, iar dacă ați jucat vreodată șah, poker, la cursele de cai sau orice joc de noroc, veți fi mai bine echipați pentru tranzacționarea la bursă.

Pentru a avea succes pe termen lung, trebuie să știi când să cumperi acțiuni, când să le păstrezi și când să le vinzi *(when to hold, when to fold)*, să ai puterea de a te opri din tranzacționare (să nu dai în *gambling addiction)*, să gândești mai multe mutări în avans pentru diferite scenarii posibile, ca la șah, și să știi să pariezi pe calul care are cele mai mari șanse de câștig.

Există armate întregi de macroeconomiști, analiști financiari, economiști care cunosc la nivel teoretic mersul economiilor, însă când intră la bursă au mai puțin succes. Da, trebuie să cunoaștem macroeconomie și tendințele acesteia, însă nu este îndeajuns. Luați un ministru de finanțe, dați-i un capital de 100.000 de euro și vedeți cât mai are după un an. Dacă nu are experiența bursei, în mod cert va avea mai puțin. Pentru că nu diplomele și masteratele aduc bunăstare, oferindu-ți cel mult un salariu bun, ci gândirea ca la poker, istețimea de a-ți folosi cunoștințele, gândirea în avans, pregătirea mentală pentru diferite scenarii de evoluție și experiența de mulți ani la bursă – toate acestea fiind decisive.

Fiindcă ce face economia este una, iar ce face bursa e alta. Bursei îi place să accentueze mișcările economiei reale. Dacă, spre exemplu, o țară are o creștere economică de 5% pe

an timp de 5 ani, atunci este posibil ca bursa să crească cu 25% pe an în fiecare din acești 5 ani. Deci, exagerează cumva mersul economiei reale, devine mai exuberantă, iar în al cincilea an, pare mult supraevaluată și ruptă de realitate. Și invers este la fel – dacă se anunță recesiune, inflație mare, dobânzi mari, bursa începe să scadă și poate să ajungă la -25% în jumătate de an, chiar dacă recesiunea va fi ușoară, de doar -1% să zicem. Și la -25% apar însă foarte multe oportunități de cumpărare. Așa merge bursa, exagerează mișcările în ambele direcții.

Nu este simplu, dar nici complicat să tranzacționezi la bursă, pentru că, în fond, totul se reduce doar la cumpărarea unor acțiuni, păstrarea lor și vânzarea ulterioară. Ce face prețul acțiunii la bursă după ce o cumpărăm nu mai este sub controlul nostru – poate să crească cu 300% într-o zi, poate să scadă cu 70% într-altă zi, poate să fie delistată, poate să poarte un dividend cu o rată de 50%, multe lucruri se pot întâmpla.

Avem însă control în privința alegerii companiei (ca la cursele de cai, când alegem calul și jocheul), a cât din capital expunem pentru asta și asupra alegerii momentului când vindem acțiunile. Atât!

În cartea aceasta, vă explic ce trebuie să faceți și cum trebuie să gândiți pentru a alege calul cel mai sprinten, și nu vreo mârțoagă obosită.

La matematică, învățăm că 1 + 1 = 2 mereu și întotdeauna, și azi, și mâine, și peste 1000 de ani. La fizică, învățăm că după noapte vine zi, că apa îngheață la sub 0 grade Celsius și fierbe la 100 de grade Celsius, mereu și întotdeauna, și azi, și mâine, și peste 1000 de ani. La bursă nu este la fel.

Aici, trebuie să gândim conștienți că 1 + 1 nu face 2 și nu dă mereu același rezultat. Adică, de exemplu, azi 1 + 1 = 3, mâine 1 + 1 = 6, iar poimâine 1 + 1 = -3. Iar asta nu este o știință exactă și de aceea nu se poate preda la universitate „Cum devenim miliardari la bursă". Ce bine ar fi! S-ar duce în cap societatea, pentru că nimeni nu ar mai dori să muncească.

DE CE SĂ INVESTEȘTI LA BURSĂ?

Alături de investițiile în lingouri de aur, bijuterii, artă, imobiliare, obligațiuni, investiția în acțiuni ale companiilor listate la bursă reprezintă un mod foarte bun de a ne proteja capitalul de-a lungul timpului. De ce?

Pentru că bursa oferă posibilitatea de a deveni acționar în companii mai mari sau mai mici, permițându-ne să facem parte din anumite sfere de activitate interesante, care au potențial de inovație și creștere.

Scanned with OKEN Scanner

Datorită faptului că acțiunile acestor companii sunt listate la burse reglementate, putem beneficia de o posibilă apreciere a prețului acestora (de ordinul a 500% în câțiva ani) și de un posibil dividend pe care acestea îl oferă.

Unul dintre cele mai bune lucruri pe care îl oferă bursa față de celelalte forme de investiții este lichiditatea, adică posibilitatea de a-ți vinde acțiunile și a încasa bani pe acestea oricând dorești (în orice zi a săptămânii și între orele de tranzacționare). Toate celelalte forme de investiții necesită timp până când vom reuși să le transformăm în bani lichizi. Investiția în acțiuni implică transformarea lor în bani cash aproape instantaneu, astfel că elimină riscul de a rămâne captivi într-o investiție.

Datorită multiplilor indicatori economici care zilnic apar, a declarațiilor celor de la bănci centrale despre politica monetară a acestora, a declarațiilor oamenilor politici care semnalează o anumită politică economică și a declarațiilor managementului companiilor mari despre condițiile actuale și evoluțiile economice viitoare, bursa reacționează imediat și se ajustează într-o direcție sau alta. Însă viața reală va simți aceste evoluții după o perioadă de 3–6 luni. De aceea, bursa are proprietatea de a anticipa mersul economiilor.

Dar lucrul cel mai bun/important pe care ni-l oferă investițiile la bursă este că ne permite să investim doar în anumite sectoare de activitate care pot performa mai bine în anumite condiții, protejându-ne în acest fel.

Iată câteva exemple de probleme macroeconomice/politice/sociale care pot apărea și cum ne putem proteja prin bursă:

- Apare o inflație puternică – cumpăr acțiuni ale producătorilor de orice, de la cauciucuri la componente industriale și de la pantofi la televizoare, pentru că aceștia vor mări prețul produsului final, vor acoperi inflația și astfel vor avea venituri și profituri în creștere;
- Cresc băncile centrale ratele dobânzilor – cumpăr acțiuni la bănci, case de asigurări, firme de brokeraj, pentru că acestea vor percepe comisioane mai mari de la clienții lor;
- Crește prețul energiei electrice – cumpăr acțiuni ale unor companii producătoare de energie electrică;
- Crește prețul benzinei – cumpăr acțiuni ale unor companii cu mari resurse de petrol, gen OMV, Shell, Chevron etc.;
- Izbucnește un război – cumpăr acțiuni ale unor producători de oțel, companii cu mine de aur.

Și tot așa.

Scanned with OKEN Scanner

Deci, orice fel de problemă ar putea apărea în viaţa reală, bursa îţi oferă din timp posibilitatea de a te poziţiona în aşa fel încât să nu fii afectat, ba chiar din contră, să beneficiezi de aceste probleme.

Dar situaţia nu va fi roz mereu, pentru că preţul acţiunilor mai şi scade. Câteodată, cumperi acţiuni ale unor companii bine văzute, din domenii de viitor, cu rezultate financiare foarte bune, însă preţul acţiunii începe să scadă după ce ai cumpărat. Asta se poate întâmpla din multe motive: compania era mult supraevaluată când am început să cumpărăm, în domeniul în care activează această companie concurenţa a început să-şi facă simţită prezenţa şi să ia din cota de piaţă, graficul acestei companii arată o extenuare a trendului ascendent şi o formaţiune de top etc. Preţul unei acţiuni poate scădea din multe motive. Iar la asta, adăugăm emoţiile şi stresul asociate acestor scăderi, când observăm că portofoliul nostru de acţiuni se reduce şi că investiţia la bursă nu mai este roz.

Riscul principal al bursei îl reprezintă deprecierea acţiunilor pe care le-am achiziţionat. Însă dacă gândim pe termen ceva mai lung, nu avem nevoie imediată de lichidităţi, companiile în care am investit sunt solide şi avem şi un venit lunar din care putem achiziţiona alte acţiuni, atunci putem considera aceste scăderi o oportunitate.

Dacă ne uităm mai atent la bilanţul şi balanţa contabilă a respectivei companii şi ne place ceea ce vedem (spre exemplu, venituri şi profituri în creştere), atunci nu trebuie să ne deranjeze că preţul acţiunii scade, ci dimpotrivă, ar trebui să ne bucure, pentru că vom cumpăra mai ieftin nişte acţiuni care, peste o perioadă de timp de să zicem 1–3 ani, vor fi mai scumpe. Dar, dacă acea companie se confruntă cu probleme mai mari şi ajunge în faliment (lucru care se întâmplă rar), este posibil să nu mai primim niciun ban pe acţiunile deţinute la aceasta. Putem evita acest lucru prin achiziţionarea de acţiuni care se tranzacţionează sub valoarea contabilă (mai multe despre acest lucru, veţi găsi în capitolul despre fundamentele companiei).

Un alt risc îl constituie faptul că putem greşi analiza pe care o facem în privinţa unei posibile evoluţii a condiţiilor economice viitoare. Spre exemplu, putem să considerăm că preţul petrolului va creşte şi mai mult în următoarea perioadă, să începem să cumpărăm acţiuni la diferite companii petroliere şi apoi să constatăm că preţul petrolului stagnează, iar după ceva timp, începe să coboare.

De aceea este bine să nu lucrăm cu un singur scenariu de evoluţie a condiţiilor macroeconomice, ci să avem şi un plan B, şi un plan C – exact ca la un joc de şah, să gândim câteva mutări în avans pentru diferite mutări ale adversarului.

Scanned with OKEN Scanner

Concluzionând, bursa este cea mai potrivită formă de investiție din punctul de vedere al nevoilor de transformare imediate a investiției în lichidități și a protejării împotriva evoluțiilor economice, dar vine cu riscul ca această investiție să scadă ca valoare pe termen scurt.

CE ESTE MAI IMPORTANT DECÂT CAPITALUL?

Din start, vă spun că lucrul cel mai important la bursă nu este cu câți bani intrați sau câți bani aveți la dispoziție. Primul și cel mai important lucru de care aveți nevoie este RĂBDAREA.

Trebuie să acordați timp prețului acțiunii să se desfășoare. Deci, înainte de a intra și a cumpăra ceva, acordați-i poziției pe care o deschideți 3–6 luni, un an sau chiar mai mulți. O dată la 3 luni vin rezultatele companiei, urmate de un *investors call* (prezentare live a rezultatelor financiare, de obicei susținută de CEO-ul și CFO-ul companiei, care apoi preiau întrebări de la analiștii băncilor de investiții mari). Iar aceste rezultate trimestriale arată mai bine cum este poziționată compania. Dacă rezultatele sunt OK, nu contează dacă prețul înregistrează o scădere în prima zi de tranzacționare, păstrați acțiunile până la următoarele rezultate trimestriale sau până când în viața companiei apare ceva care schimbă total fundamentele.

PARTICIPANȚII LA BURSĂ

În mod simplificat, bursa reprezintă locul unde se întâlnesc cei care vând acțiuni și cei care cumpără acțiuni. Însă mai sunt și alți participanți la bursă, de exemplu cei care împrumută bani și cumpără acțiuni (deci nu au inițial acei bani, ci îi împrumută și creează o cerere în creștere a acțiunilor), precum și cei care împrumută acțiunile și le vând pentru a le cumpăra mai ieftin (aceștia se numesc „short selleri" și creează o vânzare în creștere). Cumva, cei care împrumută bani ca să cumpere acțiuni împreună cu cei care împrumută acțiuni ca să le vândă își anihilează forțele.

Însă la bursă mai apare un jucător foarte important, dacă nu chiar cel mai important, *market maker*-ul sau formatorul de piață. Acesta este cel care oferă cotații ferme de cumpărare și vânzare în orice moment și își asumă aceste riscuri. Numai că, având interesul de a produce bani, de multe ori distorsionează piața în sensul că, dacă piața dorește deodată să cumpere multe acțiuni Tesla, să zicem, acesta le poate crea sintetic

Scanned with OKEN Scanner

și le poate oferi la vânzare, stopând creșterea prețului în speranța că le va răscumpăra mai ieftin, într-un timp de 30 sau 45 de zile. *Market maker*-ul se și acoperă împotriva potențialelor pierderi prin diferite strategii, cu scrierea de opțiuni *put* (vânzare) și *call* (cumpărare). Opțiunile de vânzare și de cumpărare sunt contracte legale care oferă proprietarului dreptul de a vinde sau de a cumpăra un anumit pachet de acțiuni la un preț specificat, pentru o perioadă de timp specificată. Despre opțiuni *put/call,* probabil că vom discuta într-o carte viitoare.

Ce înseamnă *long* și *short?* Când cumpărăm o acțiune la o companie înseamnă că am intrat *long* pe acea companie, iar când pariem pe scăderea unei companii sau indice înseamnă că am intrat *short* sau am *shortat* acea companie/indice.

Recapitulând, jucătorii la bursă sunt

- *Long* – cei care cumpără acțiuni + cei care împrumută bani ca să cumpere acțiuni;
- *Short* – cei care vând acțiuni + cei care împrumută acțiuni ca să le vândă;
- *Market maker*-i – cei care oferă o cotație fermă de cumpărare și vânzare.

Așadar, dacă ai cumpărat acțiuni ale unei companii înseamnă că ești *long* pe acea companie. Dacă decizi să pariezi pe scăderea acțiunilor unei companii, ești *short.*

În SUA, în 1988 a fost înființat Plunge Protection Team, un fond care intră la cumpărare agresiv atunci când piața se prăbușește. Apare la cumpărare numai în situații critice, când investitorii sunt panicați și vând foarte mult într-un timp foarte scurt.

Cei care cumpără sunt fonduri de investiții, fonduri de pensii, fonduri suverane, fonduri private, investitori de retail – persoane particulare și companii prin departamentul lor de trezorerie/finanțe.

Cei care împrumută bani ca să cumpere sunt fonduri de investiții, persoane particulare care investesc în marjă – investitori de retail (cu efect de levier).

Cei care vând acțiuni sunt acționari mici și mijlocii care au aceste acțiuni și, în general, sunt fonduri de investiții sau persoane particulare.

Cei care împrumută acțiuni sunt în mare parte fonduri de acoperire *(hedge funds)* care au o strategie *long-short,* adică cumpără unele acțiuni și și sunt *short seller*-i pe alte acțiuni.

Market maker-ii sunt autorizați de bursă și mandatați să ofere lichiditate și cotații ferme. Citadel Securities, Virtu, Sigma sunt printre cei mai cunoscuți.

Trebuie menționat că toți marii brokeri autorizați (gen Goldman Sachs și JP Morgan) au propriile fonduri de investiții și propriile echipe de documentare și cercetare, fiind companii care oferă ratinguri de cumpărare sau vânzare. Când sunt emise de companii

Scanned with OKEN Scanner

de investiții mari, ratingurile influențează mersul acțiunilor pe termen scurt, însă după câteva zile prețul acțiunilor va reveni la trendul principal de dinaintea emiterii ratingurilor. Sunt nenumărate exemple de companii cu foarte multe ratinguri de cumpărare care evoluează în scădere, în ciuda acestora.

Deci, după cum observați, sunt mulți jucători, multe interese, și de aceea este foarte greu ca 1 + 1 să facă 2 sau 3 sau orice alt număr și să fie la fel și mâine, și poimâine. Iar la toți acești actori, mai adăugați diferitele știri economice (decizii ale băncilor centrale, date statistice gen PIB, inflație, șomaj etc.) care împânzesc site-urile financiare, plus multe declarații ale politicienilor despre diferite programe economice de stimulare, plus numeroase declarații ale unor personaje de la băncile centrale, plus diferitele tensiuni geopolitice, și uite-așa nicio zi nu este la fel precum cealaltă, iar ce a funcționat ieri nu mai funcționează la fel mâine sau poimâine.

Însă toți acești actori lasă semne în urma lor, iar aceste semne sunt de foarte mare importanță, arătând foarte clar intențiile lor. Aceste semne trebuie observate și le putem descoperi printr-o analiză a graficelor evoluției prețului, despre care vom discuta în detaliu în capitolul II.

Așadar, urmează să vă explic cum funcționează bursa și să vă arăt cum trebuie să gândiți și să acționați în funcție de ce arată graficele, datele companiei și condițiile macroeconomice.

Modul acesta de a gândi și acționa m-a făcut milionar. Serios. În lei, deocamdată...

Dar, până la capitolul al II-lea, continuăm cu o descriere a burselor majore și a indicilor bursieri.

BURSE MAJORE ȘI INDICI BURSIERI

Cele mai mari și mai dezvoltate burse unde poți cumpăra și vinde acțiuni și alte derivate financiare se află în SUA.

În SUA:

- New York Stock Exchange (NYSE)
- Nasdaq, la New York
- Chicago Board Options Exchange (CBOE)
- Chicago Board of Trade (CBOT)
- Chicago Mercantile Exchange (CME)

Scanned with OKEN Scanner

În Europa:

- Germania – Deutsche Boerse, la Frankfurt
- Franța – Paris Bourse, deținută de Euronext, la Paris
- Marea Britanie – London Stock Exchange, la Londra
- Italia – Borsa Italiana, deținută de Euronext, la Milano
- Spania – Bolsa de Madrid, la Madrid
- Elveția – Six Swiss Exchange, la Zürich
- România – Bursa de Valori București

În Asia:

- Japonia – Tokyo Stock Exchange, la Tokyo
- China – Shanghai Stock Exchange, la Shanghai
- Hong Kong – The stock exchange of Hong Kong
- India – National Stock Exchange, la Mumbai
- Coreea de Sud – Korea Exchange, la Seul

Alte țări reprezentative:

- Australia – Australian Securities Exchange, la Sydney
- Rusia – Moscow Exchange, la Moscova
- Canada – Toronto Stock Exchange, la Toronto
- Brazilia – B3 Stock Exchange, la São Paulo
- Israel – Tel Aviv Stock Exchange, la Tel Aviv
- Arabia Saudită – Saudi Stock Exchange, la Riad

Desigur, orele de tranzacționare variază în funcție de amplasarea geografică și fusul orar. Astfel, raportat la ora României, bursa de la București se deschide la 10.00 și se închide la 18.00. Majoritatea burselor mari din Europa (Germania, Anglia, Franța) se deschid la 10.00 și se închid la 18.30. Bursele din SUA se deschid la 16.30 și se închid la 23.00. Bursele majore din Asia se deschid între 03.00 și 03.30 noaptea și se închid între 09.00 și 09.30 dimineața.

După cum observați, ca *trader* în România, când te trezești dimineața știi închiderea din seara precedentă a piețelor americane și observi ce s-a întâmplat peste noapte pe piețele asiatice. Apoi, pe timpul tranzacționării de la 10.00 la 18.30, *traderii* din Europa au un interval de timp, de la 16.30 până la 18.30, care se suprapune cu deschiderea piețelor americane.

Scanned with OKEN Scanner

Bursele americane sunt cele mai dezvoltate, iar dacă acestea, spre exemplu, cresc cu 2%, atunci toate bursele europene vor afișa câștiguri similare, și viceversa, dacă bursele americane încep să coboare, vor trage în jos mai toate bursele europene. Este foarte posibil ca, până la 16.30, bursele europene să afișeze câștiguri, iar după deschiderea burselor americane, să se coreleze cu acestea și să înceapă să scadă, desigur dacă bursele americane încep să scadă.

Fiecare dintre aceste burse își calculează și afișează zilnic mai mulți indici bursieri, care cresc sau scad în funcție de evoluția companiilor ce îi compun. Dar haideți să aflăm ce sunt acești indici bursieri.

Indicii bursieri au apărut din nevoia de a ști cum a evoluat bursa pe de-a întregul ei într-o anumită zi, și nu o anumită companie în mod specific. Astfel, indicii bursieri au fost construiți în așa fel încât să includă cele mai mari companii listate la bursele respective și să ofere o imagine fidelă asupra evoluției bursei din acea zi.

Există indici care cuprind cele mai mari companii listate la respectivele burse, spre exemplu indicele BET din România sau indicele DAX40 din Germania, însă există și indici care cuprind doar o anumită parte a companiilor listate, care se numesc „indici sectoriali". Aceștia includ exclusiv companii dintr-un singur domeniu, cum ar fi cel financiar, energetic, imobiliar, al telecomunicațiilor, al utilităților etc.

Managerilor de fonduri care au investiții în multe companii (de ordinul sutelor de companii) le este mult mai ușor să observe evoluția unui indice și să acționeze în consecință (să mai cumpere sau să mai vândă) decât a fiecărei companii luată individual.

Totodată, dacă vreun fond de investiții dorește să afle mai multe despre evoluția bursieră dintr-o anumită țară, îi este mai ușor să observe evoluția indicelui principal sau a celui sectorial, pentru a avea o imagine de ansamblu.

Fiecare indice are propria metodologie de calculare, dar marea lor majoritate vor fi construiți după modelul: compania cu cel mai mare preț sau cu cea mai mare capitalizare bursieră va avea cea mai mare greutate în stabilirea indicelui. Astfel, o creștere cu 10% a celei mai mari companii dintr-un indice va avea un impact major pentru acel indice, putându-l duce în sus cu 2%, însă o creștere cu 10% a unei companii mici va avea un impact minor asupra acestuia, cu o posibilă creștere de doar 0,25%.

Blue chips sunt cele mai mari companii listate, de obicei multinaționale care au o istorie largă, o imagine impecabilă, venituri și profituri în creștere. Aceste companii sunt cel mai bine poziționate să treacă prin vremuri economice mai tulburi.

Scanned with OKEN Scanner

Capitalizarea bursieră – în engleză, „market cap" – arată la cât este evaluată o companie. Se calculează înmulțind numărul de acțiuni emise de companie cu prețul de la bursă al acțiunii. Mai multe despre *market cap,* găsiți în capitolul III, unde vorbim despre fundamentele companiei.

Indicii bursieri din lume

În SUA:

- Dow Jones Industrial Average – conține cele mai mari 30 de companii americane *(blue chips)* și este cel mai cunoscut și mai popular indice. Printre cele mai cunoscute companii se numără Microsoft, McDonalds, Visa, Apple, Procter & Gamble, Nike, Coca-Cola, Disney;
- S&P 500 – conține cele mai mari 500 de companii și este cel mai folosit de *traderii* profesioniști și managerii de fonduri. Pe lângă toate cele 30 de mari companii din Dow Jones Industrial Average, S&P 500 include și alte mari companii, ca Adobe, Accenture, Alphabet, Citigroup, Estée Lauder, Kraft Heinz, Netflix, Oracle, Starbucks;
- Nasdaq Composite – include aproape toate companiile listate la Nasdaq (marea majoritate fiind din domeniul tehnologic);
- Russell 2000 – conține cele mai mici 2000 de companii. Este considerat a oferi o mai bună imagine a economiei americane tocmai pentru că urmărește evoluția acestor companii mici;
- Wilshire 5000 – conține toate companiile americane listate, și cele mari, și cele mici.

În Europa:

- Marea Britanie – FTSE100 – conține 100 de companii listate la London Stock Exchange care au cea mai mare capitalizare bursieră. Printre acestea, găsim Shell, Astrazeneca, Unilever, HSBC, Rio Tinto, Glaxosmithkline, British American Tobacco;
- Germania – DAX40 – conține cele mai mari 40 de companii din Germania. Include nume ca Adidas, BMW, Deutsche Bank, Mercedes-Benz Group, Siemens, Volkswagen;
- Franța – CAC40 – conține cele mai mari 40 de companii din Franța. Printre aceste companii, găsim nume ca Airbus, BNP Paribas, Danone, Hermes, L'Oreal, Orange, Société Générale, Thales;

Scanned with OKEN Scanner

- Italia – FTSE MIB – conține cele mai mari 40 de companii din Italia. Aici, găsim nume ca Enel, Ferrari, Generali, Intesa Sanpaolo, Juventus FC, Pirelli, Unicredit;
- Spania – IBEX35 – conține cele mai mari 35 de companii din Spania. În cadrul acestui index, găsim nume ca Santander, BBVA, Iberdrola, Repsol, Siemens Gamesa, Telefónica;
- Elveția – SMI – conține cele mai mari 20 de companii listate la bursa din Zürich. Printre acestea se numără Nestle, Novartis, Roche Holding, Zürich Insurance, UBS, Holcim, Credit Suisse;
- România – BET conține cele mai mari 20 de companii listate la BVB. Printre acestea sunt Banca Transilvania, BRD, Transelectrica, Fondul Proprietatea, Medlife, OMV Petrom, Romgaz.

În Asia:

- Japonia – NIKKEI225 – conține 225 de companii listate la Tokyo Stock Exchange. Printre acestea, găsim nume ca Hitachi, Fujitsu, Canon, Casio, Mitsubishi, Panasonic, Sharp, Sony, Honda, Mazda, Suzuki, Toyota, Nikon, Olympus, Konica Minolta, Nomura;
- China – SSE 50 – conține cele mai mari 50 de companii listate la Shanghai Stock Exchange. Printre aceste se află Foxconn, China Pacific Insurance, PetroChina, China Telecom, Agricultural Bank of China, Shandong Gold Mining;
- Hong Kong – Hang Seng – conține cele mai mari 66 de companii listate la bursa din Hong Kong, printre acestea găsindu-se China Construction Bank, Sinopec Corp, Tencent Holdings, Șino Biopharm;
- India – Nifty50 – conține cele mai mari 50 de companii indiene listate la bursa din Mumbai. Printre aceste companii, găsim nume ca Bharti Airtel, Coal India, HDFC Bank, Hindustan Unilever, ICICI Bank, Infosys, Măruți Suzuki, Reliance Industries, State Bank of India, Tata Motors, Tata Steel;
- Coreea de Sud – KOSPI – conține toate companiile listate la bursa din Seul. Printre acestea se numără Samsung, LG Electronics, Hyunday, Kia, SK Hynix, Coupang, Hana Financial, Korean Air Lines, Industrial Bank of Korea, Hankook Tire.

Alte țări:

- Australia – ASX200 – conține cele mai mari 200 companii listate la bursa din Sydney. Printre acestea, găsim Auckland Airport, Commonwealth Bank, BHP, Westpac,

Scanned with OKEN Scanner

Australia & New Zealand Banking Group, Macquarie Group, Woolworths, Newcrest, Suncorp, Santos, Amcor;

- Canada – S&P TSX 60 – conține cele mai mari 60 de companii listate la bursa din Toronto. Printre ele se numără Bank of Montreal, Bank of Nova Scoția, Cameco Corporation, Canadian Național Railway Company, Canopy Growth, Fortis Inc, Royal Bank of Canada, Sun Life Financial, Suncor Energy, Toronto-Dominion Bank, Wheaton Precious Metals Corp;
- Brazilia – BOVESPA – conține marile companii listate la bursa din São Paolo. Printre acestea, găsim Azul, Banco do Brasil, Carrefour Brasil, Cosan, Eletrobras, Energisa, Itau Unibanco, Petrobras, Telefônica Brasil, Tim Brasil;
- Israel – TA-35 – conține cele mai mari 35 de companii listate la bursa din Tel Aviv. Printre acestea se află ICL Group, Bank Leumi, Bank Hapoalim, Sapiens Internațional, Strauss Group, Teva Pharmaceutical, Harel Insurance;
- Arabia Saudită – TADAWUL All Share Index (TASI) – conține toate companiile listate la bursa din Riad. Printre ele se numără Saudi Aramco, WAFA Insurance, SIECO, AlJazira REIT, Wataniya, Saudi Cable.

DESCHIDERE DE CONT LA FIRME DE BROKERAJ

În ultimii ani au apărut foarte multe firme de brokeraj care oferă posibilitatea cumpărării de acțiuni la multe companii listate la bursele europene și americane. Majoritatea oferă acum tranzacționare fără comision, adică cumperi și vinzi fără ca brokerul să perceapă un comision.

Firmele de brokeraj care oferă astfel de servicii *free trading* sunt Trading212, Revolut, XTB, Etoro, Admiral Markets. Eu vă recomand Trading212, deoarece colaborează cu Interactive Brokers (IBRK), unul dintre cei mai mari brokeri din SUA, și oferă un număr foarte mare de companii europene sau din SUA la care puteți cumpăra acțiuni.

Pentru a deschide un cont la ei, trebuie să mergeți la pagina lor de internet sau să instalați aplicația de mobil, să vă creați un cont și să completați un formular cu datele personale. După aceea, vi se va pune la dispoziție o modalitate de plată, fie cu cardul online, și aveți banii imediat în contul de tranzacționare pe care abia l-ați deschis, fie prin transfer bancar în contul IBAN, însă va dura una-două zile.

După ce ați deschis contul, puteți să cumpărați acțiuni la companiile dorite.

Scanned with OKEN Scanner

TRANZACȚIONAREA ÎN MARJĂ

Vă recomand cu căldură să nu tranzacționați în marjă. Tranzacționarea în marjă este un mod prin care firma de brokeraj vă lasă fără bani.

Ce înseamnă mai exact tranzacționarea în marjă, pe care nu o recomand? Înseamnă să tranzacționați acțiuni, indici, mărfuri, punând de obicei doar 5% din sumă, restul de 95% fiindu-vă împrumutat de către firma de brokeraj, pentru care veți plăti dobândă. Propriu-zis, cu 1000 USD, în loc să cumpărați acțiuni de 1000 USD, firma de brokeraj va spune să cumpărați de 20.000, că acoperă ea diferența de 19.000.

Ce se întâmplă într-un caz real? Să zicem că prețul acțiunii unei companii XYZ este 100 USD, iar voi aveți 1000 de investit în asta. Apar două scenarii:

1. Nu doriți tranzacționarea în marjă. În acest caz, veți cumpăra fix 10 acțiuni. Dacă prețul crește cu 20 USD per acțiune, atunci ați acumulat un câștig potențial de 200. Dacă prețul scade cu 30 USD, atunci aveți o pierdere nemarcată de 300. Dacă doriți, puteți vinde acțiunile și accepta pierderea de 300 USD sau, dacă nu doriți, puteți să le păstrați. Poate că vor reveni pe creștere. Ideea este că NU SUNTEȚI OBLIGAȚI să vindeți vreo acțiune, indiferent cu cât scade sau crește;

2. Acceptați tranzacționarea în marjă. În acest caz, controlați 20.000 USD și deodată cumpărați 200 de acțiuni la această companie. Dacă prețul crește cu 20 USD, atunci ați câștigat 4000, ceea ce e bine și frumos, însă, dacă prețul scade peste noapte cu 30 USD, la deschiderea de a doua zi firma de brokeraj VA VINDE AUTOMAT acțiunile, iar atunci, ați pierdut 6000 USD. Hmm, nu e bine! Nu uitați că ați intrat cu 1000 USD, iar acum, datorați 5000 firmei de brokeraj. De aceea, NU RECOMAND tranzacționarea în marjă.

CE PUTEM CUMPĂRA?

Piețele financiare conțin patru mari categorii de active financiare care pot fi tranzacționate la burse:

- acțiuni ale companiilor;
- obligațiuni de stat, municipale, corporatiste;
- *commodities* – materii prime și produse agricole primare, de pildă metale prețioase, resurse energetice sau cereale;
- Forex – perechi valutare EUR/USD, USD/JPY, USD/GBP etc.

Scanned with OKEN Scanner

În această carte, ne axăm doar pe tranzacționarea de acțiuni ale companiilor listate, lăsând celelalte piețe pentru băncile de investiții – să tranzacționeze ele acolo.

Ce cumpărăm? Următoarele trei capitole ale acestei cărți se referă exact la această întrebare, dar și la cele adiacente: de ce cumpărăm, unde mai cumpărăm, unde mai vindem?

Vom începe cu o analiză mai profundă a evoluției prețului pe grafic, urmată de puțină analiză fundamentală a businessului companiei și terminăm cu puțină macroeconomie care ne interesează pe noi. Iar în final, vom ști cum să alegem compania și răspunsul la întrebarea ce cumpărăm?

Sunteți gata? Să-i dăm drumul!

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

GRAFICE DE EVOLUȚIE A PREȚULUI

În acest capitol, ne concentrăm asupra evoluției grafice a prețului și aflăm cum se poate câștiga la bursă uitându-ne doar la aceste grafice.

UNELTE DE ANALIZĂ TEHNICĂ

Pentru a analiza evoluția prețului acțiunii, avem nevoie de cea mai bună unealtă de analiză a graficului care ne poate ajuta pentru acest lucru.

Pe piață sunt disponibile mai multe softuri de analiză tehnică, însă dintre toate vă recomand site-ul tradingview.com, acesta fiind de departe cel mai complet, cu cele mai multe unelte și cu prețul istoric al tuturor companiilor, indicilor, mărfurilor și perechilor valutare. Adică puteți vedea evoluția indicelui Dow Jones de la 1896 încoace. Tare, nu?

Pe tradingview.com, trebuie să vă faceți cont, iar pentru lucrurile de bază, nu trebuie să plătiți nimic. Dacă doriți anumite lucruri mai avansate, trebuie să plătiți un abonament lunar, care costă circa 25 USD. De Black Friday însă, puteți obține reduceri de până la 50% la acest tip de abonament.

După ce deschideți un cont, căutați numele unei companii – mai jos, aveți un exemplu de căutare pentru JP Morgan.

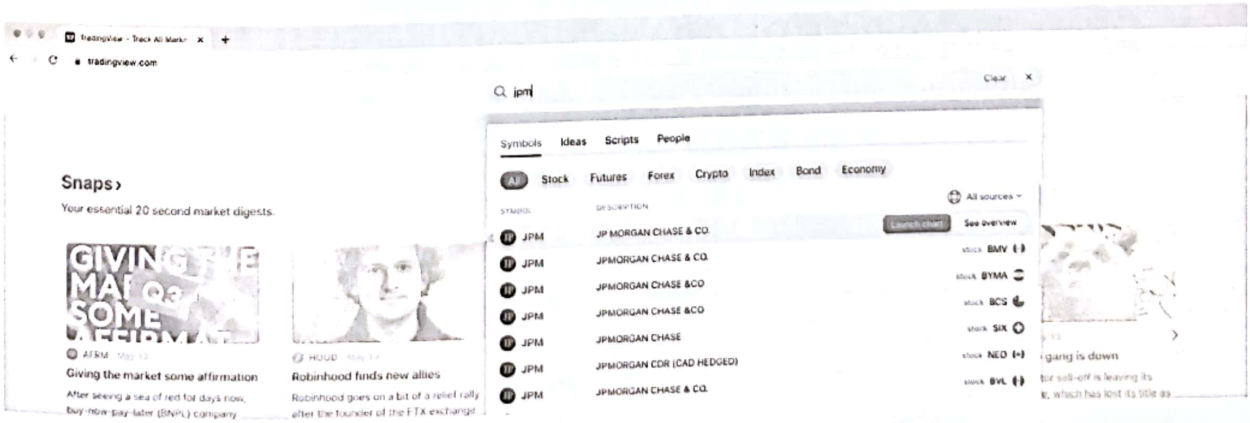

Pagina recomandă mai multe rezultate ale căutării. Îl selectați pe primul, apăsați pe Launch Chart și apare următorul grafic.

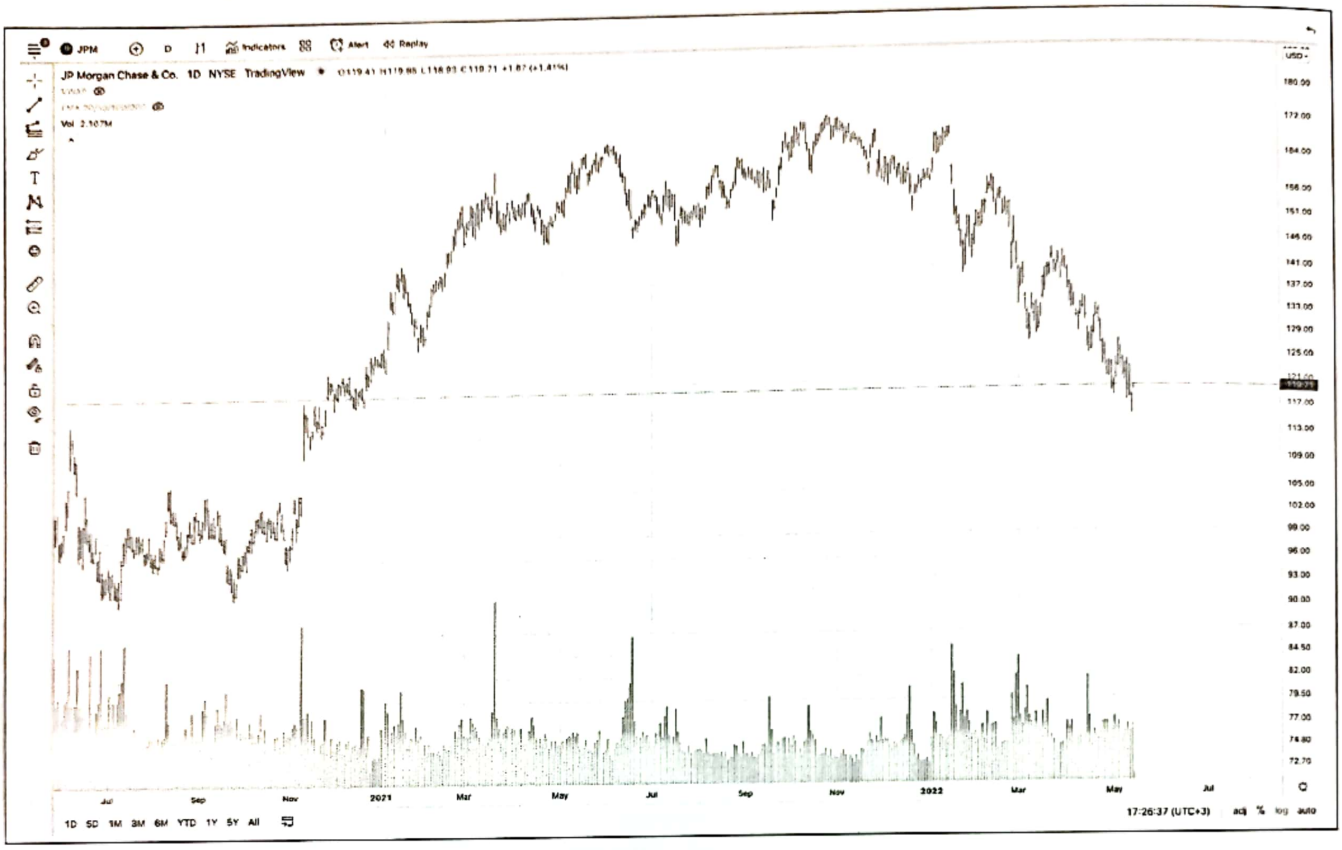

Acesta este graficul zilnic din ultimul an al evoluției prețului acțiunii JP Morgan (JPM). Vom discuta ulterior despre cum putem personaliza acest grafic.

Bun, deci am deschis cont la o firmă de brokeraj, am deschis cont pe tradingview.com, suntem echipați pentru tranzacționare. Uraaa!

INFORMAȚII OFERITE DE GRAFICE

Graficul evoluției prețului oferă informații foarte importante. Pe ordonată (verticală), avem valoarea acțiunii, iar pe abscisă (orizontală), avem evoluția în timp, oscilațiile în sus și în jos de pe acest grafic reprezentând evoluția prețului acțiunii în perioada la care ne uităm.

Evoluția prețului acțiunii într-o anumită perioadă de timp poate fi afișată grafic în mai multe moduri:

- **Linie** – este doar o linie care unește închiderea din fiecare zi.

Scanned with OKEN Scanner

Mai jos, vedem indicele UK100 reprezentat printr-o linie.

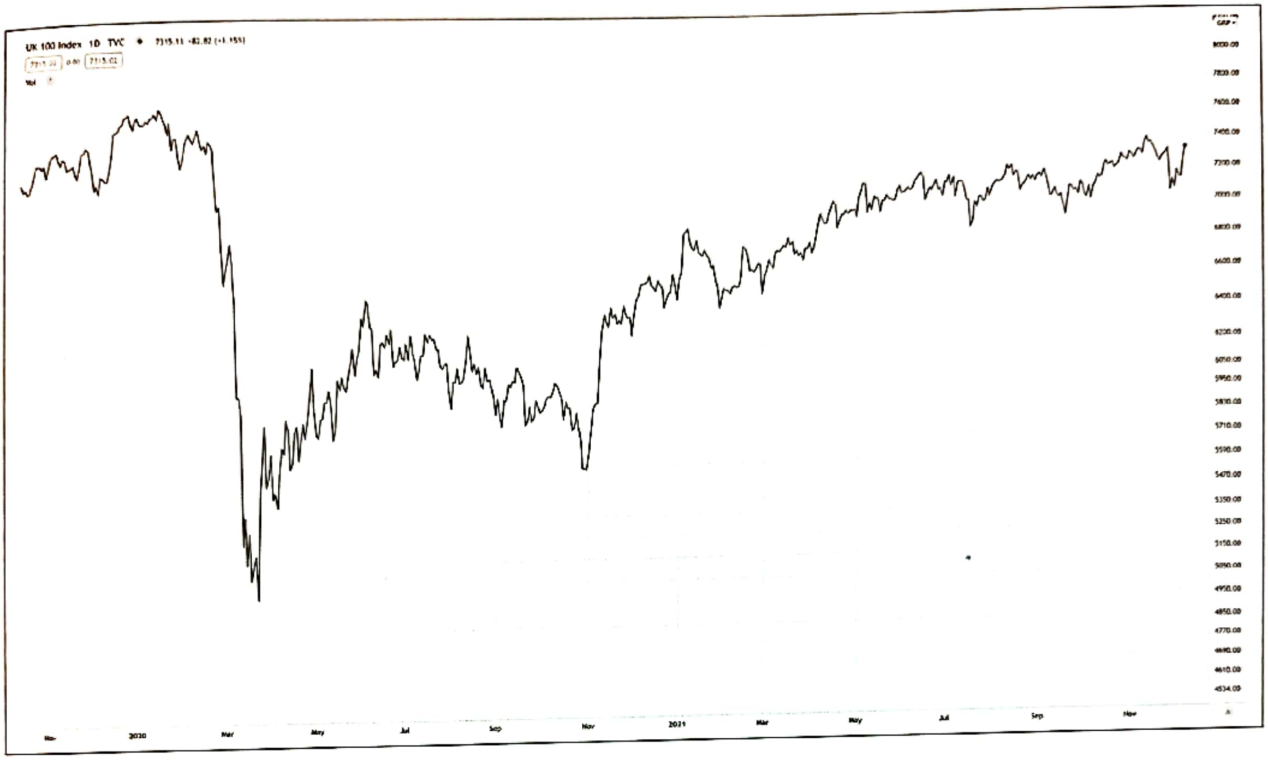

Graficul sub formă de linie nu ne oferă foarte multe informații despre evoluția prețului din acea zi – știm doar nivelul de închidere din respectiva zi, însă nu și unde a deschis sau care a fost maximul zilei.

- **Bară OHLC** *(Open, High, Low, Close)* – aici avem mai multă informație, respectiv deschiderea, maximul zilei, minimul zilei și închiderea de zi, toate într-o singură bară.

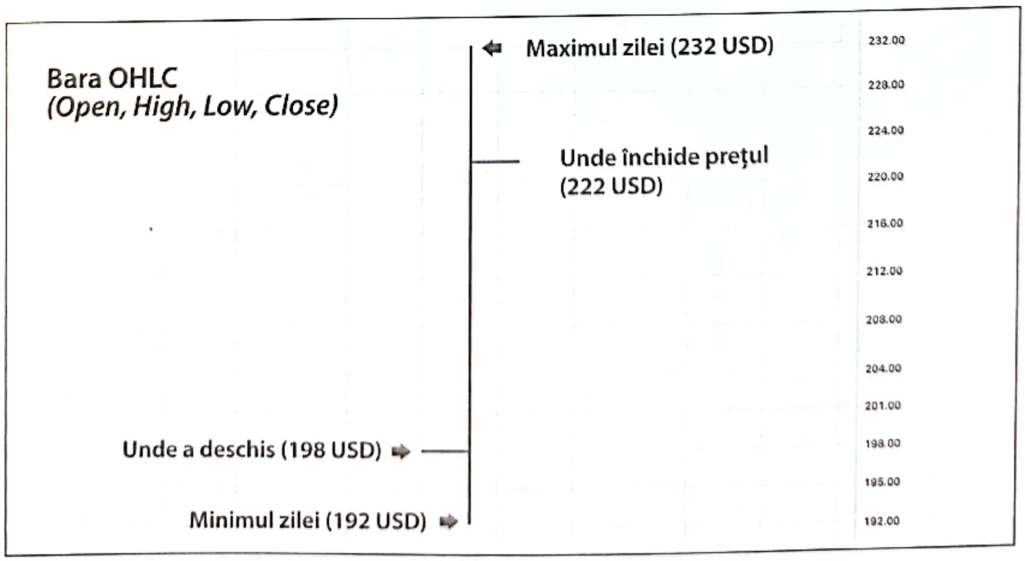

Scanned with OKEN Scanner

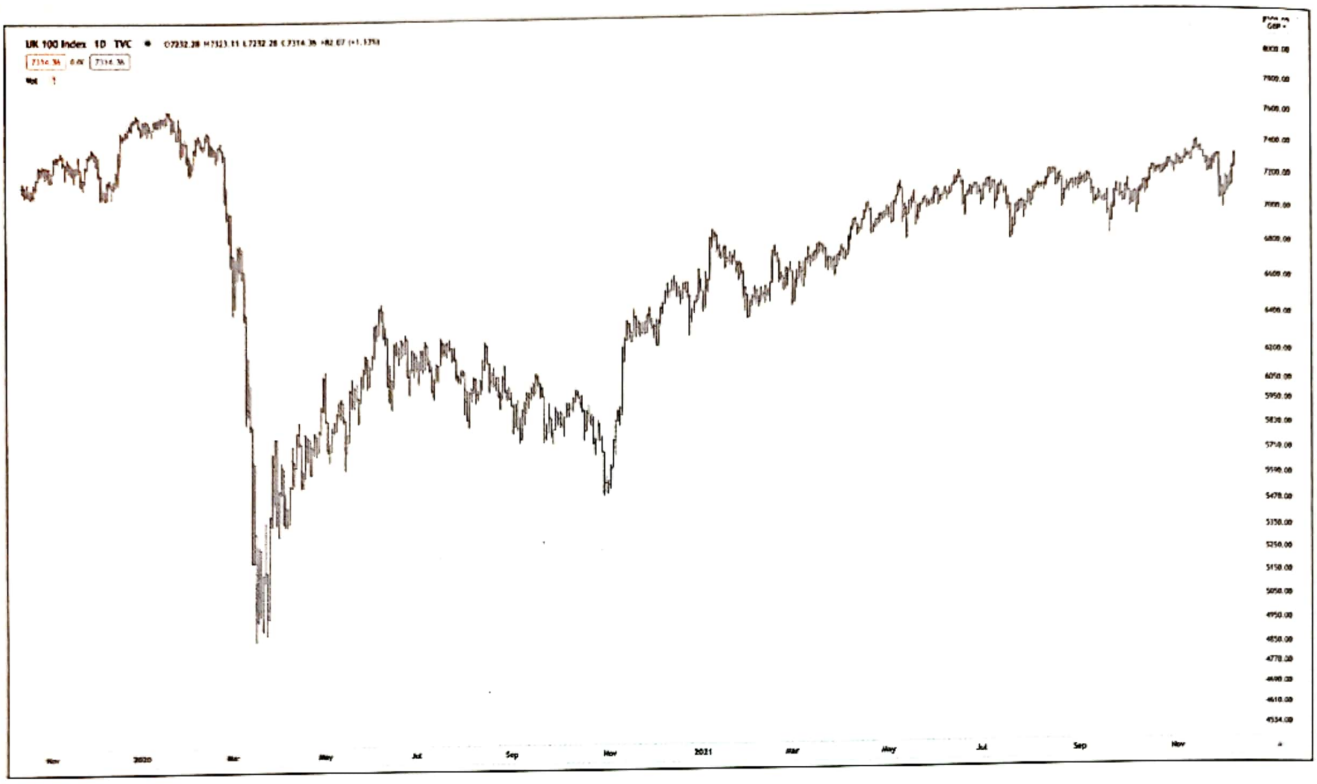

Acum, același indice UK100 sub formă de grafic OHLC furnizează mai multe detalii, permițându-ne să vedem volatilitatea completă a prețului din timpul unei zile. Avem toată informația necesară.

- **Lumânări** *(candlestickuri)* japoneze – un alt mod foarte popular de reprezentare a evoluției prețului

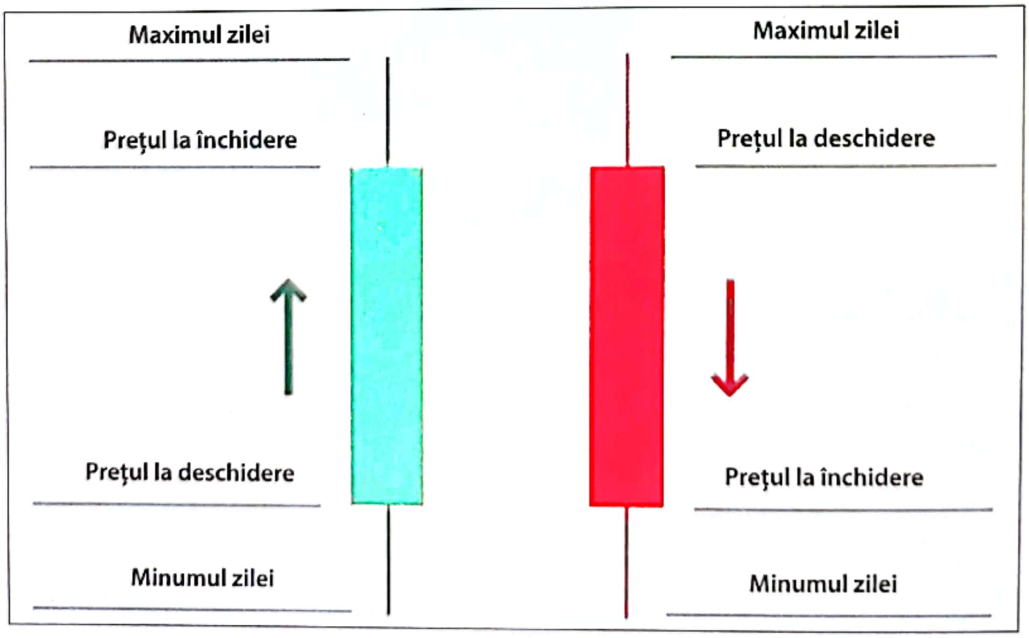

Scanned with OKEN Scanner

Lumânările japoneze arată nivelul de preț de la deschiderea zilei, nivelul de la închidere, minimul și maximul zilei. Dacă prețul de la închiderea zilei este peste cel de la deschidere, atunci lumânarea se va colora automat în verde, ceea ce indică o creștere, iar dacă prețul de la închiderea zilei va fi sub prețul de la deschidere, atunci aceasta va apărea cu roșu. Acest lucru ne ajută vizual, determinând trendul unei acțiuni. Mai multe lumânări colorate în roșu una lângă cealaltă definesc un trend descendent, iar mai multe lumânări verzi apropiate una de celalaltă arată un trend ascendent mai puternic.

Mai jos, aveți indicele UK100, acum reprezentat prin aceste lumânări japoneze.

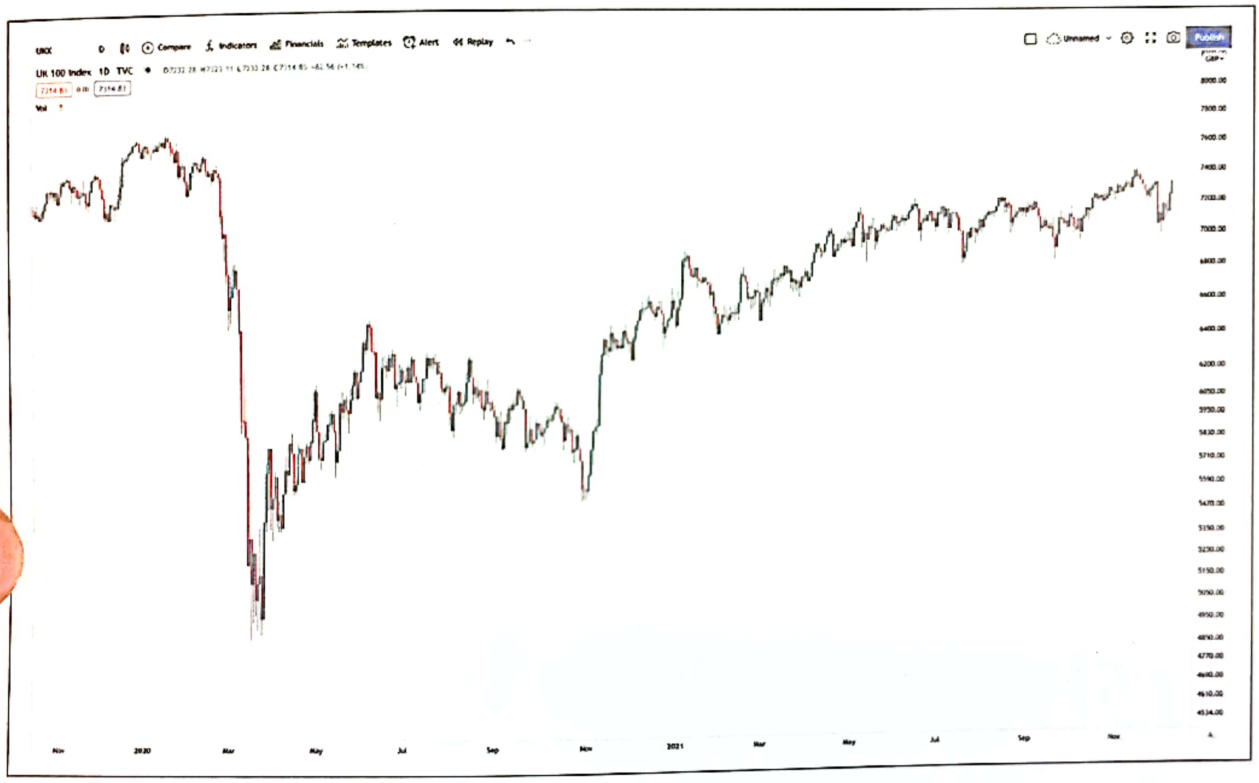

Graficele OHLC și lumânările japoneze sunt cele mai folosite, pentru că oferă o imagine completă a mișcării prețului și vă recomand să îl utilizați pe oricare dintre ele.

Toate cele trei tipuri de grafice arată evoluția indicelui UK100 din noiembrie 2020 până în noiembrie 2022 într-o reprezentare zilnică, adică o mică linie verticală reprezintă evoluția acestui indice într-o singură zi. Însă putem vedea evoluția prețului unei acțiuni în intervale mai mari de timp, chiar de ordinul a zeci de ani, însă atunci trebuie să schimbăm tipul de reprezentare din zilnic în săptămânal sau chiar lunar. Cum putem schimba tipul de vizualizare a graficului? Simplu, pe tradingview.com selectăm ce tip de vizualizare dorim. În cazul de mai jos, observăm evoluția zilnică a prețului acțiunii JP Morgan.

Scanned with OKEN Scanner

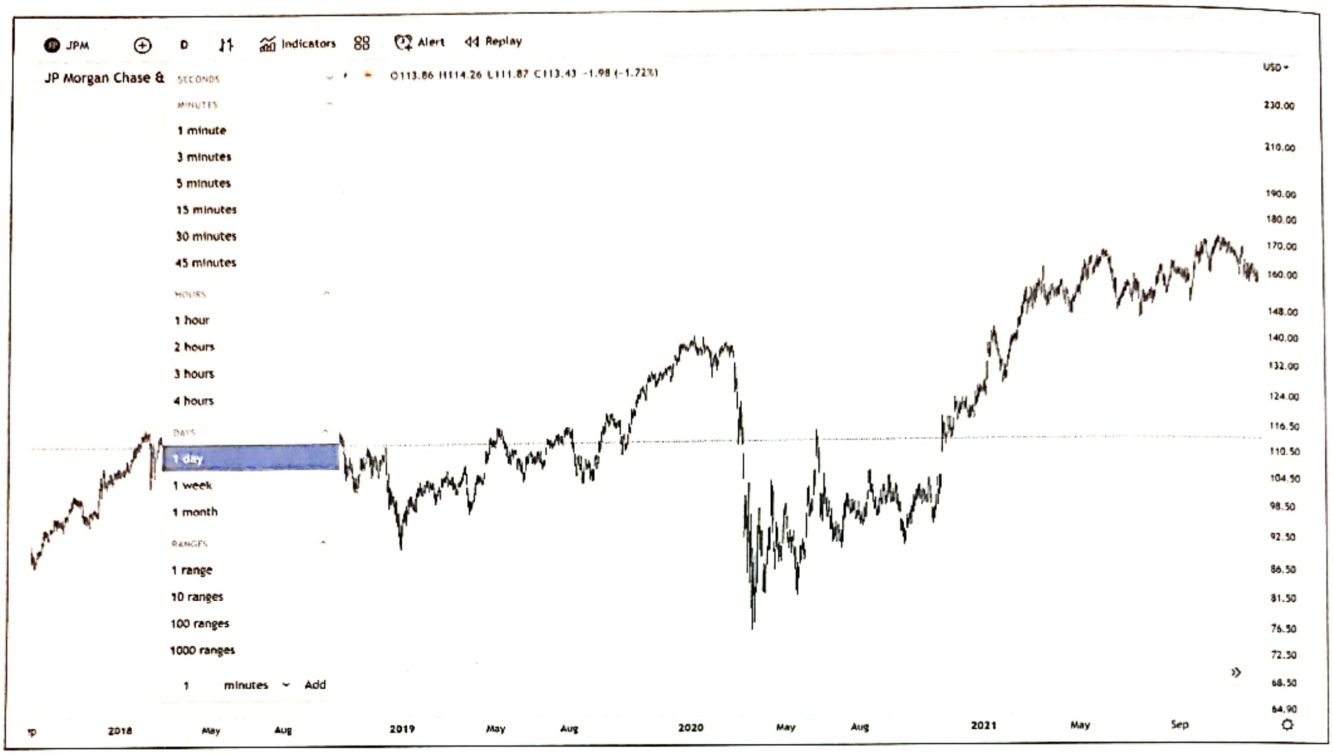

Haideți să ne uităm la evoluția prețului acțiunii companiei Microsoft de la listarea la bursă, în 1986, și până în prezent. Selectăm o reprezentare lunară *(monthly)* și observăm această evoluție în totalitate. Să nu uităm că o mică linie verticală a prețului reprezintă evoluția acestuia în reprezentarea aleasă (lunară în acest caz).

Scanned with OKEN Scanner

Schimbăm reprezentarea în săptămânală *(weekly)* și vedem evoluția prețului cu ceva mai multe detalii.

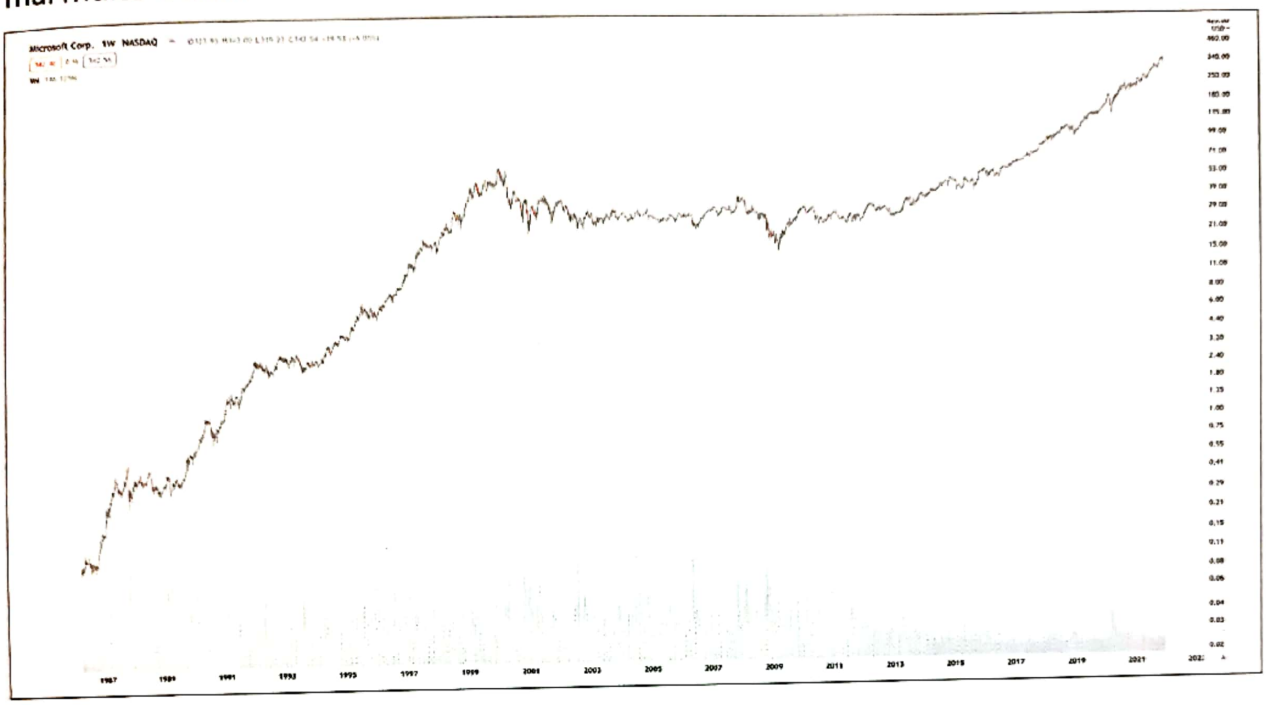

Același grafic într-o reprezentare zilnică *(daily)* nu mai cuprinde toată perioada (1986–2022), ci doar ultimii ani de evoluție a prețului. Ne reamintim că o mică linie verticală înseamnă evoluția în totalitate în tipul de reprezentare ales (zilnică în acest caz).

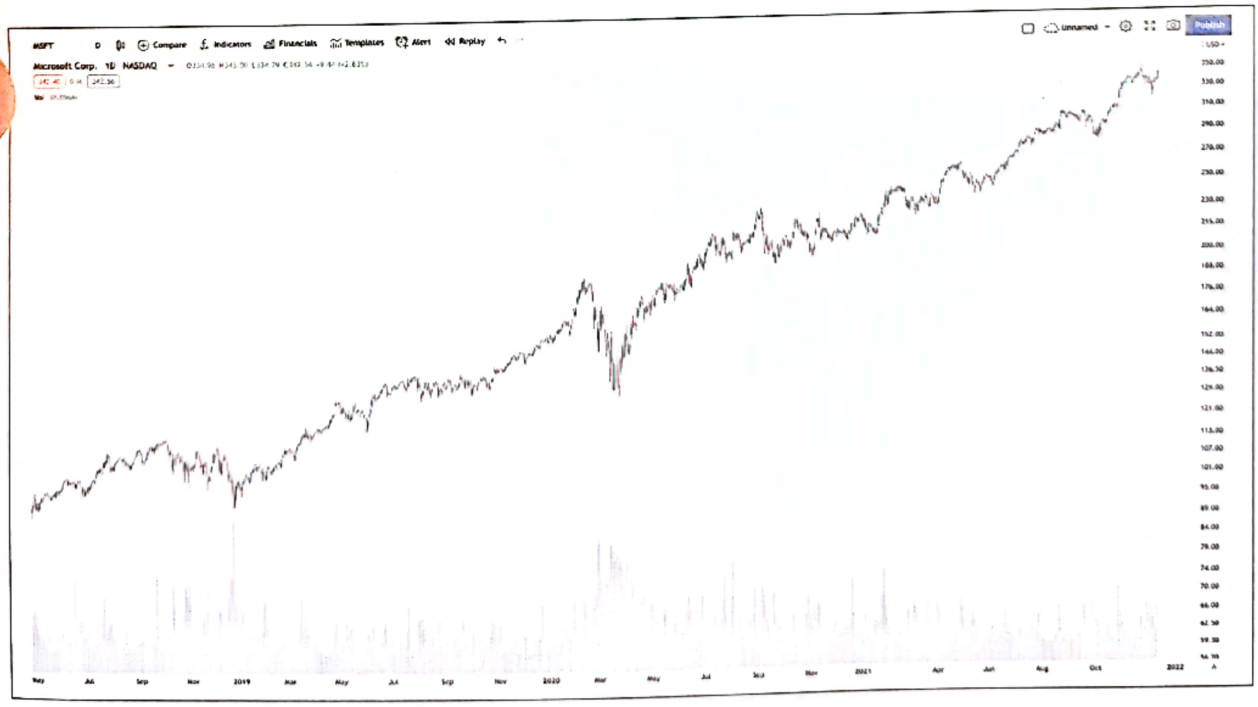

Scanned with OKEN Scanner

Graficul cu lumânări japoneze de două ore ilustrează evoluția prețului în ultimele 10 luni.

Graficul cu lumânări japoneze de o oră arată evoluția prețului în ultimele 6 luni.

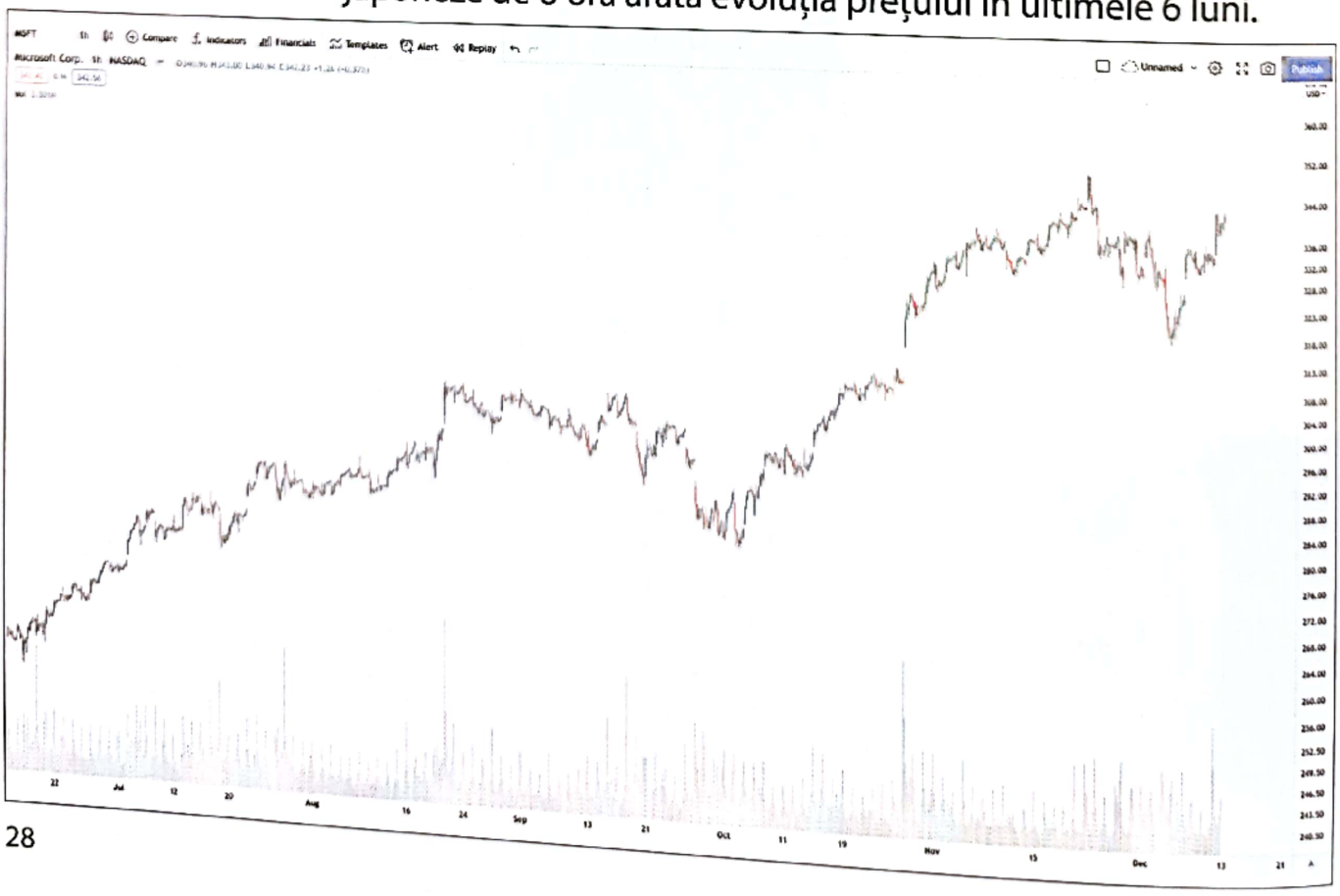

Scanned with OKEN Scanner

Graficul cu lumânări japoneze de 30 de minute prezintă evoluția mai detaliată a prețului din ultimele 3 luni.

Graficul cu lumânări japoneze de 15 minute oferă evoluția prețului din ultima lună și jumătate.

Scanned with OKEN Scanner

Graficul cu lumânări japoneze de 5 minute arată evoluţia preţului din ultima lună.

Ultimul grafic selectat, cu lumânări japoneze de un minut, ilustrează oscilaţia preţului din ultimele două zile.

Scanned with OKEN Scanner

Toate aceste grafice spun câte o parte din aceeași poveste. Când analizați un grafic, vă recomand să începeți mereu cu reprezentarea grafică pe cel mai mare interval de timp posibil (lunar, săptămânal), după care să coborâți spre cel zilnic (acesta este cel mai folosit de către manageri de fonduri), urmând să mergeți către cele pentru 4 ore, două ore, o oră, 30 de minute, 5 minute, un minut.

Graficele pentru intervale mari de timp, de zeci de ani, cu reprezentări lunare, săptămânale sau zilnice, dau direcția trendului pe termen lung și sunt foarte bune pentru a observa dacă prețul acțiunii este în *bull* sau *bear market long term*. Totodată, ne oferă foarte bune linii de trend multianuale, cât și niveluri de suport și rezistență.

Graficele pentru perioade medii de timp, cu reprezentări zilnice, la două ore sau o oră, ne arată evoluția prețului din ultimele 6–18 luni, iar pe ele apar frecvent diferite tipare care ne dau foarte bune niveluri de intrare la cumpărare.

Graficele pentru intervale scurte de timp, pe care le vedem când selectăm reprezentarea la 30 de minute, 5 minute, un minut, arată evoluția prețului în ultima săptămână și ultimele zile, iar pe ele distingem diferite tipare și linii de trend, însă acestea nu au aceeași forță și însemnătate precum cele care apar pe graficele pe termen mediu și lung.

Deci, când analizăm un grafic începem cu cel pe termen lung și coborâm la cel pe termen mediu, iar ulterior, la cele din cursul unei zile *(intra-day)*.

BULL MARKET ȘI *BEAR MARKET*

Primul lucru de care trebuie să ne dăm seama când analizăm un grafic este dacă acesta arată un *bull* sau un *bear market*. Haideți să vedem ce înseamnă *bull market* și *bear market*.

Pe perioade mai lungi de timp, bursa are două evoluții importante:

- Crește – se numește *bull market* sau *bullish (bull* înseamnă taur, iar taurul atacă cu coarnele de jos în sus, deci piața merge de jos în sus, deci în sus, adică crește bursa);
- Scade – se numește *bear market* sau *bearish (bear* înseamnă urs, iar ursul, când atacă, dă cu laba de sus în jos, deci piața merge de sus în jos, ca laba ursului, deci în jos, adică bursa scade).

Bull marketul durează mult, chiar și peste un secol, iar de-a lungul anilor, are *sell-offuri* de -30% sau -50%, care sunt excelente pentru intrarea la cumpărare. *Bull marketul* este mai liniștit, mai liniar, cu date pozitive din economie, industrie sau balanța companiilor.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu de cum arată un *bull market*

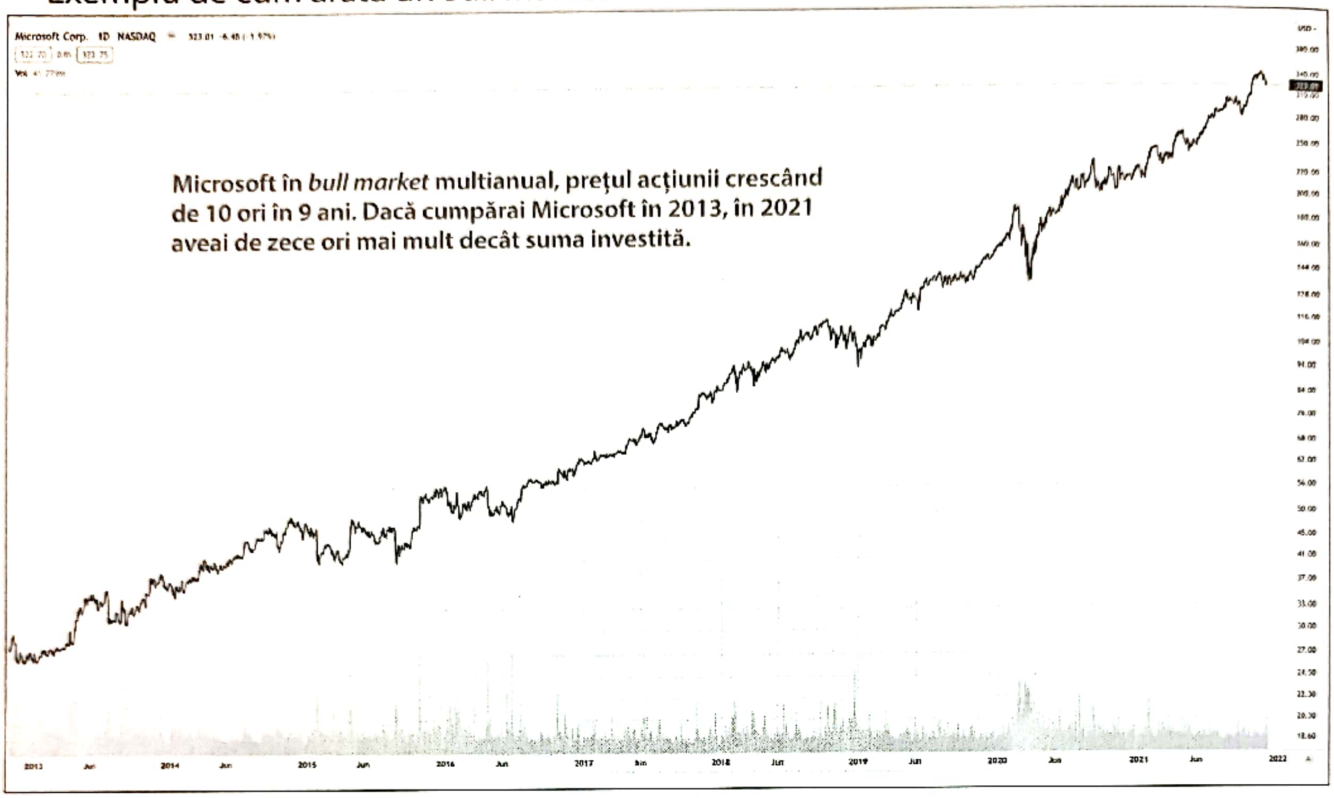
Microsoft în *bull market* multianual, prețul acțiunii crescând de 10 ori în 9 ani. Dacă cumpărai Microsoft în 2013, în 2021 aveai de zece ori mai mult decât suma investită.

Celebra companie americană Microsoft (MSFT) se află într-un *bull market* multianual care a făcut ca prețul să aibă creșteri fulminante, de ordinul a de zece ori în 9 ani. Adică, dacă în 2013 cumpărai acțiuni Microsoft cu circa 30 USD, în 2021 aveai de zece ori mai mult! Foarte frumos!

IMPORTANT! De-a lungul cărții, veți găsi scrise în paranteze litere care reprezintă prescurtarea numelui companiei. Această prescurtare se numește „ticker" în engleză și reprezintă codul companiei la bursă și pe site-urile de specialitate. Mai exact, dacă dorim să aflăm ceva despre Microsoft pe cnbc.com este de-ajuns să introducem *tickerul* MSFT și aflăm toate informațiile despre Microsoft. La fel, și pe site-urile burselor unde este listată această companie. Pe nyse.com sau nasdaq.com, căutăm MSFT și vom găsi toate informațiile legate de Microsoft.

Scanned with OKEN Scanner

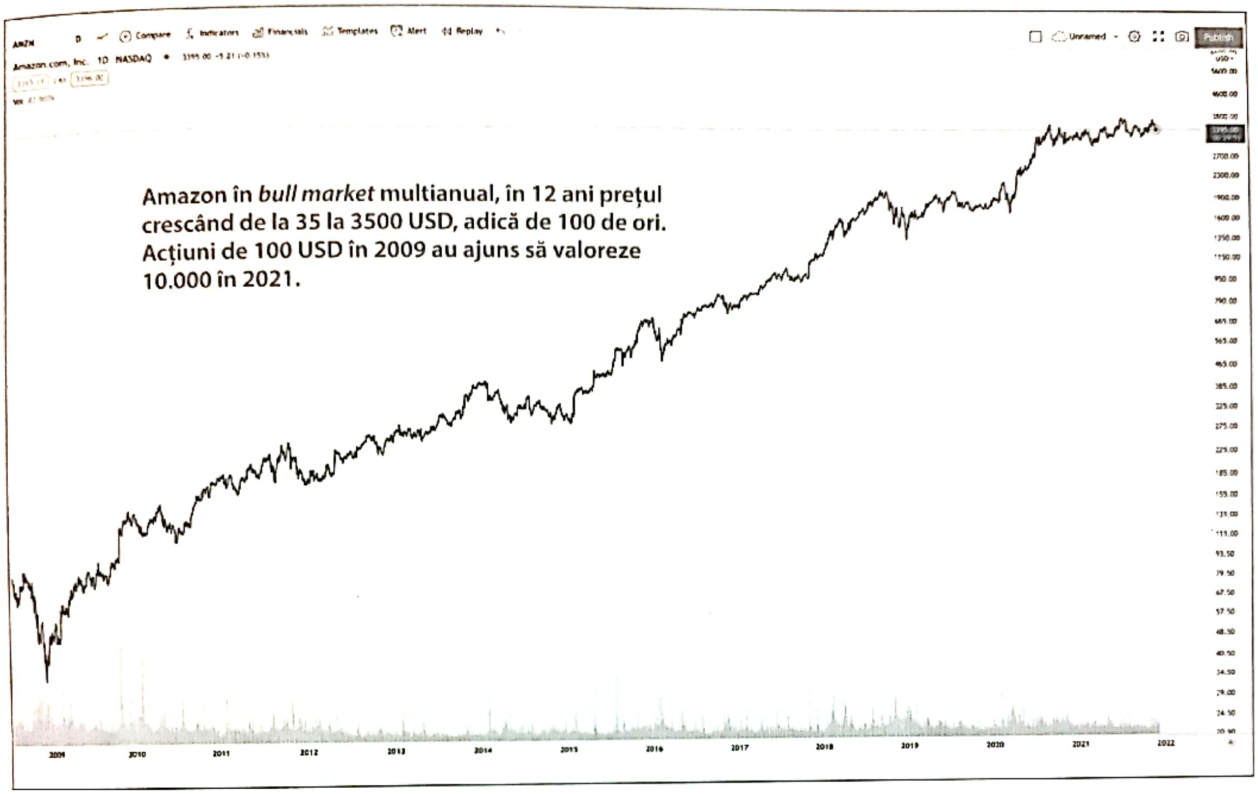
Amazon în *bull market* multianual, în 12 ani prețul crescând de la 35 la 3500 USD, adică de 100 de ori. Acțiuni de 100 USD în 2009 au ajuns să valoreze 10.000 în 2021.

Amazon (AMZN) este o altă megacompanie care a avut un *bull market* multianual, cu câștiguri și mai impresionante decât Microsoft (MSFT). Dacă, în 2009, cumpărai acțiuni de 100 USD la Amazon (AMZN), în 2021 acestea valorau nu mai puțin de 10.000. Uau!

Bear marketul durează puțin, de obicei până în 2 ani, însă este foarte volatil, cu oscilații mari, cu *sell-offuri* la nivel de indici de peste 10% într-o zi și cu știri foarte negative (război, pandemie, falimente, somaj, criză financiară etc.)

Exemplu de cum arată un *bear market* vedem pe graficul indicelui german DAX30 (timp de 33 de ani, până în septembrie 2021, a fost DAX30, iar după 2021, zece companii s-au mai adăugat la indice, acesta devenind DAX40). Se observă o scădere puternică în doar o lună, care duce indicele la o coborâre de -42,3%. Aceasta a fost pricinuită de închiderea economiilor din perioada februarie-mai 2020, ca răspuns la apariția pandemiei de Covid-19.

Scanned with OKEN Scanner

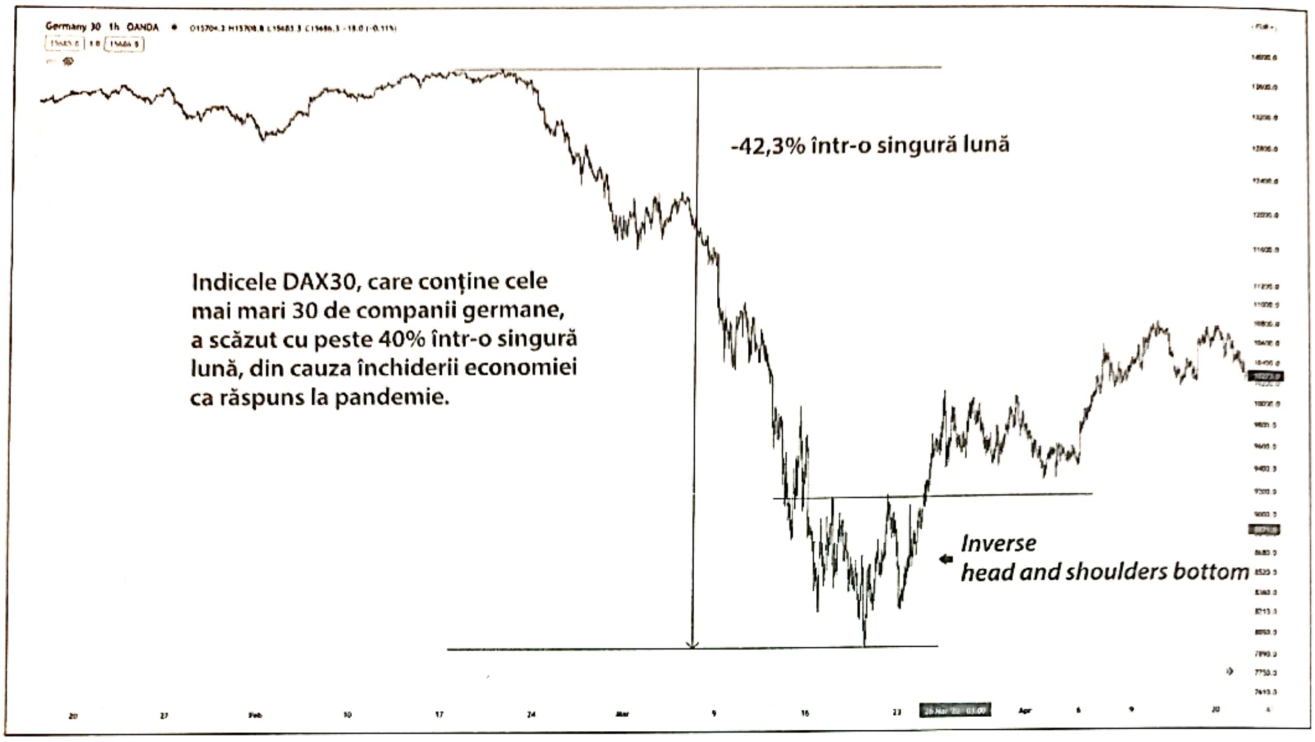
-42,3% într-o singură lună
Indicele DAX30, care conține cele mai mari 30 de companii germane, a scăzut cu peste 40% într-o singură lună, din cauza închiderii economiei ca răspuns la pandemie.
Inverse head and shoulders bottom

Apoi, putem observa scăderea indicelui Dow Jones Industrial Average (DJIA) de-a lungul crizei financiare din 2008–2009. Acesta a scăzut cu 54,4% într-un an și jumătate.

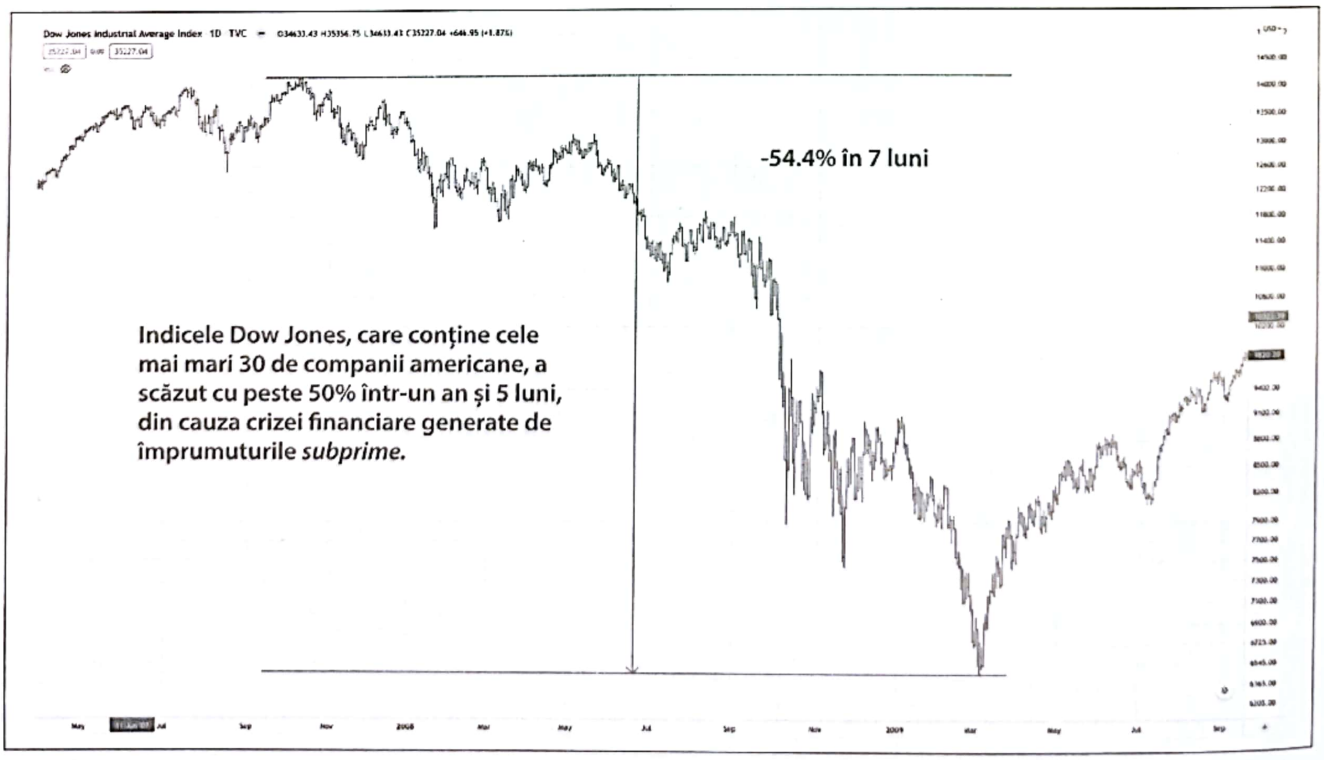
-54.4% în 7 luni
Indicele Dow Jones, care conține cele mai mari 30 de companii americane, a scăzut cu peste 50% într-un an și 5 luni, din cauza crizei financiare generate de împrumuturile *subprime*.

Scanned with OKEN Scanner

Mai jos este evoluția Meten Holding (METX), care arată un *bear market* puternic, ce a dus la scăderea prețului acțiunii cu 99% de la listarea acesteia, în martie 2020. Dacă cumpărai acțiuni la listare și plăteai în jur de 23 USD pentru o acțiune, 2 ani mai târziu aceasta mai valora doar 20 de cenți. Foarte slabă investiție!

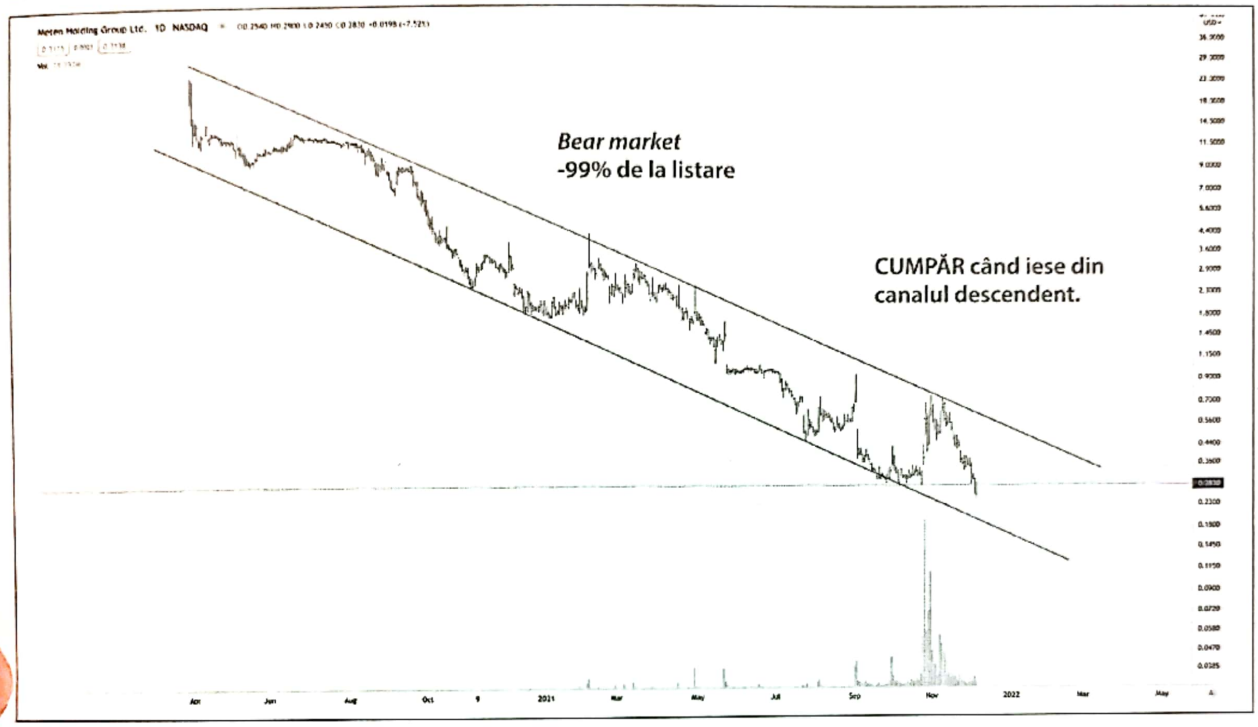

Meten Holding Group Ltd. (METX) este o companie chineză care, pe lângă faptul că are un management defectuos, mai are de suferit și din cauza simplului motiv că e o companie chineză listată la Nasdaq. Cum americanii și chinezii au intrat într-o, să zicem, competiție globală pe toate planurile (economic, militar, influență), cam toate companiile chineze listate la bursele americane au intrat în *bear market*.

Ce aflăm din *bull* și *bear market?* Că, de multe ori, *bear marketul* reprezintă o bună oportunitate de a intra la cumpărare, însă există mereu riscul ca prețul acțiunii să continue a scădea. Pentru a ne forma o părere mai obiectivă, trebuie să ne uităm un pic și prin contabilitatea firmei. Să vedem cu ce se ocupă, dacă e profitabilă, dacă are datorii, dacă are probleme cu fluxul de numerar, care este capitalizarea bursieră, dacă e subevaluată sau supraevaluată, cum este poziționată față de alte companii din aceeași industrie.

Eu recomand să cumpărați chiar dacă este în *bear market,* dacă compania vi se pare mult subvevaluată, dar să vă asumați anumite lucruri. Prețul poate să mai scadă cu 60%, dar, indiferent cât scade, nu vă simțiți obligați să vindeți (adică nu tranzacționați în

Scanned with OKEN Scanner

marjă) și aveți grijă să mai dispuneți de bani pentru a mai cumpăra ulterior. Procentual vorbind, cele mai mari câștiguri vin de la companiile mult subevaluate care revin prin ceva în atenția investitorilor.

Primul lucru de care trebuie să vă dați seama este dacă compania ale cărei acțiuni doriți să le cumpărați e în *bull market* sau în *bear market*. Dacă este în *bull market*, trebuie să trasăm niște linii pe grafic, ca să vedem dacă există niște niveluri suport și rezistență a prețului, dar și care e linia de trend.

Dar, până la acestea, haideți să vedem ce înseamnă *stop-loss* și *take-profit*.

STOP-LOSS ȘI *TAKE-PROFIT* (SL ȘI TP)

Stop-loss înseamnă oprirea pierderii și este acel nivel de preț pe care ni-l impunem de la început și la care, dacă e atins, vindem acțiunile, închizând poziția avută. SL se pune sub prețul de cumpărare. Spre exemplu, dacă cumpărăm acțiuni Tesla la 1000 USD stabilim un SL la 900 USD, astfel încât, dacă prețul coboară și ajunge la 900, închidem poziția. În acest fel, pierdem doar 100 USD.

SL-ul se stabilește în funcție de intervalul de timp la care tranzacționați (orar, zilnic, săptămânal). Adică, pentru tranzacții orare intrazilnice pe indici se pune un SL mai aproape de valoarea indicelui (eventual, la -1%, sau -0,5%), iar pentru tranzacțiile cu acțiuni când folosim grafice zilnice sau săptămânale, un SL la distanță mai mare de prețul actual (-10% sau chiar -20%).

Cum alegem valoarea SL-ului? Răspunsul la această întrebare este o artă în sine, pentru că alegerea unei valori bune a SL-ului e decisivă pe termen lung. Astfel, un SL mai larg poate aduce pierderi mai mari, însă există și posibilitatea ca prețul să scadă, dar să nu-l atingă și să revină, aducându-vă din nou pe profit. Pe de altă parte, un SL mai strâns va aduce pierderi mai mici, însă mai numeroase, existând posibilitatea de a fi atins mai des și a vă face să vă închideți poziția, iar după aceea, prețul să revină pe creștere.

Există anumite cazuri când credem foarte mult în acea companie, iar atunci, tranzacționăm fără SL. Nu contează cât de mult scade prețul, noi credem în fundamentele acelei companii și vom cumpăra în continuare. Nu recomand asta începătorilor la bursă, deoarece pot exista motive care duc la respectivele scăderi pe care aceștia nu le cunosc.

Un prim exemplu de SL pe tranzacție efectivă este Nvidia (NVDA), cunoscutul producător de plăci video și cipuri grafice. Intru la cumpărare pe la valoarea de 117 USD,

Scanned with OKEN Scanner

cu un SL pe la 106 USD, pentru că nu vreau să pierd mai mult de 10–11 USD pe acțiune la această tranzacție. Și decid un *take-profit* pe care îl las să meargă și doar când coboară sub linia de trend ascendent închid poziția. Când ajung aproape de 300 USD și am aproape 300% profit, pe care nu vreau să-l pierd, închid o parte din poziție, în ideea că prețul acțiunii e foarte posibil să revină pe linia de trend, adică pe la 240–250 USD.

Mă pot gândi să închid, că va reveni
la linia de trend și nu vreau să pierd
o parte din 300% profit.
Retestare linie de trend.
Nu închid nimic.
Testare linie de trend.
Nu închid nimic.
Cumpăr aici, pe la 117 USD.
Pun *stop-loss* pe la 106 USD,
iar *take-profit* când sparge
în jos linia de trend.

Alt exemplu este Barrick Gold (GOLD), un mare deținător de mine de aur și cupru. Observ ditamai *inverse head and shoulders* (formațiune care apare la finalul unui trend descendent) cu *neckline*-ul (linia gâtului, nivel de suport și rezistență pe un tipar *head and shoulders,* folosit pentru a determina zonele strategice de plasare a ordinelor) pe la 15 USD. Cumpăr exact când se intersectează cu linia de trend ascendent și pun un *stop-loss* mai larg, deoarece Barrick Gold este o companie care are mine de aur și e direct influențată de prețul aurului, care de multe ori este volatil.

Scanned with OKEN Scanner

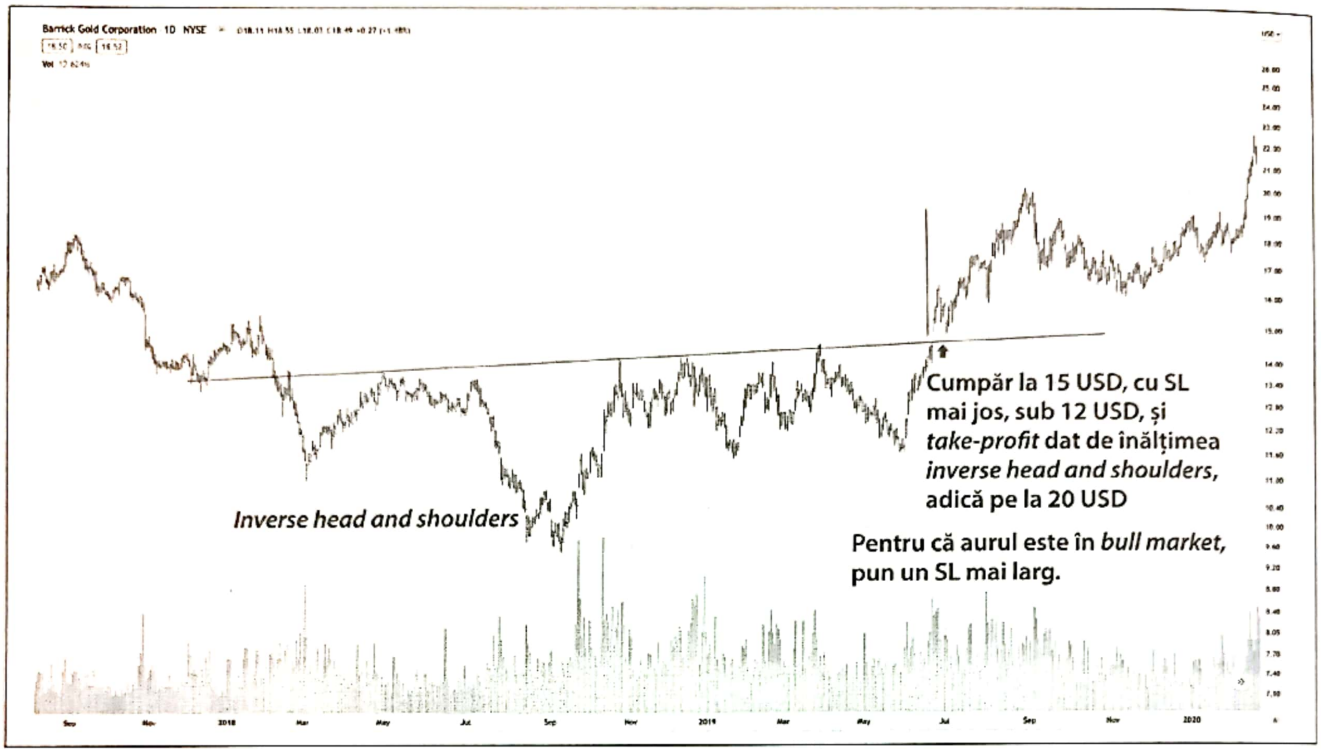
Barrick Gold Corporation · 1D · NYSE
Inverse head and shoulders
Cumpăr la 15 USD, cu SL mai jos, sub 12 USD, și *take-profit* dat de înălțimea *inverse head and shoulders*, adică pe la 20 USD
Pentru că aurul este în *bull market*, pun un SL mai larg.

Mai jos, puteți vedea prețul aurului din aceeași perioadă.

XAUUSD · Gold Spot / U.S. Dollar · 1D · OANDA
Preț-țintă dat de înălțimea *inverse head and shoulders*
Înălțime *inverse head and shoulders*
Inverse head and shoulders

Scanned with OKEN Scanner

Este crucial să aveți un SL definit de la început, înainte de a cumpăra. *Take-profitul* poate fi ajustat pe parcurs, însă SL-ul e cel care va face diferența între câștiguri consistente pe termen lung și câștiguri urmate de o pierdere mare (până vindeți acțiunile, va fi pe hârtie doar).

Take-profit înseamnă încasarea profitului și, de obicei, este dat de înălțimea formațiunii ulterioare intrării la cumpărare, dar acesta poate fi doar un prim vârf atins de preț. De multe ori, respectivul target e atins, iar după aceea, prețul poate să coboare, să reatingă *neckline*-ul, să-l verifice ca nivel de suport al prețului. De la fel de multe ori, prețul doar face o pauză după ce atinge acest vârf, urmând să-și continue creșterea și să atingă noi și noi maxime. Pentru a vă bucura de câștiguri procentuale din ce în ce mai mari, cel mai bine este să închideți o parte din poziție – să zicem jumătate – când atinge targetul dat de formațiune și să le lăsați pe celelalte să meargă mai departe. Și să aveți RĂBDARE.

Puteți introduce TP-ul doar dacă vedeți o formațiune tip top cu ieșire în jos sau o străpungere tot în jos a unei linii de trend, sau dacă industria în care activează compania începe să scârțâie (cu prea multe companii supraevaluate), sau dacă indicii sectoriali și cei majori dau semne de oboseală (cresc încet și puțin, parcă țipând că au nevoie de un *pullback*, adică o plafonare sau o scădere moderată a prețului).

Așadar, nu vă grăbiți să închideți poziția. Aveți RĂBDARE.

Gândiți-vă că investiția la bursă este ca plantarea de răsaduri. Să zicem că plantați 30 de răsaduri – analogia pentru o investiție în 30 de companii. O parte din ele se vor veșteji, majoritatea vor crește, să zicem, 50 cm după un timp și ține de noi când facem recoltarea. Tăiem toate plantele când ating 50 cm, iar în acest fel, mereu vom fi în câștig, însă niciodată nu vom obține bani de un Lamborghini sau mai multe. Dacă nu le tăiem și le lăsăm să crească în continuare, o parte vor începe să scadă și să dea înapoi, ajungând pe zero sau chiar pe minus, astfel că vom pierde acel câștig inițial. Însă câteva, una, două sau trei, vor ajunge să crească atât de mult, încât o să le numiți „banii pentru primul Lambo", „banii pentru al doilea Lambo" și „banii pentru al treilea Lambo"!

Deci ține foarte mult de strategia fiecăruia și ce urmărește. Câștiguri mai mici și mai dese sau câștiguri mai rare și mai mari. Pentru ambele variante există argumente pro și contra. Eu vă recomand să faceți o combinație între ele. Și foarte important este să aveți răbdare. Chiar și 10 ani. Ați văzut cât a crescut Miscrosoft în 9 ani? De zece ori! Adică, punem 10.000 USD în MSFT acum, iar peste 10 ani, avem 100.000, cât costă un apartament într-o zonă mai bună din București.

Scanned with OKEN Scanner

Cum am zis mai devreme, RĂBDAREA este cel mai important atu al vostru, imediat după conservarea capitalului.

LINIILE DE TREND

Sunt poate cele mai importante linii care trebuie trasate pe un grafic, pentru că ne arată mai clar tendința prețului, dacă scade, crește sau se mișcă lateral.

Ele pot fi trasate pentru perioade lungi, multianuale, cât și pentru intervale de timp scurte, orare. Acestea sunt de două tipuri:

- linii de trend care unesc văile *(valleys* – punctele aflate cel mai de jos pe grafic);
- Linii de trend care unesc vârfurile *(peaks* – punctele aflate cel mai sus de pe grafic).

Liniile de trend în creștere se mai numesc linii de trend ascendent, iar cele în scădere, linii de trend descendent.

Cum se procedează? Se ia un grafic, orice grafic, și se unesc vârfurile și/sau doar văile. Mai jos, avem graficul zilnic pentru American Express (AMEX) pentru un interval de 2 ani, în care am unit văile printr-o linie de trend. Simplu, nu? Deci, suntem pe un trend ascendent. Putem cumpăra fără griji.

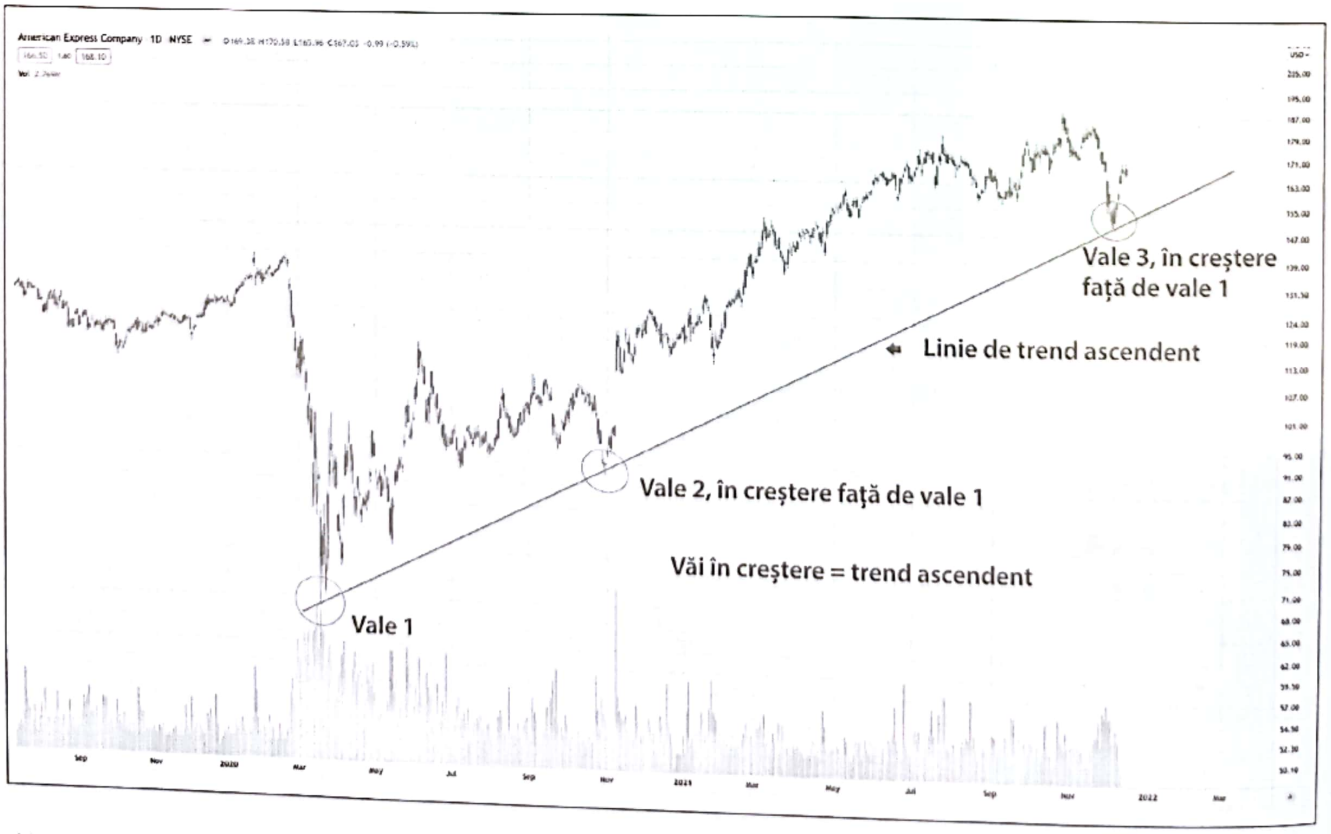
Vale 3, în creștere față de vale 1
Linie de trend ascendent
Vale 2, în creștere față de vale 1
Văi în creștere = trend ascendent
Vale 1

Scanned with OKEN Scanner

Un exemplu este McDonald's (MCD). Din 1969, când costa 0,14 USD, McDonald's a ajuns la 268 USD în 2022. Așadar, este pe un trend ascendent multianual, iar orice scădere a prețului acțiunii poate fi considerată un moment excelent pentru a cumpăra.

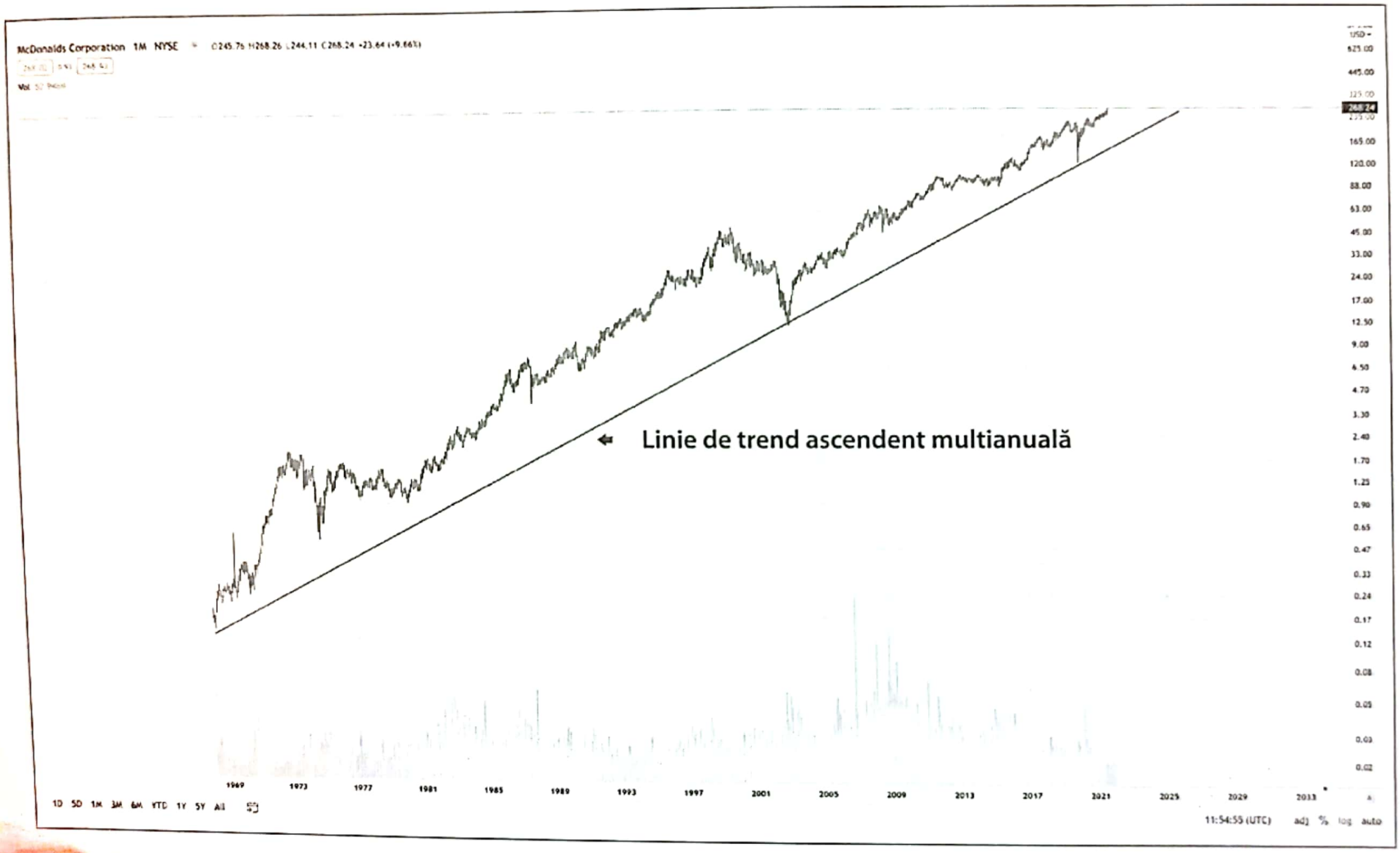

Scanned with OKEN Scanner

Haideți să mai vedem un trend ascendent! Cine nu a auzit de Nike (NKE), gigantul producător de încălțăminte și haine de sport? Iată cum arată graficul începând cu 1981! Deci, oricând cumpărăm Nike (NKE), cumpărăm pe un trend ascendent multianual.

Acum, să vedem cum arată un **trend descendent.**

În dreapta, avem evoluția prețului acțiunii companiei Smile Direct Club (SDC), activă în domeniul igienei dentare. Se observă că, la începutul anului 2021, prețul a intrat pe un trend descendent, care continuă și în prezent. De multe ori, motivele care duc la apariția unui trend descendent sunt cauze fundamentale (venituri în scădere, pierderi mai mari, schimbări de management etc.) și este bine să evităm companiile aflate pe trenduri descendente. Dacă credem fundamental că această companie își va reveni, atunci putem să riscăm cumpărând câteva acțiuni, însă probabilitatea va fi ca aceasta să-și continue trendul descendent.

Scanned with OKEN Scanner

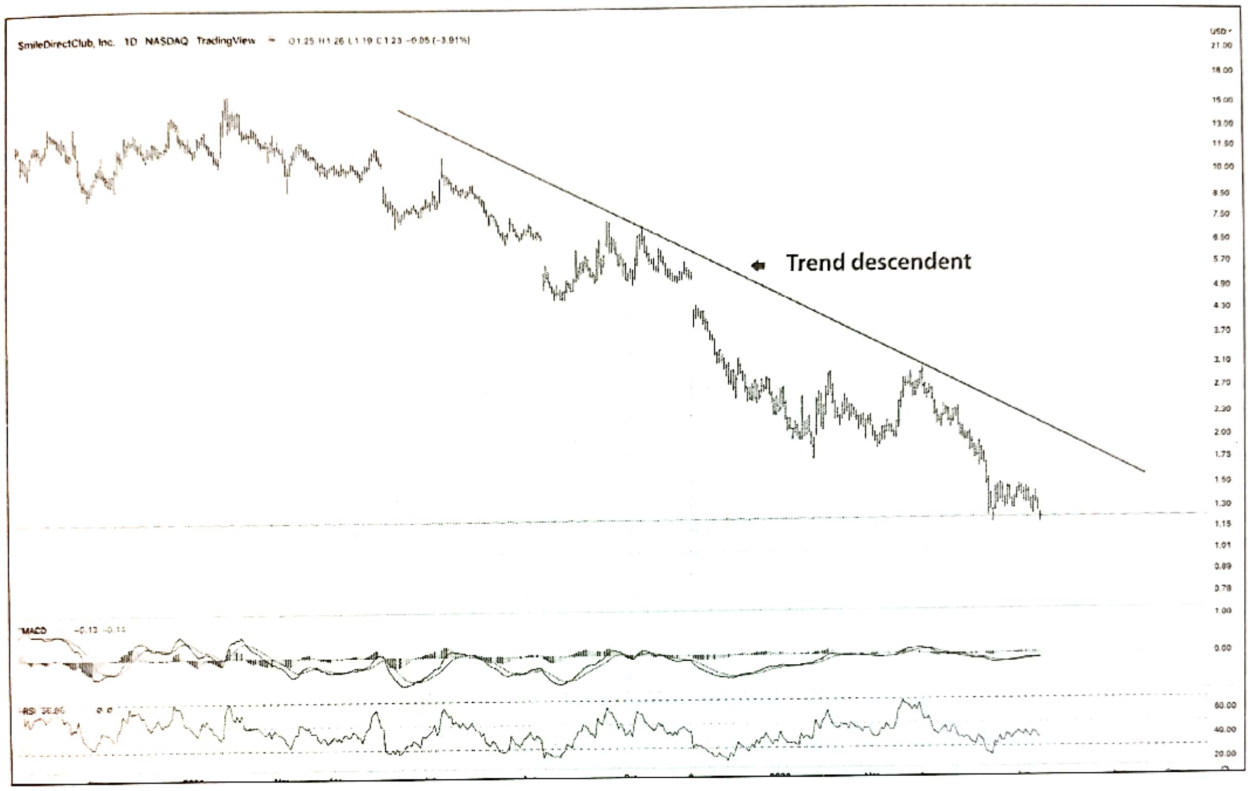

Haideți să vedem un exemplu de trend descendent, cum se termină și unde poate ajunge prețul după ce iese din acest trend descendent.

Scanned with OKEN Scanner

GAMESTOP SAGA

Ați auzit de turbulențele din piețele financiare cauzate de Gamestop (GME), care era să le ducă în faliment? la uitați cum arată graficul din 2010 până în 2020.

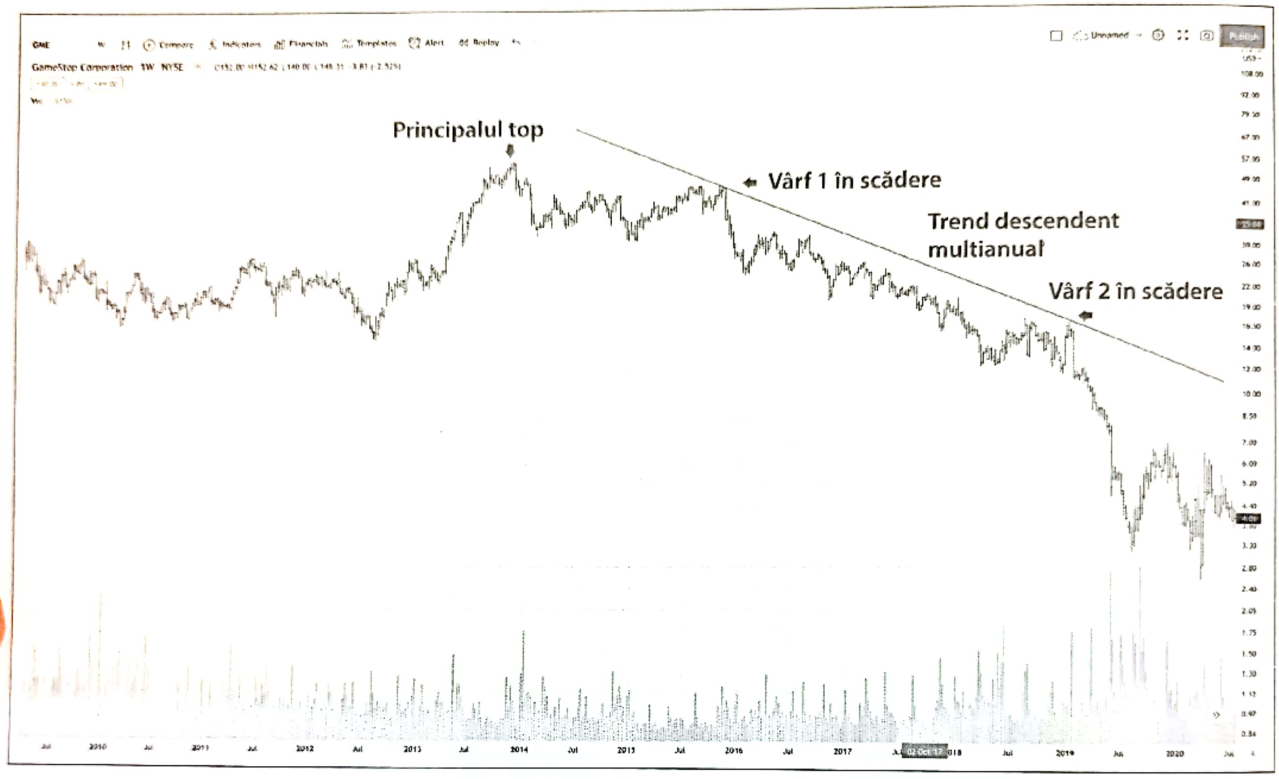

În 2014, GME a făcut un top la aproximativ 57 USD, după care a intrat pe o pantă descendentă până pe la mijlocul anului 2020. Așadar, 6 ani de trend descendent. Numai să fii acționar la Gamestop nu-ți doreai. Ce s-a întâmplat începând cu 2020? Ei bine, s-a creat o formațiune de *botttom – inverse head and shoulders* –, adică un foarte posibil sfârșit de trend descendent. la priviți!

Scanned with OKEN Scanner

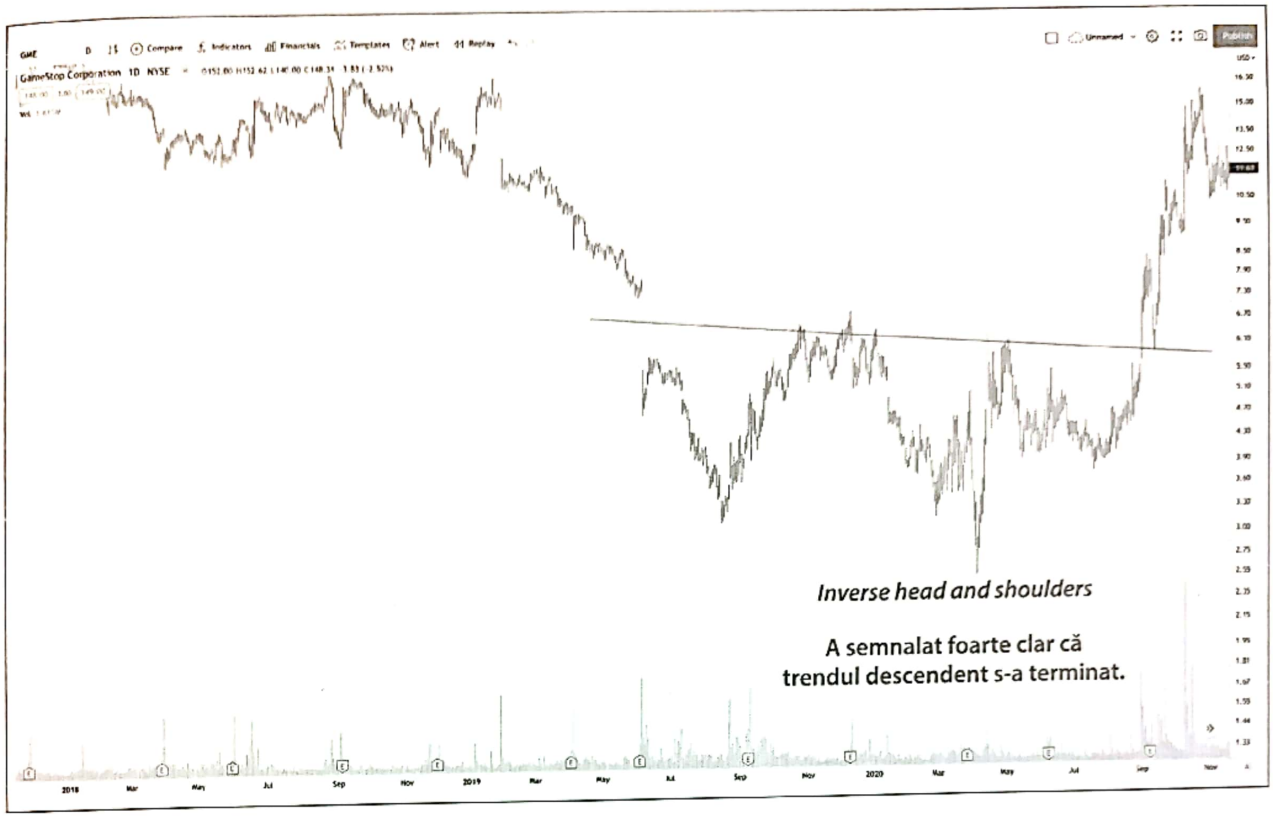

Am schimbat graficul din săptămânal in zilnic, pentru a se vedea mai bine acest *inverse head and shoulders*. Oportunitatea de cumpărare a fost când a spart pragul, la 6 USD.

Ce a urmat după aceea de era să ducă pieţele financiare în faliment? Pe scurt, mai multe fonduri de investiţii au pariat că GME va da faliment şi au împrumutat acţiuni pentru a le vinde şi, ulterior, răscumpăra la un preţ mai mic. Însă când investitorii de retail au observat că erau vândute mai multe acţiuni decât existau în realitate (în termeni de specialitate, că *short interest* era pe la 140% din *free float*, pachetul de acţiuni care se tranzacţionează efectiv), au început să cumpere şi să scrie pe *social media* despre GME. Deci, multe fonduri de investiţii vânduseră GME cu circa 3–5 USD, în speranţa că preţul acţiunii va coborî sub 2 USD sau poate chiar GME va da faliment, însă preţul a început să urce la peste 6 USD, ceea ce i-a luat prin surprindere şi au început să se panicheze şi să cumpere în mod agresiv. Iar investiorii de retail cumpărau şi ei. Cum firmele de investiţii vânduseră mai multe acţiuni decât existau în realitate, au fost prinse ca într-un cleşte de către investitorii de retail, care, simţind sânge, au cumpărat şi mai agresiv şi au făcut şi mai multă publicitate pentru GME pe toate canalele de *social media*.

Ia uitaţi unde a reuşit să ajungă GME datorită *short squeeze*-ului (situaţie care apare când cei care au pariat *short* văd că preţul acţiunii pe care au pariat că va scădea începe

Scanned with OKEN Scanner

să crească, astfel că înregistrează pierderi, iar ca să stopeze aceste pierderi, trebuie să cumpere acțiunile din piață, producând o cerere în creștere la cumpărare și astfel ducând prețul la valori și mai mari, motiv pentru care au pierderi și mai mari).

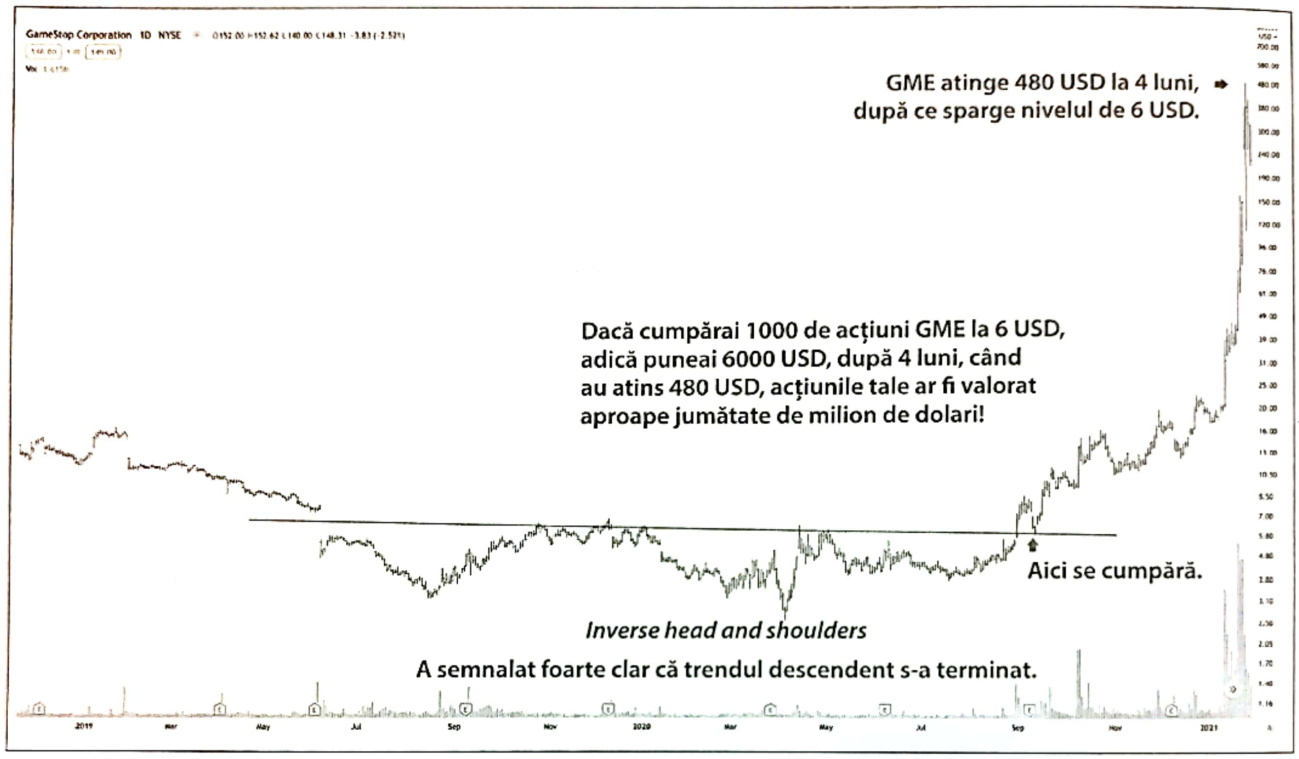
GME atinge 480 USD la 4 luni,
după ce sparge nivelul de 6 USD.
Dacă cumpărai 1000 de acțiuni GME la 6 USD,
adică puneai 6000 USD, după 4 luni, când
au atins 480 USD, acțiunile tale ar fi valorat
aproape jumătate de milion de dolari!
Aici se cumpără.
Inverse head and shoulders
A semnalat foarte clar că trendul descendent s-a terminat.

A ajuns la 480 USD! Uau!!!

Adică, dacă cumpărai 1000 de acțiuni GME cu 6000 USD, când a ieșit din *inverse head and shoulders,* la 6 USD, aveai aproape 500.000 USD când a atins 480 USD! Cu banii de un Logan second-hand, îți luai un foarte șmecher Lamborghini. Nu e rău deloc! Jumătate de milion de dolari făcuți în 4 luni! Asta e ceea ce poate să facă bursa. Alchimie curată.

Fondurile de investiții au ajuns în faliment la prețurile acestea, brokerii (cei de la care se împrumutaseră acțiunile GME) erau și ei aproape de faliment, urmând ca și Clearing House-urile din SUA (în România, echivalentul este Depozitarul Central) să dea faliment, pentru că nu puteau da înapoi acțiunile titularilor. Lanțul pentru împrumuturi *short* (când se împrumută acțiuni) este că fondul care împrumută este obligat să dea acțiunile înapoi celor de la care s-a împrumutat, iar dacă nu poate, brokerul care a facilitat acele împrumuturi de acțiuni e obligat să dea acțiunile înapoi, după care, dacă nici acesta nu poate, depozitarul central trebuie să dea acțiunile înapoi titularilor de drept. Așadar se anunța un tsunami care avea să bage într-un mare crah piețele financiare.

Scanned with OKEN Scanner

Evident, au trebuit să facă ceva, iar brokerii au venit cu ideea de a opri cumpărarea de acțiuni GME (alături de ale altor companii, gen AMC, NAKD, KOSS etc.) de către investitorii de retail. Adică nu au mai dat voie să se cumpere acțiuni la GME. Deloc frumos din partea lor!

Iată evoluția graficului după oprirea cumpărării!

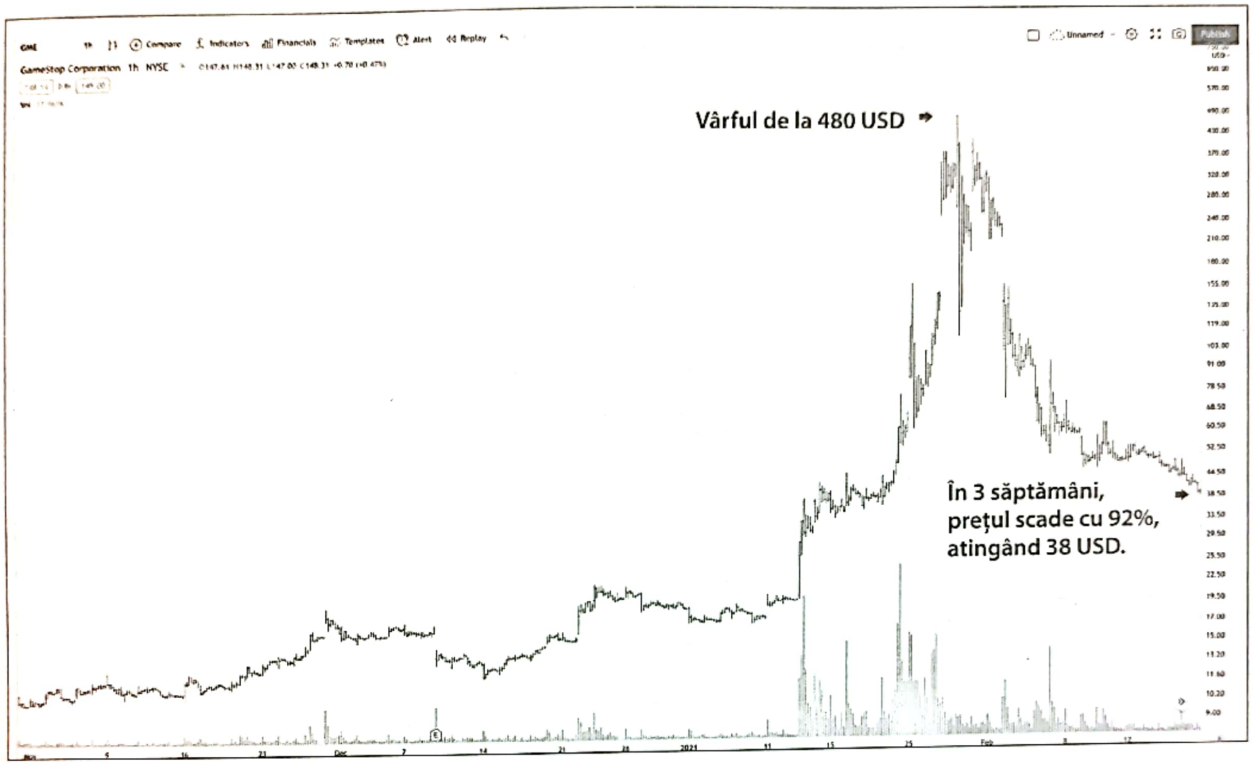

Așadar, în 3 săptămâni GME scade cu 92% și atinge 38 USD – o volatilitate extremă în doar câteva luni.

GME este un exemplu foarte bun pentru a învăța că e bine să lași un trend descendent să curgă, să nu anticipezi terminarea lui, pentru că probabilitatea este împotriva ta, așteaptă o formațiune de sfârșit de trend și doar atunci intră la cumpărare.

Un alt lucru pe care îl putem învăța este ce înseamnă *TIMINGUL* (sincronizarea, alegerea momentului potrivit) la bursă, adică ce înseamnă lăcomia și ce înseamnă să te mulțumești cu mai puțin?

De exemplu, să zicem că am cumpărat la 6 USD, iar prețul GME este acum 20 USD. Am deja un câștig de circa 250%. Ce fac? Mă lăcomesc la mai mult sau mă mulțumesc cu atât? Răspunsul la această întrebare cam arată profilul nostru de *trader* la bursă.

Pot să vând la 20 USD, *cash the profit*, mă bucur de 250% câștig și mă declar un foarte bun meseriaș pe bursă. Eu și George Soros suntem pe picior de egalitate.

Scanned with OKEN Scanner

Desigur, când văd că prețul tot continuă să crească, în creierul de *trader* începe să intre o chestie care în engleză se numește „Fear Of Missing Out", prescurtat FOMO, adică teama că rămâi dinafară când se întâmplă ceva important sau teama că prețul crește fără ca tu să beneficiezi de asta pentru că ți-ai vândut prea devreme acțiunile. Și poți să intri din nou la cumpărare, la să zicem 40 USD, în ideea că prețul va crește și mai mult. Lăcomie? Poate că da, poate că nu. În cazul de față, GME crește fără oprire, cu o volatilitate fără precedent.

Cel mai bine e să tragi linii de trend, sau canal de trend ascendent, pe un grafic cu interval de timp mai mic și să vinzi doar când aceste linii sunt străpunse.

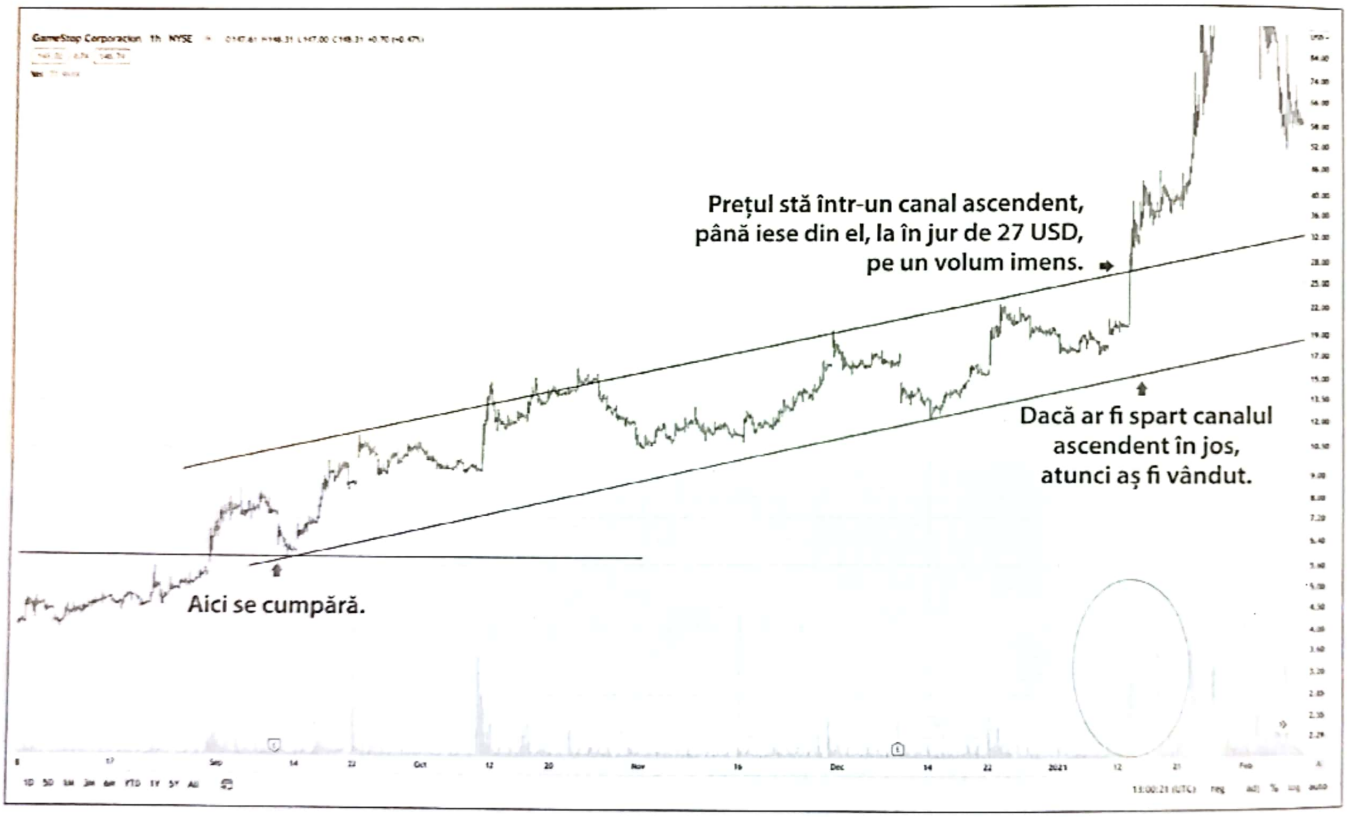
Prețul stă într-un canal ascendent,
până iese din el, la în jur de 27 USD,
pe un volum imens.
Dacă ar fi spart canalul
ascendent în jos,
atunci aș fi vândut.
Aici se cumpără.

Mutând graficul din zilnic în pe o oră, observăm că prețul GME creează un fel de canal ascendent din care iese în sus pe un volum imens, semn că are potențial de creșteri și mai mari. Stăm pe trend, nu vindem și vizualizăm ieșirea aceasta pe un grafic cu interval și mai mic.

Scanned with OKEN Scanner

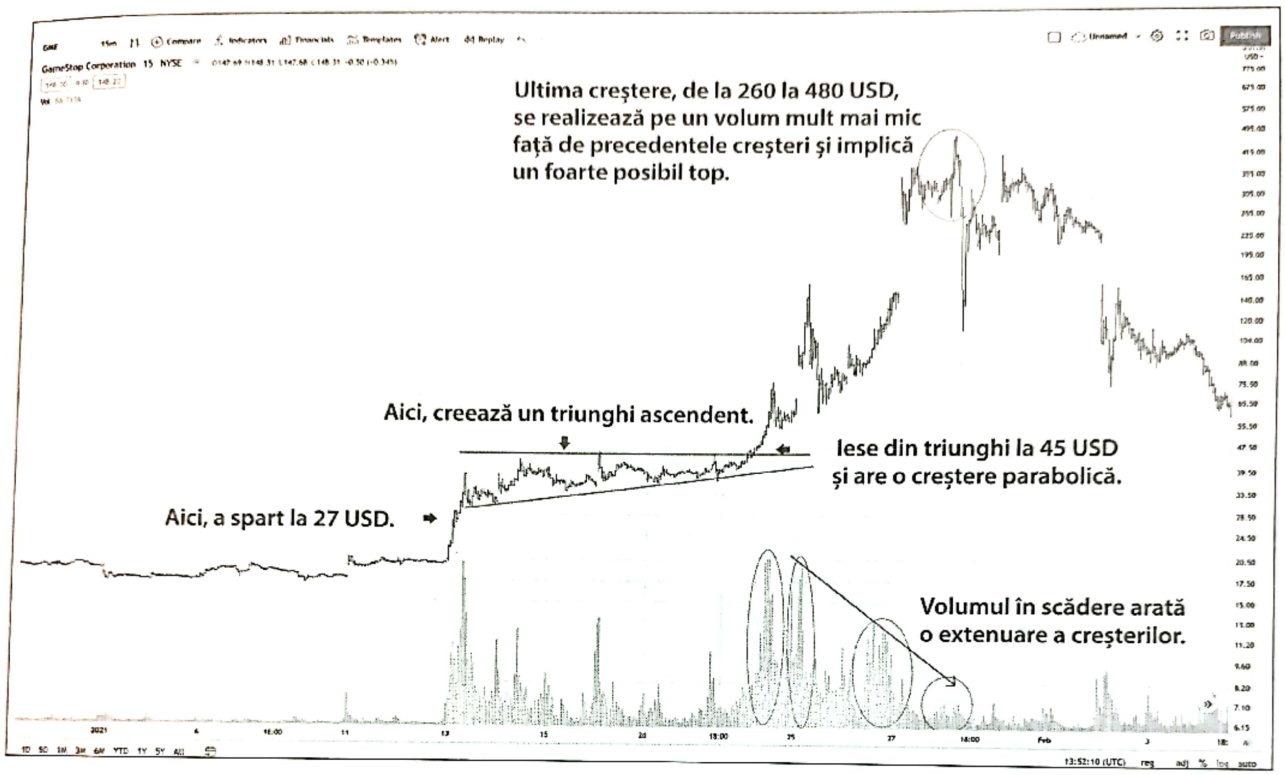
Ultima creștere, de la 260 la 480 USD,
se realizează pe un volum mult mai mic
față de precedentele creșteri și implică
un foarte posibil top.
Aici, creează un triunghi ascendent.
Iese din triunghi la 45 USD
și are o creștere parabolică.
Aici, a spart la 27 USD.
Volumul în scădere arată
o extenuare a creșterilor.

Și observăm creșteri mari pe volume mari, iar aceste creșteri au un aspect parabolic. Însă pe ultima creștere, de la 260 la 480 USD, trendul puternic ascendent își pierde din forță, iar cea mai bună dovadă este volumul mult în scădere. Asta anunță o extenuare a acestor creșteri și, foarte posibil, un top. Vinde, vinde, vinde tot!

Să continuăm cu trendurile descendente. Plug Power (PLUG) a intrat într-un trend descendent de la 73 la 19 USD și a ieșit din el în jurul valorii de 24 USD. Acest nivel de preț s-a retestat câteva luni mai târziu și a oferit un bun preț-suport.

Scanned with OKEN Scanner

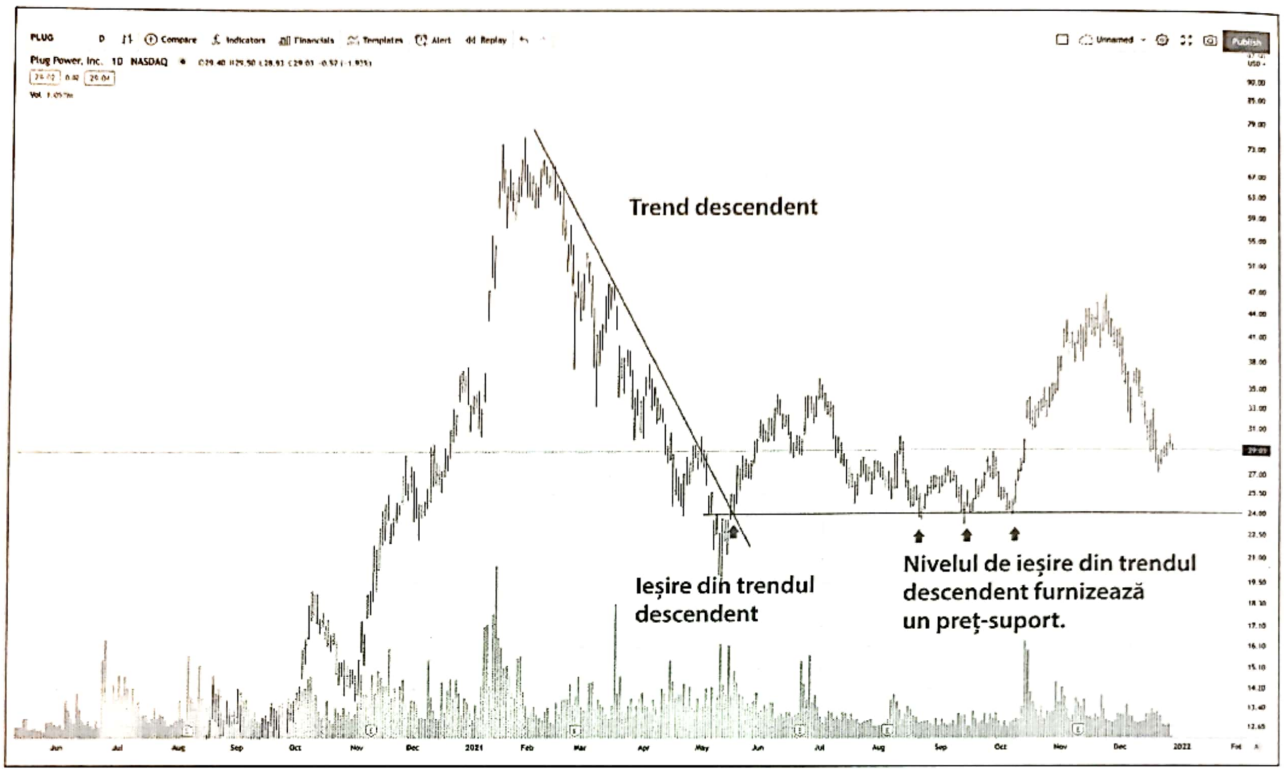

Rite Aid (RAD), deținătorul unui imens lanț de farmacii, ne arată intrarea pe un trend descendent în 2021. Cât prețul evoluează sub această linie, RAD se află pe un trend descendent.

Scanned with OKEN Scanner

SUPORT ȘI REZISTENȚĂ

Conceptele de suport și rezistență la nivel de tranzacționare sunt două dintre cele mai discutate atribute ale analizei tehnice. Făcând parte din analiza modelelor grafice, acești termeni sunt folosiți cu referire la nivelurile de preț de pe grafice care tind să acționeze ca bariere, împiedicând prețul unui activ să fie împins într-o anumită direcție.

Suportul e un nivel de preț la care este de așteptat ca o tendință descendentă să se oprească datorită unei concentrări a cererii sau a interesului de cumpărare. Pe măsură ce prețul activelor sau al titlurilor de valoare scade, cererea de acțiuni crește, formând linia de suport. Pe de altă parte, zonele de rezistență apar din cauza interesului de a vinde când prețurile cresc.

Un exemplu de suport se poate observa în evoluția prețului acțiunii Target Corporation (TGT), companie activă în domeniul vânzărilor cu amănuntul în magazine și hipermarketuri proprii. Vedem evoluția săptămânală a prețului pe o perioadă de 10 ani, din 2002 până aproape de 2012. Putem vedea că, în 2002–2003, prețul a testat de trei ori zona a 25 USD, dar nu a coborât sub acest nivel, sugerând că mulți cumpărători au fost dornici să aibă acțiuni la acest preț. De aici, acesta intră pe un trend ascendent timp de 6 ani și atinge un maxim de circa 70 USD în vara anului 2007. Din cauza crizei financiare din 2008–2009, prețul intră într-o coborâre și ajunge să retesteze nivelul a 25 USD. După ce îl testează de două ori, își reîncepe creșterea. Așadar, nivelul de 25 USD a funcționat ca un excelent suport pentru preț.

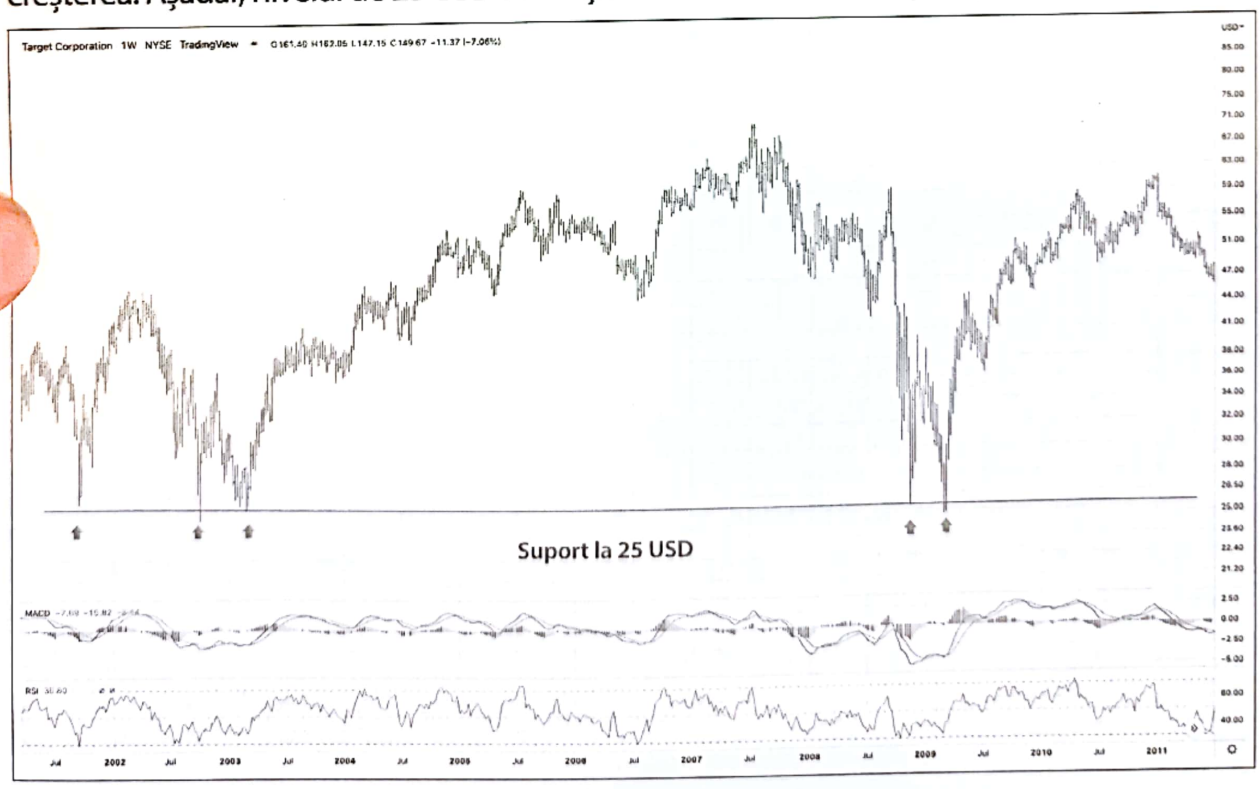

Scanned with OKEN Scanner

Unele dintre cele mai importante niveluri de preț care ne oferă valori atât de intrare la cumpărare, cât și de vânzare sunt date de suporturi și rezistențe apărute pe grafic din modelele anterioare sau zone anterioare unde s-au format văi ori vârfuri.

Aveți aici un exemplu de rezistență a prețului în evoluția prețului acțiunii T.Rowe Price Group (TROW), companie activă în domeniul serviciilor financiare. Observăm că, în perioada 2015–2017, prețul găsește o rezistență în zona a 79–80 USD, din care ricoșează spre 64 USD, apoi revine din nou și testează nivelul de 79–80 USD, de la care coboară din nou. Acest nivel reprezintă o rezistență, iar până nu va reuși să-l străpungă, prețul va evolua sub el.

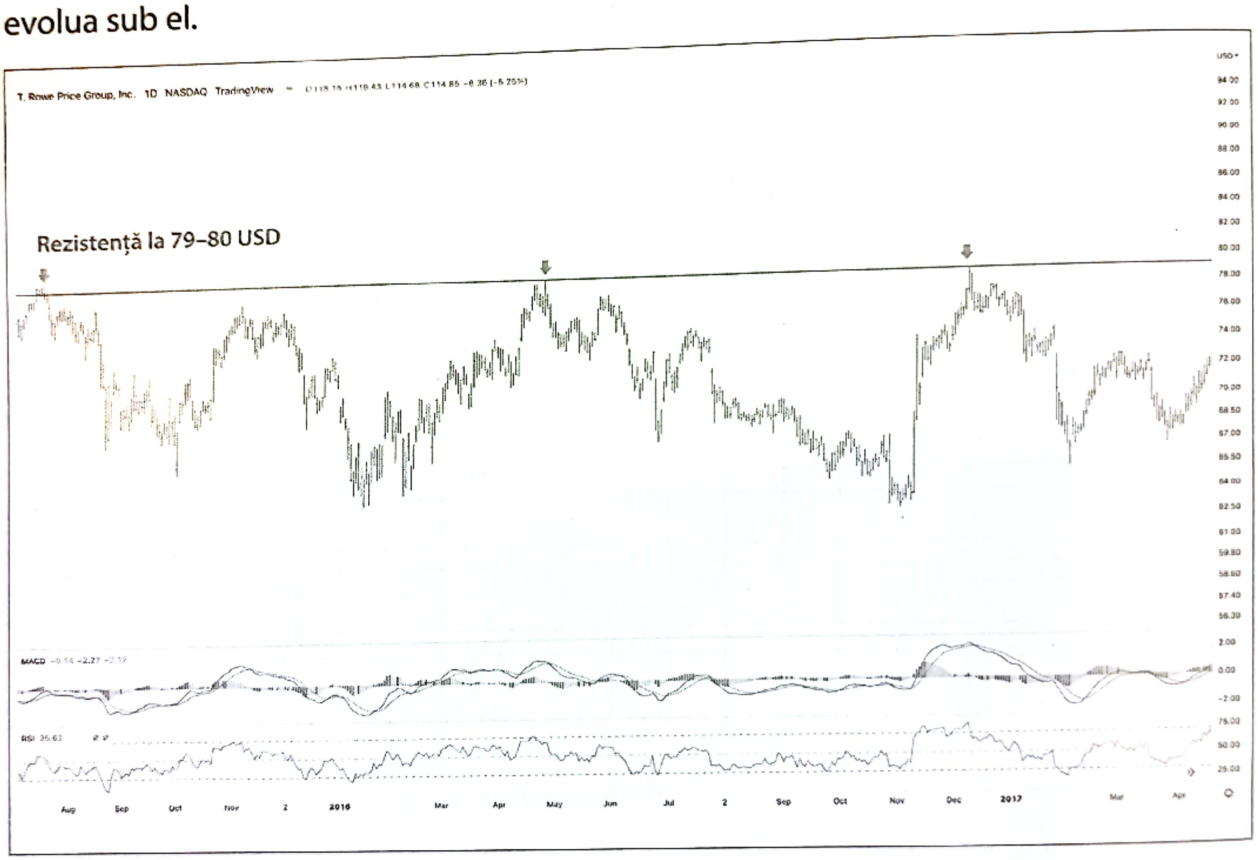

De foarte multe ori, dacă un suport sau o rezistență sunt străpunse pe volume mai mari decât de obicei, atunci aceste niveluri își inversează rolurile, astfel încât suportul devine rezistență, iar rezistența devine suport.

Spre exemplificare, avem graficul Nikola Corporation (NKLA), un producător de camioane electrice aflate încă în faza de proiectare. Ce ne arată?

Scanned with OKEN Scanner

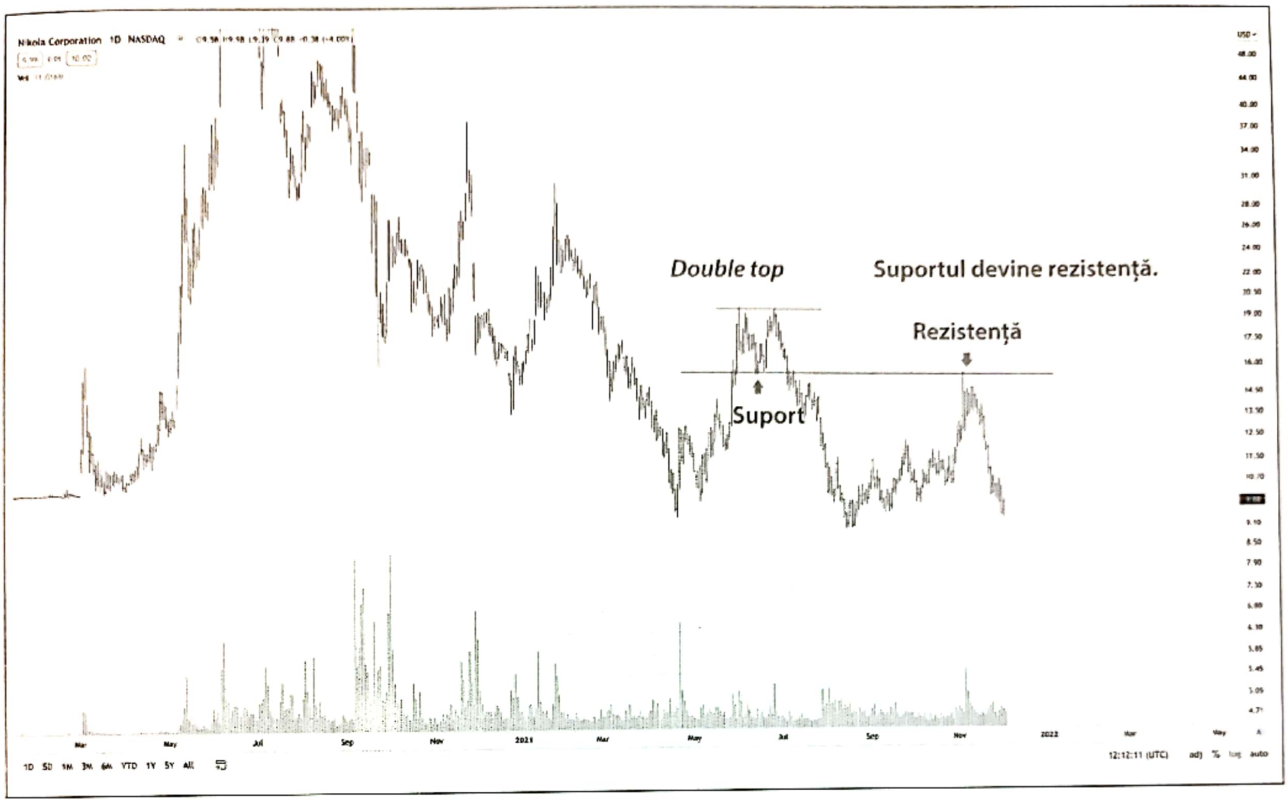

Vedem un vârf dublu *(double top)*, iar linia gâtului, de la 15 USD, a oferit un suport intermediar, dar a devenit o rezistență două luni mai târziu.

Cum se tranzacționează?

Când prețul ajunge în preajma unui suport sau rezistențe importante, cel mai bine este să închidem din poziție și să lăsăm piața să decidă ce va face în jurul acelui suport sau rezistențe. Nu are rost să luptăm cu piața și să continuăm să cumpărăm acțiuni, pentru că, de foarte multe ori când ajunge la aceste niveluri, prețul ricoșează în direcția inversă. Dacă atinge o rezistență și o străpunge, putem să cumpărăm din nou deasupra acestei străpungeri. Este modul cel mai puțin riscant de a tranzacționa la aceste niveluri.

Desigur, dacă suntem optimiști că prețul va sparge acele niveluri, putem păstra poziția, însă nu vă recomand să mai cumpărați. Dacă vreți, mai adăugați după ce străpunge acel nivel.

Haideți să mai vedem un grafic cu această inversare!

Scanned with OKEN Scanner

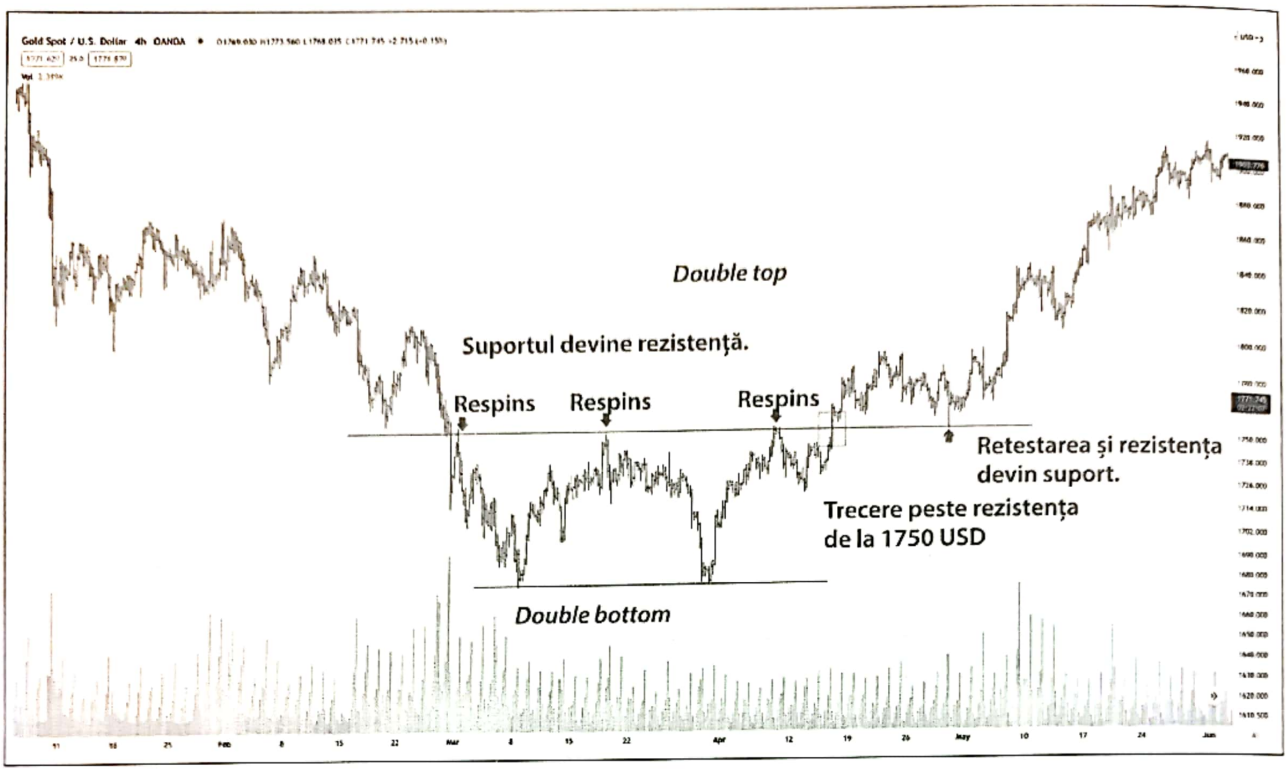

Iată și pe graficul aurului cum nivelul de 1750 USD din rezistență devine suport. Când trece de 1750 se intră la cumpărare, cu SL pe la 1720 USD și primul TP *(take-profit)* dat de *double bottom* la 1830 USD, iar al doilea TP dat de ieșirea din canalul ascendent creat.

FORMAȚIUNI DE TOP

Aceste formațiuni indică o încheiere a trendului ascendent. Asta se explică prin faptul că acțiunea ajunge la niște prețuri destul de mari, la care mulți jucători sunt mai degrabă tentați să vândă decât să cumpere.

Apariția acestor formațiuni și validarea lor printr-o coborâre a prețului pe un volum crescut recomandă să închidem o parte sau total poziția pe acea companie. Desigur, dacă continuăm să credem în companie și nu ne deranjează că vom vedea -60% în portofoliul pe ea, atunci putem cumpăra în continuare.

• ***HEAD AND SHOULDERS*** (în română, cap și umeri)

Formațiunea *head and shoulders* apare la finalul unui trend ascendent și semnalizează un foarte posibil sfârșit al acestuia și intrarea în unul descendent sau într-o mișcare laterală.

Scanned with OKEN Scanner

Aceasta conține trei vârfuri consecutive, cel din mijloc fiind cel mai înalt, iar celelalte două, mai joase și aproximativ egale. Văile care se formează în urma acestor vârfuri creează o linie a gâtului *(neckline)* care funcționează ca linie de suport.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

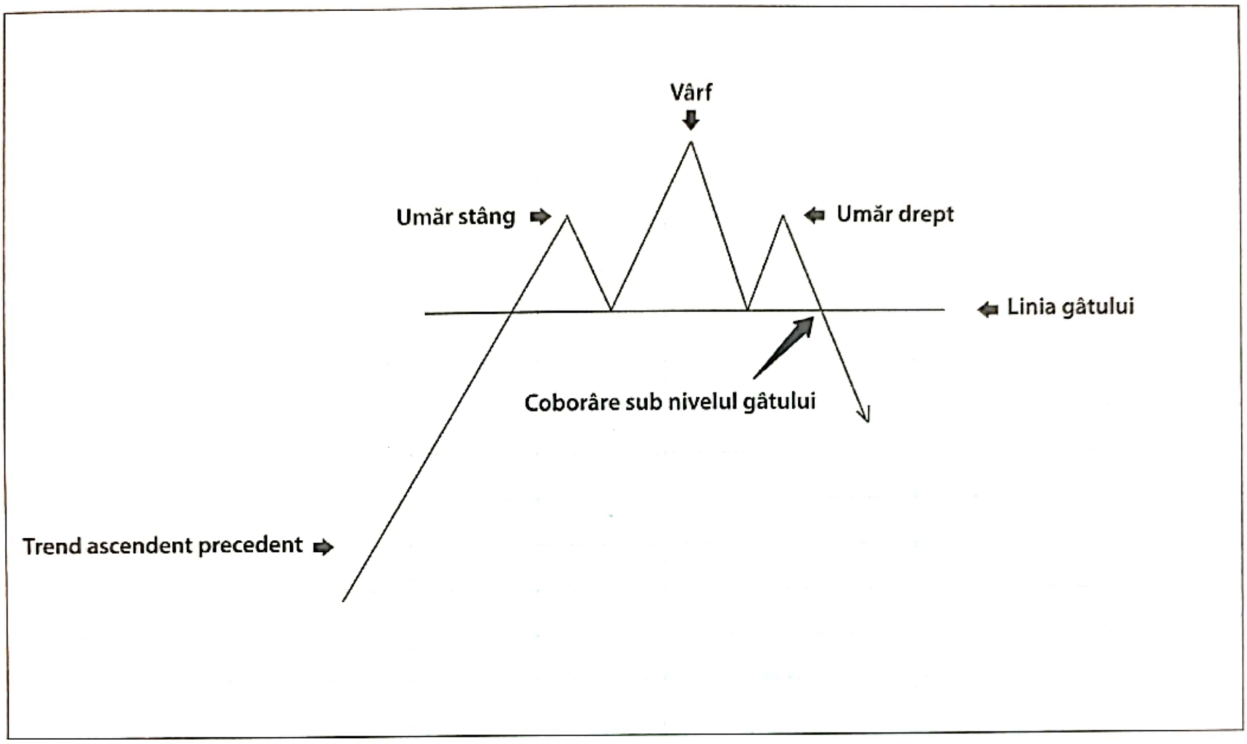

În viața reală, umărul drept este câteodată mai mare sau mai mic decât umărul stâng, iar linia gâtului nu e mereu perfect orizontală, câteodată având o înclinare în sus, alteori în jos.

Un prim exemplu este Village Farms Internațional (VFF), companie care se ocupă, printre altele, de cultivarea și vânzarea de marijuana. Da, există companii listate la bursele americane care se ocupă legal cu producerea și vânzarea de marijuana și canabis. Deci, în noiembrie 2020, VFF a pornit pe un trend ascendent de la 4,50 USD, iar în martie 2021, a ajuns până la 21 USD. Se poate distinge formațiunea *head and shoulders* cu umăr stâng la 14,50 USD, vârful formațiunii aproape de 21 USD, umăr drept în jur de 18 și linia gâtului în jur de 12. Această formațiune se validează când prețul scade sub linia gâtului, de la 12 USD. Prețul a scăzut sub 12, a atins 7,90, după care a revenit și a încercat să testeze din nou zona 11,50–12,00 USD, adică linia gâtului,

Scanned with OKEN Scanner

care a devenit rezistență, iar după retestare, prețul și-a reluat coborârea, atingând un minim al ultimului an, de 6,10 USD.

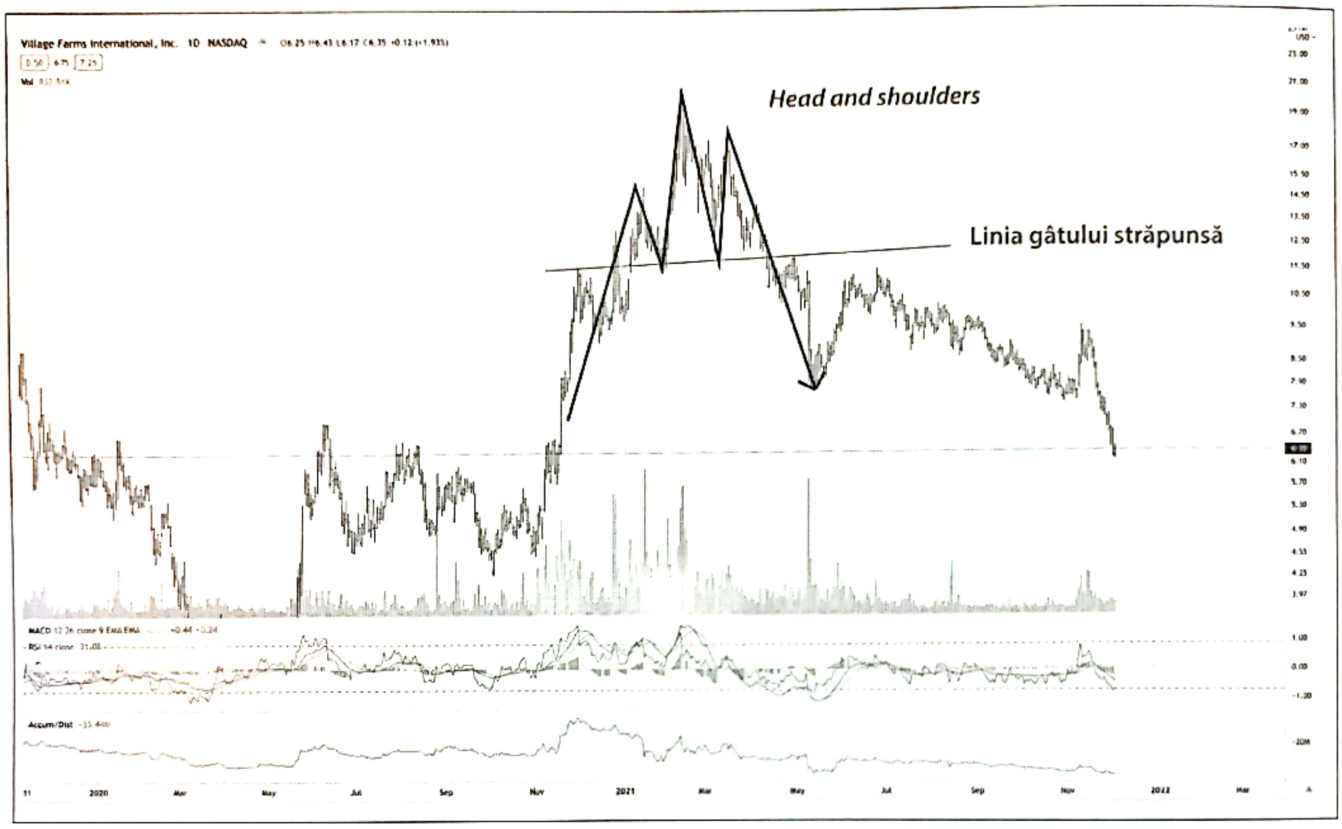

În al doilea exemplu, putem vedea indexul Russell 2000, care conține 2000 de companii de mărime mică listate la bursele americane. Se observă cum, după un trend ascendent, cândva în luna iunie se formează un *head and shoulders* cu umărul stâng pe la 1271, vârful aproape de 1300, umărul drept în jur de 1275, iar linia gâtului pe la 1210. Indicele coboară sub linia gâtului, de la 1200, și atinge aproximativ 1080, după care încearcă o revenire de testare a nivelului de la 1200, care devine rezistență. După aceea, prețul urmează o traiectorie descendentă, atingând un minim de 935.

Scanned with OKEN Scanner

Psihologia: Investitorii participă la un trend ascendent care se formează de-a lungul unei perioade de timp (poate fi de 3, 6 luni sau chiar ani de zile). Nivelul prețului ajunge la un anumit punct unde unii investitori încep să vândă, creând astfel primul umăr al formațiunii. Alți investitori cred că această vânzare este doar o oportunitate de cumpărare și încep să cumpere, iar prețul trece de nivelul atins de umărul stâng, creând noi maxime. Toată lumea e convinsă că este în continuare un *bull market*. Însă alți investitori decid să vândă după ce prețul atinge „new all time high" (vârful formațiunii), iar în coborâre, ajunge foarte aproape de nivelul inferior de după umărul stâng. Prețul coborând la acest nivel care formează acum o linie a gâtului, mulți *traderi* intră în expectativă, la următoarea creștere nu mai decid mulți să cumpere, iar prețul nu mai are aceeași forță de creștere ca în prima parte a trendului ascendent. Forța mai mică este relevată și de indicatori tehnici gen RSI, MACD (vom discuta despre ei ceva mai departe), și de volumul în scădere. Prețul atinge o valoare apropiată de cea din umărul stâng, creând astfel umărul drept. De aici, prețul începe din nou să coboare, iar investitorii încep să-și dea seama că sunt prinși pe contrasens și încep să vândă puternic, prețul trecând de linia gâtului de foarte multe ori pe un volum în creștere și validând astfel formațiunea *head and shoulders*. Apoi, prețul se înscrie pe o traiectorie descendentă, însă de foarte multe ori revine să testeze linia gâtului, iar acest nivel va opune rezistență prețului, împingându-l din nou în jos, spre noi minime.

Scanned with OKEN Scanner

Cum se tranzacționează?

În general se așteaptă străpungerea liniei gâtului și se închid pozițiile *long* sau se deschid poziții *short*. De foarte multe ori, după ce străpunge linia gâtului, prețul încearcă să revină la aceasta și să o retesteze ca rezistență, iar această retestare oferă o șansă de a paria *short* sau de a închide pozițiile *long*.

Prețul-țintă *(price target)* este dat de înălțimea formațiunii.

Stop-lossul se pune puțin deasupra liniei gâtului. De multe ori, am văzut că prețul revine să testeze și chiar străpunge linia gâtului, mulți *traderi* crezând că formațiunea se invalidează, însă, după o zi sau două, coboară decisiv sub linia gâtului și definește un nou trend descendent.

Mai jos, aveți un exemplu cu Albermarle (ALB), în care observăm un *head and shoulders* mai mic, care creează unul mai mare și care își atinge prețul-țintă la aproape 18 luni după străpungerea liniei gâtului și după alte trei retestări ale acesteia.

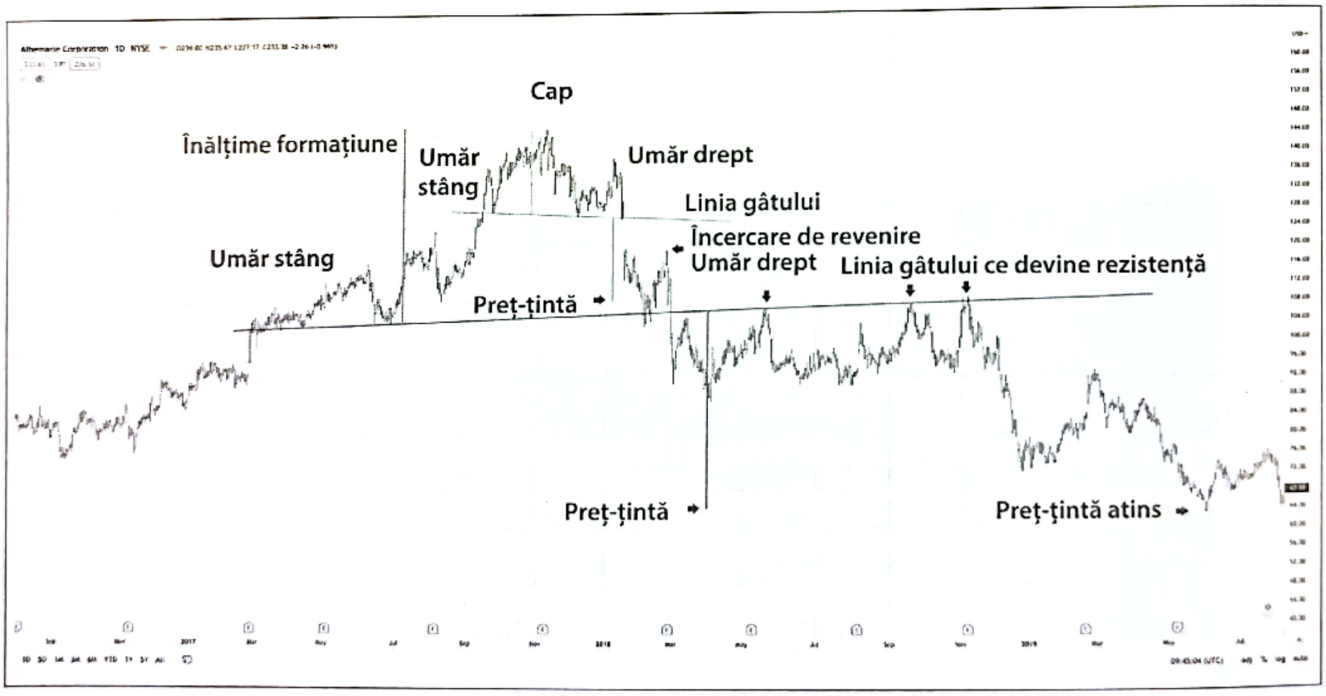

DOUBLE TOP, adică vârf dublu, este o formațiune care apare în urma unui trend ascendent și constă din două vârfuri succesive aflate la aproximativ același nivel, coborârea dintre ele dând linia gâtului, care funcționează ca suport până când este străpunsă, după care va opune rezistență prețului.

Scanned with OKEN Scanner

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

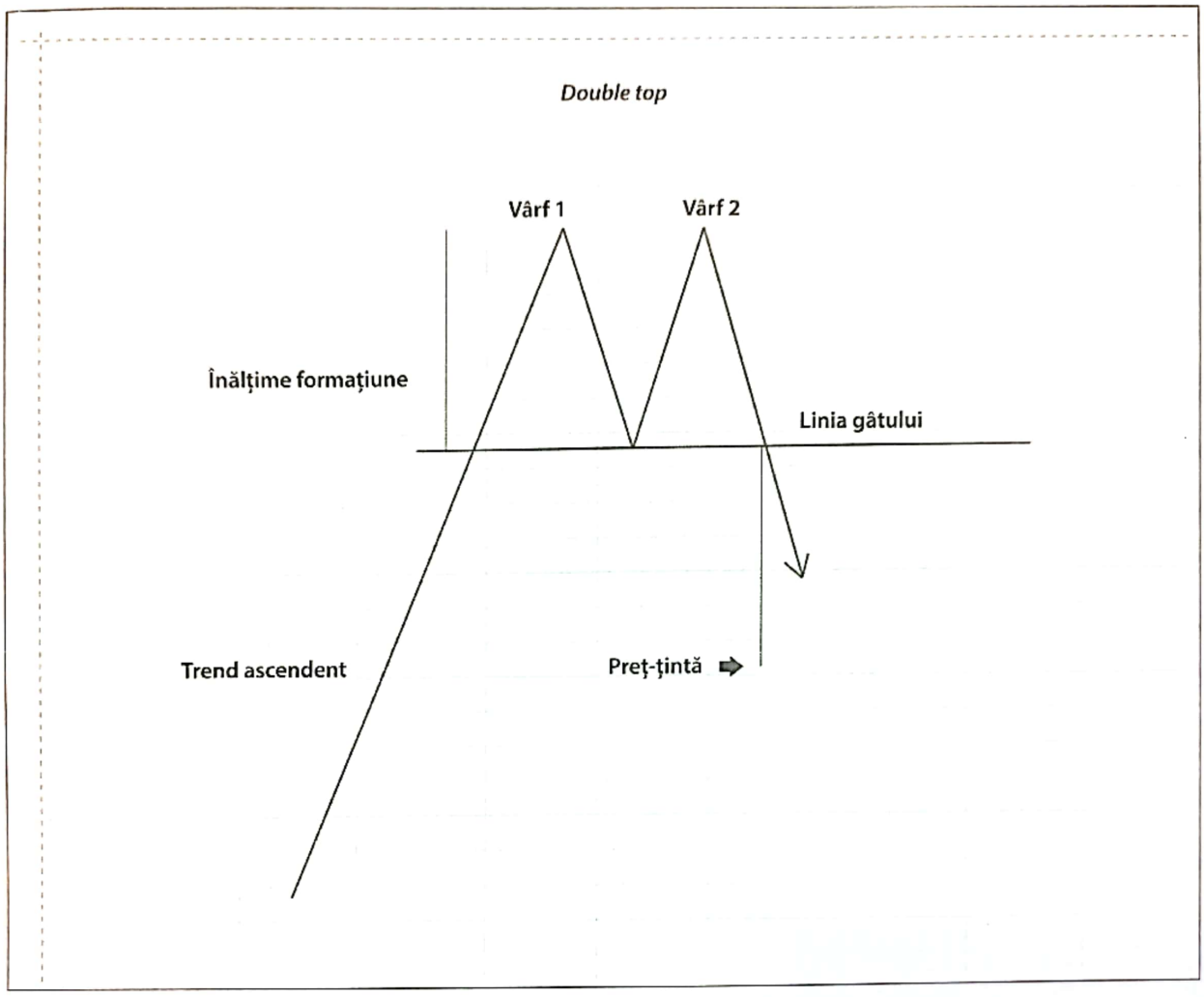

Vârful dublu este format din două vârfuri aflate la distanță relativ mică unul de celălalt și aproximativ la același nivel, fiind despărțite de o coborâre (vale) care definește linia gâtului *(neckline)*.

Ca prim exemplu de vârf dublu, avem mai jos graficul săptămânal pentru Alexandria Real Estate Equities (ARE). După cum îi spune și numele, această companie activează în domeniul imobiliar, iar în perioada 2008–2009, a fost puternic afectată de turbulențele din acest sector.

Se observă că, în februarie 2007, prețul a ajuns la 115 USD, după care, până în august 2007, a coborât la 85. Apoi, a început un trend ascendent foarte volatil, prețul atingând din nou valoarea de 115 USD în septembrie 2008. Odată cu anunțul falimentului

Scanned with OKEN Scanner

companiei Lehman Brothers, în septembrie 2008, prețul a intrat într-o foarte puternică corecție, coborând sub minimul anterior, de la 85 USD, și sub prețul-țintă dat de formațiune, de la 50, oprindu-se în jurul valorii de 35 USD. Ca mai toate formațiunile de top, și în acest exemplu se observă cum, după ce și-a stabilit un *bottom* (în jur de 35 USD în acest caz), prețul a revenit să retesteze linia gâtului, aflată în jurul a 85 USD, unde s-a confruntat cu o rezistență.

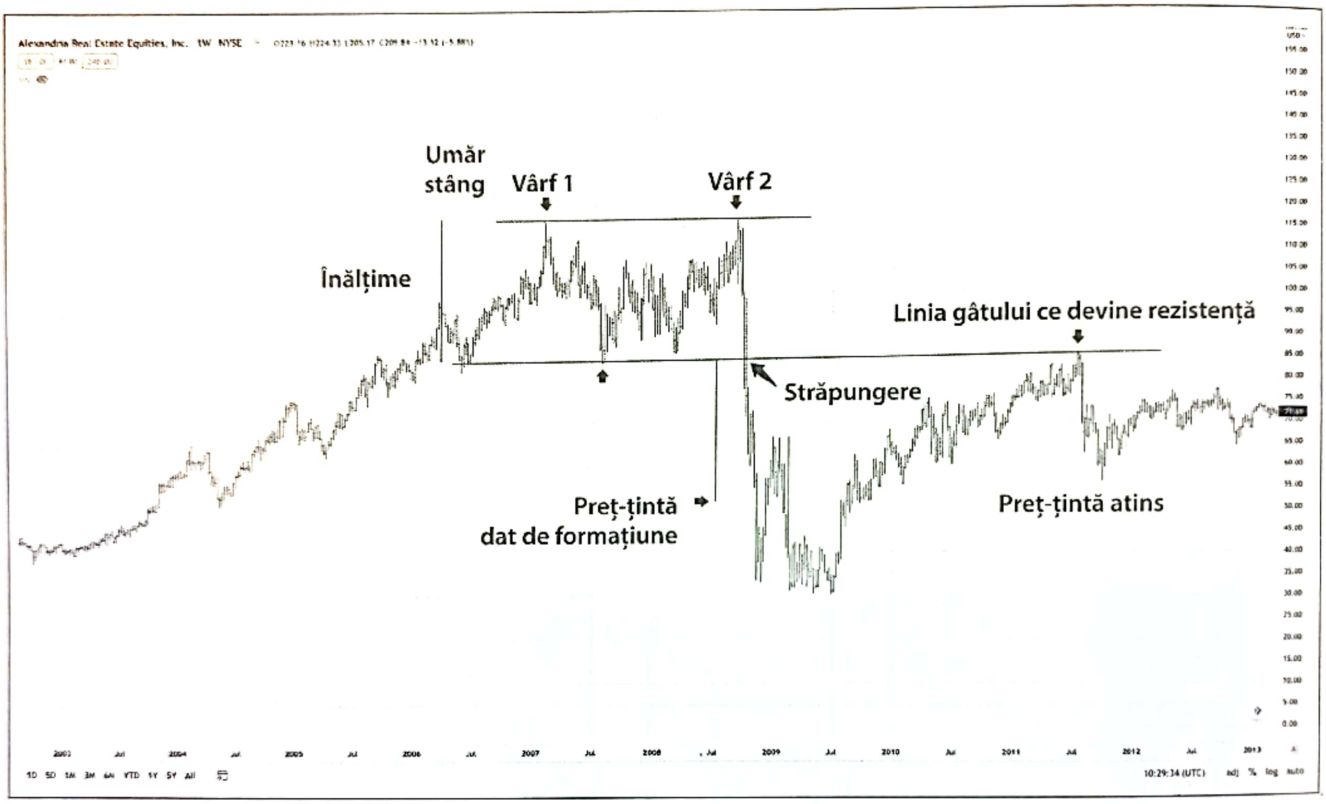

Un alt exemplu de vârf dublu ne este oferit de Lordstown Motors (RIDE), companie care urmează să producă vehicule electrice. Se poate observa că prețul a atins 32 USD, după care a coborât la 13, apoi a urcat și a ajuns din nou la 32. După al doilea vârf, prețul a intrat într-o corecție puternică, care l-a dus sub 13, până la circa 7 USD. De aici, a încercat o revenire și a retestat nivelul de la 13–14 USD, după care s-a înscris pe un trend descendent mai lung, ajungând la 4 USD.

Scanned with OKEN Scanner

Psihologia din spatele *double topului* este că, după o perioadă de trend ascendent, prețul formează un prim vârf, la care o parte din investitori încep să vândă. Această vânzare le creează dezamăgire multor investitori, care își văd reduse câștigurile din trendul ascendent anterior și care își spun că, dacă prețul revine, o să vândă. După ce prețul atinge un anumit minim reîncepe cumpărarea. Când prețul atinge din nou zona de la primul vârf, mult mai mulți investitori încep să vândă, formând astfel al doilea vârf. Pentru ca formațiunea să fie validată trebuie să fie străpuns minimul atins între aceste două vârfuri. Fapt care se întâmplă și validează acest vârf dublu, făcându-i pe și mai mulți investitori să vândă din acțiuni.

Cum se tranzacționează?

Cel mai bun mod de a tranzacționa la această formațiune, cu riscurile cele mai mici, este de a închide pozițiile *long* și a deschide poziții *short* când se străpunge linia gâtului și se validează această formațiune.

Un al doilea mod ar fi să se aștepte retestarea liniei gâtului, iar aici să se închidă pozițiile *long* sau să se deschidă poziții *short*.

Prețul-țintă este dat de înălțimea formațiunii scăzute de la străpungerea liniei gâtului. De multe ori, prețul revine să testeze linia gâtului, din care ricoșează înapoi în trend descendent.

Scanned with OKEN Scanner

Stop-lossul se pune un pic deasupra liniei gâtului. Preţul poate avea o zvâcnire în sus mai puternică, însă ca să invalideze formaţiunea trebuie să se menţină stabil ceva vreme peste *neckline* şi să-şi continue trendul ascendent, nu doar să aibă o zvâcnire urmată de o coborâre puternică.

TRIPLE TOP, vârf triplu, este o continuare a vârfului dublu, la acesta adăugându-se un al treilea vârf la acelaşi nivel cu precedentele două. Formaţiunea vârf triplu reprezintă sfârşitul unui trend ascendent şi e definită de trei vârfuri succesive la aproximativ aceeaşi valoare şi o linie a gâtului care uneşte minimele dintre acestea.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

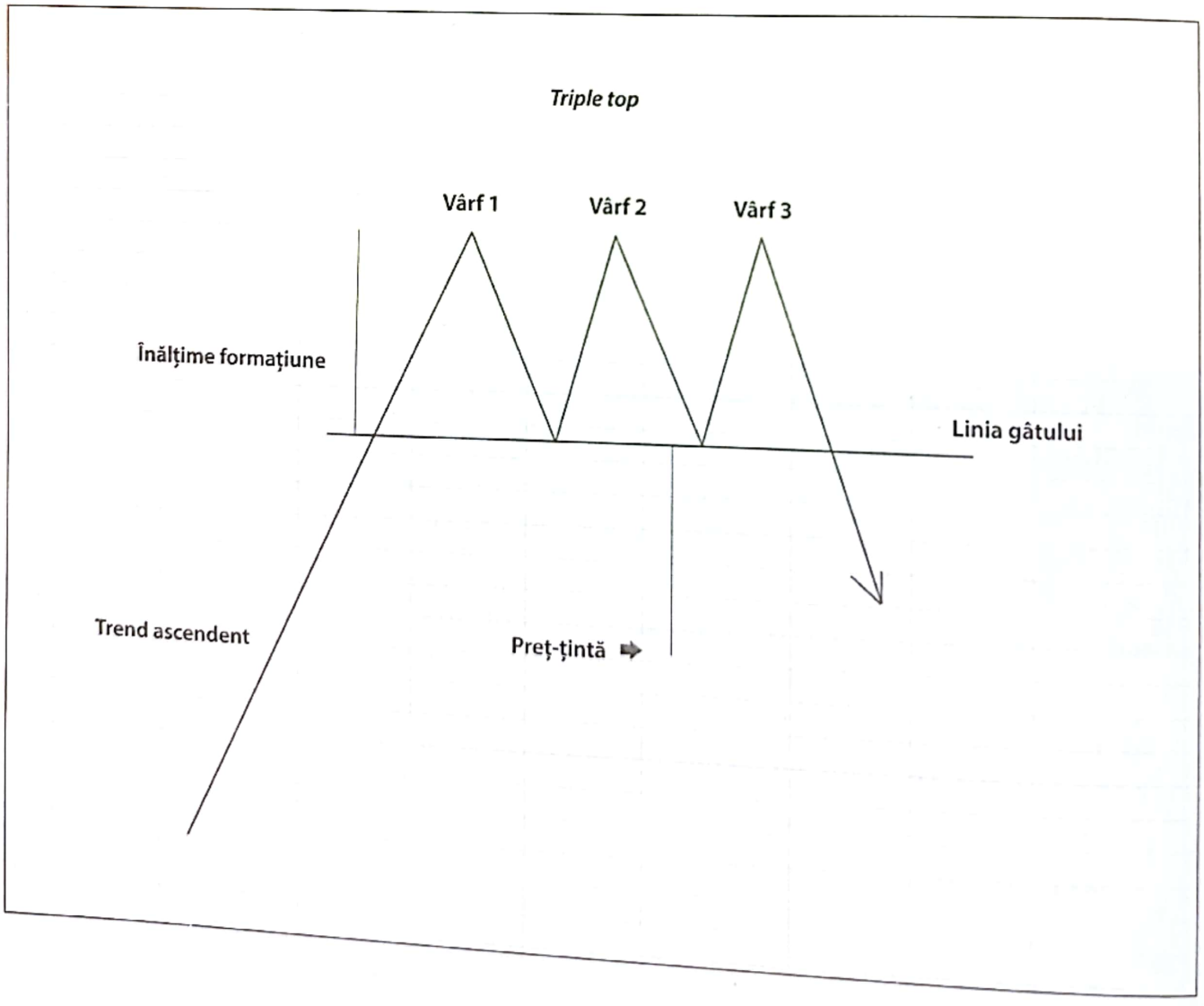

Scanned with OKEN Scanner

Un exemplu de *triple top* ne este oferit de W.W. Grainger (GWW), companie activă în domeniul mentenanței și reparațiilor operaționale. Putem observa cum prețul, după ce evoluează pe un trend ascendent care ajunge de la 20 în zona a 55 USD, începe o corecție laterală care ia forma unui *triple top*, deoarece testează de trei ori nivelul de 55 USD și nu reușește să-l depășească decisiv. Această formațiune este validată când prețul coboară sub linia gâtului, din jurul a 37 USD, după care merge și mai jos, până în zona a 25 USD.

Triple top se tranzacționează exact la fel ca *double top*. Cu același preț-țintă și același *stop-loss*.

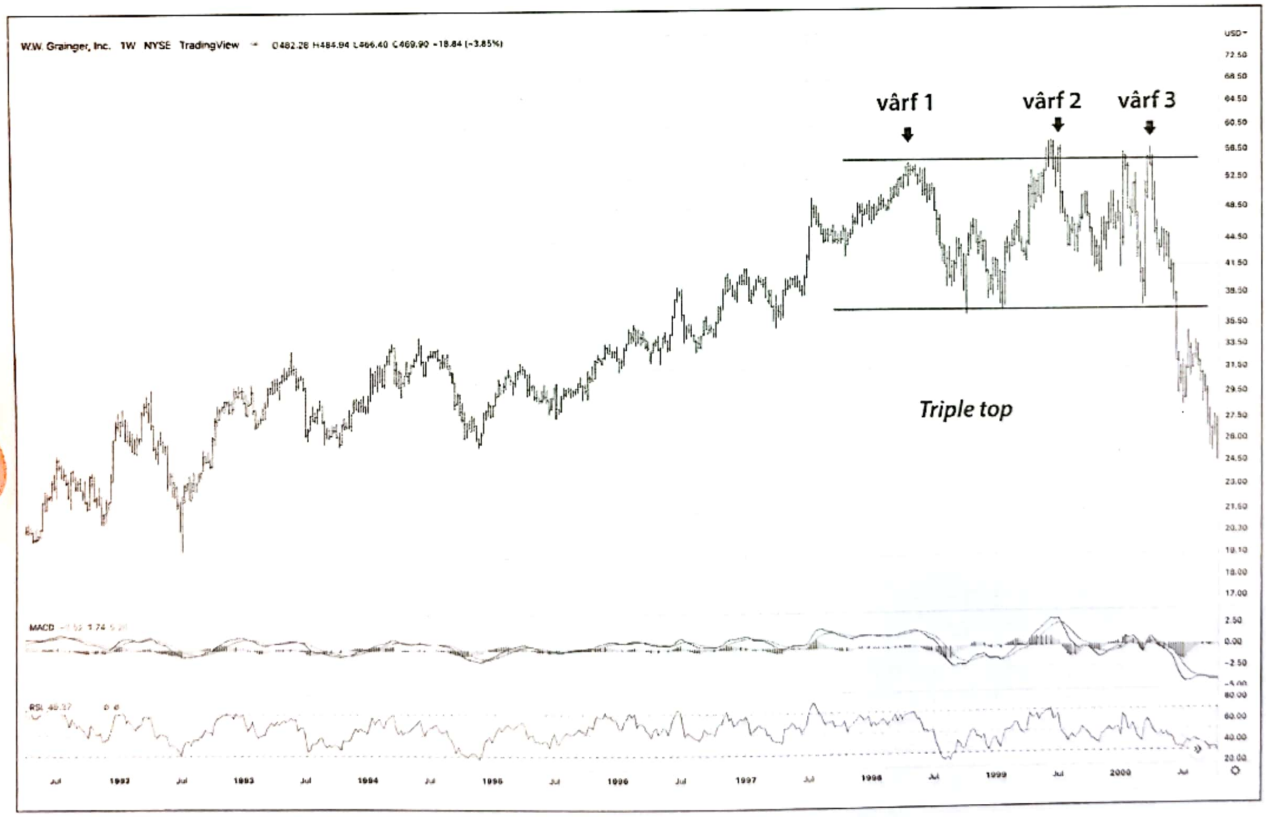

Scanned with OKEN Scanner

DIAMOND TOP, adică vârf în formă de diamant sau romb, este o denumire care descrie aspectul formațiunii. Apare după un trend ascendent, ca o mișcare laterală de pauză a acestui trend. Această formă se poate distinge în mișcările în sus și în jos ale prețului.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

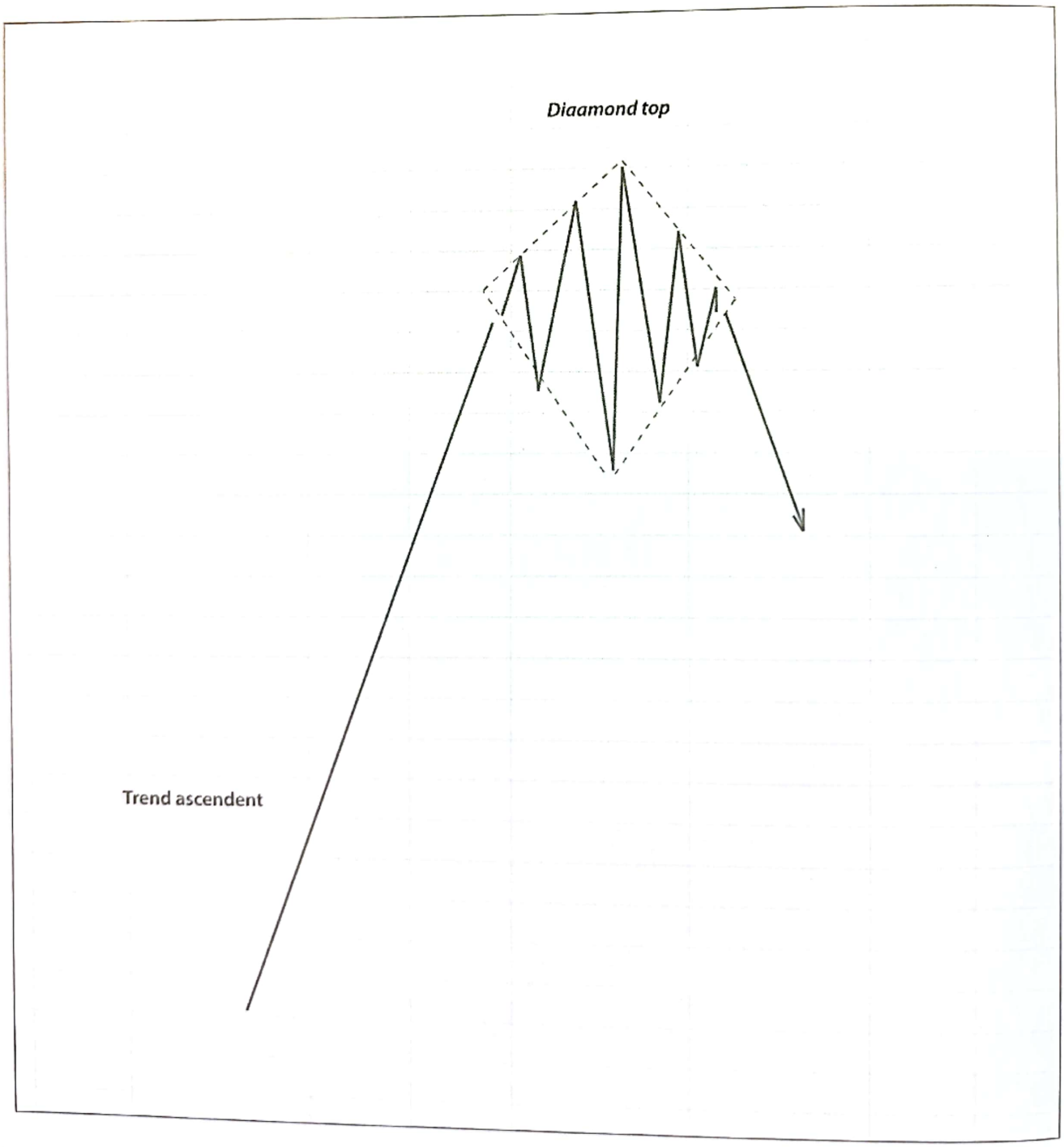

Scanned with OKEN Scanner

Așadar, trebuie să existe un trend ascendent anterior și o mișcare laterală sub formă de romb, după care prețul să coboare din această formațiune.

Un foarte bun exemplu este Boeing (BA), cunoscutul producător de avioane. Începând cu 2016, prețul are un puternic trend ascendent, de la 100 până la 360 USD, în aproximativ 2 ani. După aceea, pare că intră într-o corecție orizontală care creează un vârf la circa 440 USD și o vale la puțin sub 300, iar după circa alți 2 ani, ajunge din nou la valoarea de 360 USD. Toată această evoluție pe laterală, cu un vârf și o vale, capătă o formă romboidală, formând acest *diamond top*. De aici, prețul o ia decisiv în jos (din cauza lockdownului din martie-aprilie 2020) și coboară sub 100 USD în 3 săptămâni.

ATENȚIE! De multe ori, această formațiune poate fi o mișcare laterală, iar prețul iese în sus din *diamond top*. Deci trebuie așteptat și văzut în ce parte iese din această formațiune, pentru a tranzacționa în acea direcție.

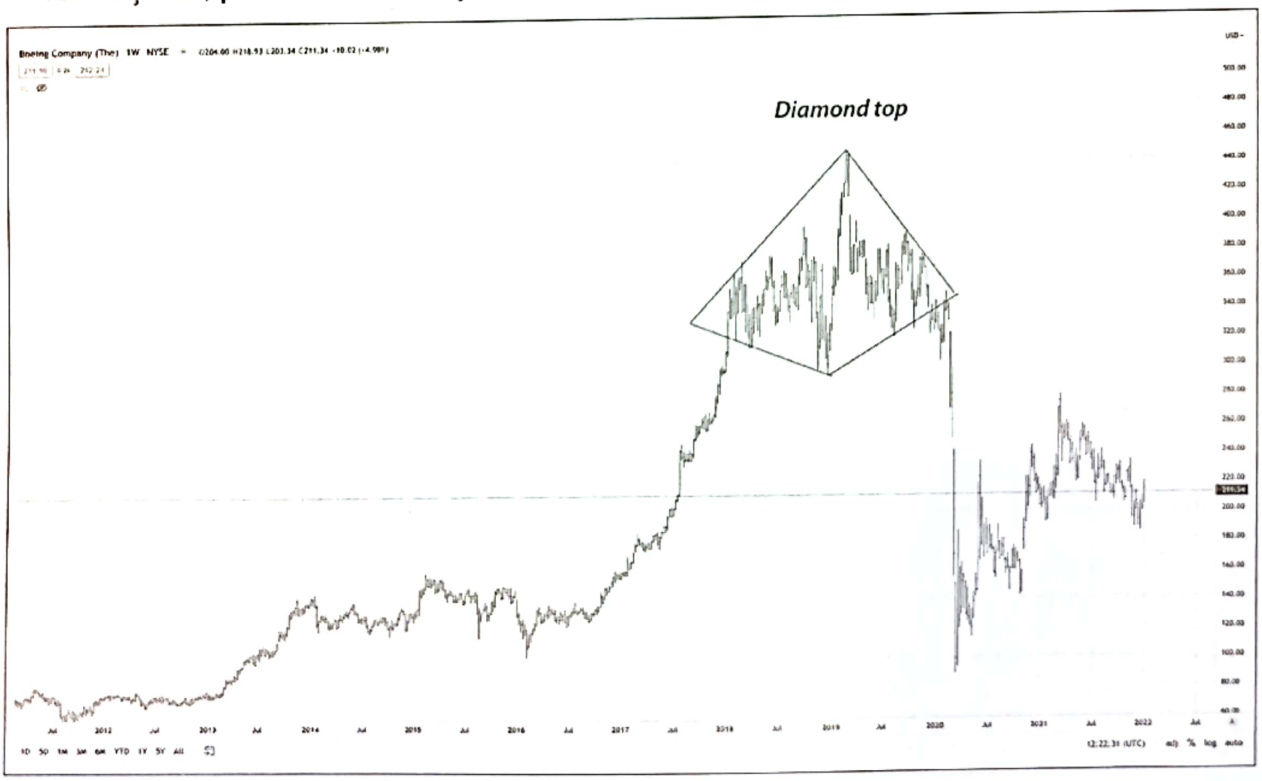

Un alt exemplu este graficul companiei Palantir (PLTR), care se ocupă cu dezvoltarea unor tipuri de platforme software pentru instituții comerciale și guvernamentale. Observăm cum, după listarea la bursă, prețul de circa 9 USD începe un puternic trend ascendent, care îl duce în prima fază la aproximativ 33, după care urmează o mică corecție

Scanned with OKEN Scanner

până la 22 USD, ulterior atingând un nou maxim, în jurul a 44 USD. De aici, prețul coboară rapid sub 22–26 USD (unde se oprise prima oară) și atige un minim la circa 18 USD. De aici, încearcă să intre pe un trend ascendent, dar se tot blochează în zona a 24–26 USD. Prețul-țintă este precedentul minim important de unde a pornit trendul ascendent care a creat formațiunea *diamond top*. În acest caz, precedentul minim este cel de la listarea pe bursă, de aproximativ 9 USD.

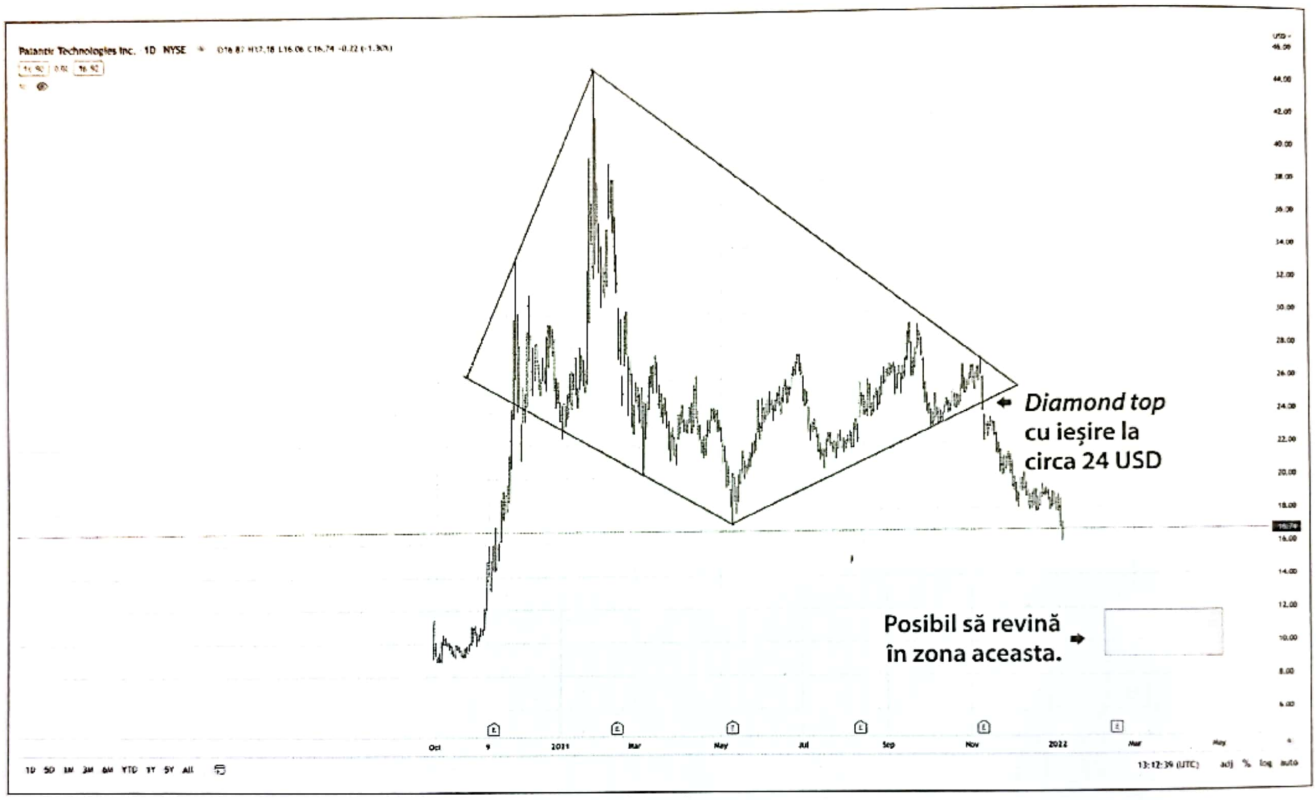

Psihologia: *Traderii* merg cu trendul ascendent și consideră că acesta va continua chiar dacă, o perioadă, are o evoluție laterală. Marea dezamăgire apare când prețul, după ce atinge un vârf, începe să coboare și să revină în zona mișcării laterale, creând și un minim în acest timp. Observând că prețul nu mai crește, ci stagnează într-o evoluție laterală, *traderii* devin nervoși. Când începe să coboare sub cel de la începutul mișcării laterale, aceștia vând fără să se mai uite înapoi.

Cum se tranzacționează?

Se așteaptă ieșirea din formațiune și se intră pe direcția ieșirii. Dacă prețul iese în jos din formațiune, atunci închidem pozițiile *long* și putem deschide poziții *short*, iar dacă prețul iese în sus, cumpărăm.

Scanned with OKEN Scanner

Prețul-țintă este dat de precedentul minim important, spre deosebire de cazul anterioarelor formațiuni *(head and soulders, double* și *triple top)*, în care acesta este dat de înălțimea respectivelor formațiuni.

Stop-lossul se pune deasupra mijlocului acestei formațiuni. Pentru că, dacă prețul iese în jos din formațiune și revine peste mijocul acesteia, o invalidează cumva.

Un alt exemplu este DuPont de Nemours (DD), un conglomerat activ în foarte multe domenii, de la agricultură la sănătate. Pe acest grafic se observă că prețul intră pe un trend ascendent începând cu vara anului 2012, când era sub 30 USD, iar la începutul anului 2018, ajunge la circa 108 USD. Are o evoluție laterală romboidală timp de aproape un an, după care iese în jos din formațiune, căutând un anumit preț-țintă. Se observă trei minime importante create în perioada 2012–2018, după care decide să se oprească exact la cel de la începutul acestei mișcări, adică prețul-țintă 3.

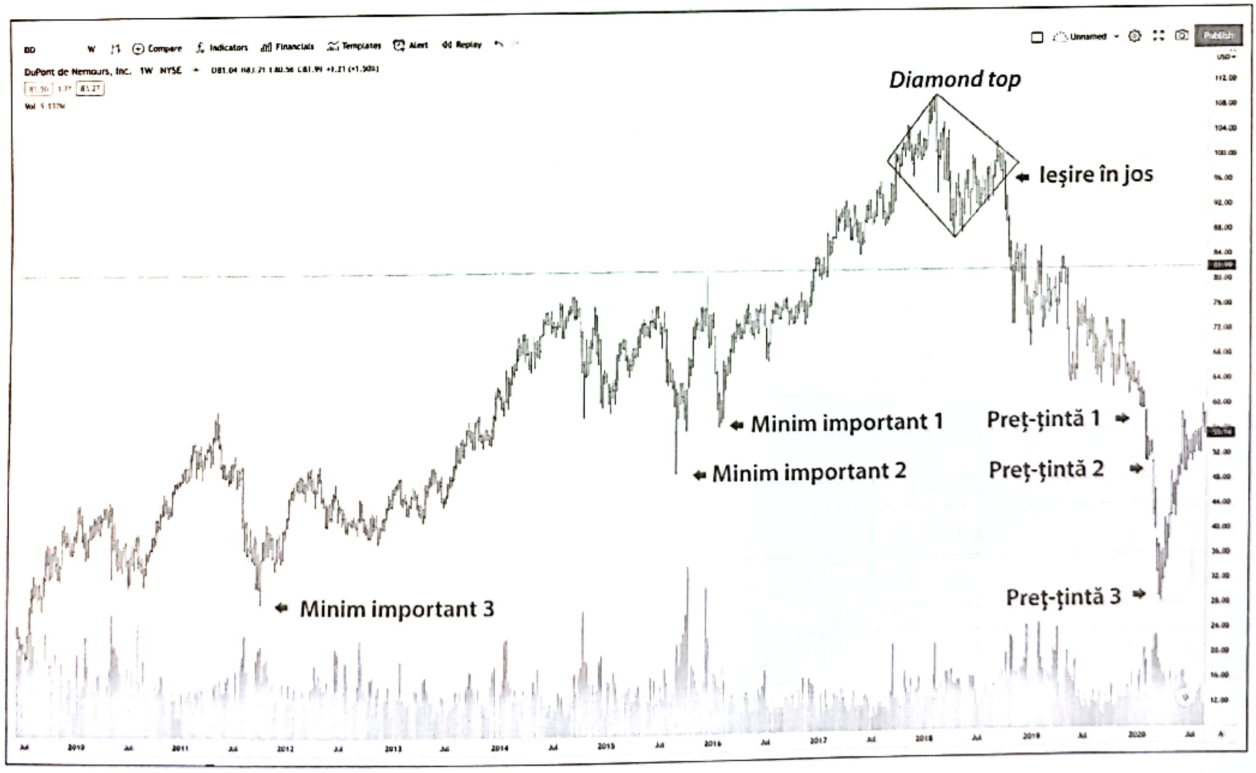

Scanned with OKEN Scanner

Încă un exemplu este First Republican Bank (FRC), care activează în domeniul bancar. Pe grafic se poate observa cum, din septembrie 2020, de la 87 USD (nivel minim 2), prețul urcă până în zona a 120, unde creează un *diamond top* cu ieșire în jos, coborând foarte rapid sub al doilea nivel minim și chiar sub primul minim (un alt minim important al perioadei).

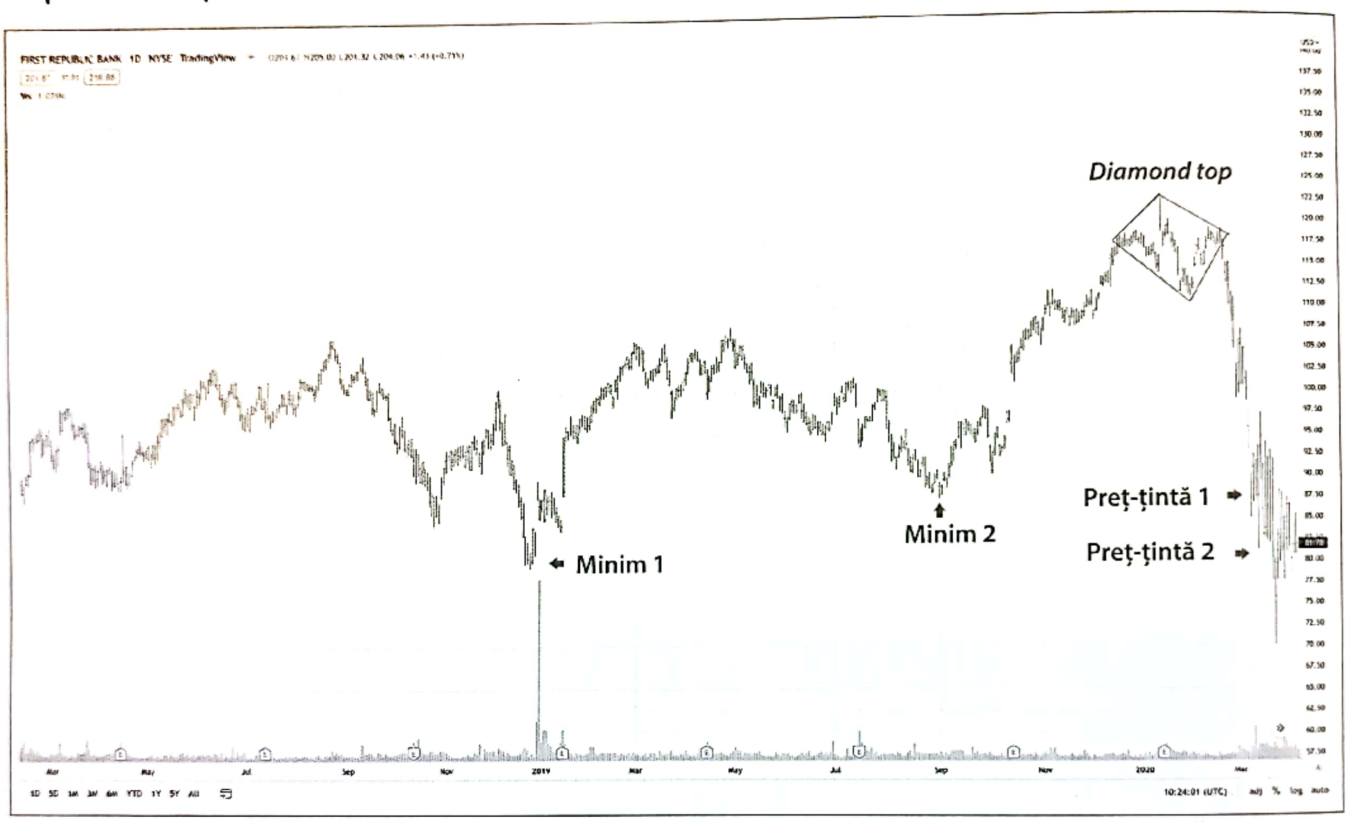

ROUNDING TOP, adică vârf rotunjit, este o formațiune care apare când, după un trend puternic ascendent, prețul intră într-o mișcare laterală cu aspect rotunjit, iar la finalul acesteia, coboară accelerat.

Rounding top conține vârfuri în creștere urmate de vârfuri în descreștere, care dau un aspect rotunjit, văi care apar între aceste vârfuri la aproximativ același nivel și o linie a gâtului.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul următor.

Scanned with OKEN Scanner

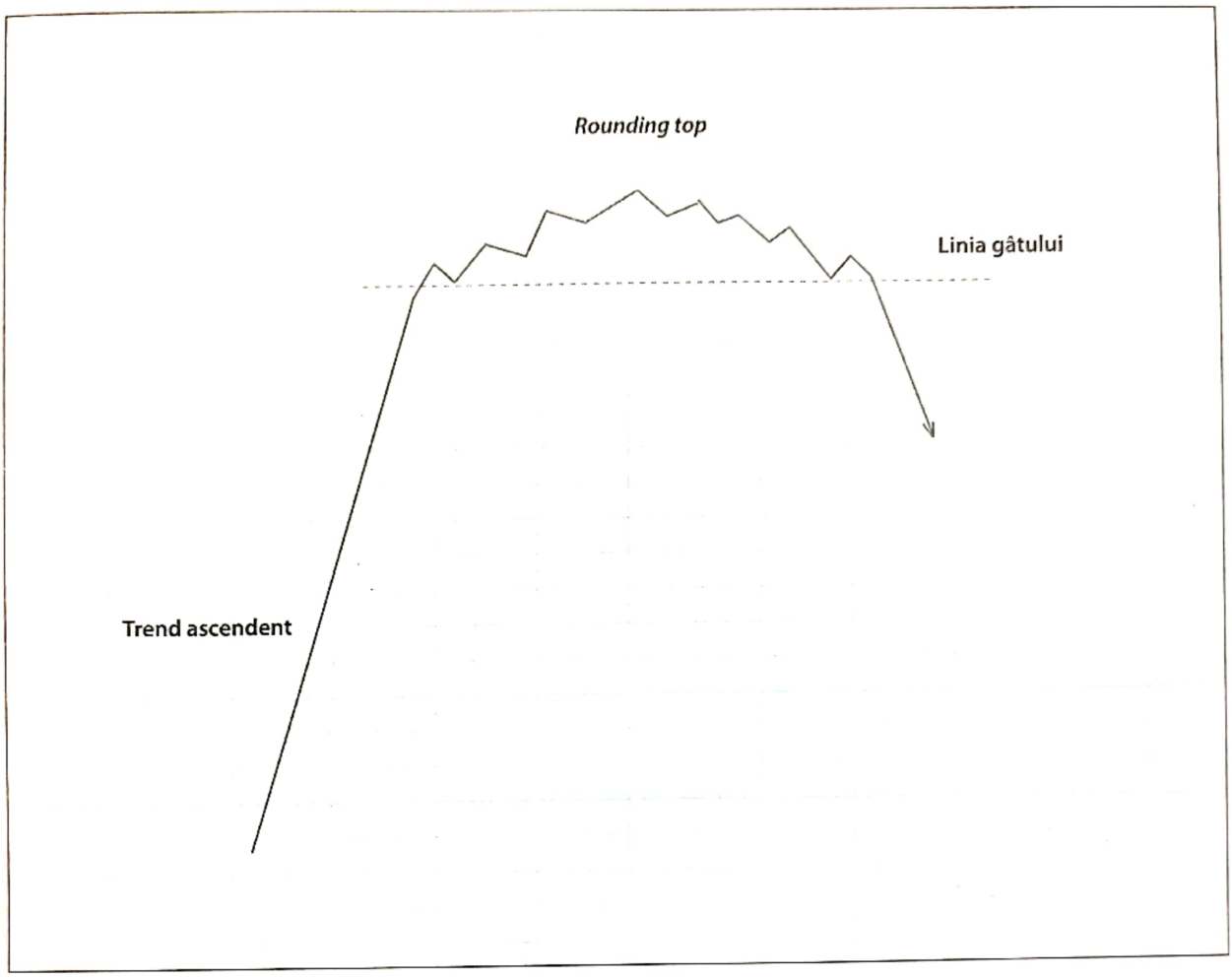

Un prim exemplu este General Electric (GE), colosul industrial activ în diverse domenii – energetic, aviatic, al sănătății etc. Se poate observa cum, de la minimele din 2009, situate în jurul valorii de 50 USD, prețul intră într-un trend ascendent multianual care se oprește în vara anului 2016, la circa 250. În această perioadă se observă cum creează mai multe vârfuri care au un aspect de formațiune rotunjită, iar începând cu vara anului 2017, intră într-un puternic trend descendent, revenind la 50 USD.

Scanned with OKEN Scanner

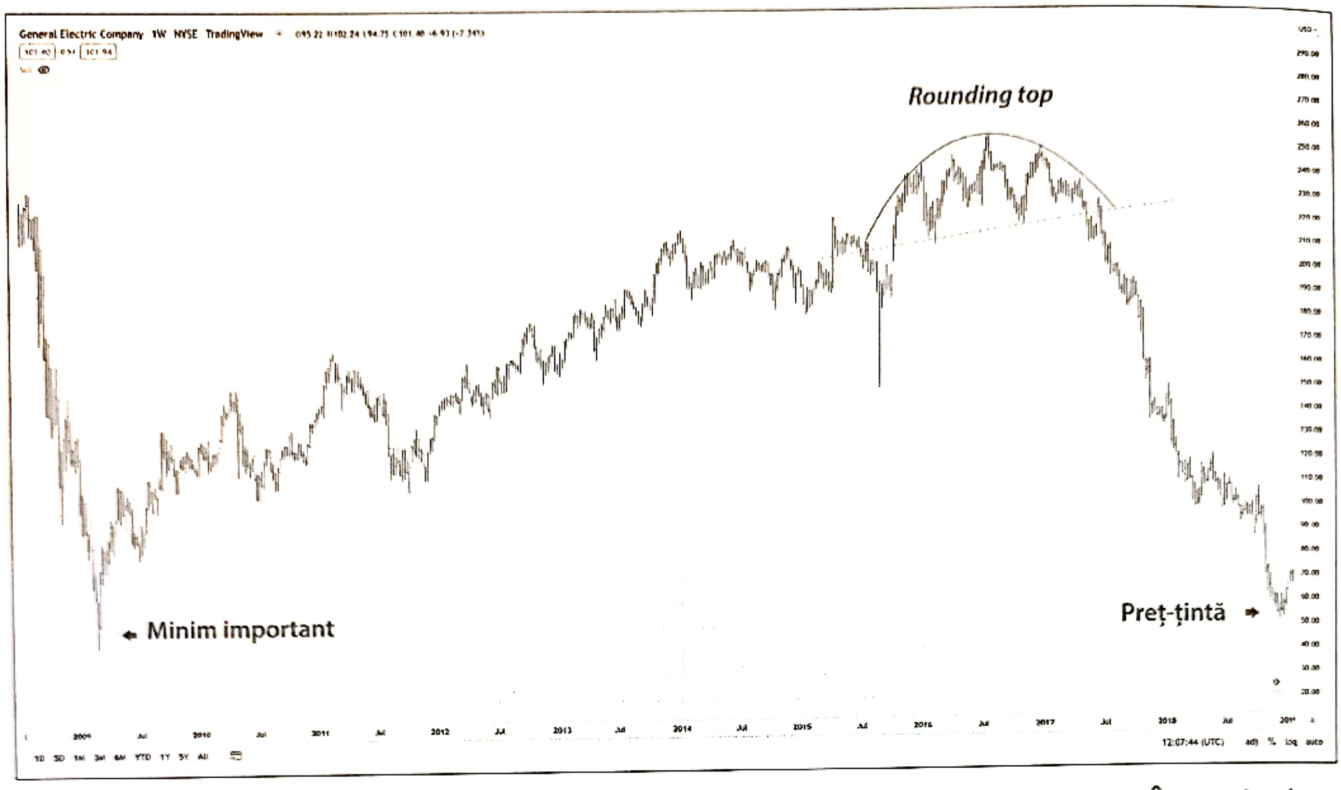

Un alt exemplu este Linde (LIN), marele producător de gaze industriale. Începând cu 2012, de la circa 92 USD prețul începe să urce și atinge zona de 134 USD în intervalul 2014–2015. După ce creează un top rotunjit în această perioadă, începând cu vara anului 2015 coboară și se duce să retesteze minimele din 2012, aflate în jurul a 92 USD.

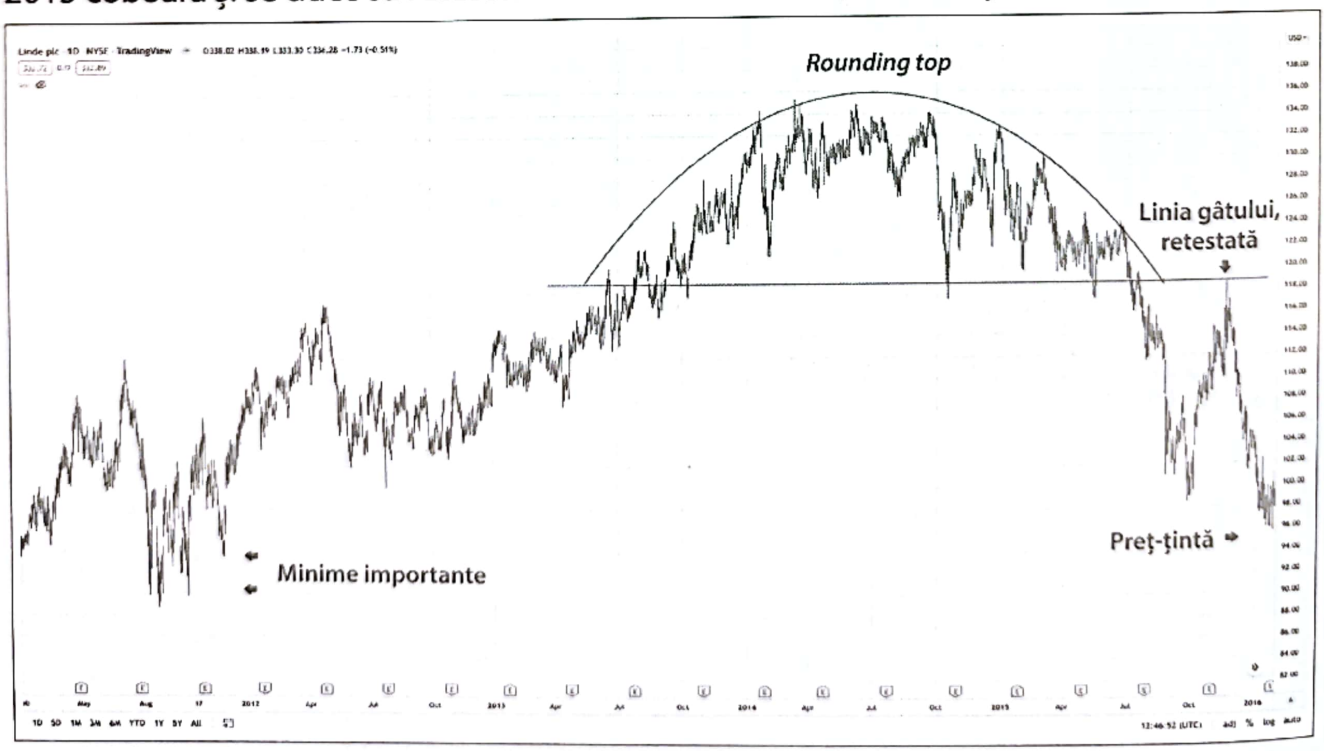

Scanned with OKEN Scanner

Psihologia: *Traderii* intră la cumpărare, formând acest trend ascendent, după care prețul pare că începe să gâfâie, să își piardă din suflu, creând maxime noi la mică distanță de precedentele, iar văile apărute par să formeze o linie a gâtului. *Traderii* nu mai au forță să împingă prețul în sus, iar când acesta coboară sub linia gâtului, o face pe volume crescânde și pe o accelerare a prețului.

Cum se tranzacționează?

Se așteaptă ieșirea din formațiune și se închid pozițiile *long* sau se deschid poziții *short,* având ca preț-țintă primul minim important al trendului ascendent și punând *stop-loss* imediat la ieșirea în sus din formațiune.

Prețul-țintă este dat de minimele de la începutul trendului ascendent care a dus la formarea topului rotunjit.

Stop-lossul se pune la penetrarea decisivă a liniei gâtului, fapt care invalidează această formațiune.

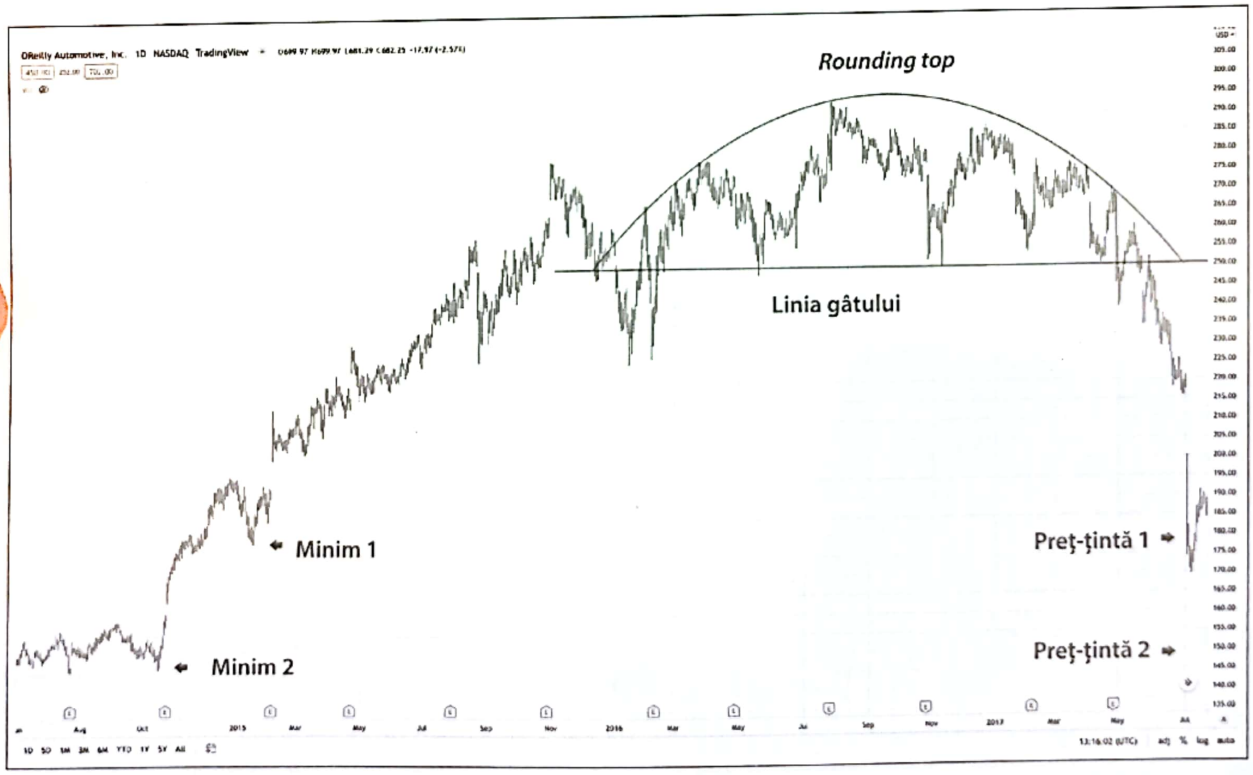

Un alt exemplu este Oreilly Automotive (ORLY), producător de componente pentru industria de automobile. Se observă cum, începând cu sfârșitul anului 2014 și începutul anului 2015, prețul din zona a 155 USD intră pe un trend ascendent, care ajunge la

Scanned with OKEN Scanner

circa 290 în vara 2016. Prețul își pierde din forță și începe să gâfâie, formând vârfuri în descreștere și creând un top rotunjit. În lunile mai-iunie 2017, coboară sub linia gâtului, de la 250 USD, atingând prețul-țintă 1, dat de minimul 1, din zona a 180 USD.

FORMAȚIUNI DE BOTTOM

Sunt formațiuni care apar la sfârșitul unui trend descendent și sunt de mai multe tipuri.

INVERSE HEAD AND SHOULDERS, tradus cap și umeri inversate. După cum îi spune și numele este inversul lui *head and shoulders,* care apare la sfârșitul unui trend ascendent, *inverse head and shoulders* formându-se la finalul unui trend descendent.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

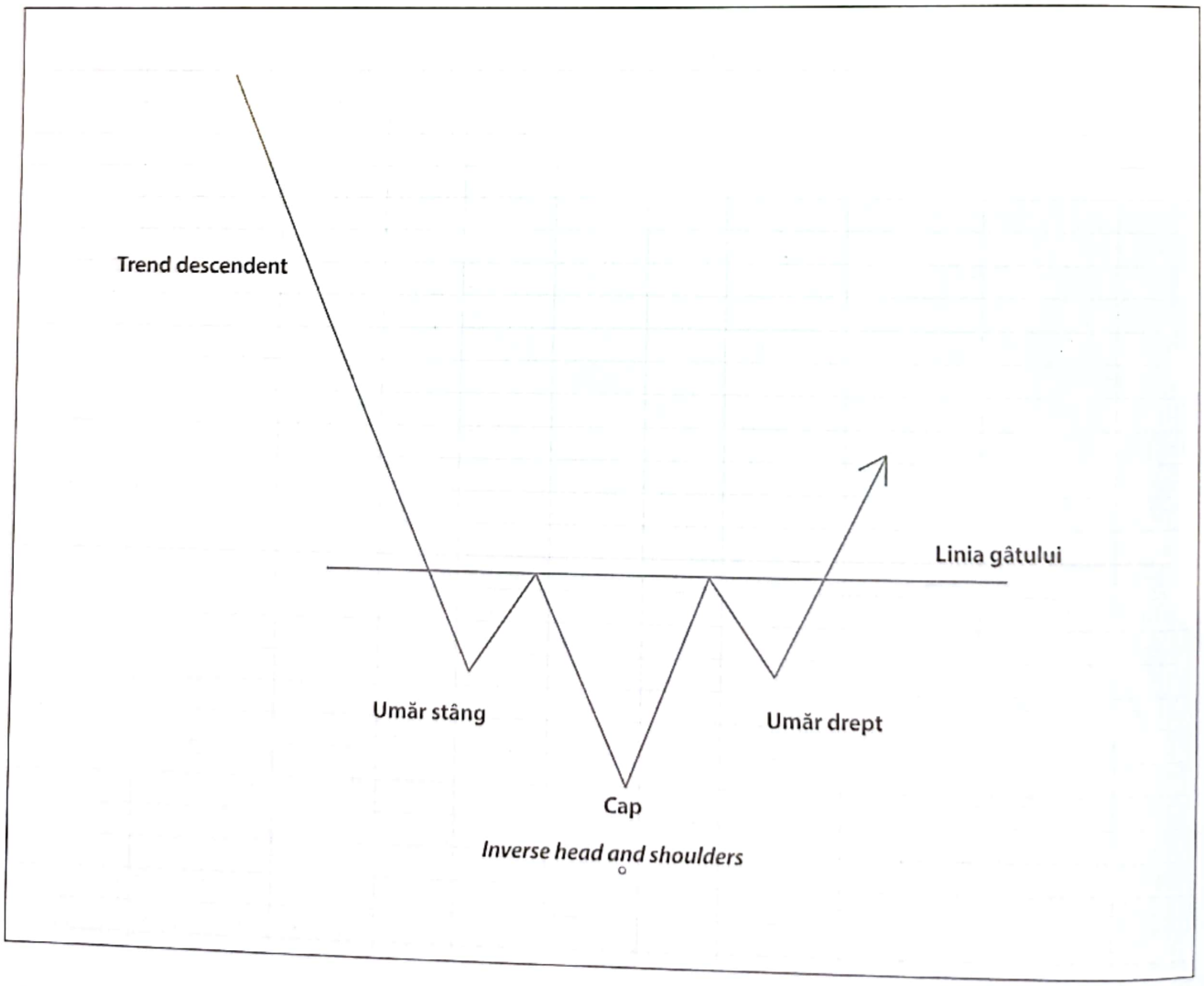

Inverse head and shoulders

Scanned with OKEN Scanner

Inverse head and shoulders se caracterizează prin trei minime consecutive, cea din mijloc având valoarea cea mai scăzută, iar celelalte două fiind la aproximativ aceeași valoare. Între aceste minime apar niște vârfuri ale prețului care definesc o linie a gâtului. Spargerea nivelului de preț la această linie a gâtului reprezintă validarea formațiunii, sfârșitul trendului descendent și intrarea într-un trend ascendent.

Un prim exemplu este PPG Industries (PPG), producător de vopsele, straturi protectoare și materiale speciale. Se observă cum, după un trend descendent, prețul ajunge la o zonă de volatilitate în care are un minim în zona a 14 USD, flancat de alte două coborâri, la circa 18 și 21 USD (umăr stâng și umăr drept). Totodată, prețul întâmpină o rezistență în zona a 23 USD. În iulie, această rezistență este spartă de un *gap* (gol sau breșă care apare pe un grafic), iar prețul urcă la ținta dată de formațiune, de circa 32 USD.

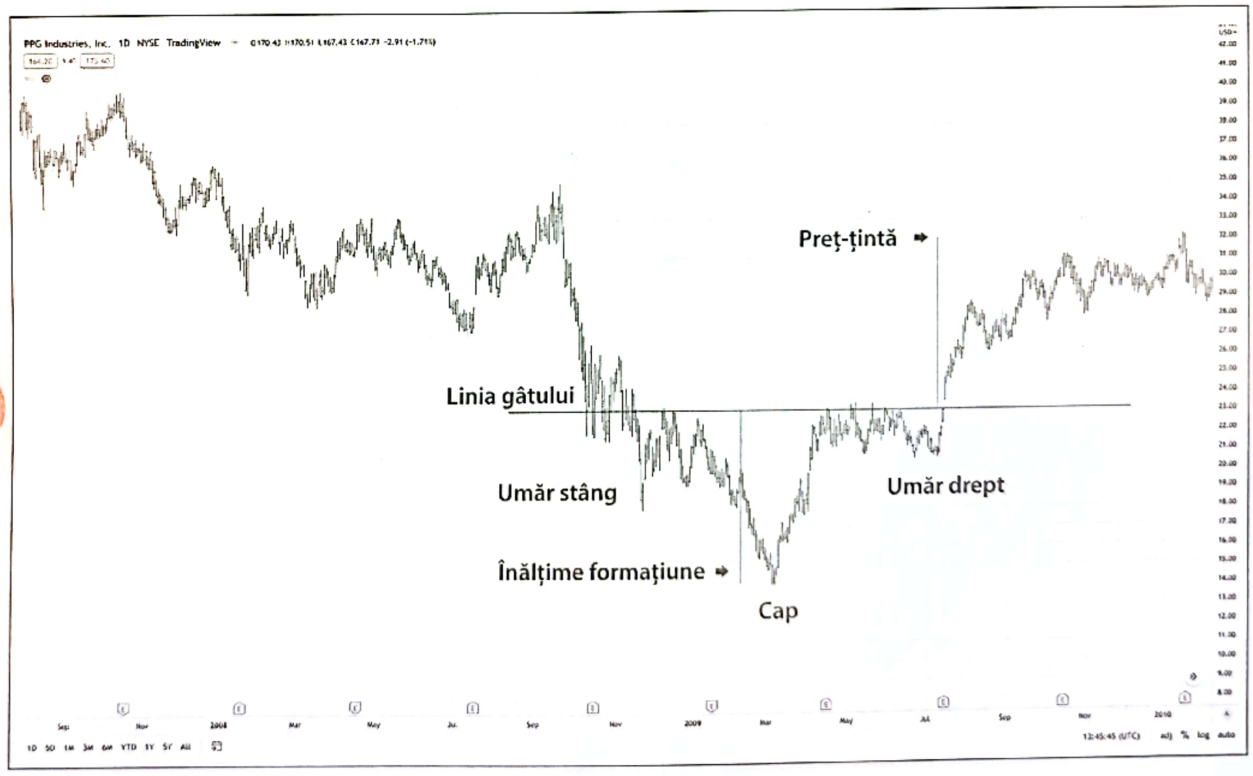

Cum se tranzacționează?

Inverse head and shoulders apare la sfârșit de trend descendent, iar din acest motiv, de multe ori ieșirea în sus din această formațiune este realizată cu mult zgomot, cum ar fi *gap*-uri sau volume în creștere considerabilă. Se așteaptă ieșirea din această formațiune

Scanned with OKEN Scanner

și, în primă fază, se stabilește ca preț-țintă prețul dat de înălțimea formațiunii, iar *stop-lossul* se pune undeva în zona umărului drept.

Câteodată, prețul revine la linia gâtului, pentru a testa acest nivel care acum trebuie să-i ofere suport. Se poate aștepta retragerea la linia gâtului și se pot deschide poziții *long* odată cu această testare.

De multe ori însă, trendurile descendente se termină cu un apetit de cumpărare foarte puternic, care face ca prețul să nu se mai întoarcă să retesteze linia gâtului.

Prețul-țintă e dat de înălțimea formațiunii la linia gâtului. Dar acesta poate fi doar un mic respiro al prețului, care, foarte probabil, va intra într-un nou trend ascendent multianual.

Stop-lossul se pune când prețul coboară hotărât sub linia gâtului.

Un alt exemplu este Rockwell Automation (ROK), companie activă în domeniul automatizării industriale. În acest grafic, observăm cum prețul intră în declin începând cu vara 2008, din zona a 75 USD, până își găsește un nivel sub 20 USD. Aici, de-a lungul a aproape un an, creează o formațiune *inverse head and shoulders,* cu linia gâtului la 35 USD. După ce sparge acest nivel, prețul începe să urce vertiginos, fără nicio revenire, până aproape de 65 USD, unde ia o pauză, după care încearcă să țintească nivelul psihologic de 100 USD, care aproape că este atins în 2011.

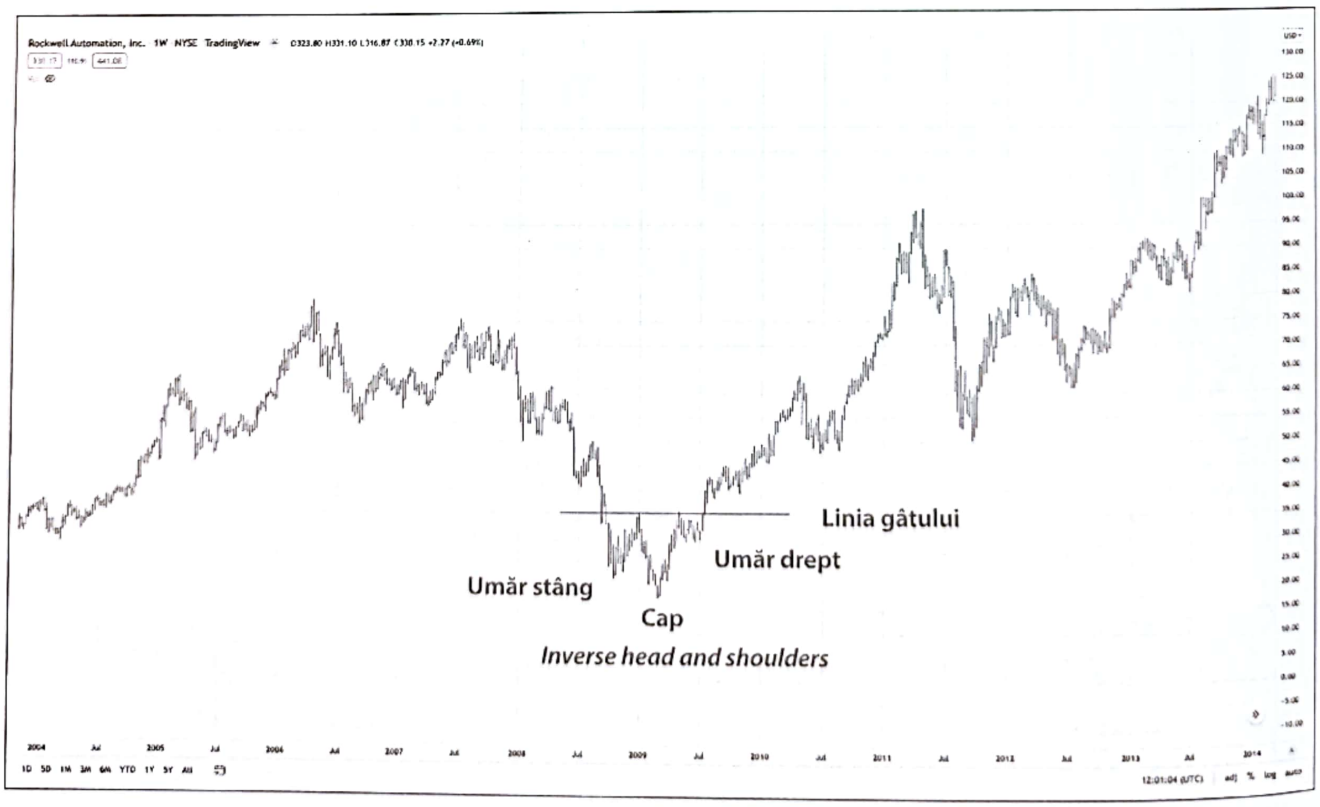

Scanned with OKEN Scanner

La vremea scrierii acestei cărți, sfârșitul anului 2021 și începutul lui 2022, majoritatea companiilor aveau trenduri ascendente multianuale, fiind foarte greu de găsit formațiuni *inverse head and shoulders,* care apar la sfârșitul unui *bear market.* Foarte multe astfel de formațiuni au apărut la sfârșitul trendului descendent din 2008–2009 și voi alege câteva exemple din această perioadă și imediat după.

Încă un exemplu este Sealed Air (SEE), producător și distribuitor de ambalaje și utilaje pentru ambalare. Graficul arată un *bear market* din vara anului 2011 până în vara 2012. Prețul ajunge la un minim al perioadei, circa 12 USD, și o rezistență în jurul a 16 USD. Odată ce străpunge acest nivel, se consolidează timp de câteva luni deasupra acestei rezistențe, care, odată cu trecerea timpului, îi oferă un suport. După cum vedeți pe grafic, prețul atinge nivelul-țintă dat de formațiune, însă nu începe să coboare pentru a retesta linia gâtului, ci, din contră, accelerează spre maximele perioadei.

E foarte important de reținut că, de multe ori, formațiunile de *bottom* de la sfârșit de *bear market* nu mai vin să retesteze linia gâtului acelei formațiuni, ci se înscriu direct pe trenduri ascendente de *bull market.* Deci, luați în calcul o probabillitate mică de revenire a prețului în zona liniei gâtului.

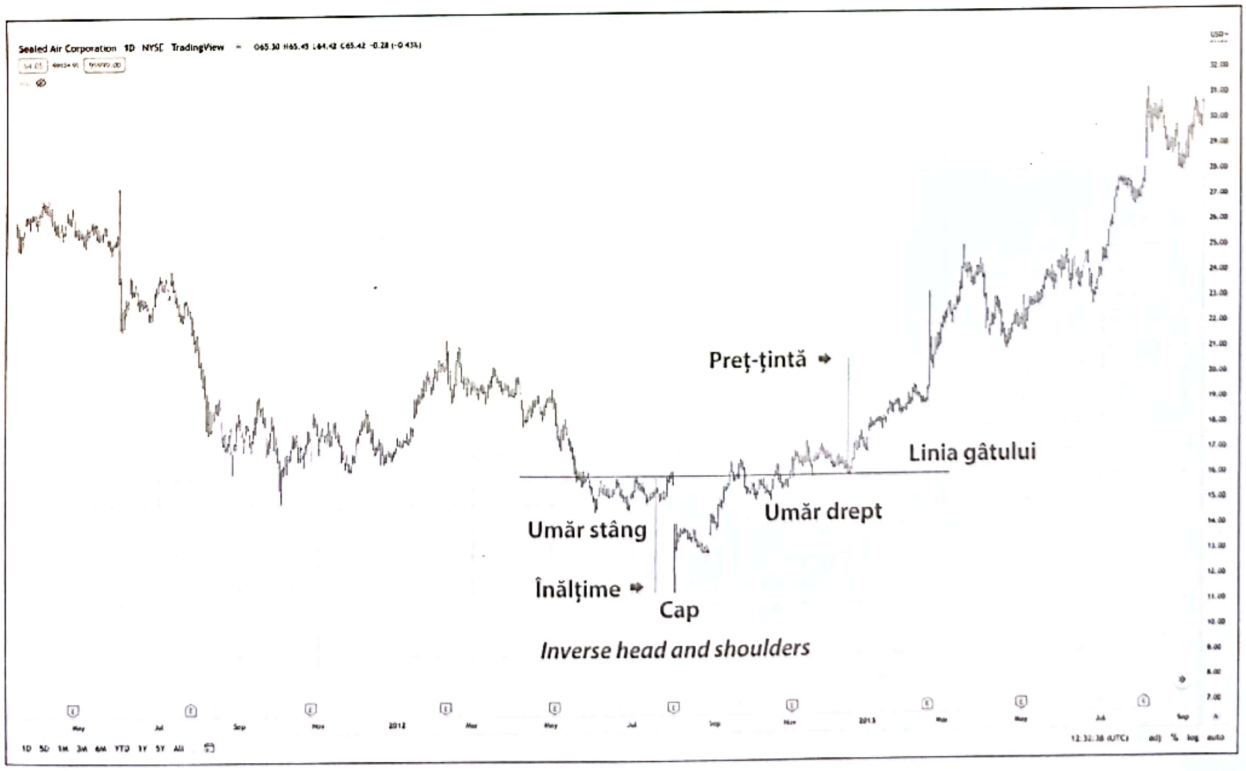

Inverse head and shoulders

Scanned with OKEN Scanner

DOUBLE BOTTOM, adică minim dublu, apare la sfârșitul unui trend descendent și se caracterizează prin două minime la același nivel și un vârf între aceste minime, la o distanță nu prea mare de acestea. Când începe să urce peste nivelul vârfului din mijloc, prețul activează această formațiune, semnalând sfârșitul *bear marketului* și începutul unui trend ascendent.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

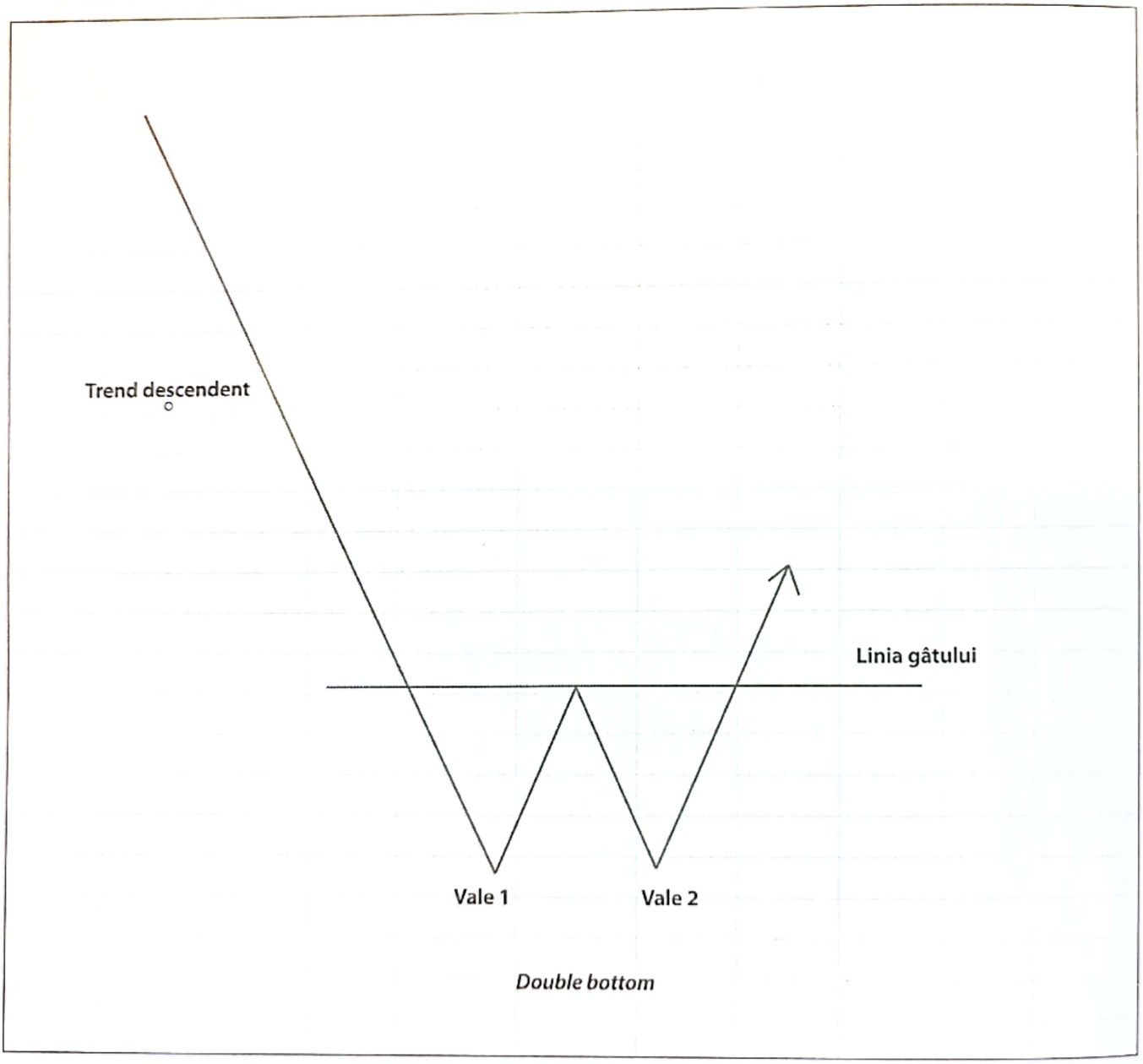

Double bottom

Formațiunea implică un trend descendent care se termină prin testarea la mică distanță în timp a aceleiași valori de preț, după care urcă peste nivelul din mijlocul acestora.

Scanned with OKEN Scanner

Un prim exemplu este AMC Entertainment (AMC), o companie activă în zona sălilor de cinema. Ce se întâmplă? Prețul acțiunii scade de la 16 la 2 USD, apoi are o revenire până la în jur de 7,50, după care scade din nou până la 2. De aici, capătă un puternic avânt (cu volume de tranzacționare mult în creștere față de medie) și ajunge la 20 USD în prima fază, iar ulterior, la 70.

Cum trebuie procedat? Cel mai bine este să se cumpere când prețul retesteaza valoarea de 2 USD, cu un *stop-loss* la circa 1,70.

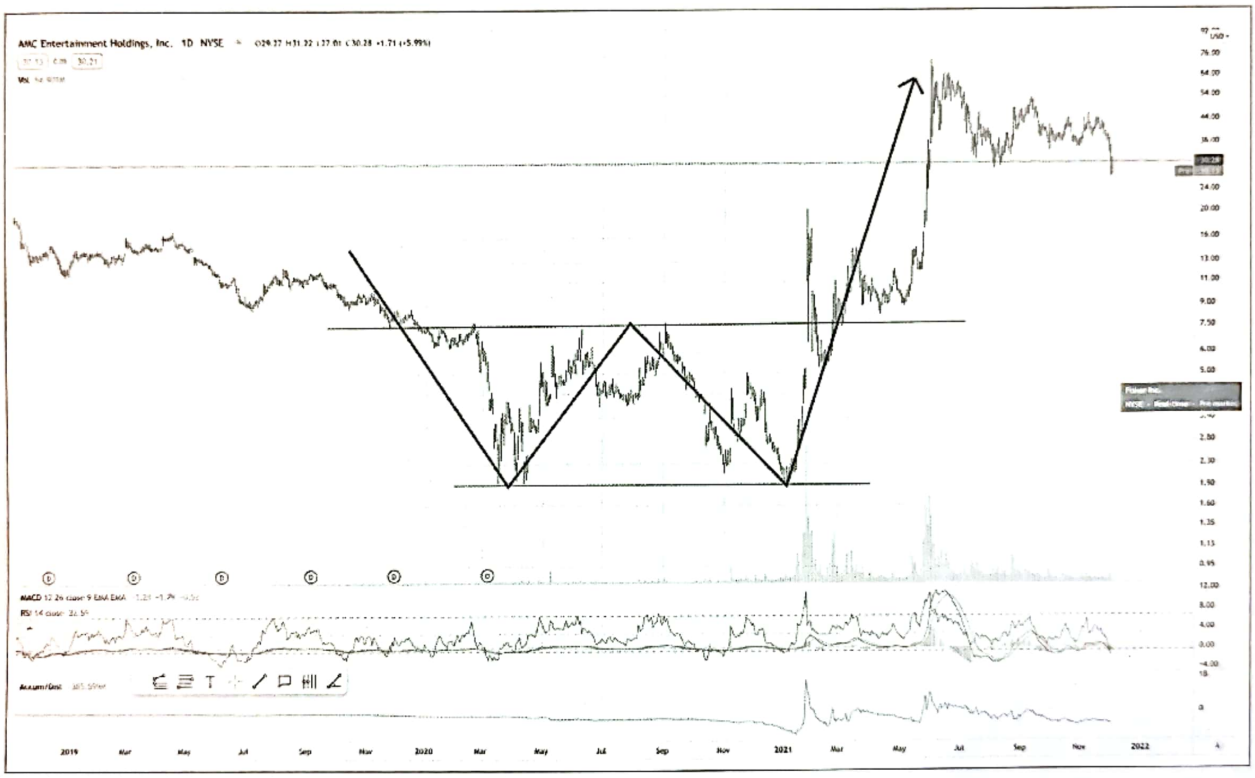

Un alt exemplu e Advanced Micro Devices (AMD), cunoscutul producător de procesoare. Se observă cum se formează un imens *double bottom* întins pe 10 ani, cu nivelul de minim al celor două văi la circa 1,80 USD și cu *neckline*-ul la în jur de 10. După ce prețul se consolidează timp de mai mulți ani peste valoarea de 10 USD începe un puternic *bull market,* care îl duce până la 150.

Psihologia: Prețul acțiunii este pe un trend descendent, are o revenire, după care coboară din nou, retestând cel mai inferior nivel, însă nu creează noi minime. Mulți *traderi* sunt interesați să cumpere la acest nivel. De aici, prețul începe o urcare care depășește

Scanned with OKEN Scanner

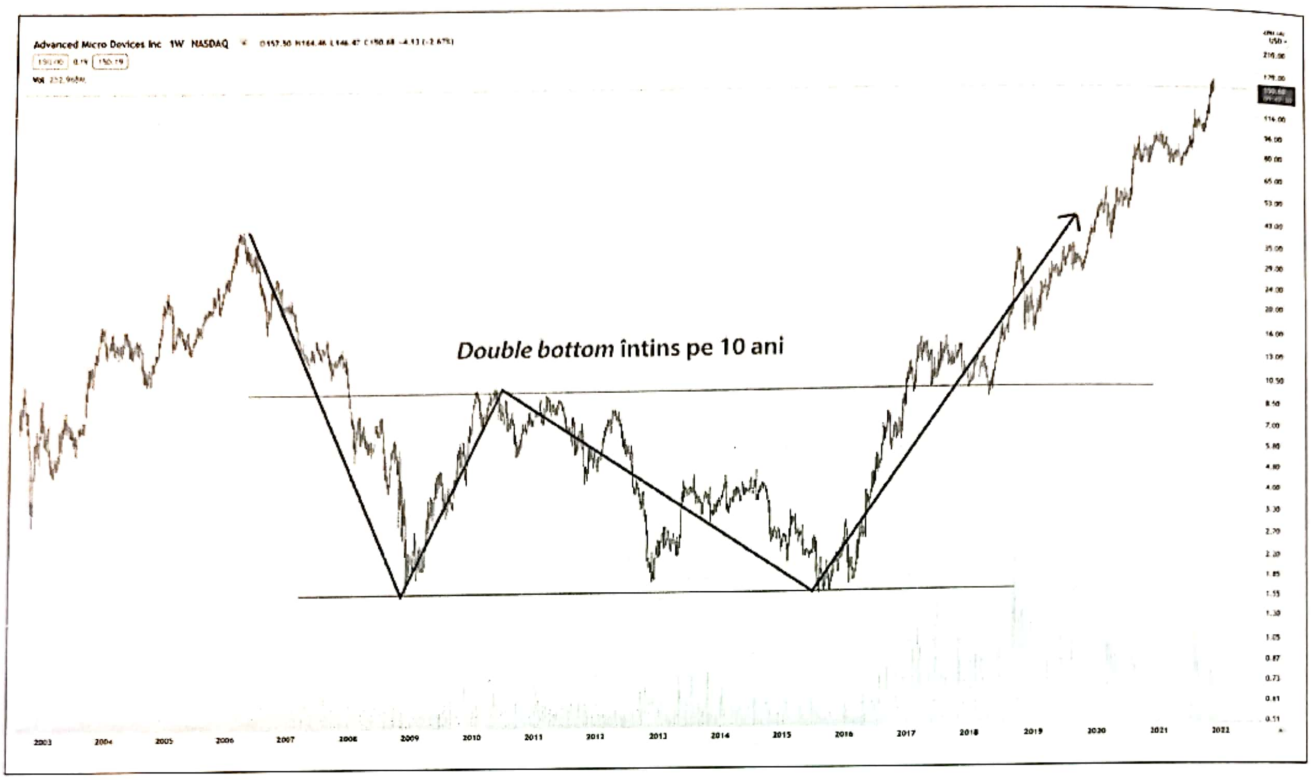

anteriorul vârf intermediar, formând un *double bottom*. De multe ori, prețul revine să testeze *neckline*-ul și chiar îl penetrează puțin.

Cum se tranzacționează?

Se așteaptă ieșirea în sus din această formațiune care confirmă terminarea trendului descendent și se deschid poziții de cumpărare.

Prețul-țintă minim este dat de înălțimea formațiunii la punctul de ieșire din aceasta. Însă de multe ori un *double bottom* înscrie prețul pe un trend ascendent multianual, iar prețul-țintă dat de formațiune e doar o mică haltă într-un *bull market* care poate aduce câștiguri extraordinare.

Stop-lossul se pune la revenirea convingătoare a prețului sub linia gâtului.

Încă un exemplu este State Street Corporation (STT), companie activă în domeniul bancar și al investițiilor. Începând cu iulie 2015, prețul intră într-un declin de la circa 80 USD, iar după 6 luni, ajunge la un minim de aproximativ 50 USD. Vreme de 3 luni, încearcă o revenire până în jurul a 64 USD, ceea ce duce la vânzare și presiune asupra sa, astfel că, în următoarele două luni, retestează zona a 50 USD. Această valoare oferă suport prețului, apărând mulți cumpărători interesați, iar acesta intră pe un trend

Scanned with OKEN Scanner

ascendent mai puternic decât primul, care, în aproximativ o lună, îl duce peste valoarea de 64 USD. Prețul-țintă dat de formațiune este în jurul a 78 USD și e atins 3 luni mai târziu, când se va produce o pauză în acest trend ascendent, prețul oscilând în jurul acestei valori în următoarele 6 luni. După această zonă de consolidare, își reia trendul ascendent, atingând noi maxime și mergând spre 100 USD.

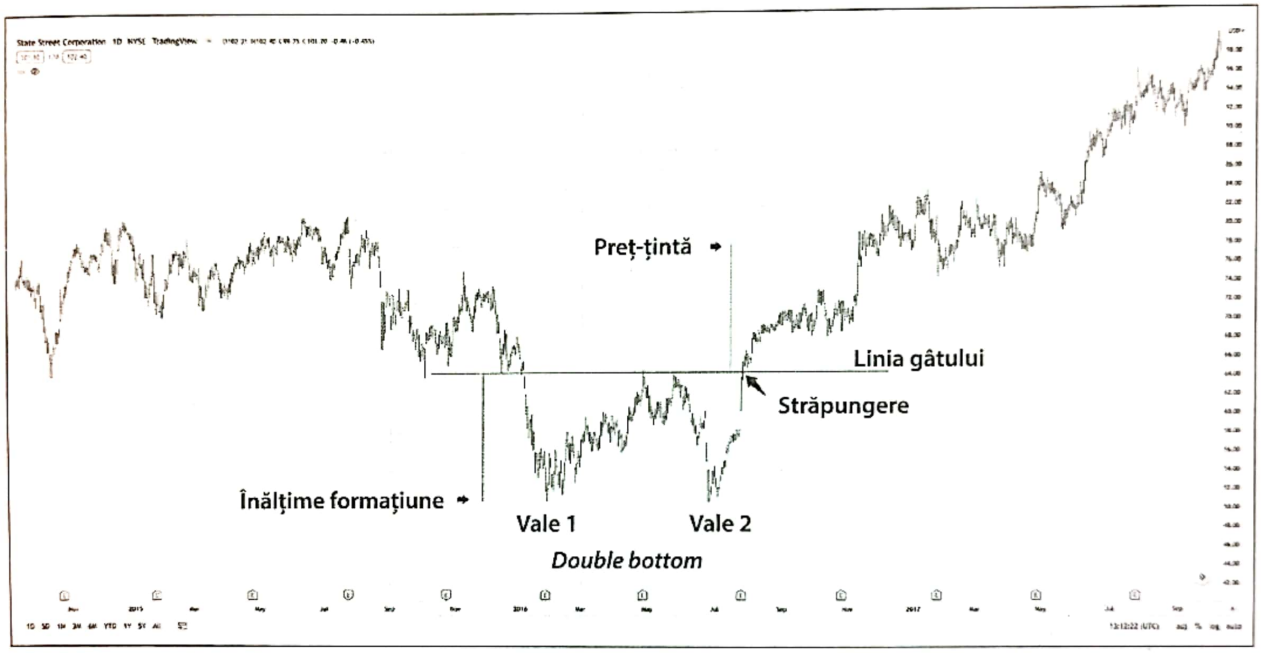

Scanned with OKEN Scanner

***TRIPLE BOTTOM* sau *MULTIPLE BOTTOM*,** adică minime triple sau minime multiple, reprezintă variante ale formațiunii *double bottom*, cu diferența că, în loc să fie două testări ale unui nivel minim, acum sunt trei sau mai multe testări la mică distanță una față de cealaltă.

Varianta idealizată pentru *triple bottom* ar arăta ca în graficul de mai jos.

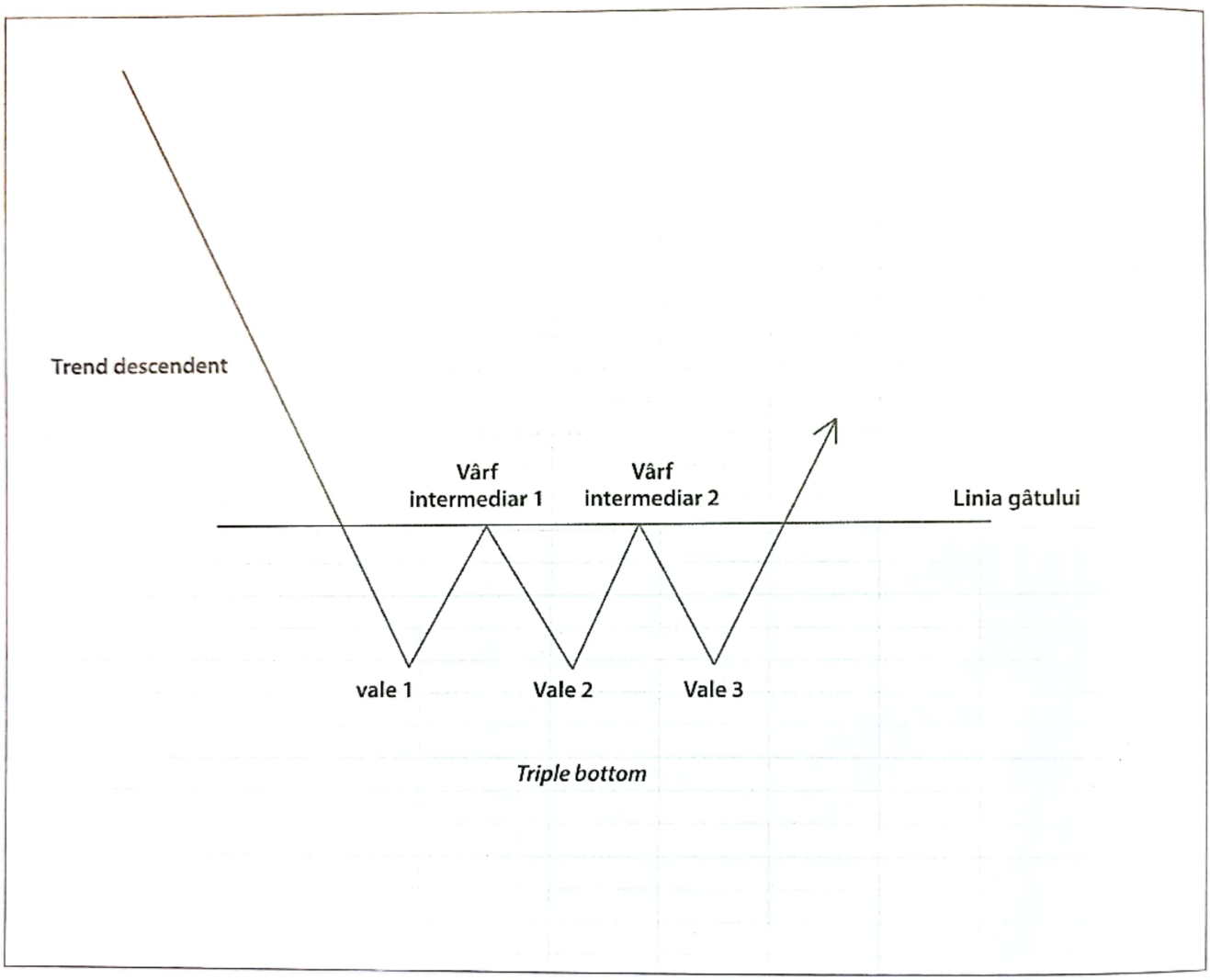

Triple bottom

Așadar există un trend descendent, iar prețul începe să-și găsească sprijin la un anumit nivel, de unde are anumite zvâcniri (vârf intermediar 1 și vârf intermediar 2), iar ultima evoluție în sus îl duce peste nivelul precedent, validând această formațiune ca fiind una de sfârșit de trend descendent și de început al unui nou *bull market*.

Varianta idealizată pentru *multiple bottom* ar arăta ca în graficul următor.

Scanned with OKEN Scanner

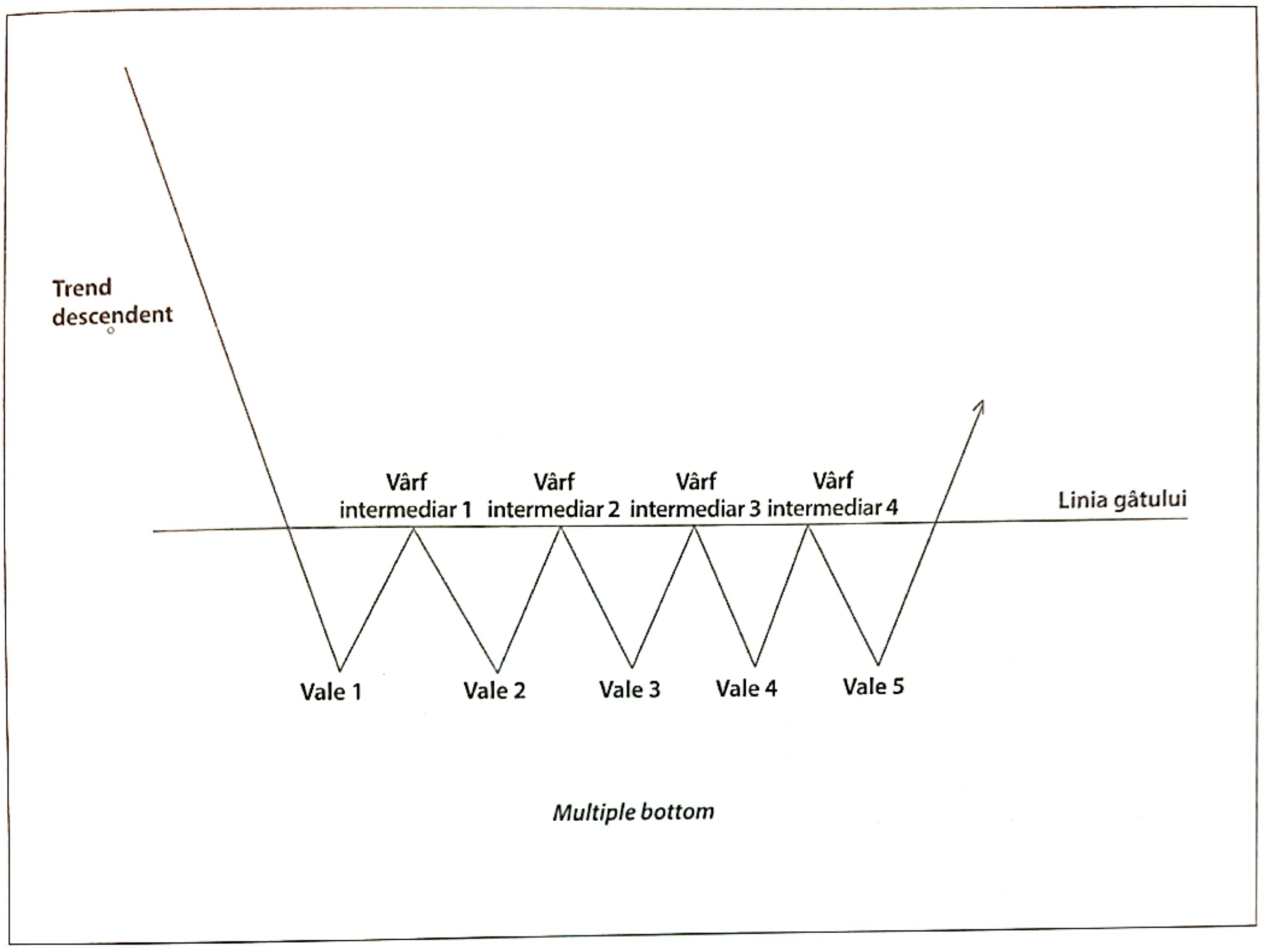

Multiple bottom

În primă fază, avem un *bear market* care duce la o zonă de mișcare laterală unde prețul creează un anumit nivel sub care nu mai coboară de obicei, acolo fiind un cumpărător foarte mare, care nu-i permite să coboare și acumulează la acest preț. După o perioadă de consolidare, prețul iese în sus din această formațiune, înscriindu-se pe un trend ascendent.

Un exemplu este Royal Caribbean (RCL), holding care organizează vacanțe pe vapoare de croazieră. La începutul anului 2016, prețul plonjează puternic din zona a 100 USD la circa 65, în aproximativ o lună și jumătate. După aceea, intră într-o mișcare laterală cu testarea de trei ori a nivelului de 65 USD, sub care nu reușește să scadă, semn al unor importanți cumpărători la acest nivel. După această evoluție laterală de aproximativ un an, prețul reușește să sară peste nivelul de 85 USD și să se consolideze deasupra lui timp de câteva luni. La începutul anului 2017, începe să avanseze puternic, atingând zona a 135 USD în mai puțin de un an.

Scanned with OKEN Scanner

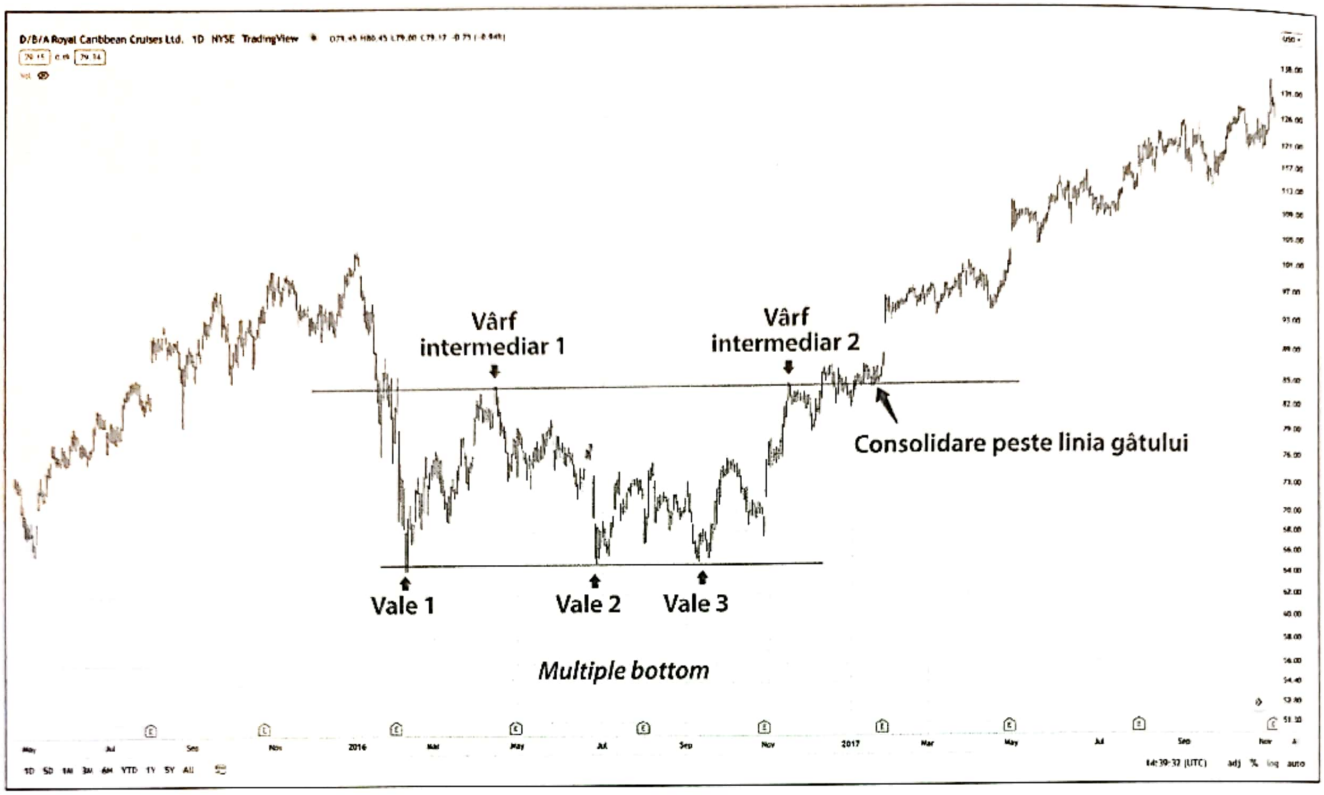

Cum se tranzacţionează?

La fel ca la *double bottom* se aşteaptă ieşirea în sus din această formaţiune care confirmă terminarea trendului descendent şi se deschid poziţii de cumpărare.

Preţul-ţintă este dat de înălţimea formaţiunii adăugate la nivelul de ieşire din ea. Acesta poate fi doar un prim nivel al creşterii, deoarece preţul poate intra pe un trend ascendent care va aduce creşteri impresionante. Cel mai bine este să închidem o parte din poziţii la atingerea acestui nivel-ţintă şi să le lăsăm celelalte să meargă înainte, observând evoluţia preţului.

Stop-lossul se pune dedesubtul liniei gâtului.

Scanned with OKEN Scanner

DIAMOND BOTTOM, minime în formă de diamant, este o formațiune care apare la capătul unui trend descendent, arătând ca un romb din care se iese în sus.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

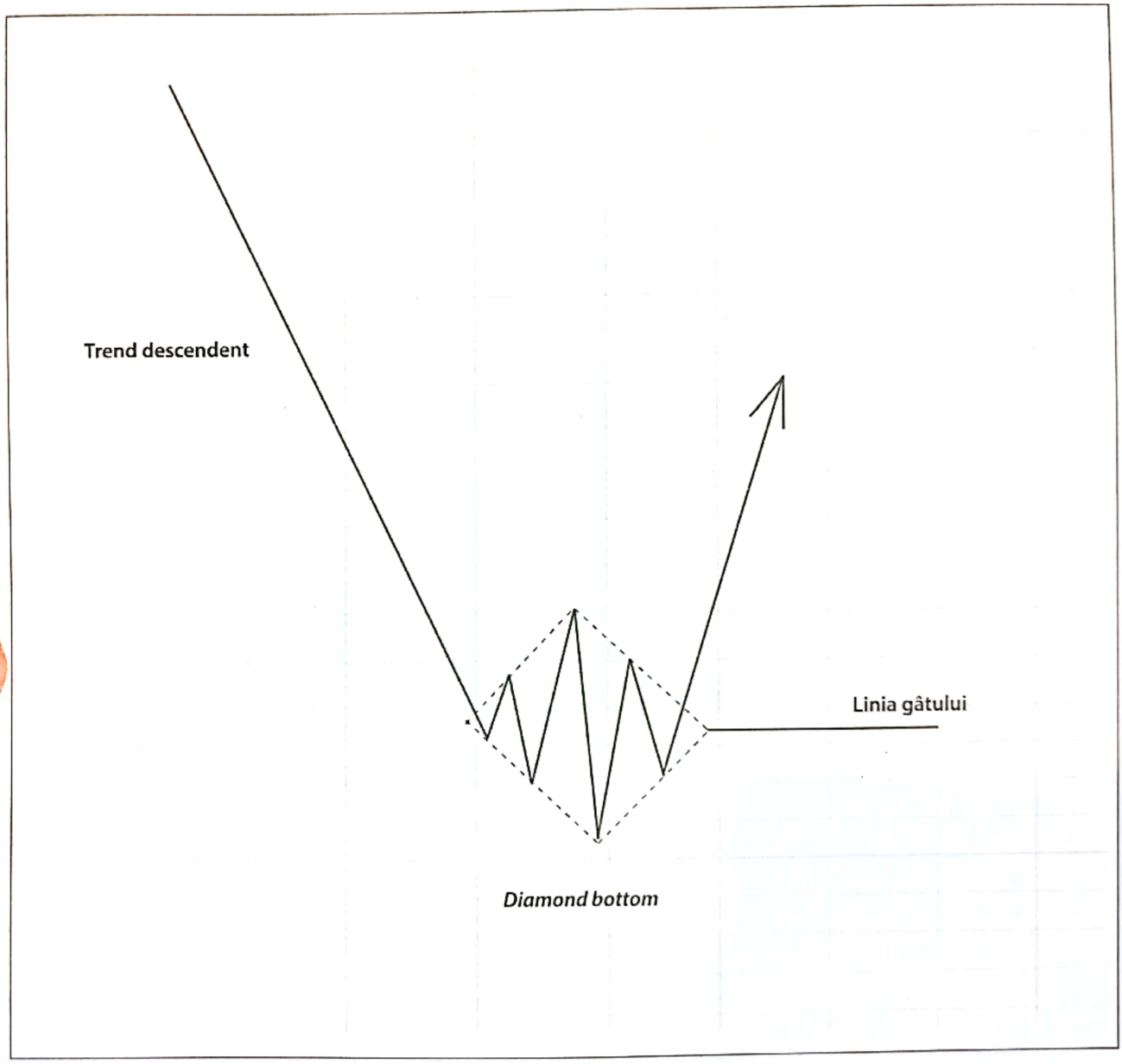

Prețul coboară până ajunge la un anumit nivel la care încearcă o mișcare laterală cu vârfuri în creștere, însă și cu minime în creștere, urmând ca în a doua parte a mișcării laterale prețul să-și reducă volatilitatea, neatingând nicio maximă sau minimă nouă. După o perioadă de timp în care ia o formă de diamant sau romb, apare ieșirea din această formațiune, prețul începând să urce, înscriindu-se într-un nou trend ascendent.

Scanned with OKEN Scanner

ATENȚIE! Formațiunea *diamond* poate fi și *bottom*, și continuare de trend (vedeți în capitolul următor cum se comportă când e continuare de trend și de ce este cel mai bine să așteptăm ieșirea din ea și să tranzacționăm în direcția respectivă).

Așadar, avem un *bear market* care încearcă să-și găsească un *bottom* de unde prețul să-și reia creșterea. Prețul ajunge într-o zonă în care apar cumpărători, la început nedecișii, însă, odată cu ieșirea în sus din formațiune, atinge noi maxime.

Un exemplu este Waters Corporation (WAT), lider mondial în dezvoltarea de instrumente și software-uri de analiză. Majoritatea *bottomurilor* se află la sfârșitul *bear marketului* din 2008–2009. Prețul începe să coboare vertiginos începând cu septembrie 2008, din zona a 70 USD, în martie 2009 ajungând la 30. Se observă cum apare o formă romboidală, iar în mai 2009, prețul începe un puternic trend ascendent, printr-un *gap* care iese în sus din această formațiune *diamond*. Un an mai târziu, prețul ajunge din nou la circa 70 USD, de unde începuse coborârea în septembrie 2008.

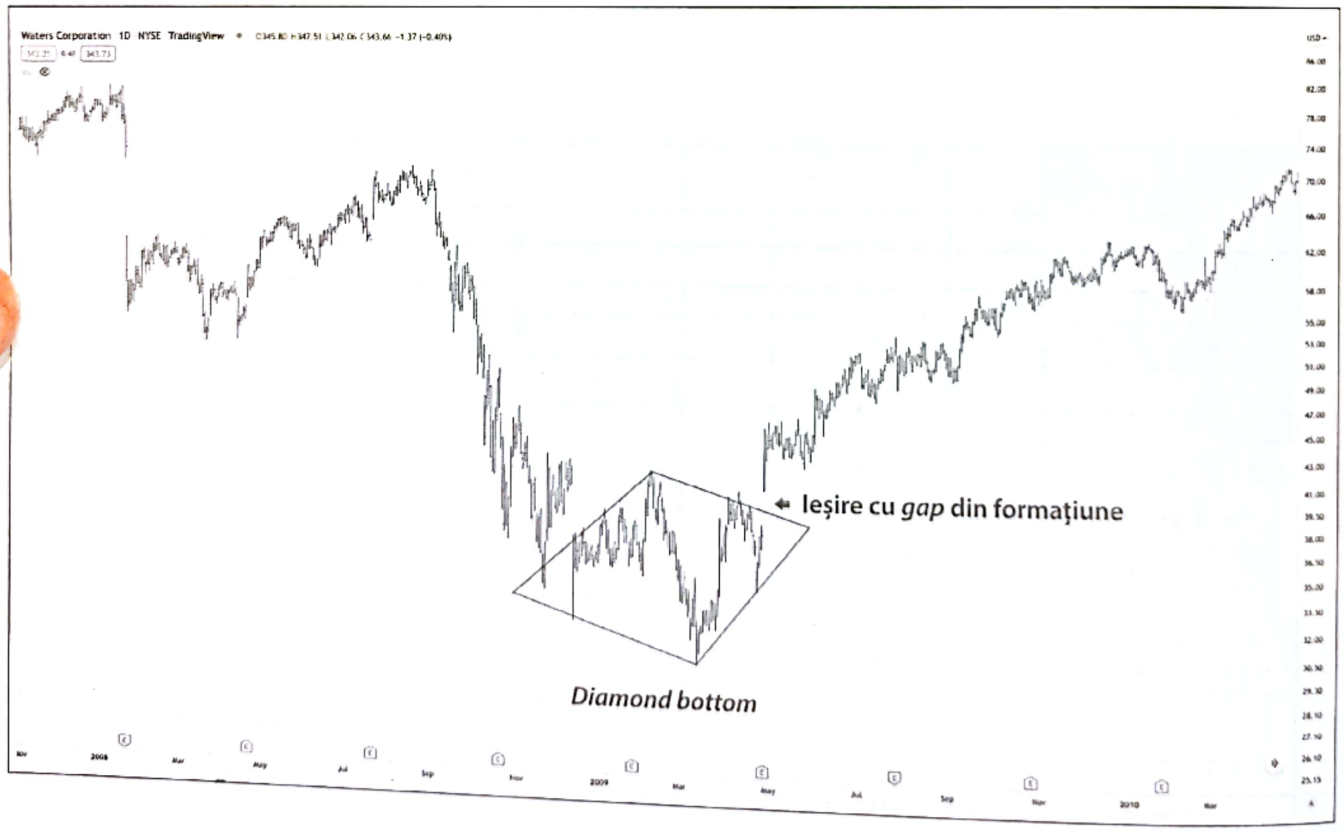

Scanned with OKEN Scanner

Un alt exemplu este WEC Energy (WEC), companie activă în domeniul energiei. Un *bear market* important în decursul istoriei a fost cel din perioada 1999–2001, din cauza crizei dot-com, declanșată de creșterea și prăbușirea acțiunilor din domeniul tehnologiei. La sfârșitul acestui *bear market,* vedem formațiuni de *bottom.*

Începând cu septembrie 1998, prețul începe să coboare de la 17 USD până la circa 8,50. Aici, începe o mișcare laterală care ia forma unui romb, din care iese în iulie 2001, însă nu foarte convingător. Un an mai târziu, în 2003, prețul revine și testează zona a 10 USD, care acum oferă suport. După aceea, se înscrie într-un *bull market* convingător, care, după un an, îl readuce în zona a 17 USD.

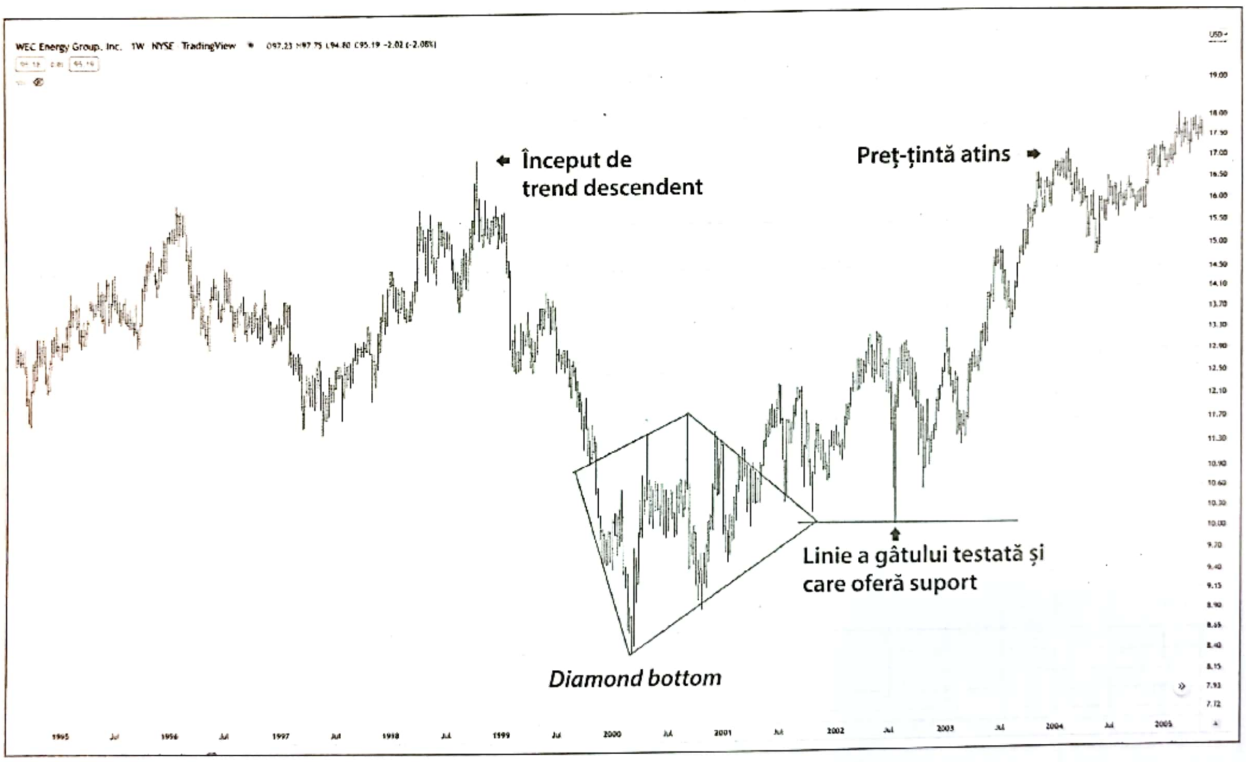
WEC Energy Group, Inc. 1W NYSE TradingView
Început de trend descendent
Preț-țintă atins
Linie a gâtului testată și care oferă suport
Diamond bottom

Psihologia acestei formațiuni este ca la *inverse head and shoulders* și la *double bottom* – după un trend descendent, prețul ajunge într-o zonă în care devine foarte atractiv pentru mulți *traderi,* de unde, în prima fază, are o mișcare volatilă laterală, care creează această formațiune, iar după o anumită perioadă de timp, datorită unor știri mai bune sau a unui climat investițional mai pozitiv, prețul iese în sus din această formațiune, intrând pe un trend ascendent.

Scanned with OKEN Scanner

Cum se tranzacționează?

Se așteaptă ieșirea în sus din formațiune și se intră *long* de la nivelul de spargere, cu un *stop-loss* sub *neckline*.

Un alt mod de a tranzacționa este de a aștepta revenirea prețului aproape de nivelul de străpungere și deschiderea de poziții de cumpărare de la acest nivel.

Prețul-țintă este dat de nivelul de începere a trendului descendent premergător intrării în această formațiune.

Stop-lossul se pune sub nivelul de mijloc al formațiunii.

Un alt exemplu este W. R. Berkeley (WRB), companie activă în domeniul asigurărilor. Începând cu vara anului 2006, firma fiind afectată de problemele pieței imobiliare din SUA, de la un maxim de 27 USD prețul intră în declin, până ajunge aproape de 11. Aici, are câteva oscilații destul de mari, care au formă de romb. Odată ce iese din această formațiune, în zona a 15 USD, prețul intră pe o traiectorie ascendentă, după 4 ani reușind să atingă ținta dată de formațiune, de 27 USD. Cum vedeți și pe grafic, acest preț-țintă reprezintă doar o primă haltă sau pauză în trendul ascendent nou creat, prețul continuându-și ascensiunea și, în 2017, ajungând la 40 USD.

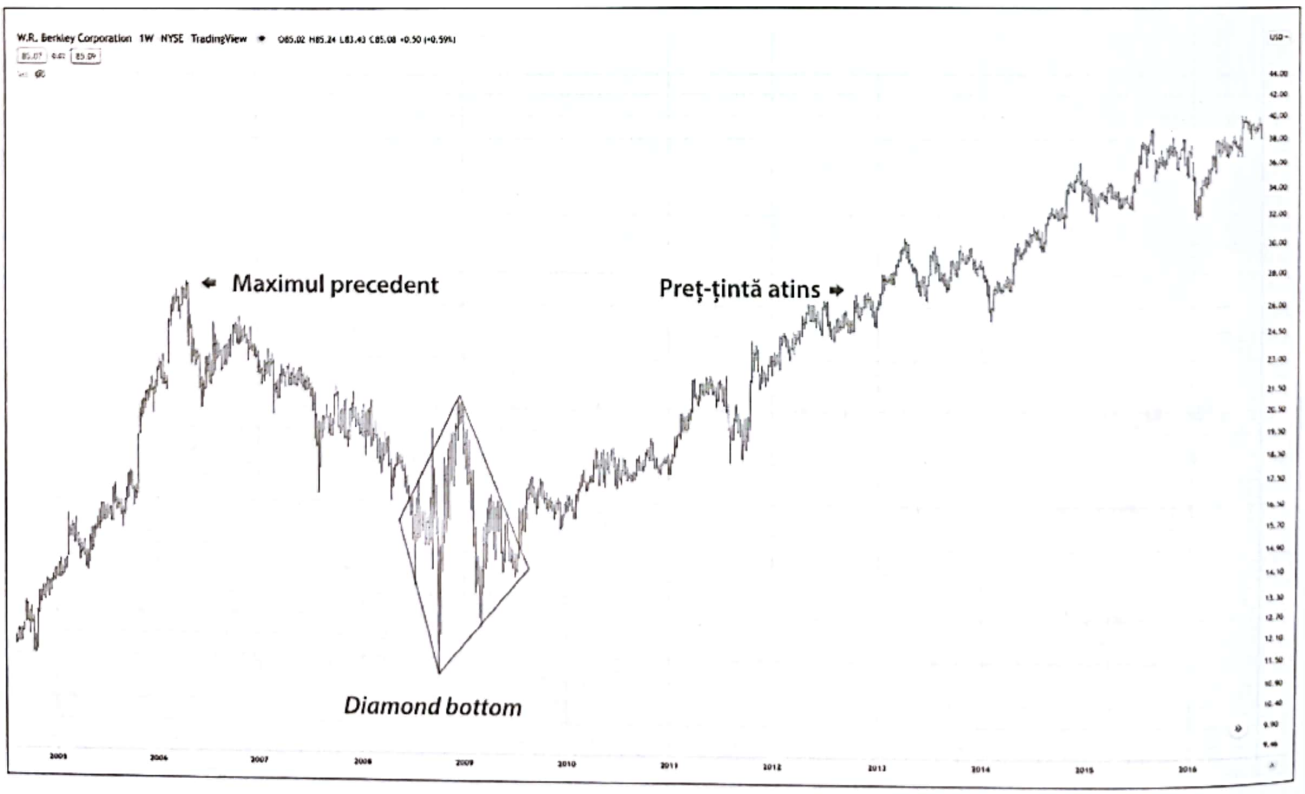

Scanned with OKEN Scanner

Rounding bottom ar fi „fund rotunjit" în română, o formațiune foarte drăguță. Îmi place! După un trend descendent, prețul intră într-o mișcare laterală ușor rotunjită, care arată un trend ascendent nu foarte convingător, însă prețul începe să crească încetul cu încetul, creând această formațiune.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

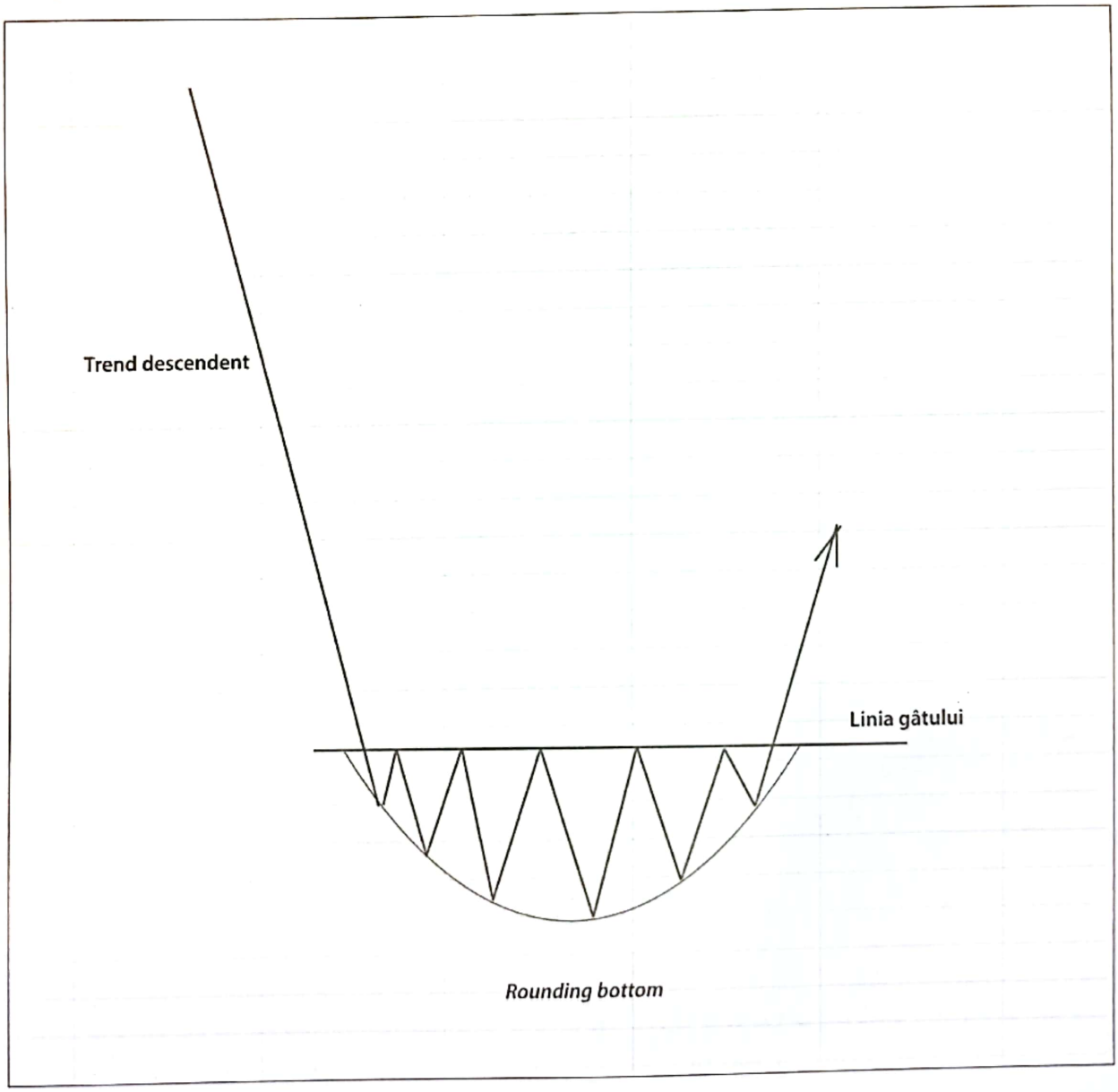

Rounding bottom

Prețul este pe un trend descendent, iar la un anumit nivel, își oprește viteza de coborâre și începe să se înscrie într-o mișcare laterală ce capătă un aspect ușor rotunjit. Creează astfel o linie a gâtului din care iese în sus, intrând pe un trend ascendent.

Scanned with OKEN Scanner

Rounding bottomul este definit de văi care creează noi minime până spre mijlocul formațiunii, urmând ca aceste minime cu aspect rotunjit să fie în urcare. De multe ori, poate fi confundat cu *inverse head and shoulders*, care are cam aceleași elemente.

Un prim exemplu este American Water Works (AWK), companie americană de utilități publice care furnizează servicii legate de apă și apă uzată. Observăm pe grafic că prețul are un trend ascendent de la 66 până la un maxim de 85 USD. De aici, intră într-un declin până în zona a 70 USD. Apoi, începe să se consolideze lateral și capătă o formă rotunjită. După ce străpunge zona *neckline*-ului, de la 75 USD, prețul ajunge la circa 81, dar nu are suficientă forță să atingă ținta și începe să coboare, retestând *neckline*-ul. Cum acest nivel oferă un suport, prețul începe să crească, de data aceasta atingându-și ținta și continuându-și traiectoria ascendentă până la 92 USD.

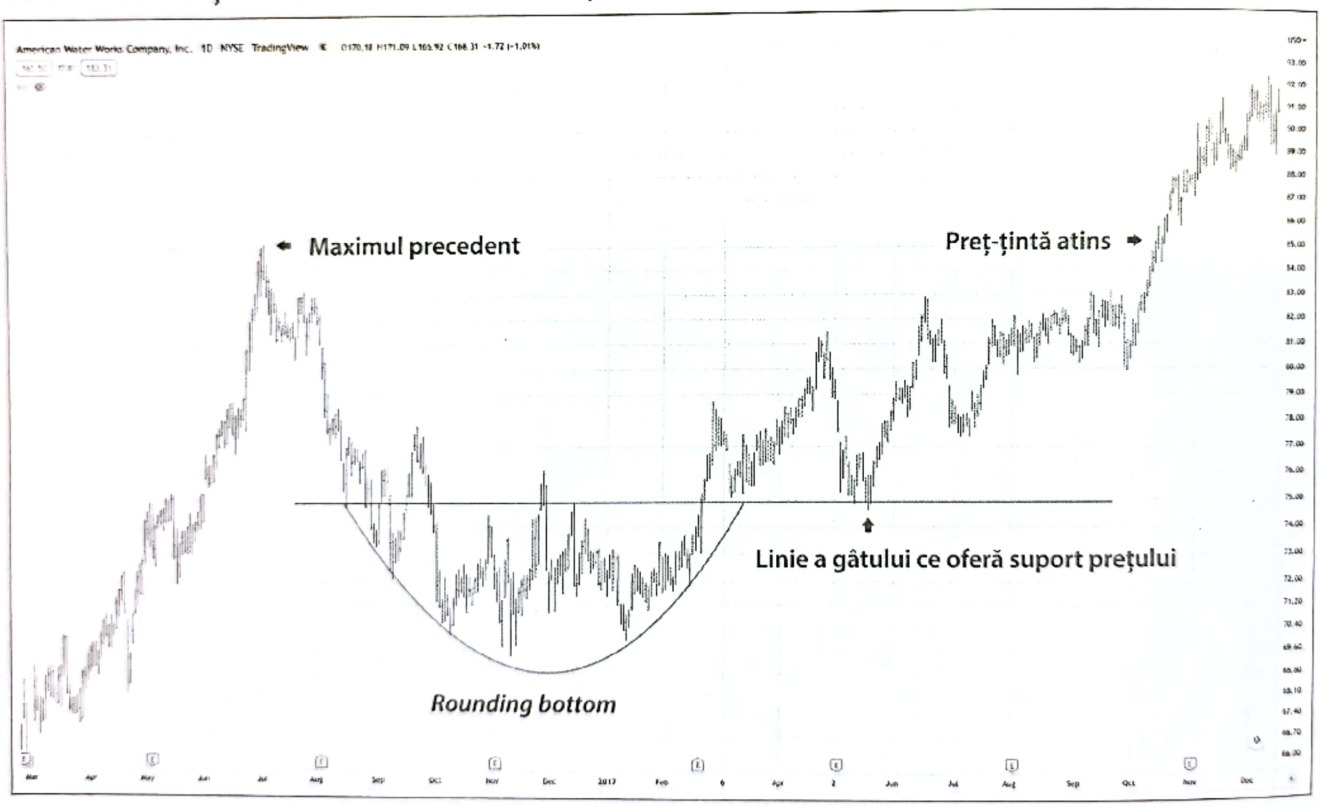

Psihologia: Aflat pe un trend descendent, prețul acțiunii începe să se oprească din scădere și începe o mișcare laterală, semn că *traderii* par interesați să cumpere la aceste niveluri de preț. Încercările cumpărătorilor de a împinge prețul în sus se lovesc însă de un anumit nivel, care devine linia gâtului, unde apar vânzători, care resping prețul. Când linia gâtului este depășită, majoritatea *traderilor* observă spargerea și doresc să cumpere odată ce acest prag este depășit, astfel înscriind prețul pe un nou trend ascendent.

Scanned with OKEN Scanner

Cum se tranzacționează?

Se așteaptă ieșirea în sus din această formațiune și se deschid poziții *long.*

Prețul-țintă este dat de nivelul de maxim precedent de unde a pornit trendul descendent care a creat formațiunea *rounding bottom.*

Stop-lossul se pune sub linia gâtului.

ALTE FORMAȚIUNI GRAFICE

Formațiuni *broadening* – ca top, *bottom* sau ca o continuare de trend

BROADENING TOP s-ar traduce în română ca top lărgit, dar, ca să simplificăm, îl putem numi „megafon", pentru că are o formă similară cu acesta. Este o formațiune în care, după un trend ascendent, prețul începe o mișcare volatilă, cu trei vârfuri succesive în creștere și două văi în descreștere aflate între aceste vârfuri.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

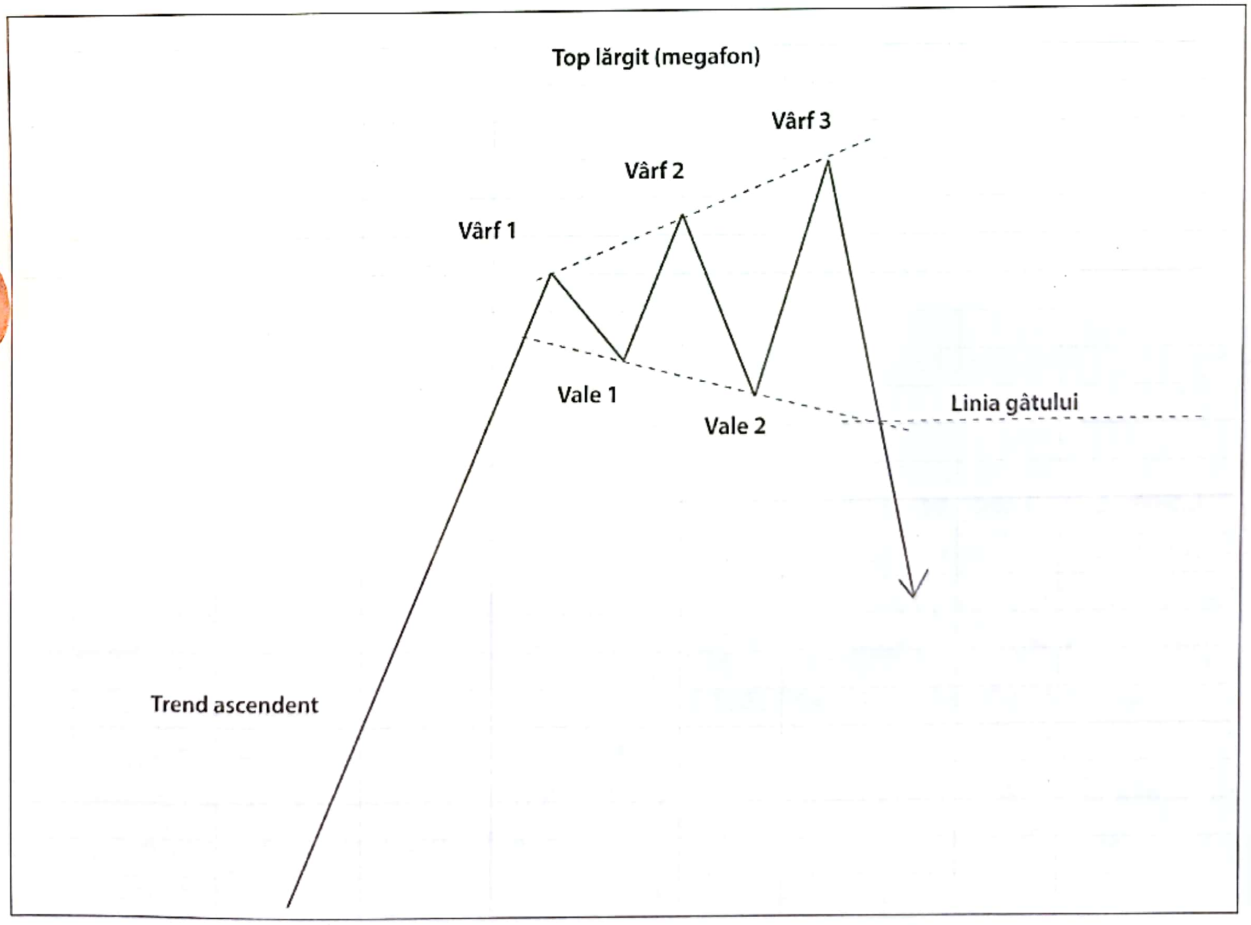

Scanned with OKEN Scanner

Un exemplu este CenterPoint Energy (CNP), companie de utilităţi publice. Graficul arată că, începând cu anul 2016, preţul se înscrie pe un trend ascendent care îl duce de la 16 până aproape de 32 USD. Între vara 2017 şi vara 2019, preţul creează o formaţiune cu maxime în creştere, dar şi cu minime noi. La începutul anului 2020, scade decisiv sub 24 USD şi se duce foarte rapid să găsească un preţ-suport. Atinge preţul-ţintă din zona a 17 USD şi îşi continuă coborârea până ajunge la 12, care prezintă o oportunitate de cumpărare pentru majoritatea *traderilor.*

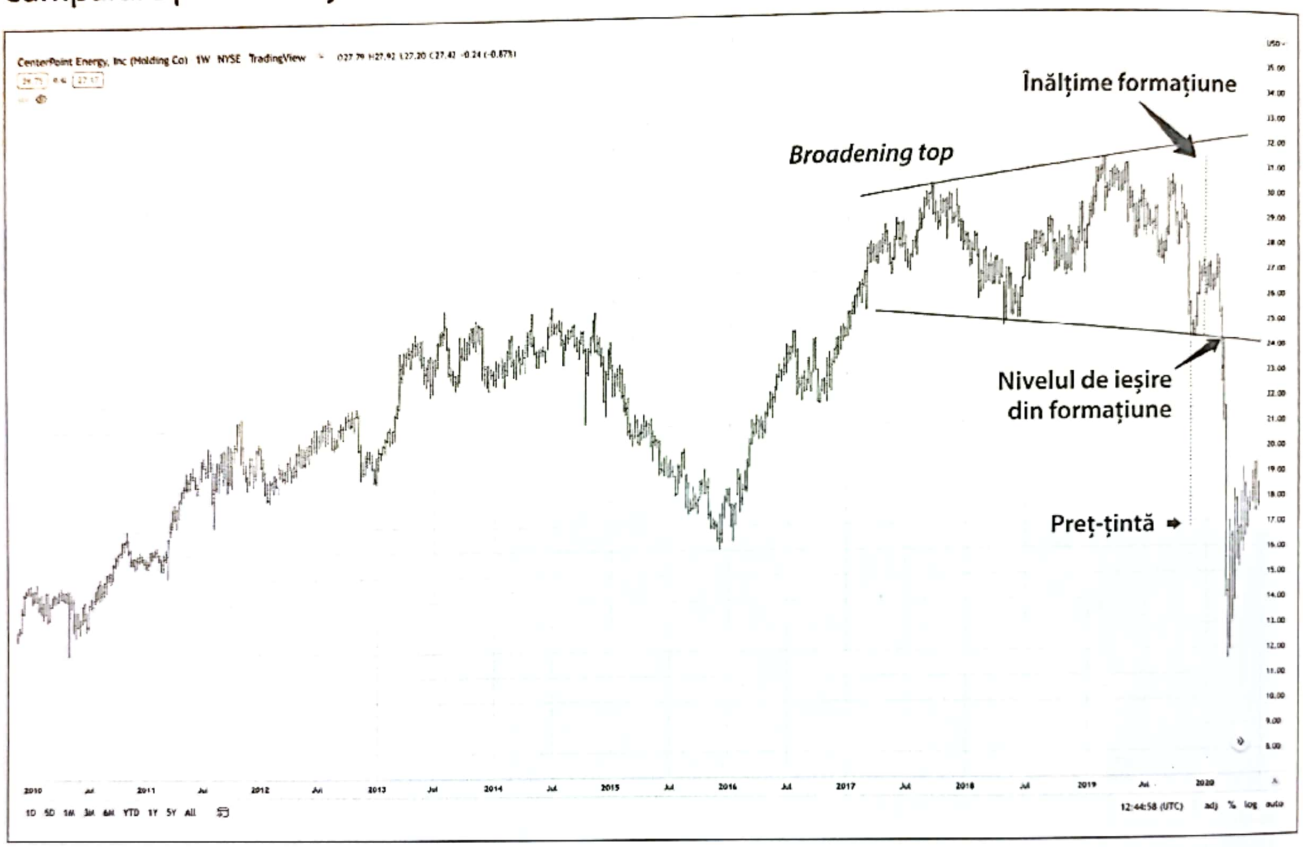

Cum se tranzacţionează?

Se aşteaptă deznodământul evoluţiei preţului, adică dacă va sparge linia inferioară a formaţiunii. După ce coboară sub această linie, formaţiunea se activează, ceea ce implică faptul că trendul ascendent s-a terminat şi o perioadă de corecţie a preţului a început.

Preţul-ţintă pentru *broadening top* este dat, în prima fază, de înălţimea formaţiunii scăzute de la nivelul de ieşire din aceasta. Deoarece coborârea validează o formaţiune de top, preţul poate să coboare şi mai mult, foarte posibil până la precedentul minim important.

Scanned with OKEN Scanner

Stop-lossul se pune deasupra nivelului de ieșire din formațiune, la o străpungere decisivă a acesteia.

BROADENING BOTTOM

Această formațiune apare după un trend descendent, iar după formarea sa, prețul intră pe un trend ascendent. *Broadening bottom* este definit de vârfuri și minime în coborâre, însă la unghiuri diferite, cu minimele mai abrupte și vârfurile mai plate.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

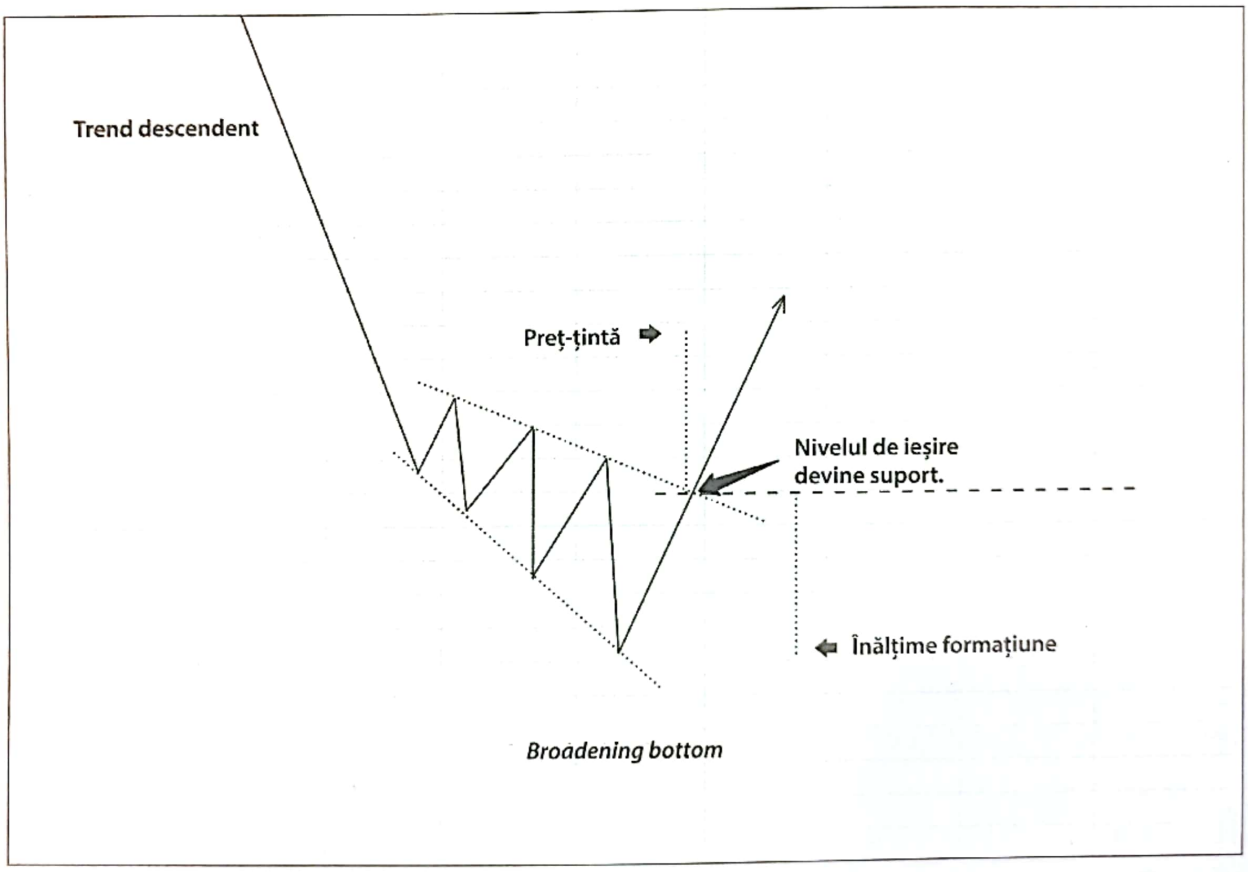

Un exemplu este Bath & Body Works (BBWI), un lanț american de magazine care vând săpunuri, loțiuni, parfumuri și lumânări. Începând cu 2016, de la valoarea de 100 USD prețul intră într-un *bear market* care ține 4 ani și ajunge la un minim de 8 USD. În ultimul an al acestui declin, prețul creează o formațiune lărgită care ne oferă o linie de rezistență în zona a 24 USD. Odată ce trece de acest nivel, validează formațiunea *broadening bottom*, iar în câteva luni, atinge ținta dată de formațiune la circa 40 USD.

Scanned with OKEN Scanner

Aici, prețul se oprește pentru scurt timp, după care își continuă trendul ascendent, ajungând în zona a 80 USD.

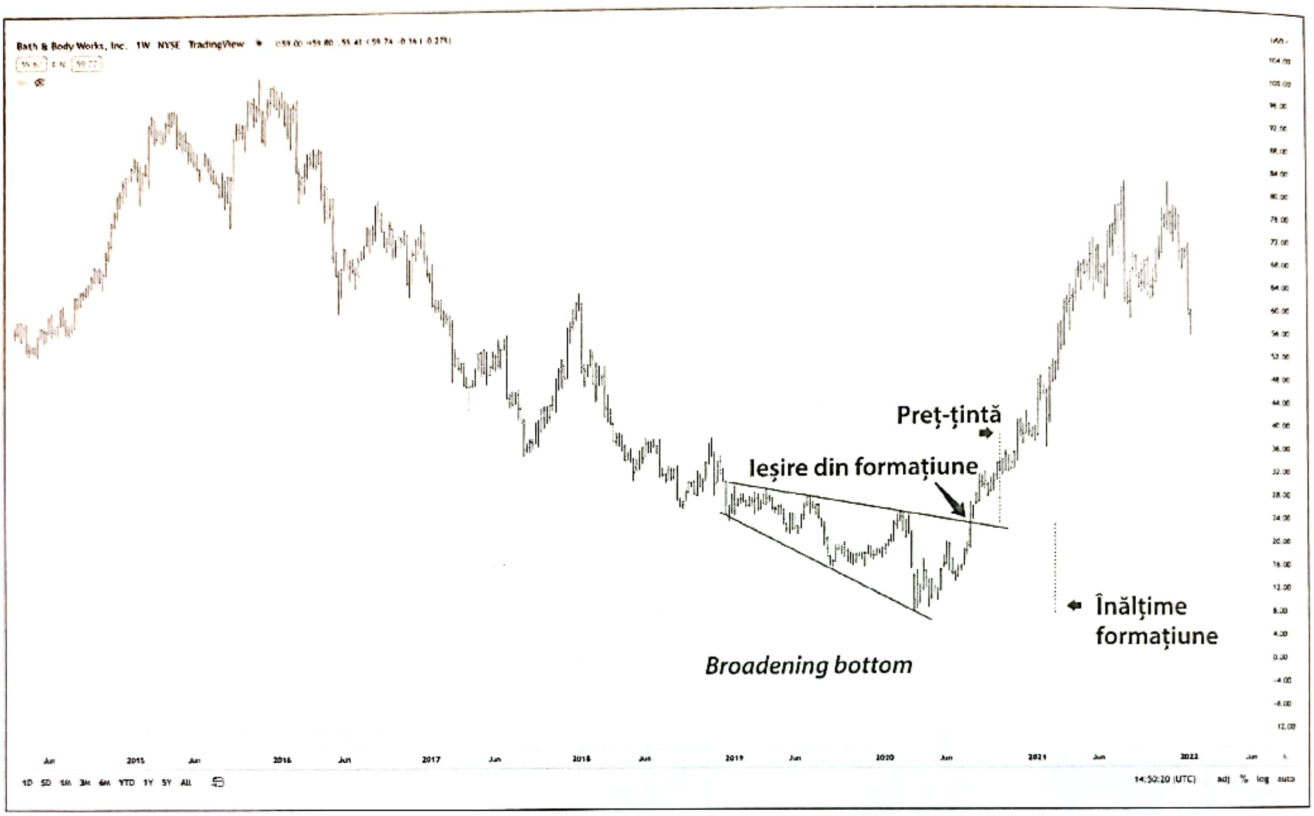

Psihologia acestei formațiuni este influențată de nevoia prețului de a-și găsi un *bottom*. *Traderii* sunt sătui de scăderi și de durata trendului descendent, cumva datele fundamentale ale companiei s-au îmbunătățit, iar prețul dorește să-și găsească un *bottom*. De îndată ce prețul sare de linia superioară a acestei formațiuni, un nou trend ascendent începe.

Cum se tranzacționează?

Se așteaptă ieșirea în sus din formațiune, la străpungerea în sus a liniei superioare a acesteia, și se cumpără imediat deasupra ieșirii.

Prețul-țintă este dat, în primă fază, de înălțimea formațiunii adăugate la nivelul de ieșire, însă, deoarece aceasta validează o formațiune de *bottom*, de cele mai multe ori prețul intră pe un trend ascendent și poate crește mult mai mult.

Stop-lossul se pune dedesubtul liniei superioare a formațiunii sau când prețul începe să coboare, cumva invalidând o potențială formațiune de *bottom*.

Scanned with OKEN Scanner

FORMAȚIUNI *BROADENING* CA O CONTINUARE DE TREND

Aceste formațiuni apar de-a lungul unui trend ascendent și sunt formațiuni de continuare de trend. Mai exact apar ca un fel de corecție laterală a prețului, cu maxime în urcare, dar și minime în coborâre.

Sunt de mai multe feluri:

- *broadening* megafon,
- *broadening* în unghi drept ascendent,
- *broadening* în unghi drept descendent,
- *broadening* ascendent
- *broadening* descendent.

Sunt definite de vârfuri în creștere, coborâri în descreștere și de continuarea precedentului trend ascendent. Reprezintă o pauză într-un trend de mai lungă durată.

Psihologia acestor formațiuni provine dintr-un mare dezacord între *traderi* privind viitorul prețului acțiunii. Cumpărătorii cumpără și la prețuri mai mari, însă vânzătorii abia așteaptă să încaseze profitul, astfel creându-se serii de vârfuri în creștere și minime în descreștere.

Toate tipurile de *broadening* ca o continuare de trend analizate mai jos au aceleași implicații ca preț-țintă și *stop-loss.*

Prețul-țintă este dat de înălțimea formațiunii adunate la punctul de ieșire, iar ***stop-lossul*** se pune dedesubtul liniei inferioare a acestei formațiuni.

Haideți să le luăm pe rând să vedem varianta idealizată și câteva exemple pentru fiecare formațiune *broadening* ca o continuare de trend.

Scanned with OKEN Scanner

BROADENING TIP MEGAFON

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

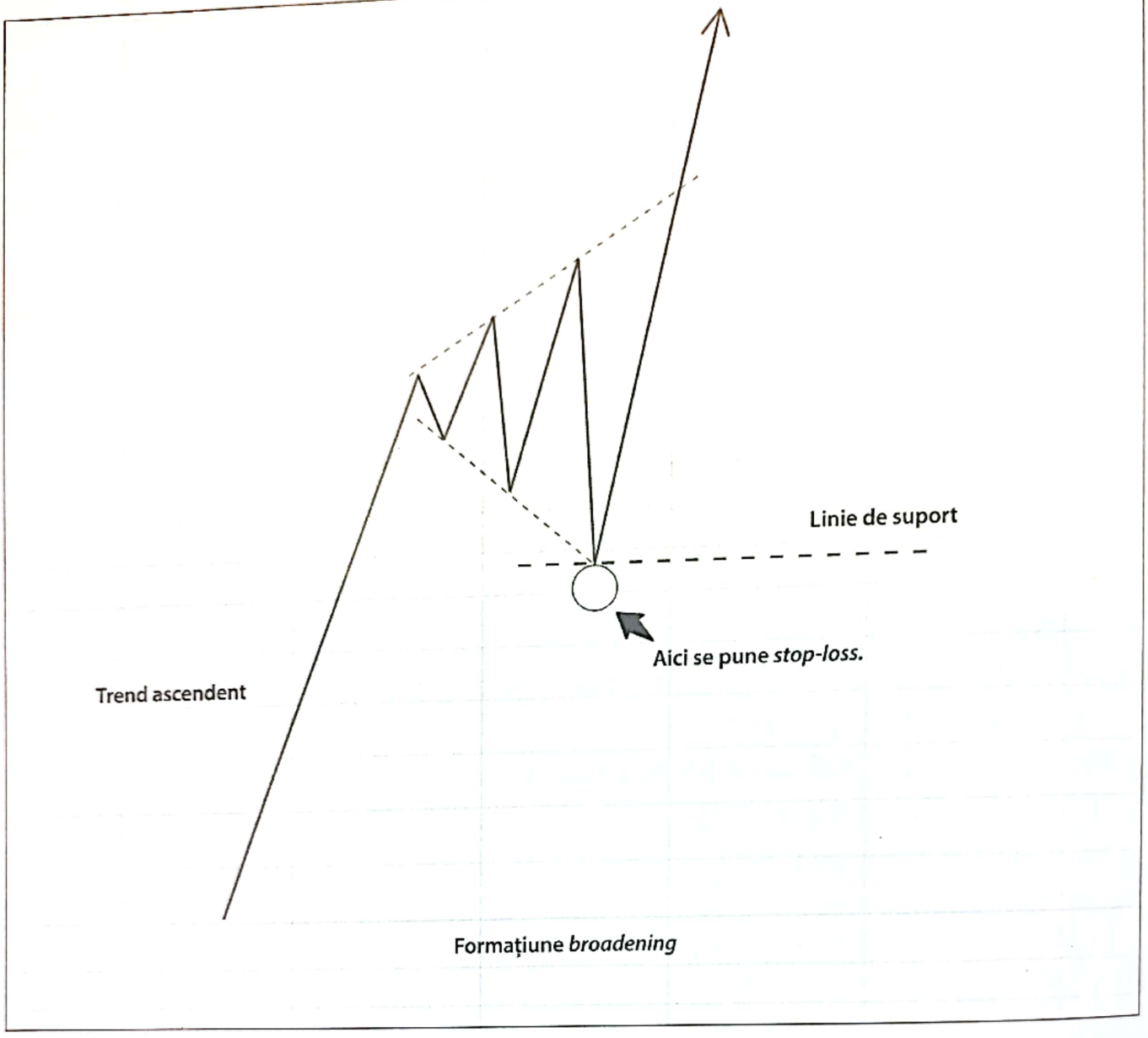

Prețul crește și atinge un anumit nivel, după care ia o pauză, mișcându-se lateral, dar nu trebuie să scadă sub linia care unește aceste minime. De aceea imediat dedesubt se pune un *stop-loss* și se deschid poziții de cumpărare de la acest nivel.

Un exemplu este Amphenol Corporation (APH), producător de componente electronice. După un trend ascendent, începând cu 2018 prețul intră într-o mișcare laterală cu maxime în urcare, dar și cu minime în coborâre, luând un aspect de megafon. În a doua parte a anului 2020, prețul trece de linia de suport din jurul a 57 USD și se duce să-și atingă ținta dată de înălțimea formațiunii, în jurul a 85 USD.

Scanned with OKEN Scanner

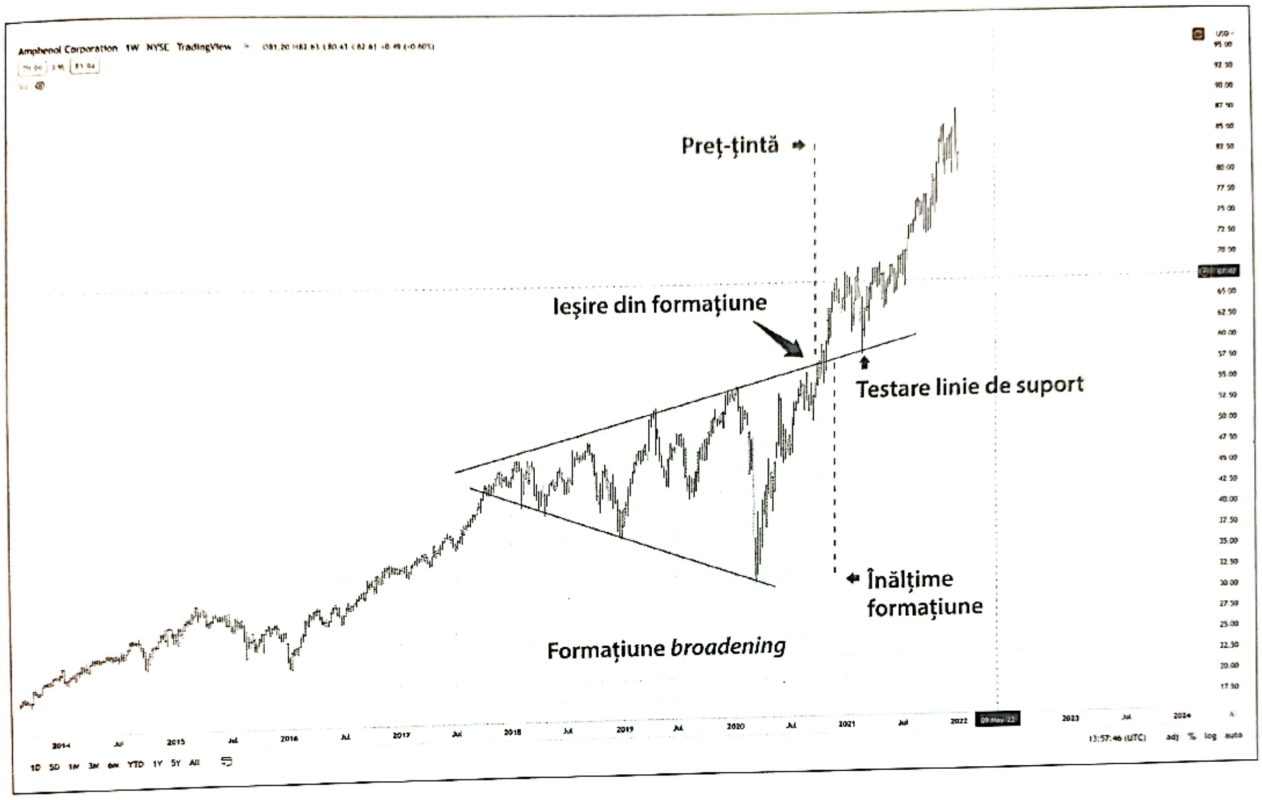

Un alt exemplu este Berkshire Hathaway (BRK.B), faimosul fond de investiții având 293 de miliarde USD AUM *(assets under management)*, care era manageriat de legendarul Warren Buffett.

Începând cu 2018 și până în 2021, prețul creează o formațiune de tip megafon având ieșirea la aproximativ 240 USD. În 2021, trece de această zonă și se duce să atingă prețul-țintă dat de înălțimea formațiunii de la punctul de ieșire, adică la circa 320 USD, lucru care se întâmplă un an mai târziu.

Scanned with OKEN Scanner

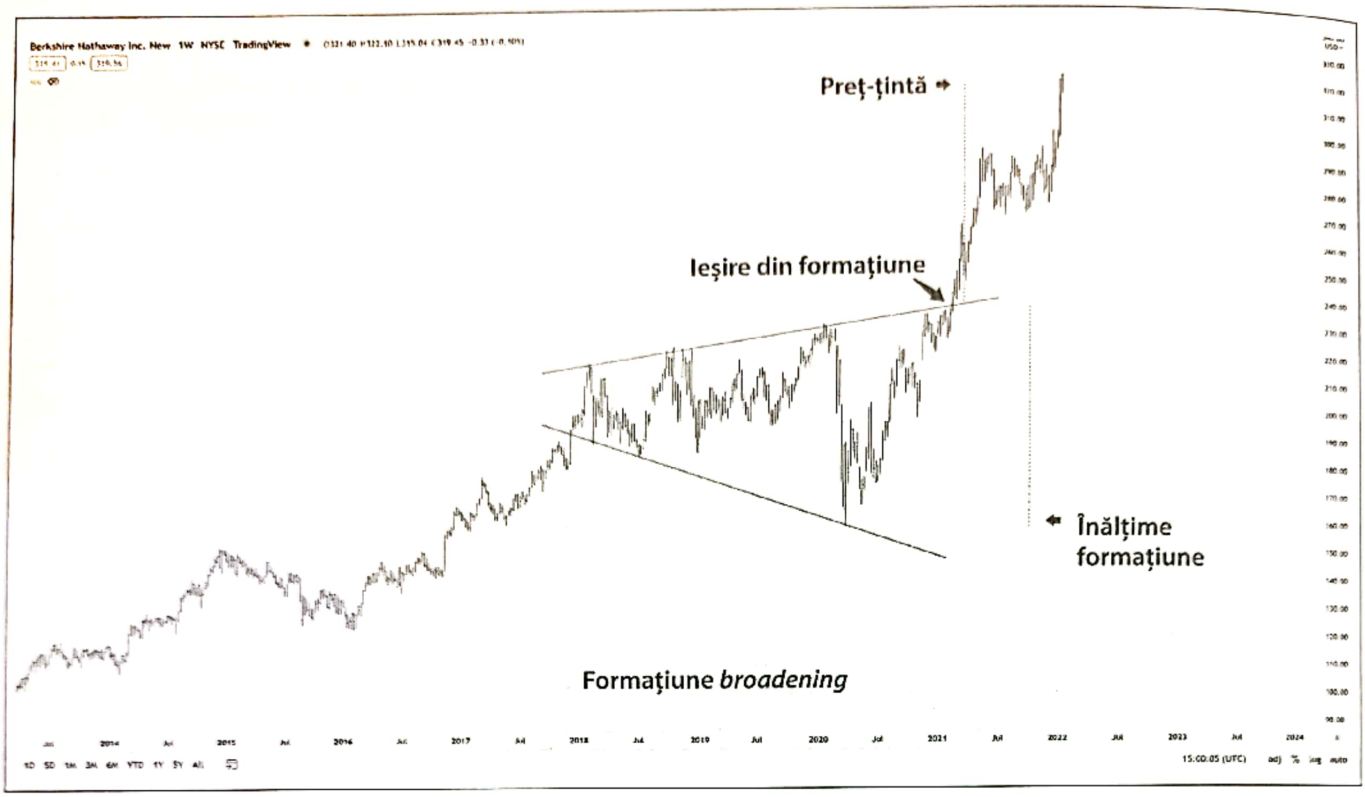

Încă un exemplu e Broadcom (AVGO), companie de tehnologie și dezvoltare de semiconductori. La fel ca în precedentele exemple, începând cu anul 2018 prețul creează o formă de megafon cu ieșirea în jurul valorii de 350 USD. Apoi, crește, iar după un an,

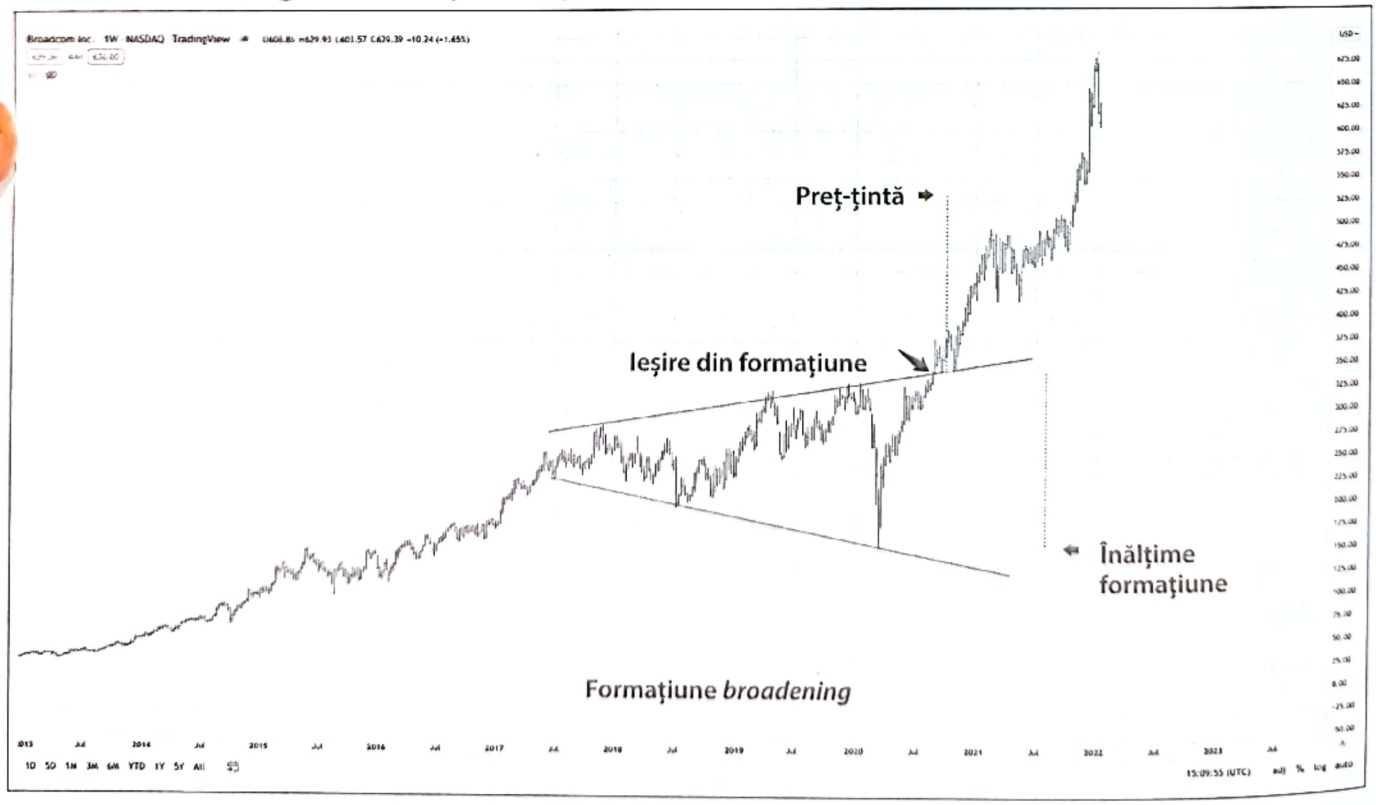

Scanned with OKEN Scanner

atinge ținta dată de înălțimea formațiunii în zona a 525 USD. Și în acest caz, prețul doar ia o mică pauză aici, după care își continuă acest *bull market* spre noi și noi maxime.

BROADENING ÎN UNGHI DREPT ASCENDENT

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

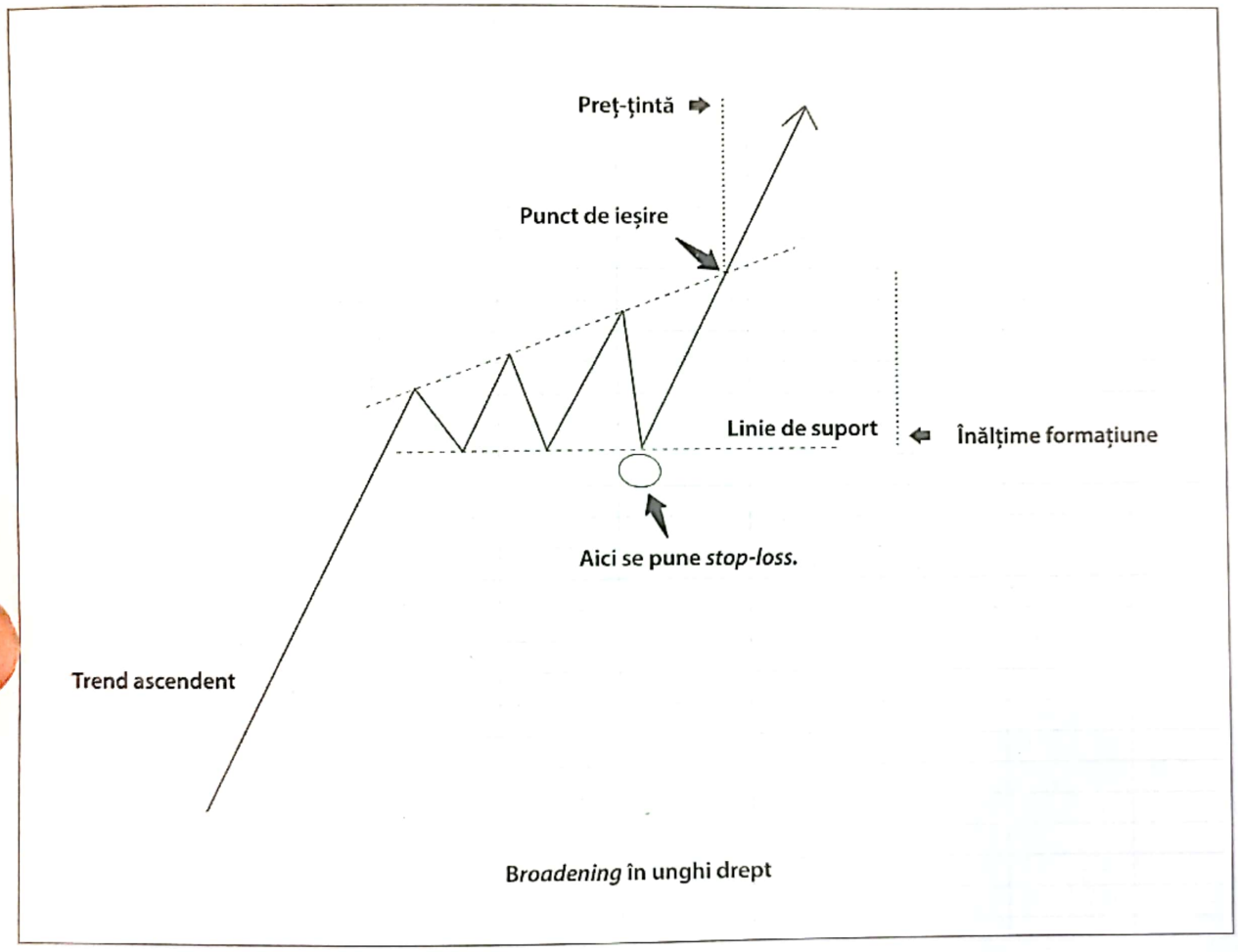

Broadening în unghi drept

Un exemplu este Agilent Technologies (A), producător de instrumente științifice. După un trend ascendent, începând cu anul 2018 prețul se înscrie într-o mișcare laterală care aduce noi maxime, dar și o bază-suport în jurul a 60 USD, totodată luând o formă care se lărgește odată cu trecerea timpului. În vara 2020, prețul trece peste linia de rezistență dată de această formațiune, de la 95 USD, și intră pe un trend ascendent destul de puternic. La începutul anului 2021, prețul atinge nivelul-țintă, din jurul valorii de 125 USD, dat de înălțimea formațiunii, însă acesta este doar un mic popas, iar după câteva luni de corecție, își reia creșterea spre noi maxime.

Scanned with OKEN Scanner

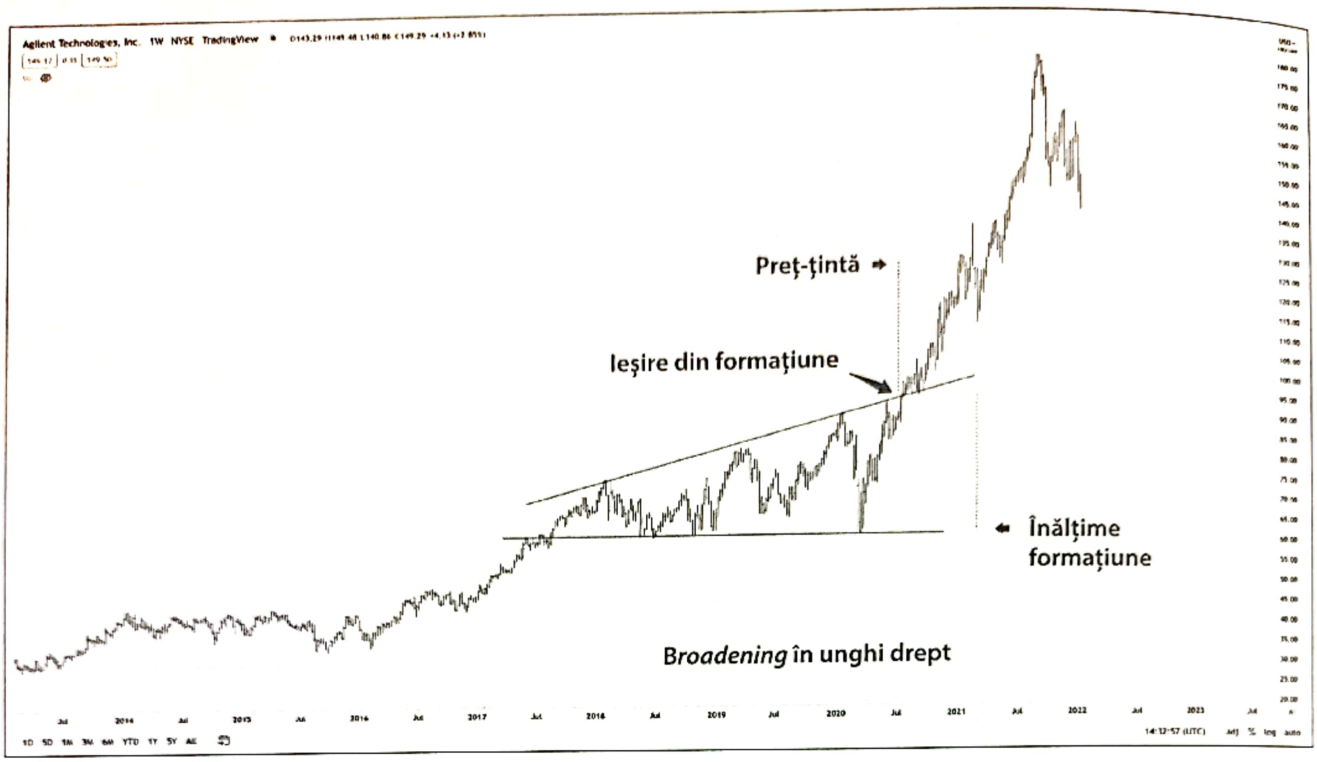

BROADENING ÎN UNGHI DREPT DESCENDENT

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

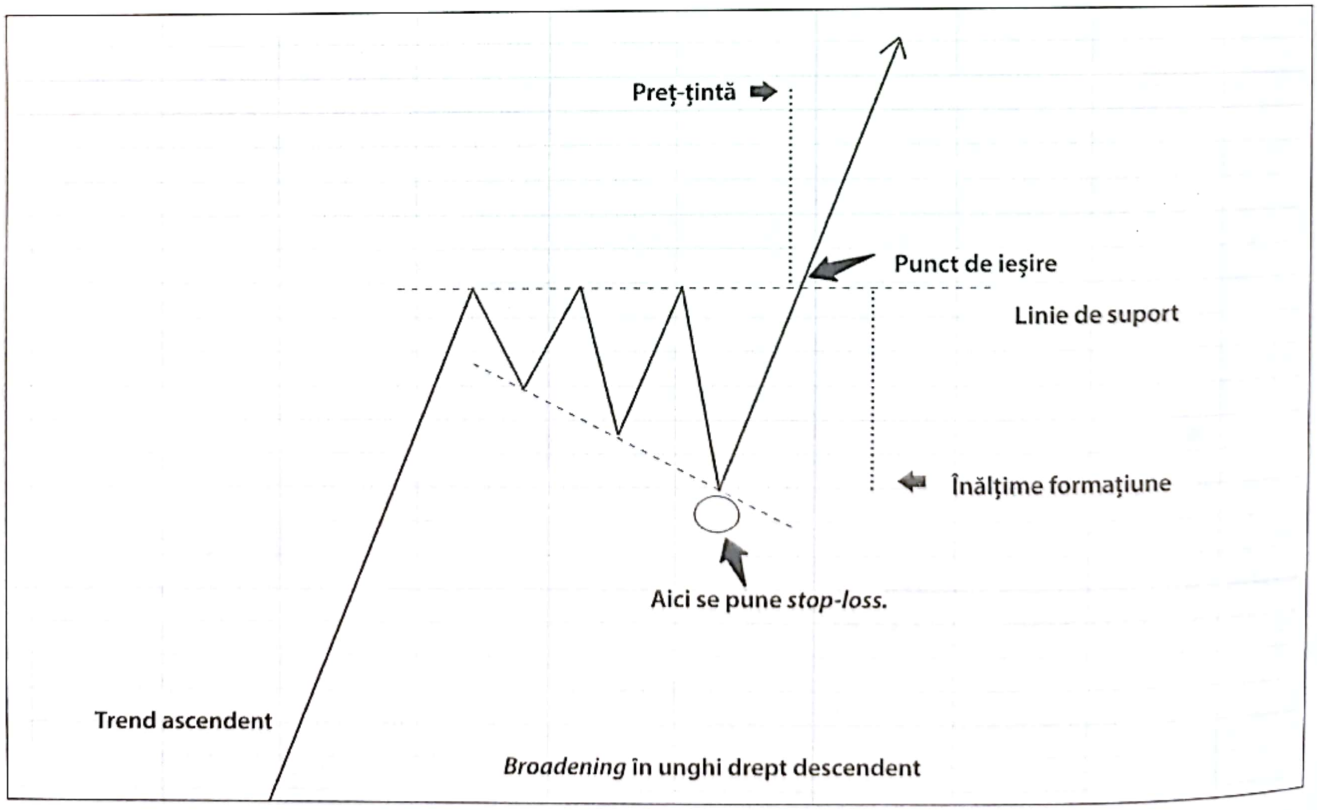

Scanned with OKEN Scanner

Un exemplu este Capital One Financial (COF), companie specializată în oferirea de servicii financiare. Începând cu 2009, de la valoarea de 10 USD, prețul intră într-un *bull market* ce urcă la peste 100 USD în 2018. În următorii 2 ani, prețul trece printr-o corecție care ia forma unui *broadening* în unghi drept descendent, în care mai testează o dată nivelul maxim atins, în zona a 100 USD, dar ajunge și la un minim nou, la circa 40 USD. La începutul anului 2021, prețul reușește să treacă peste valoarea de 100 USD, iar în următoarea jumătate de an, crește și ajunge să atingă ținta din jurul a 180 USD.

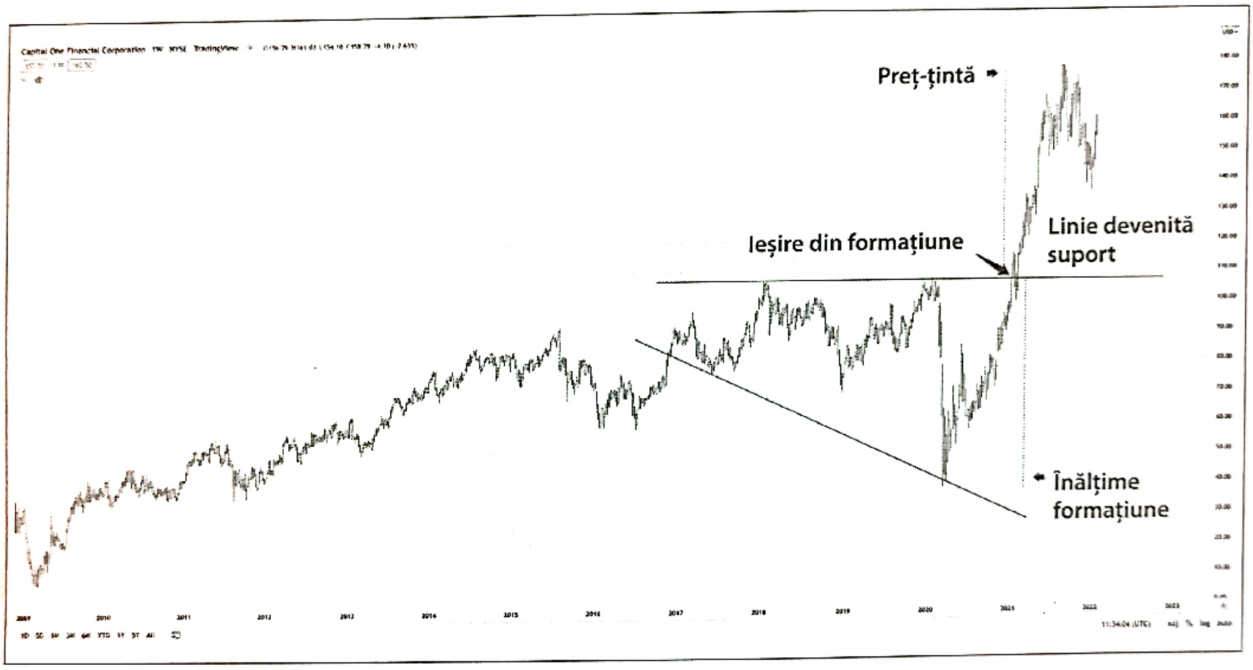

Scanned with OKEN Scanner

BROADENING ASCENDENT

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

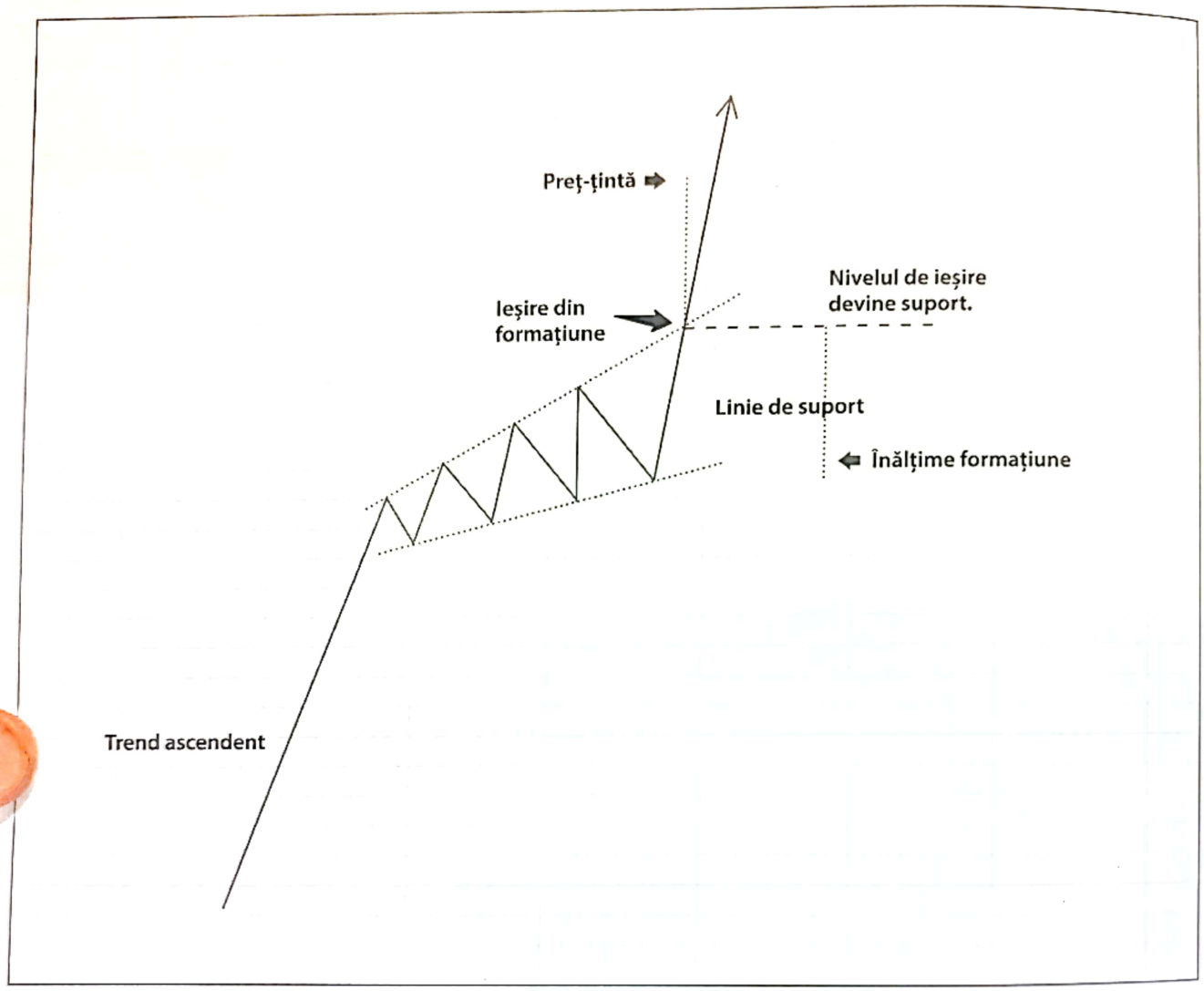

Un exemplu este Autodesk (ADSK), cunoscutul dezvoltator de software-uri 2D și 3D pentru arhitectură, inginerie, construcții, producție, mass-media și industria de divertisment. Din vara 2017 până în vara 2020, evoluția prețului capătă această formă, care se lățește în timp. În vara 2020, prețul trece de linia de suport a formațiunii, de la valoarea de 220 USD, iar în mai puțin de jumătate de an, atinge ținta dată de înălțimea formațiunii, în zona a 320 USD.

Scanned with OKEN Scanner

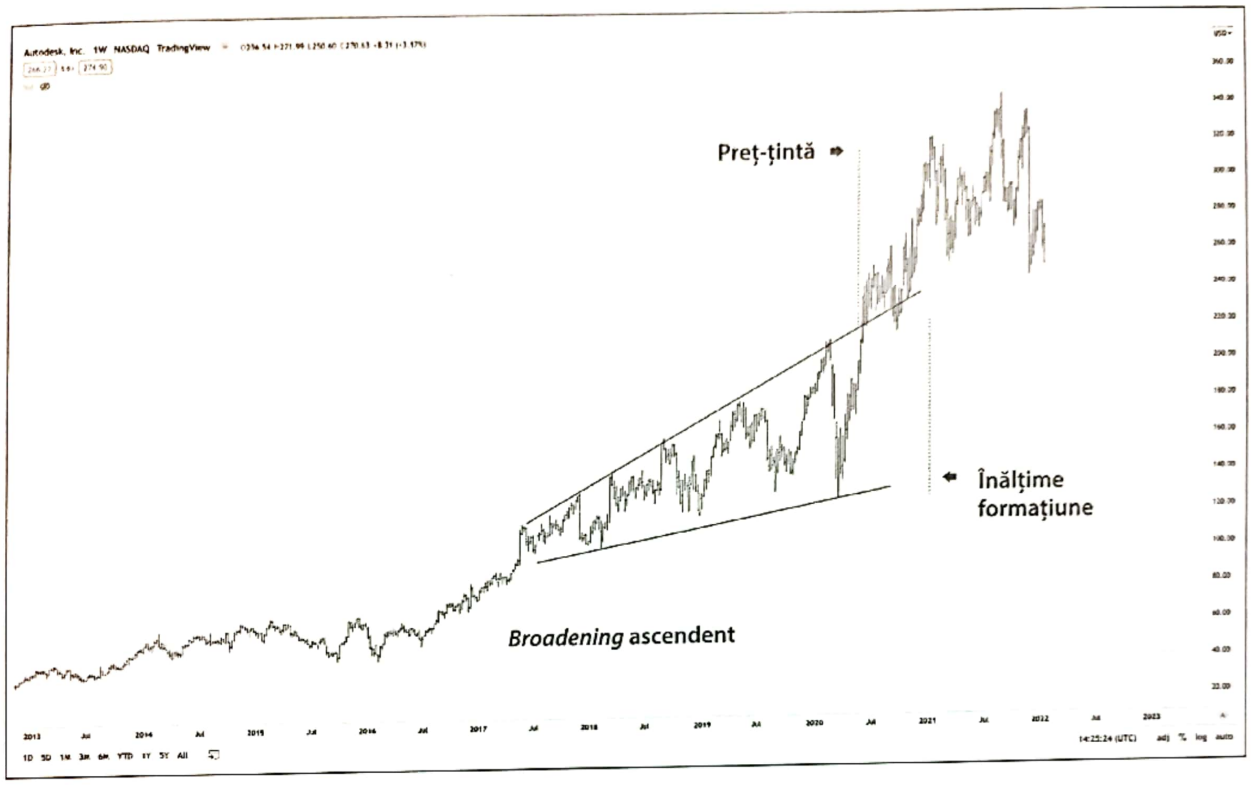

BROADENING **DESCENDENT**

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

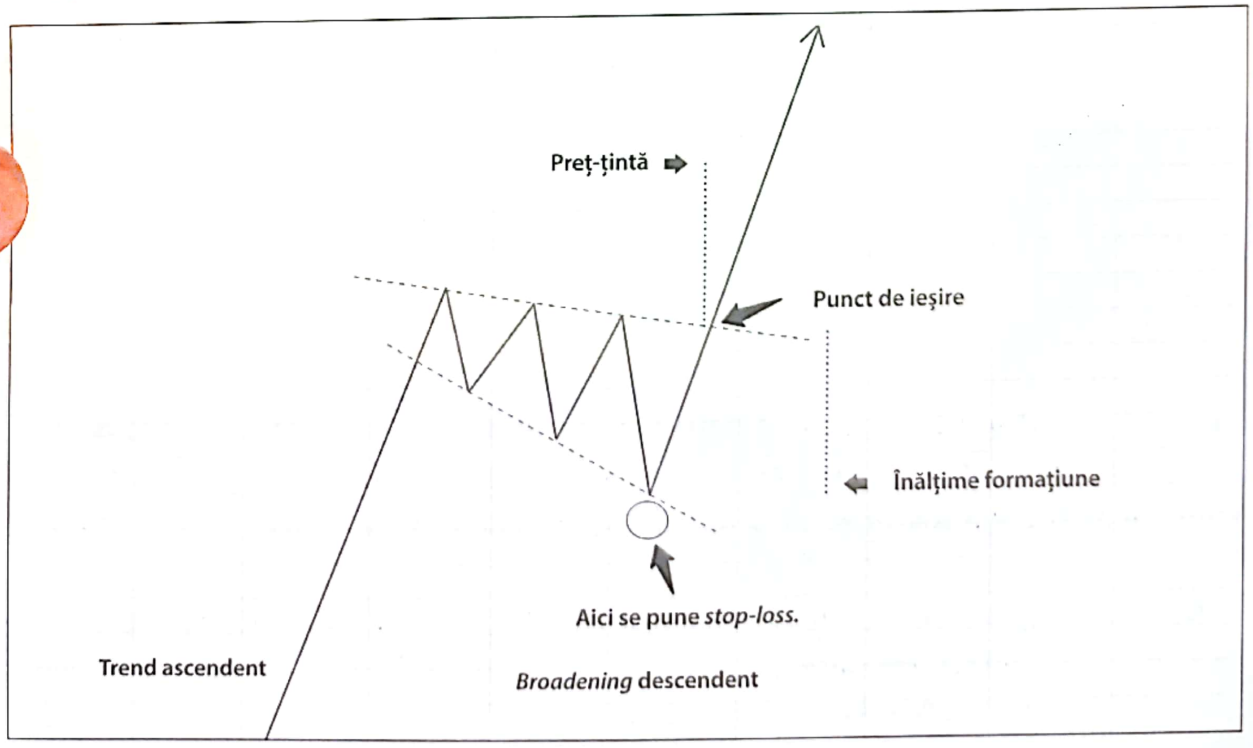

Scanned with OKEN Scanner

Un exemplu este Anthem (ANTM), companie activă în domeniul medical. Observăm cum, după un lung trend ascendent, din 2019 prețul începe o corecție cu maxime în coborâre și cu minime noi. Timp de un an, acestea capătă un aspect de formațiune *broadening descendent*. În partea a doua a anului 2020, prețul reușește să treacă de linia de rezistență a acestei formațiuni și urcă peste zona de 290–300 USD. După o primă urcare la 340 USD, revine și testează fosta linie de rezistență, care devine acum linie de suport, prețul nereușind să coboare sub ea. După această testare a nivelului de 290–300 USD, intră pe un puternic trend ascendent care îl duce la nivelul-țintă dat de înălțimea formațiunii, în zona de 420–430 USD.

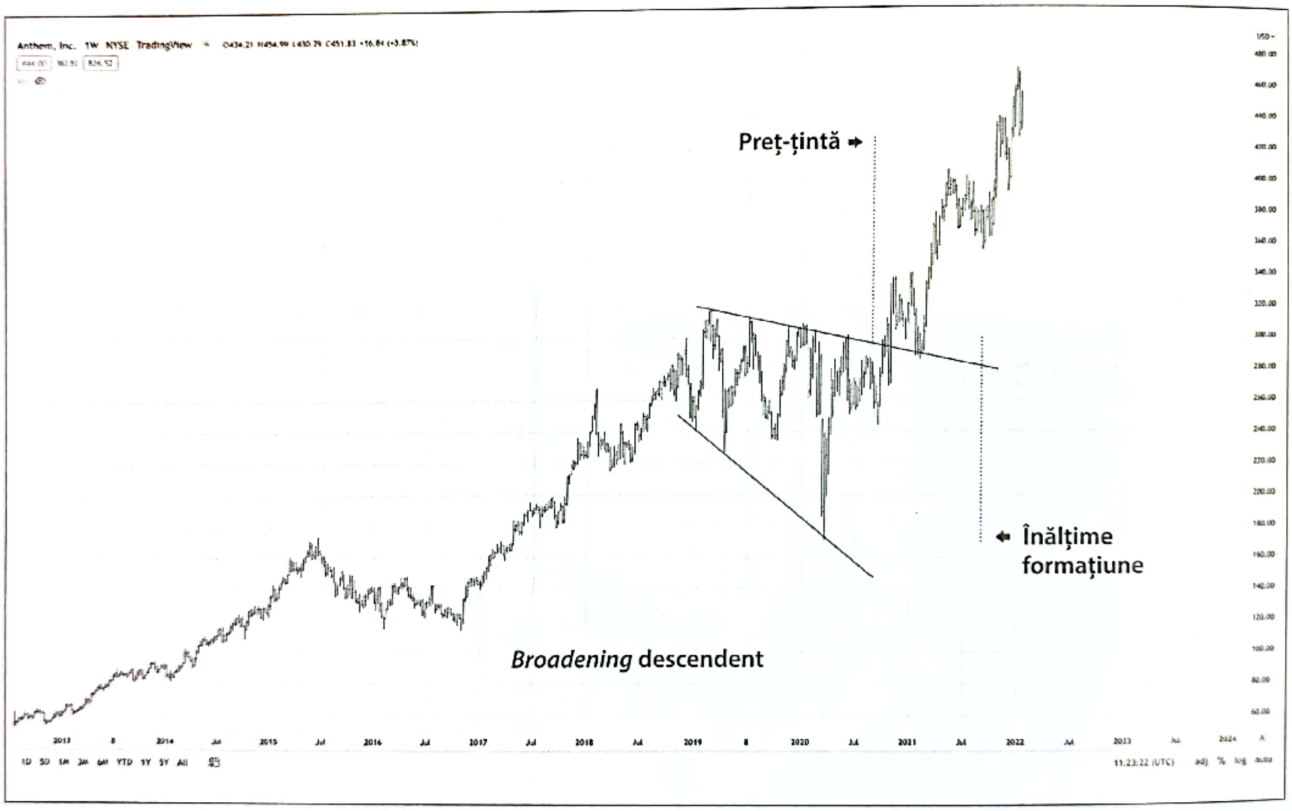

Toate formațiunile *broadening* despre care am discutat reflectă o luptă puternică între cumpărători și vânzători, cu oscilații ample ale prețului în sus și în jos și, după cum am arătat mai sus, aceste formațiuni pot fi și de top, de *bottom* și de continuare de trend.

Cel mai bine este să așteptăm ca piața să decidă ce vrea să facă, încotro merge, și să deschidem poziții *long* doar după ce lucrurile se clarifică. Cumpărăm doar când prețul sparge linia superioară a acestor formațiuni.

Scanned with OKEN Scanner

TRIUNGHI

Este o formațiune întâlnită foarte des pe graficul prețului. În majoritatea cazurilor, apare ca o mișcare laterală de continuare de trend, urmând ca, după formarea sa, prețul să-și continue evoluția în direcția pe care o avea înainte de a crea această formațiune.

ATENȚIE! Câteodată, triunghiurile apar ca formațiuni top sau *bottom,* prețul schimbându-și direcția după validarea lor. Cel mai bine fiind să așteptăm ieșirea din această formațiune și să tranzacționăm în direcția ieșirii.

De foarte multe ori, volumul din cadrul triunghiului este mai mic decât cel care a precedat această formațiune. Foarte mulți *traderi* așteaptă deznodământul acestei formațiuni, adică direcția în care o s-o ia prețul, iar când acesta iese din formațiune, în general o face prin volum în creștere și *gap* peste linia superioară a triunghiului.

Sunt trei tipuri de triunghi:

- simetric,
- ascendent,
- descendent.

TRIUNGHI SIMETRIC

După un trend ascendent, prețul intră într-o mișcare de corecție laterală cu maximele în coborâre și minimele în urcare, care duc la crearea unui triunghi simetric.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

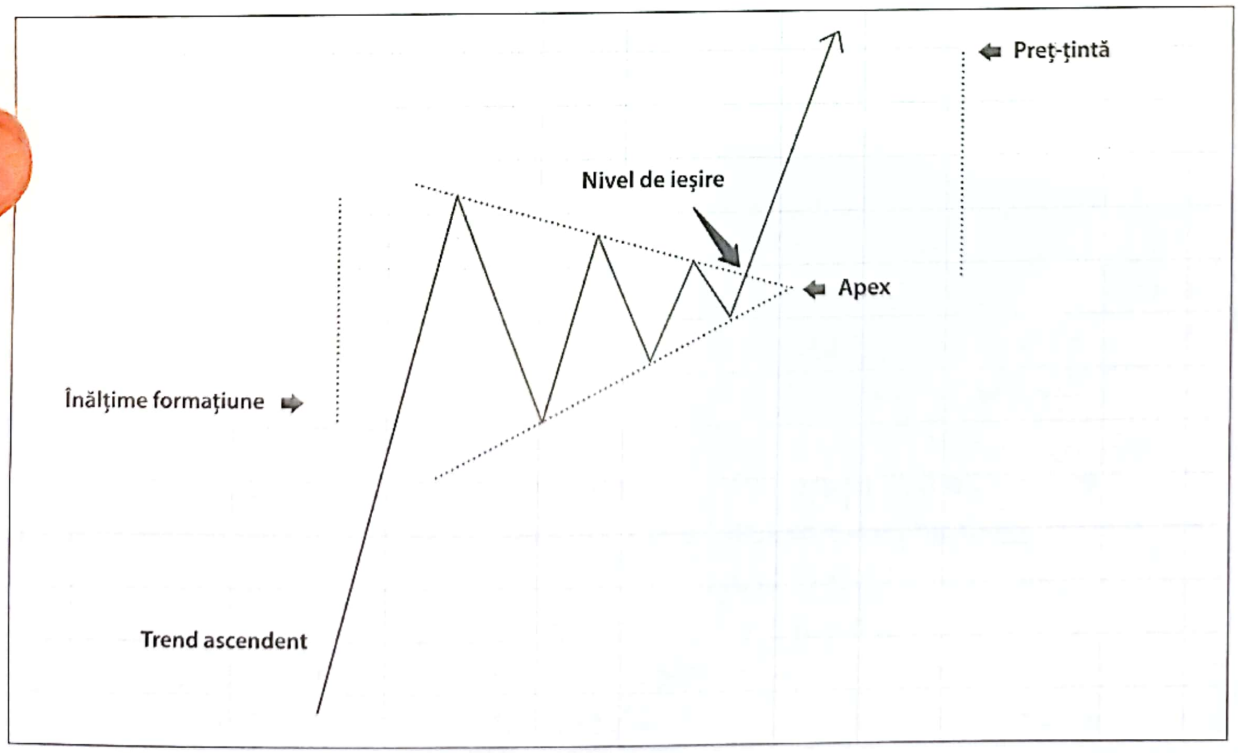

Scanned with OKEN Scanner

Un exemplu este Tesla (TSLA). Cine nu a auzit de Tesla și de Elon Musk? Cred că toată lumea care dorește să fie informată a auzit de producătorul de mașini electrice revoluționare și CEO-ul ei, care este activ și în zonele criptomonedelor, rachetelor spațiale, neuralinkului, internetului prin satelit, *social media* etc. Haide, frate, ia o pauză! Graficul arată cum, în a doua parte a anului 2020, prețul intră într-o mișcare laterală care ia forma unui triunghi simetric. Spre sfârșitul anului 2020, reușește să sară decisiv peste nivelul de 440 USD, iar în scurt timp, ajunge să atingă ținta din zona de 630 USD. Pe grafic se observă că nivelul prețului-țintă dat de triunghi reprezintă doar o scurtă pauză, prețul continuându-și trendul ascendent până la circa 900 USD. Aici se vede cum creează o formațiune *diamond top* și o validează ca top când coboară din aceasta, în zona a 840 USD.

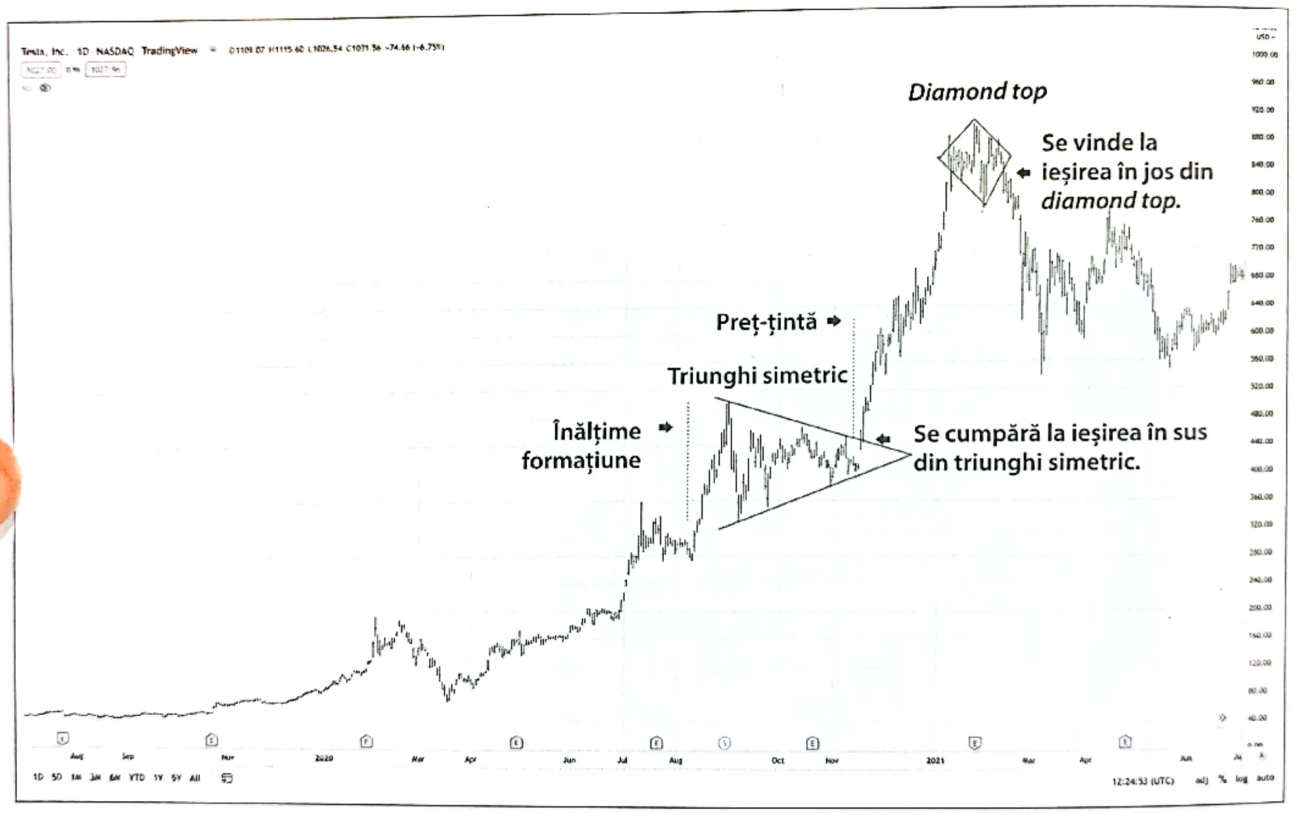
Diamond top
Se vinde la ieșirea în jos din *diamond top*.
Preț-țintă
Triunghi simetric
Înălțime formațiune
Se cumpără la ieșirea în sus din triunghi simetric.

Un alt exemplu e D.R. Horton (DHI), companie activă în domeniul construcțiilor de case. În partea a doua a anului 2011, de la valoarea de 8 USD, prețul intră pe un trend ascendent care ajunge la 28 USD în prima parte a anului 2013. De aici, prețul se mișcă lateral în sus și în jos, creând un triunghi simetric. La începutul anului 2015, reușește să iasă din această formațiune în zona a 24 USD, iar la sfârșitul anului, ajunge să își atingă ținta dată de formațiune la circa 33 USD. La începutul anului 2016, intră într-o cobo-

Scanned with OKEN Scanner

râre rapidă, testând nivelul de ieșire din triunghiul simetric în zona a 24 USD, unde își găsește suport. De aici, prețul își reia creșterile și ajunge la valori de peste 50 USD în următorii 2 ani.

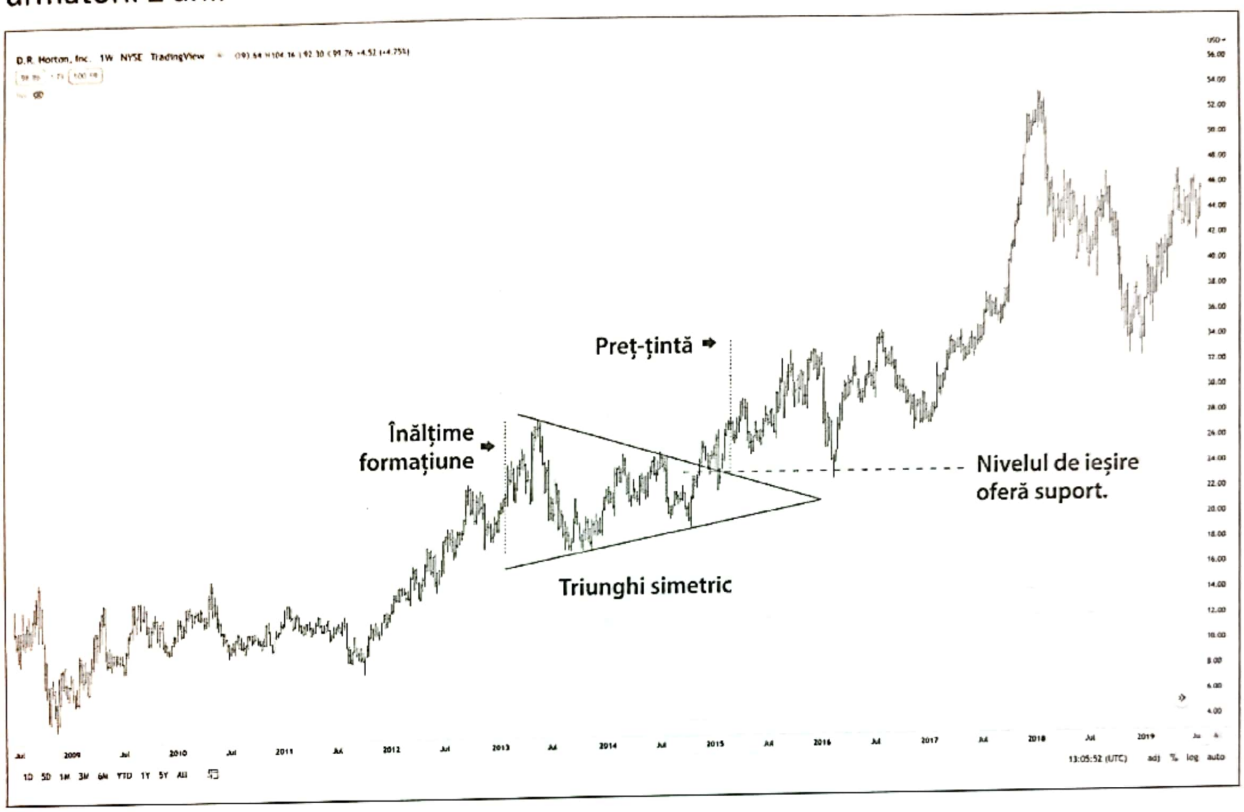

Psihologia: După un trend ascendent, prețul ia o pauză de la creștere, iar *traderii* profită de acest lucru, închizându-și unele poziții și încasând profitul. Însă odată cu trecerea timpului nu prea mai sunt mulți *traderi* interesați să vândă, dovada fiind și volumul în scădere, ci mai degrabă reapar cumpărători, însă nu foarte convinși, nereușind să urce prețul prea mult. Acesta se mișcă lateral, pe volume și volatilitate în scădere, până când noi știri din viața companiei sau noi rezultate trimestriale reaprind interesul *traderilor* pentru respectiva companie, făcând ca prețul să își reia trendul ascendent.

Cum se tranzacționează?

Se așteaptă ieșirea din formațiune și se intră la cumpărare imediat deasupra liniei superioare a triunghiului. Prețul-țintă este dat de înălțimea formațiunii adăugate la punctul de ieșire, iar *stop-lossul* poate fi pus în interiorul triunghiului sau, dacă vrem să fim mai siguri că nu ne păcălim, la ieșirea în jos din această formațiune, adică sub linia sa inferioară.

Scanned with OKEN Scanner

Preţul-ţintă este dat de înălţimea formaţiunii adăugate la punctul de ieşire din aceasta.

Stop-lossul se pune după ce preţul iese în sus din triunghiul simetric, în interiorul acestuia, poate un pic sub linia sa inferioară.

Un alt exemplu este Diamondback Energy (FANG), companie care se ocupă cu exploatarea hidrocarburilor. Începând cu listarea la bursă, în 2012, de la nivelul de 15 USD preţul începe un puternic trend ascendent, care ajunge 95 USD. De aici, în următorii 2 ani, preţul suferă o anumită corecţie laterală, care ia forma unui triunghi simetric. În prima parte a anului 2016, preţul iese din această formaţiune la circa 80 USD şi se duce să-şi atingă ţinta dată de formaţiune în jurul a 120 USD. Neavând destulă forţă la prima încercare, atingând doar circa 110 USD, coboară până în zona a 85 USD, după care revine pe un nou trend ascendent, care îl duce peste preţul-ţintă de 120 USD şi ajunge până la circa 135.

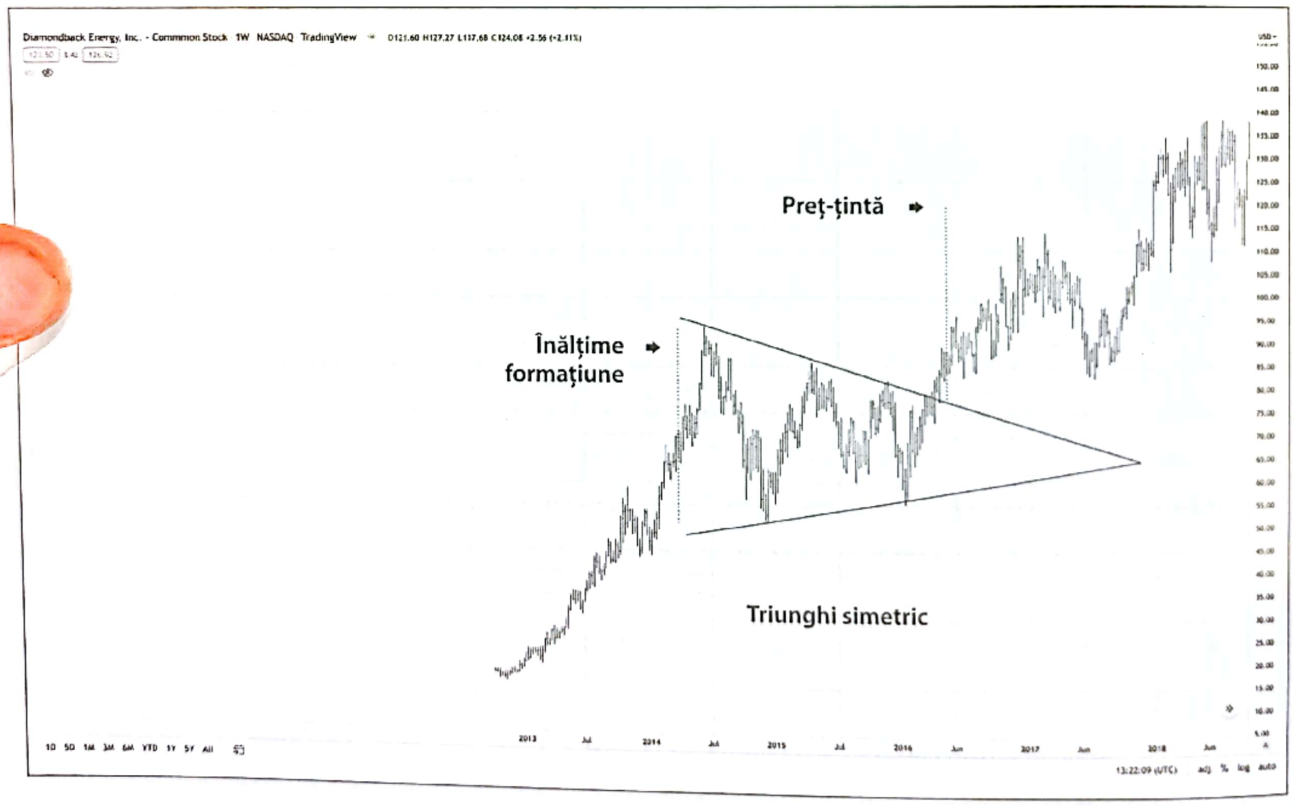

Scanned with OKEN Scanner

TRIUNGHI ASCENDENT

Este aproape la fel ca triunghiul simetric, singura diferența fiind că linia superioară este acum perfect orizontală, nu oblică, precum în cazul triunghiului simetric.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

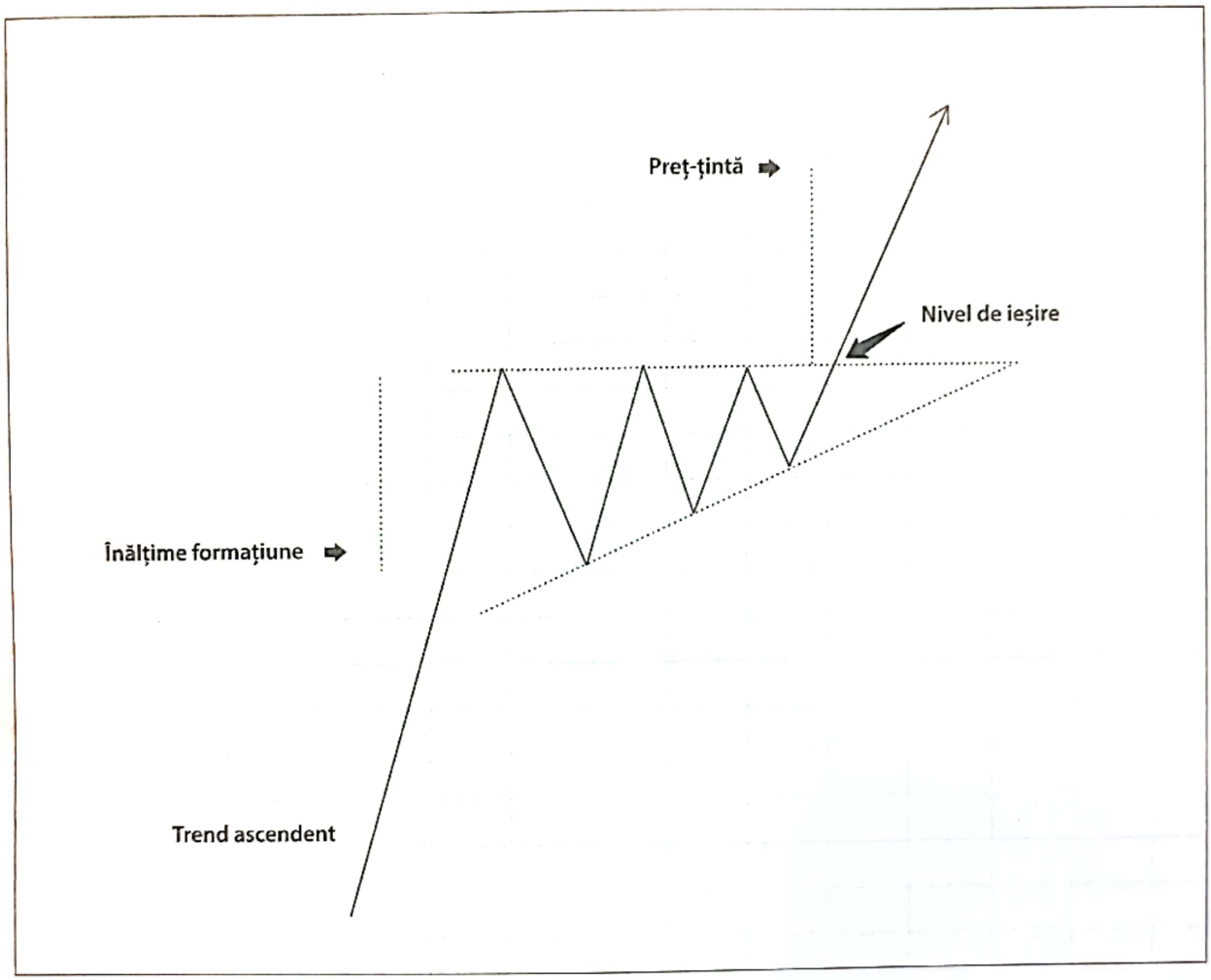

Și în acest caz, avem un trend ascendent care atinge un anumit nivel de preț, după care încearcă o coborâre urmată de o nouă testare a nivelului maxim precedent, o nouă coborâre, de data aceasta cu minimul în urcare, iar în final, o spargere a liniei orizontale și continuarea trendului ascendent.

Un exemplu este IPG Photonics (IPGP), producător de lasere de mare putere utilizate într-o gamă largă de domenii, inclusiv al prelucrării materialelor, tehnologiilor avansate, telecomunicațiilor și medical. După un trend ascendent început în 2009, prețul atinge

Scanned with OKEN Scanner

valoarea-simbol de 100 USD în prima parte a anului 2015, de unde începe o coborâre până în zona a 75 USD. În prima parte a anului 2016, revine și testează din nou nivelul de la 100 USD, este respins iarăși, însă, de data asta, coboară doar până la circa 80 USD. De aici, își ia avânt, iar la începutul anului 2017, străpunge decisiv zona a 100 USD și atinge destul de rapid la ținta de la 135 USD. Cu o evoluție parabolică, prețul nu se oprește aici, ci în zona a 250 USD.

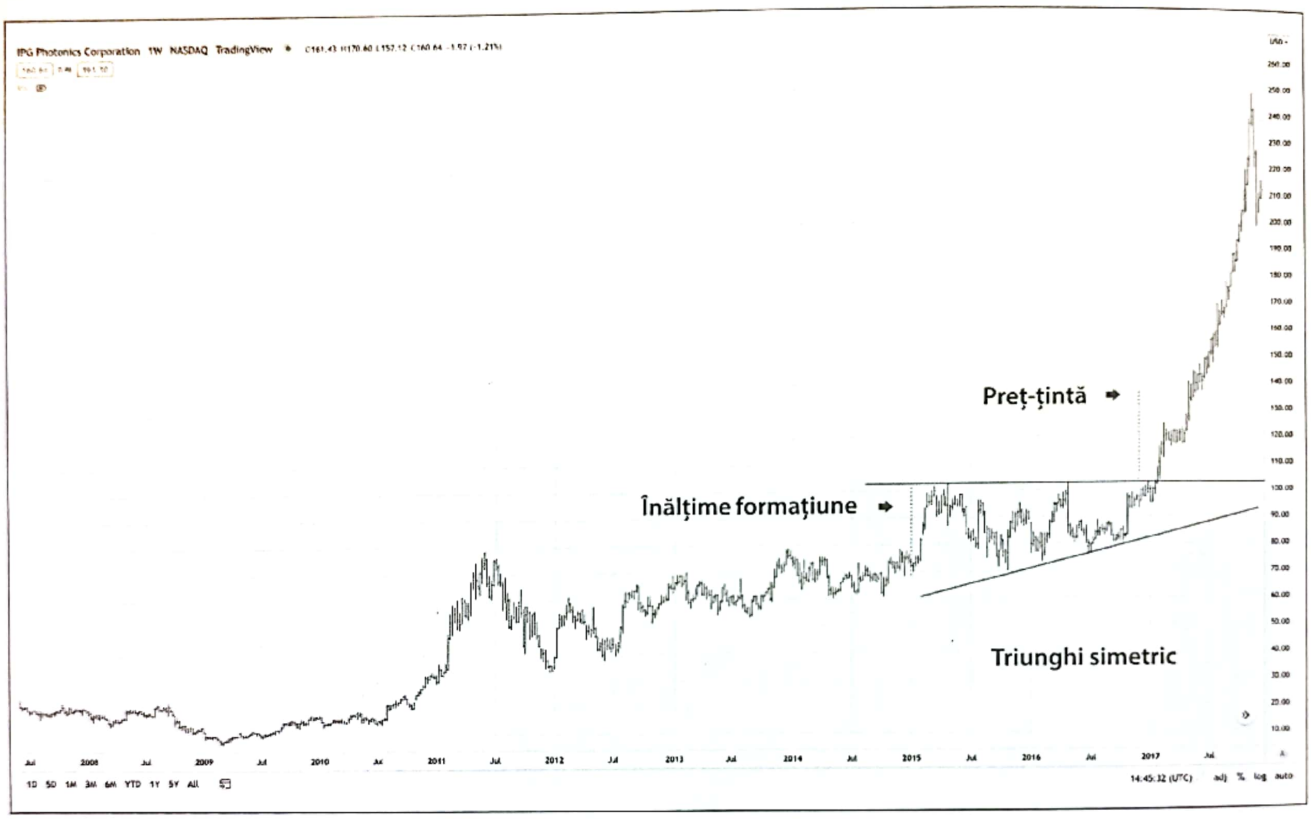

Bine de reținut este că, de multe ori, prețul-țintă dat de formațiune reprezintă doar o mică pauză înainte de o creștere și mai mare. Însă dacă respectăm prețurile-țintă date de formațiuni și închidem toate sau doar o parte din poziții, vom risca mai puțin și vom fi mereu pe profit. Iar când tranzacționăm după aceste formațiuni grafice, avem întotdeauna un SL și un preț-țintă cu 20–50% mai mari.

Cum se tranzacționează?

La fel ca în cazul triunghiurilor simetric și ascendent, se tranzacționează prin deschiderea de poziții *long* la ieșirea în sus din această formațiune.

Prețul-țintă al formațiunii este dat de înălțimea acesteia adunată la valoarea de ieșire din ea.

Scanned with OKEN Scanner

Stop-lossul se pune în interiorul triunghiului sau la ieșirea în jos din formațiune, după ce prețul străpunge linia inferioară.

TRIUNGHI DESCENDENT

La fel ca la triunghiurile simetric și ascendent, cel descendent este format de o mișcare laterală cu maxime în coborâre și minime la același nivel. Testând de mai multe ori nivelul minim și nereușind să coboare sub acesta, prețul o ia decisiv în sus.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

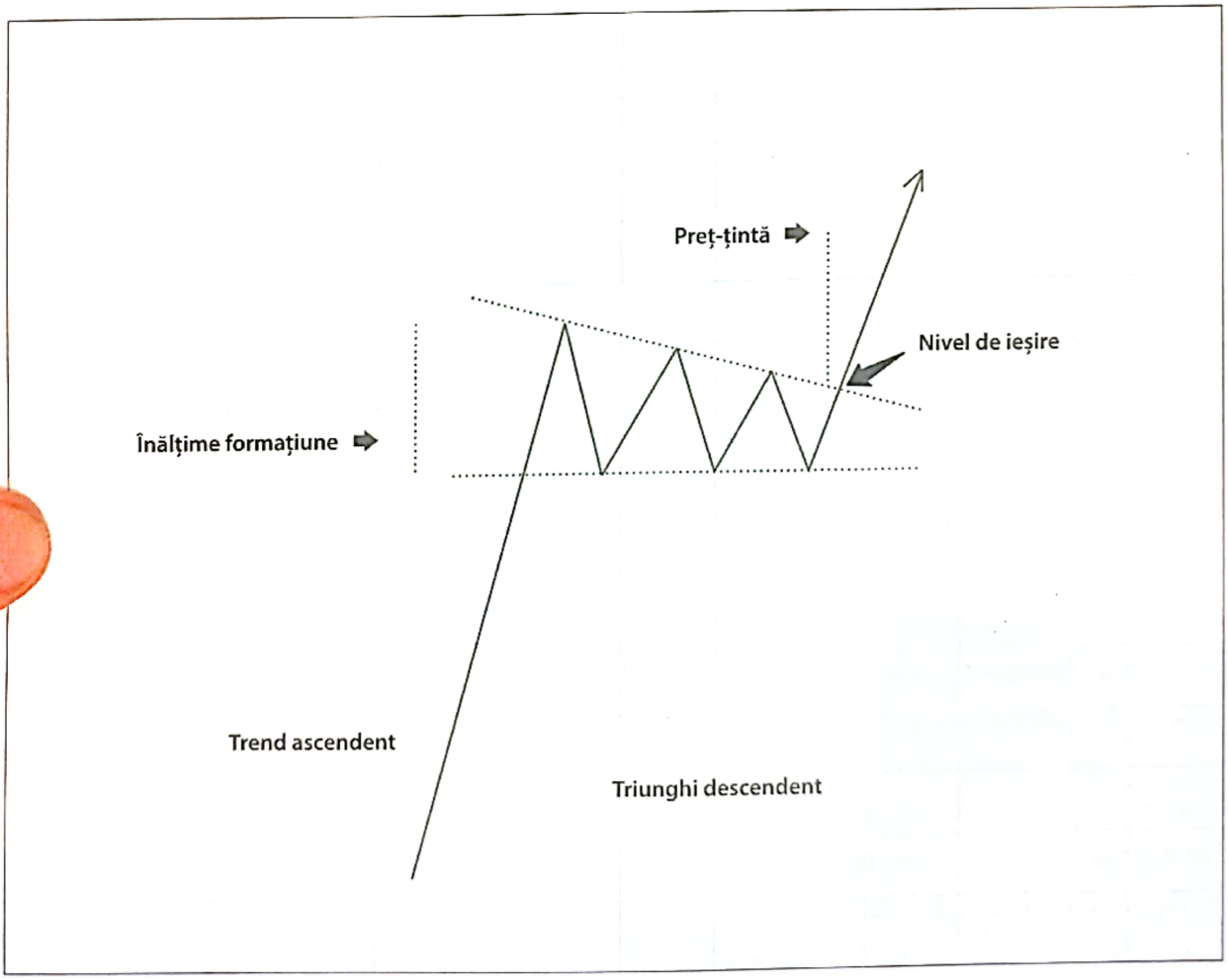

Un exemplu este Generac Holdings (GNRC), care activează în domeniul energetic și al producției de generatoare de mare putere. Pe grafic, observăm că, începând din martie 2020, de la circa 80 USD, prețul intră într-un trend ascendent care, un an mai târziu, reușește să ajungă la 360. De aici, în următoarele 3 luni, prețul înregistrează o corecție

Scanned with OKEN Scanner

laterală cu maxime în coborâre, însă cu minimele la același nivel, în zona a 290 USD. După ce este testat acest prag, iar prețul reușește să nu coboare sub el, începe un nou trend ascendent, care îl duce peste linia superioară a triunghiului, în zona a 330 USD, iar în mai puțin de o lună, ajunge la ținta de 420.

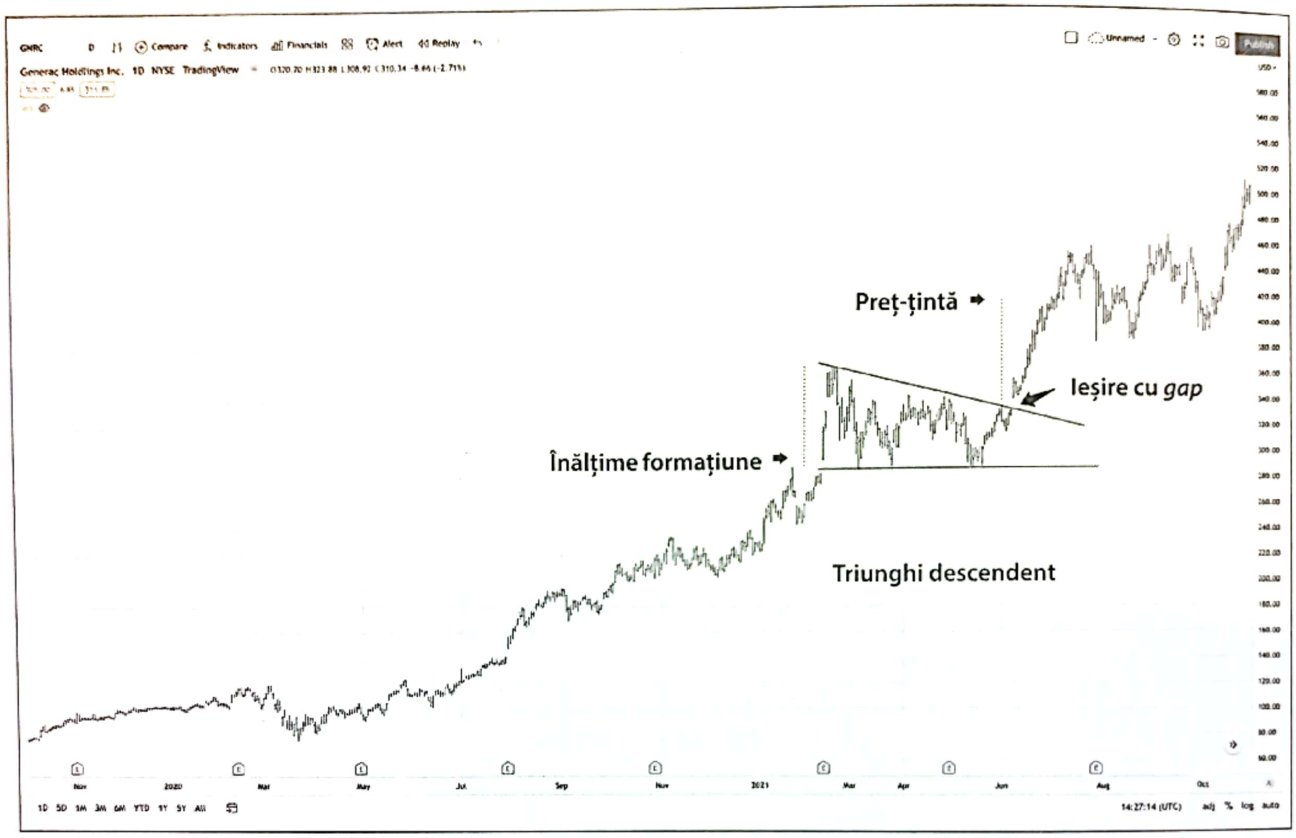

Cum se tranzacționează?

Se așteaptă ieșirea în sus din această formațiune și se deschid poziții de cumpărare.

Prețul-țintă, ca în cazul tuturor formațiunilor triunghi, este dat de înălțimea triunghiului adăugată la punctul de ieșire din acesta.

Stop-lossul se pune sub baza triunghiului.

Un alt exemplu este LyondellBasaell Industries (LYB), care activează în industria chimică. Imediat după listarea la bursă, în 2011, din zona a 15 USD prețul are o lungă perioadă, de 4 ani și jumătate, de *bull market,* care îl duce la un vârf de 115 USD. De aici, în următorii 3 ani prețul iese de pe trendul ascendent și testează de trei ori nivelul de la 70 USD. Spre sfârșitul anului 2017, trece de linia inferioară a triunghiului des-

Scanned with OKEN Scanner

cendent creat în zona a 85 USD, însă nu foarte convingător, reușind să înainteze doar până la 95. În următoarea jumătate de an, revine și se stabilește deasupra liniei superioare a precedentului triunghi descendent. De aici, începe o creștere mai hotărâtă, care îl duce la circa 120 USD. După cum se poate observa, prețul-țintă dat de înălțimea formațiunii este în zona a 130 USD, dar nu e atins.

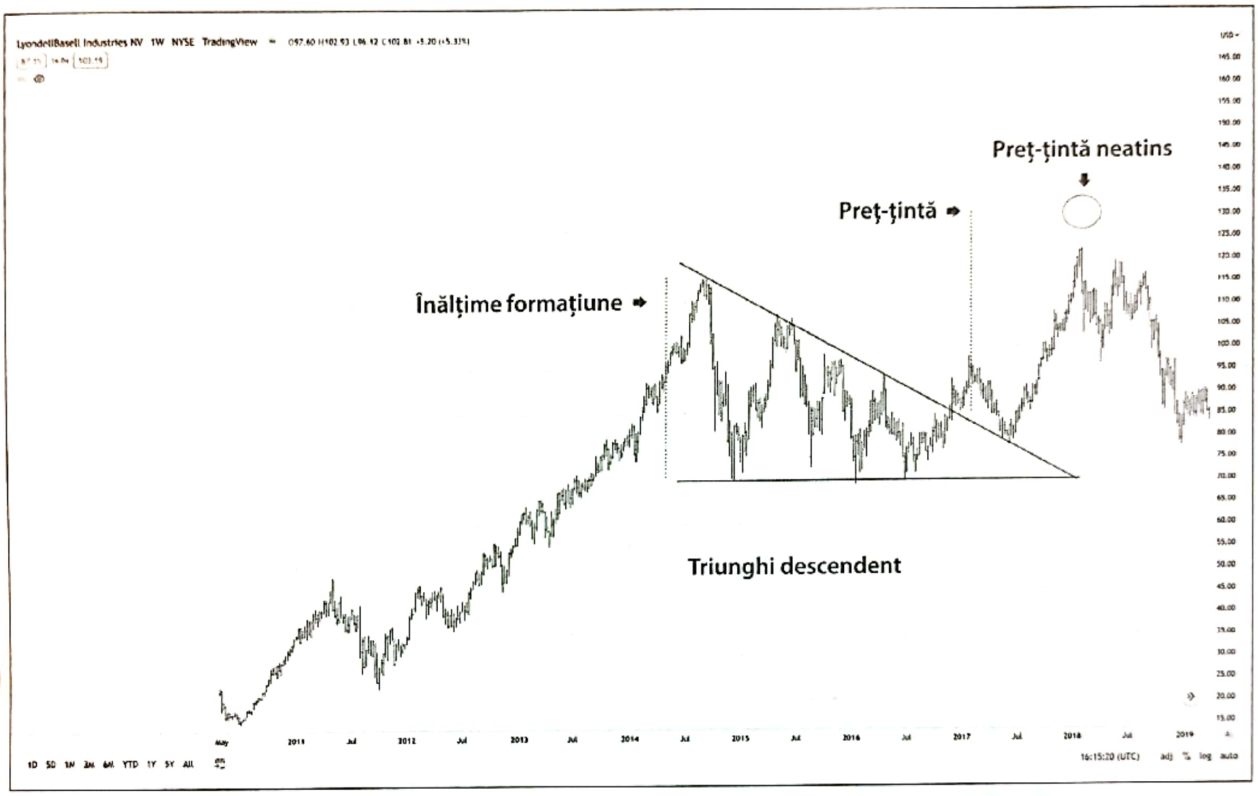

Trebuie reținut că prețurile-țintă date de formațiunile grafice nu vor fi atinse în proporție de 100%. Câteodată, e bine să fii mai circumspect și să închizi o parte din poziții când prețul ajunge pe la 80% din cât ar trebui să crească. Să închizi cu un profit mai mic este de preferat închiderii fără niciun profit.

Un alt exemplu este Philip Morris (PM), cunoscutul producător de cancer... ups, scuze, produse din tutun. Pe grafic, observăm că, în 2009, din zona a 32 USD prețul intră pe un trend ascendent care, în vara anului 2013, atinge un vârf la 96 USD. De aici, în următorii ani, prețul intră într-o corecție laterală ce capătă forma unui triunghi descendent. La sfârșit de 2015 și început de 2016, reușește să se ridice peste linia superioară a acestui triunghi descendent, din zona a 84 USD, iar în următoarele luni, urcă pentru

Scanned with OKEN Scanner

a-şi atinge ţinta de 104 USD. După aceea, preţul coboară şi retestează zona de ieşire din triunghiul descendent, care acum funcţionează ca suport.

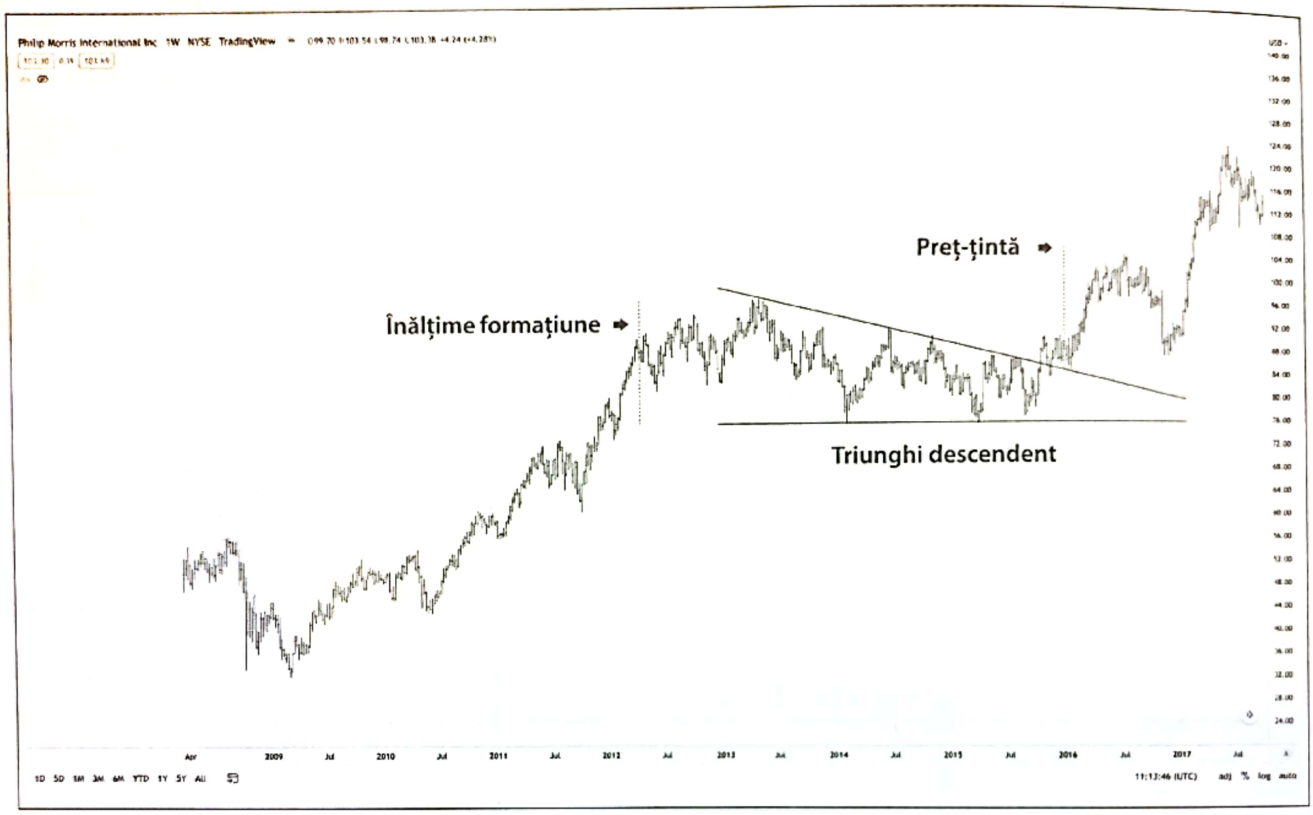

TRIUNGHI DESCENDENT CA TOP

În majoritatea cazurilor, triunghiurile apar pe grafic ca o pauză într-un trend, iar după terminarea formaţiunii, preţul îşi va continua evoluţia în aceeaşi direcţie.

În câteva cazuri însă, triunghiurile apar ca *market top,* adică o formaţiune de sfârşit de trend, iar preţul îşi va schimba direcţia după ce iese din ea. Cel mai adesea, aşa se întâmplă la triunghiul descendent, pentru că preţul testează de mai multe ori un anumit nivel inferior de ieşire din formaţiune, iar în final, reuşeşte să îl penetreze, activând formaţiunea ca top.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul următor.

Scanned with OKEN Scanner

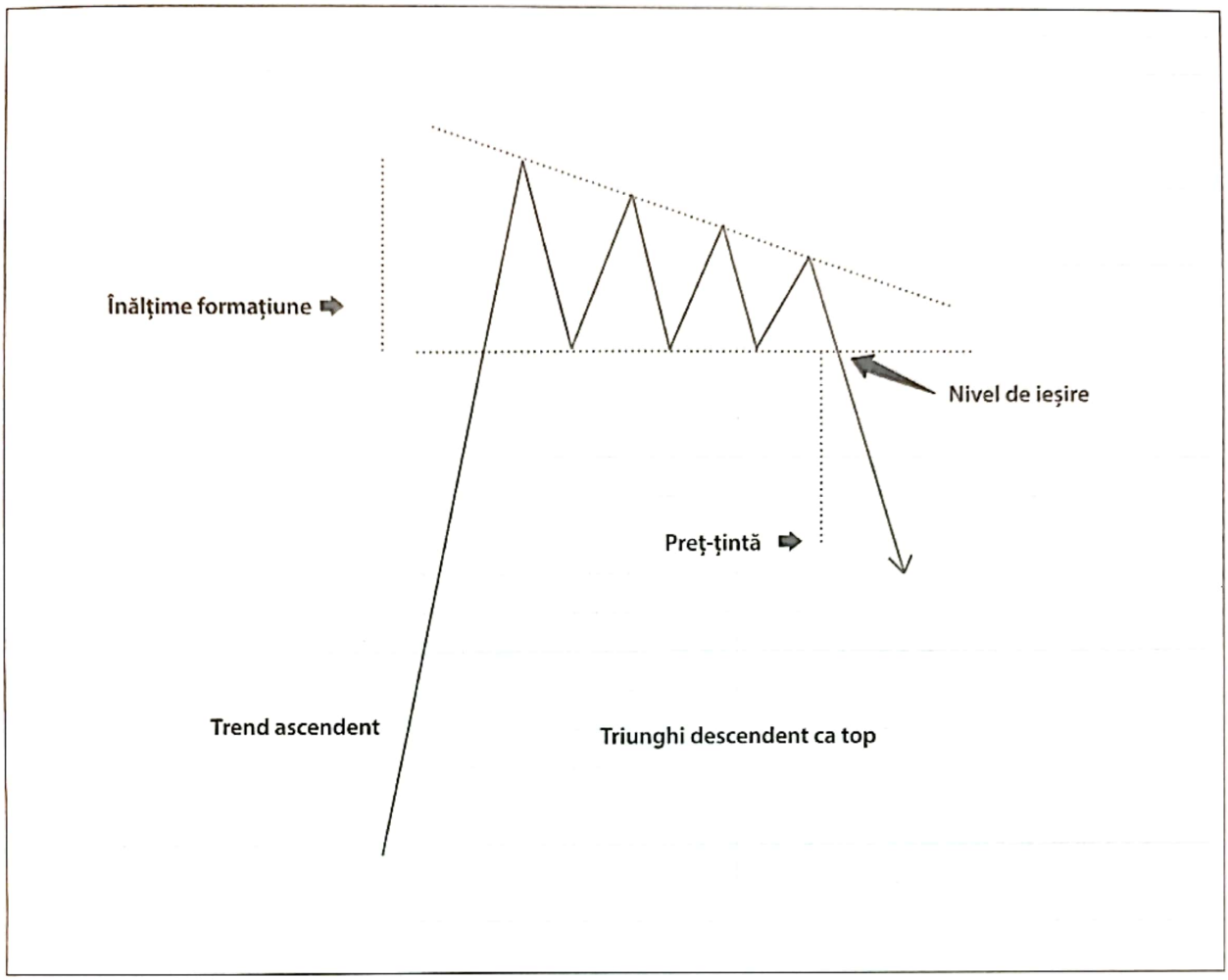

Un exemplu este News Corporation (NWS), companie mass-media multinațională din SUA (are inclusiv faimosul *Wall Street Journal),* una dintre cele două entități care au rezultat în urma scindării companiei News Corporation, în iunie 2013, cealaltă fiind 21st Century Fox, care deține fostele operațiuni de film și televiziune ale News Corp., precum Fox Entertainment Group.

Pe grafic, observăm că, în 2017, din zona a 11–12 USD prețul crește timp de un an, până când ajunge la un vârf de 17,50. De aici, intră într-o corecție laterală care ia forma unui triunghi descendent, cu testarea de mai multe ori a nivelului de la 15,50 USD, ce funcționează ca suport al prețului. La mijlocul anului 2018, coboară rapid sub nivelul de 15,50, până la zona a 13 USD, care este prețul-țintă dat de înălțimea formațiunii scăzute de la punctul de ieșire din aceasta.

Scanned with OKEN Scanner

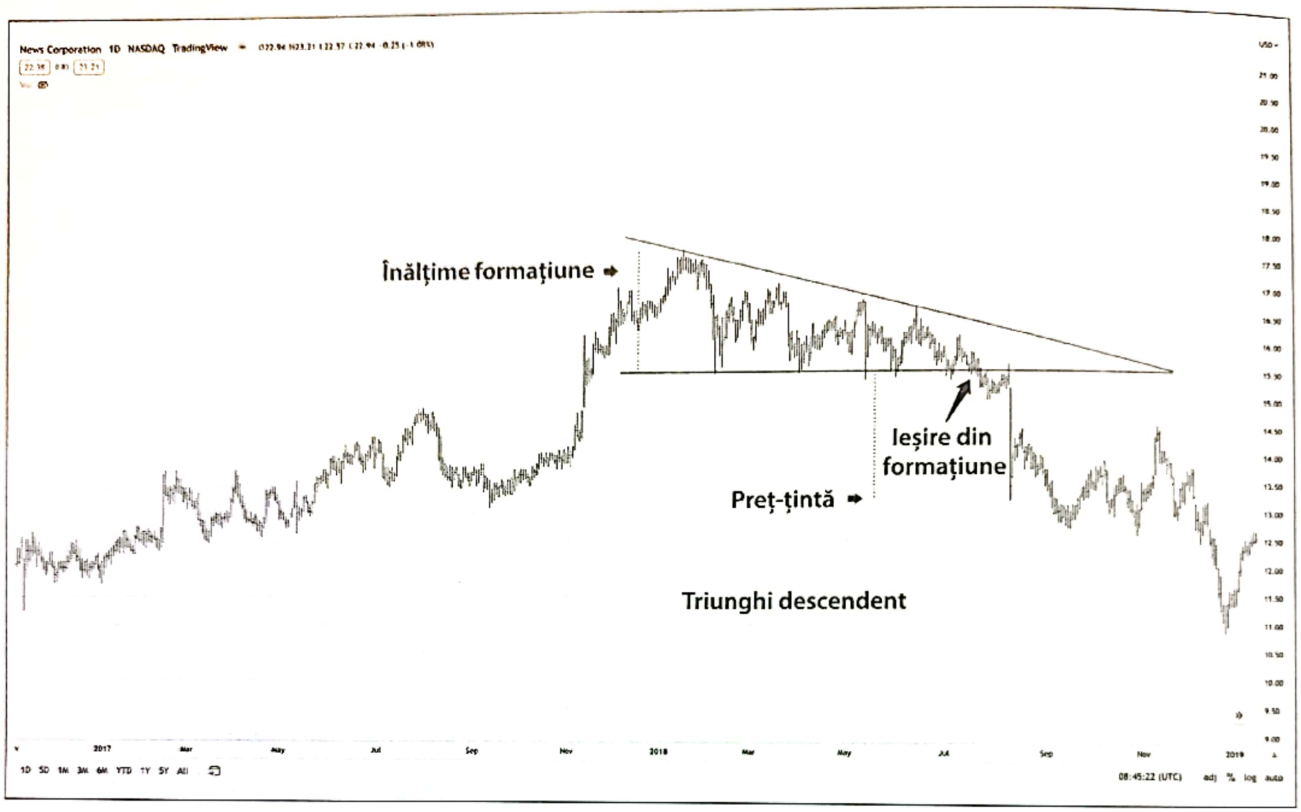

Aceasta fiind o formațiune de top care implică faptul că trendul ascendent s-a terminat, nu vom avea un preț-țintă sau un *stop-loss*. Lăsăm prețul să evolueze în declin până când vedem o formațiune de *bottom* sau de schimbare de trend. Între timp, vom căuta companii care sunt pe trenduri ascendente.

Dar haideți să vedem formațiuni *head and shoulders* și *inverse head and shoulders* care nu funcționează ca top sau *bottom*, ci evoluează ca o continuare de trend.

Scanned with OKEN Scanner

HEAD AND SHOULDERS CA O CONTINUARE DE TREND

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

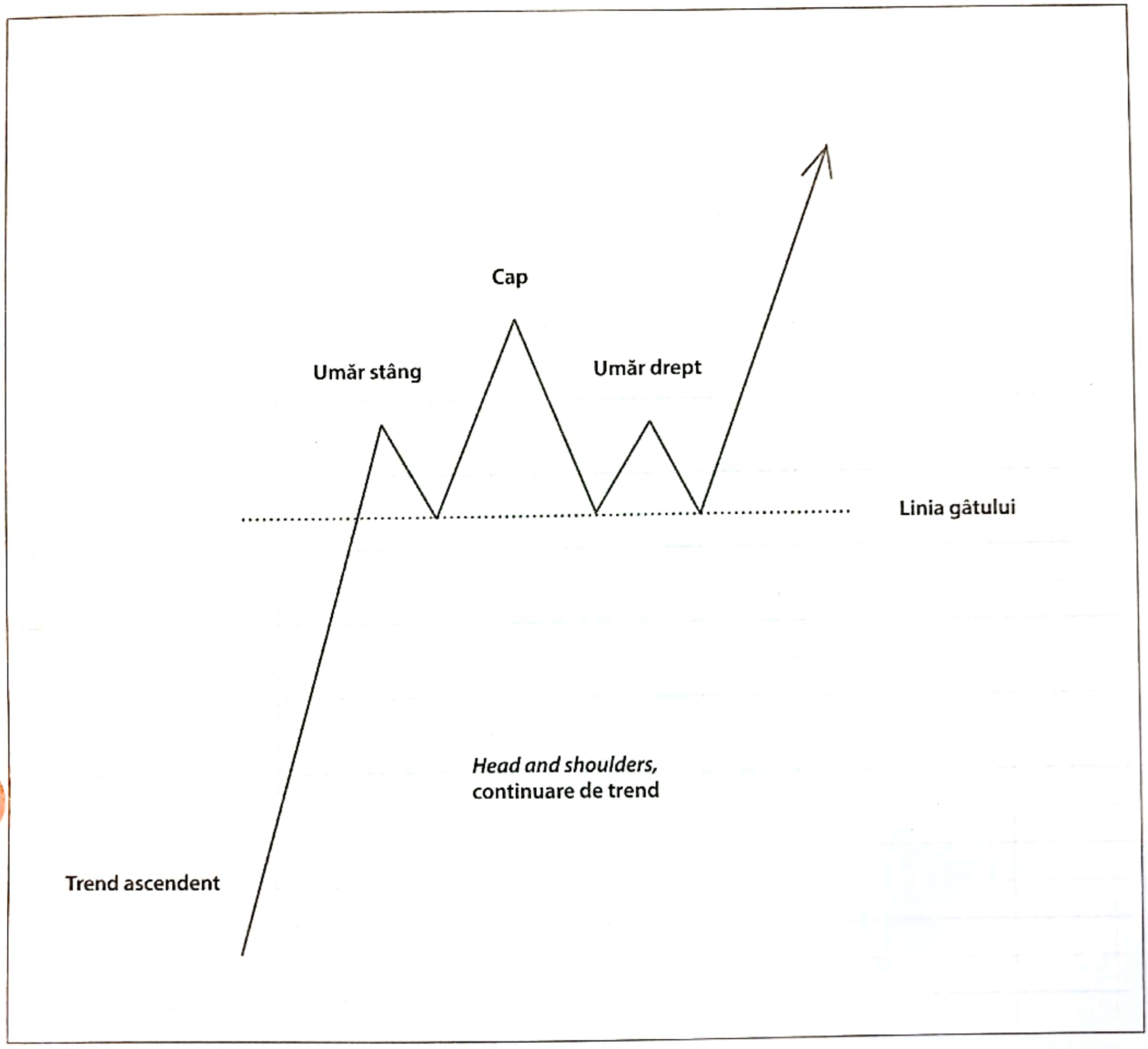

Un exemplu este NVR Inc. (NVR), care activează în domeniul imobiliar. Observăm că, după căderea abruptă din martie 2020, în partea a doua a anului prețul înregistrează o corecție care arată ca o formațiune *rounding* sau ca un *head and shoulders* cu câte doi umeri în stânga și dreapta (indiferent cum o numim, are aceleași semnificații pentru evoluția ulterioară a prețului). Când vedem apariția unei asemenea formațiuni, ne gândim că este posibil să facă un top și să intre într-un trend ascendent mai abrupt și de durată mai lungă. Prin urmare, cel mai bine e să lăsăm prețul să se definitiveze, să nu anticipăm

Scanned with OKEN Scanner

direcția ieșirii din formațiune și să așteptăm pentru a vedea încotro o va lua. Cum nivelul din zona a 3800 USD nu reușește să fie străpuns în jos, prețul iese în sus din această formațiune, invalidând formațiunea ca top și validând-o ca o continuare de trend. Înălțimea formațiunii adăugate la nivelul de ieșire din aceasta ne dă un preț-țintă, care este atins în aproximativ o lună, după care prețul își continuă traiectoria ascendentă.

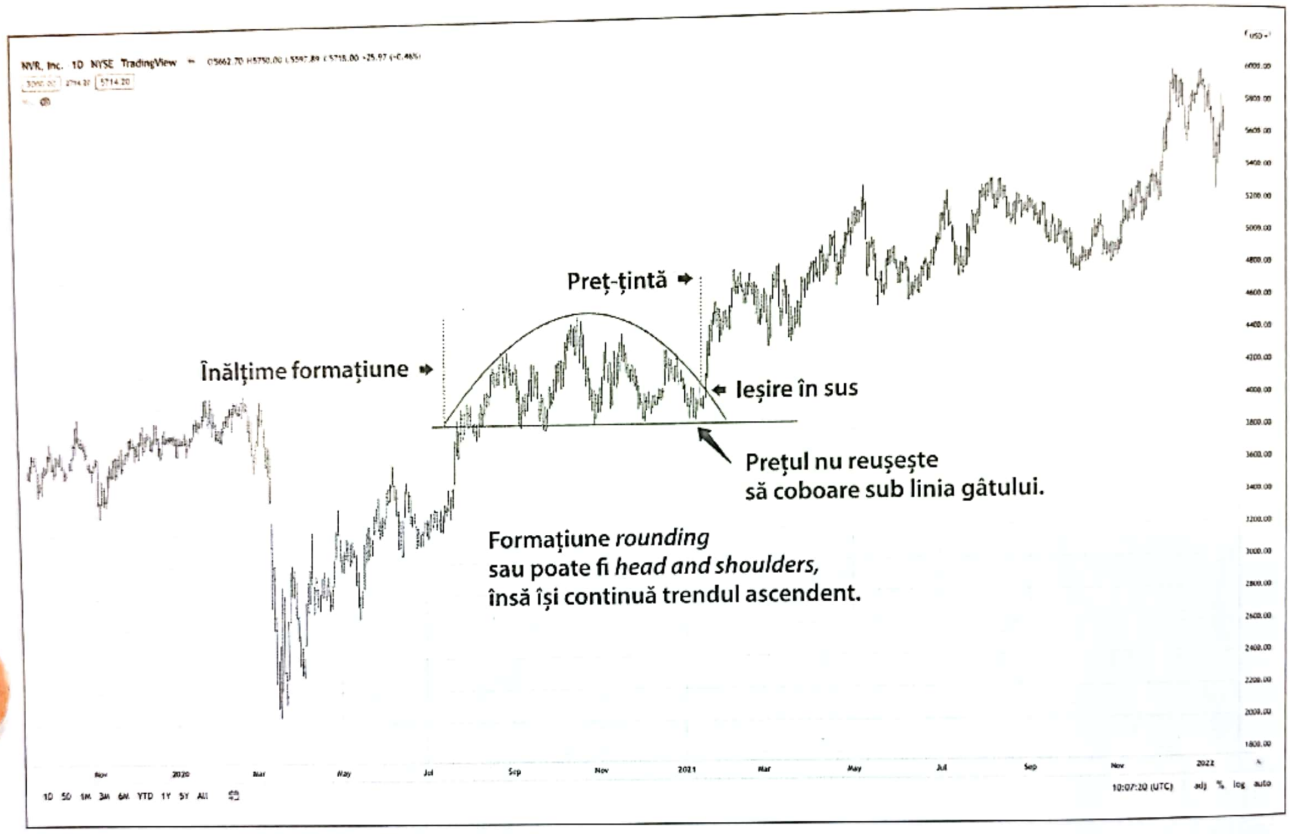

Un alt exemplu este PNC Financial (PNC), companie activă în domeniul bancar. Observăm că, după un trend ascendent început în 2009, din zona a 15 USD, în vara anului 2015 prețul ajunge să atingă nivelul psihologic și simbolic de 100 USD, care reprezintă vârful unei formațiuni *head and shoulders*. Prețul fixează zona a 77 USD ca fiind *neckline*-ul acestei formațiuni și se așteaptă deznodământul acesteia. Va fi un *head and shoulders* top sau va fi o continuare de trend? În vara 2016, după ce prețul iese din linia superioară care unește vârful cu umărul drept al formațiunii *head and shoulders*, validează această formațiune ca o continuare de trend și merge să-și atingă ținta de 113 USD. După cum se observă și pe grafic, prețul continuă să crească și atinge un vârf în zona a 160 USD.

Scanned with OKEN Scanner

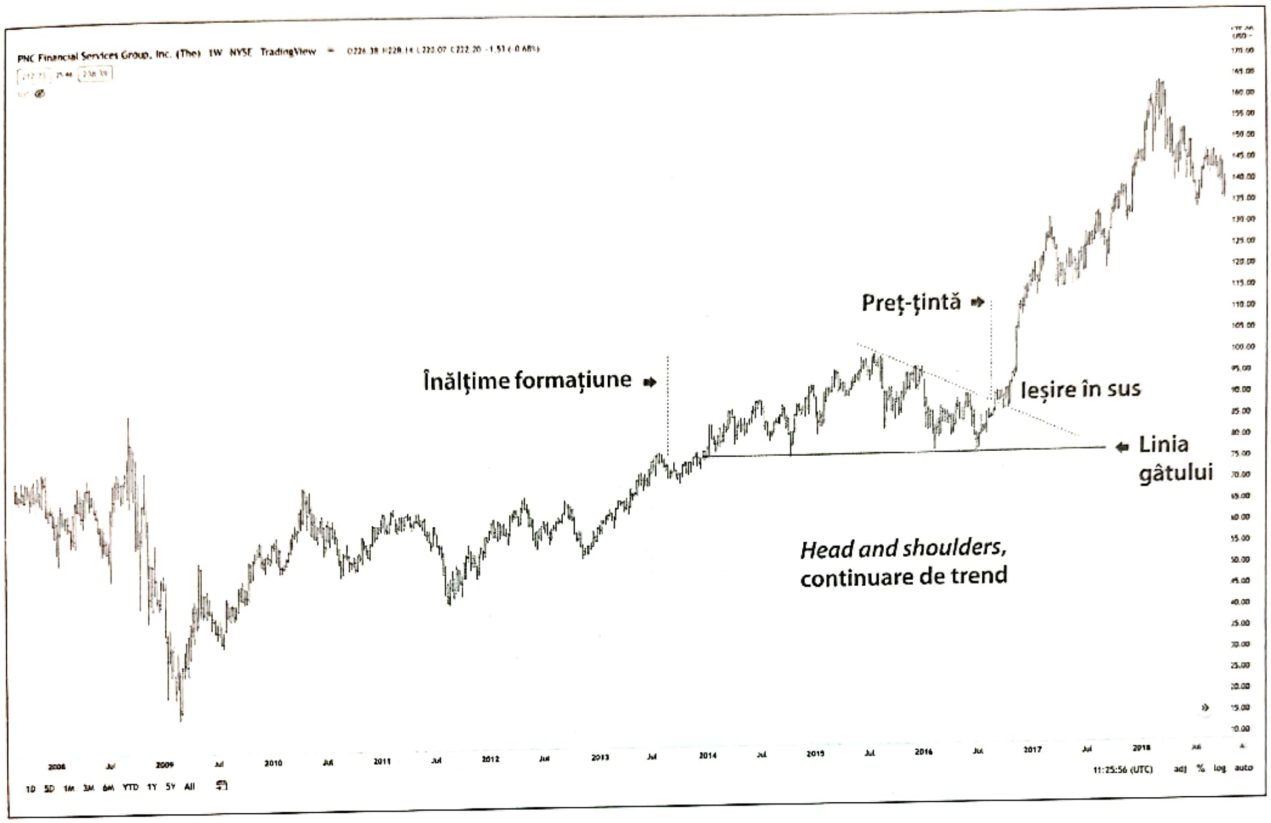

INVERSE HEAD AND SHOULDERS CA O CONTINUARE DE TREND

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

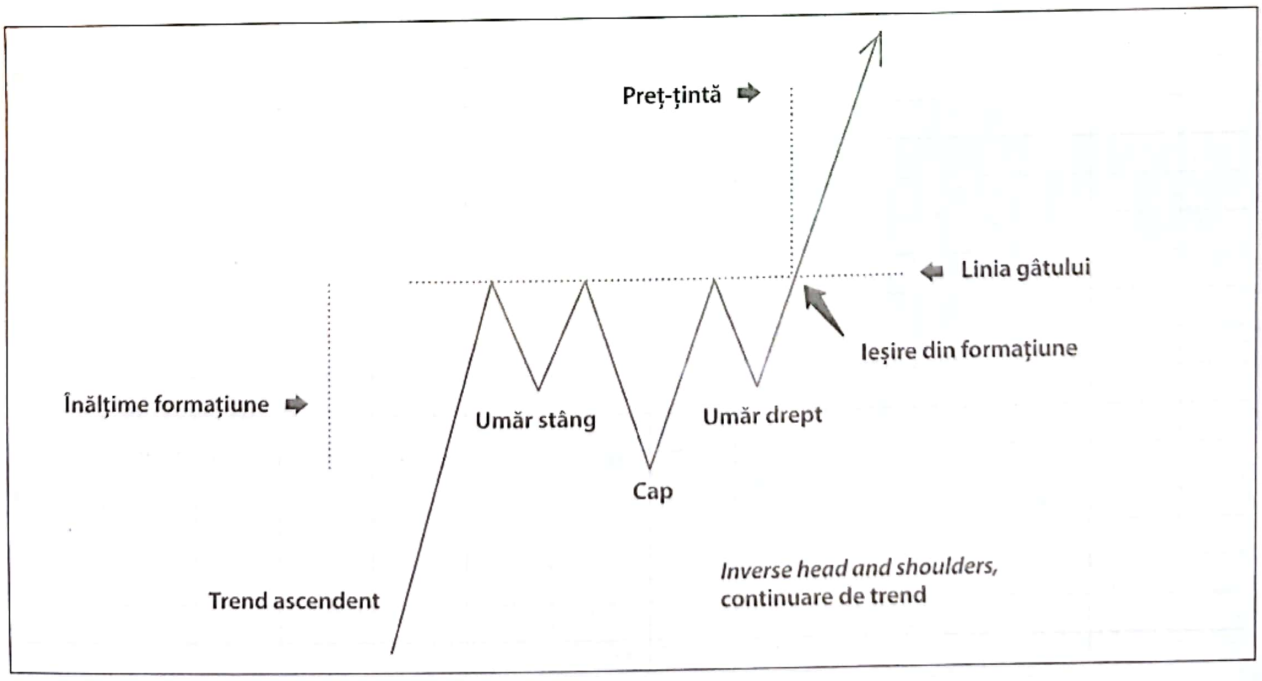

Scanned with OKEN Scanner

Un exemplu este Paccar Inc. (PCAR), producător de camioane de tonaj mediu și mare. Pe grafic, observăm că, de la sfârșitul anului 2019, când se situa în zona a 54 USD, până în mai 2020, prețul crește la nivelul de 72 USD, unde ia o pauză de 6 luni, în tot acest timp testând de trei ori zona a 72 USD, dar nereușind să treacă de ea și creând o formațiune *inverse head and shoulders*. În a doua parte a anului 2020, izbutește să treacă peste nivelul de 72 USD și se duce să atingă prețul-țintă dat de înălțimea formațiunii, din zona a 83 USD. Se poate observa că, după ce își atinge ținta, prețul intră într-un declin care nu găsește suport la nivelul *neckline*-ului dat de formațiune și coboară abrupt sub 50 USD.

E bine de reținut că, la atingerea prețului-țintă, este indicat să închideți toată poziția avută sau o parte din aceasta.

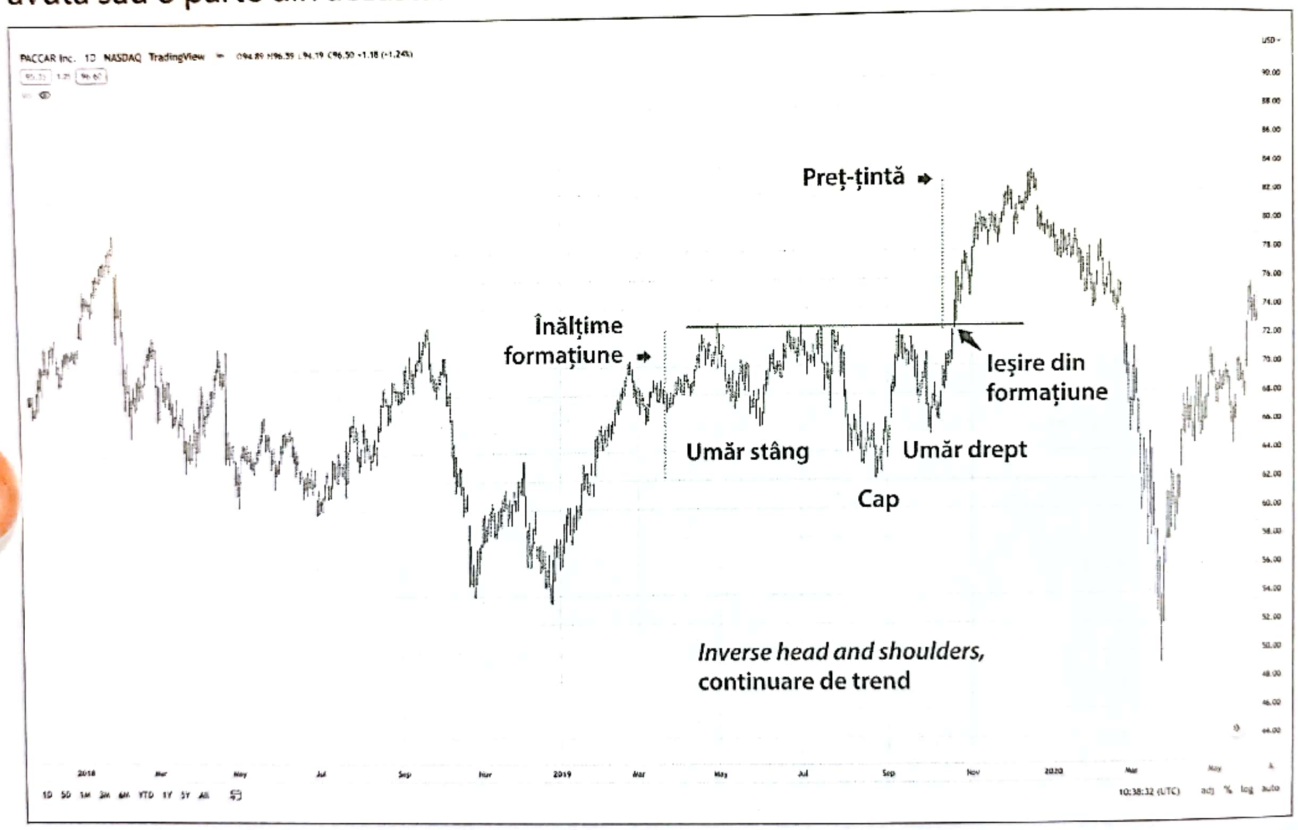

Ambele formațiuni descrise mai sus ca *head and shoulders* și *inverse head and shoulders*, ca să le diferențiem de top, *bottom* sau continuare de trend, necesită răbdare pentru a vedea deznodământul evoluției prețului, să nu ne grăbim să anticipăm ce va face acesta. Lăsăm piața să decidă, iar când prețul s-a hotărât să o ia în sus, intrăm la cumpărare, altfel căutăm alte companii.

Dar să continuăm cu formațiunile grafice, cu faimoasele *wedges*, de tip *rising* și *falling*.

Scanned with OKEN Scanner

WEDGES

Formațiunile *wedge* au forma penei care se pune sub ușă, ca să nu se închidă. Sunt de două tipuri, *rising wedge* și *falling wedge*, și sunt formațiuni care apar deseori la sfârșitul unui trend, fie el ascendent sau descendent, dar și ca o continuare de trend.

RISING WEDGE CA TOP

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

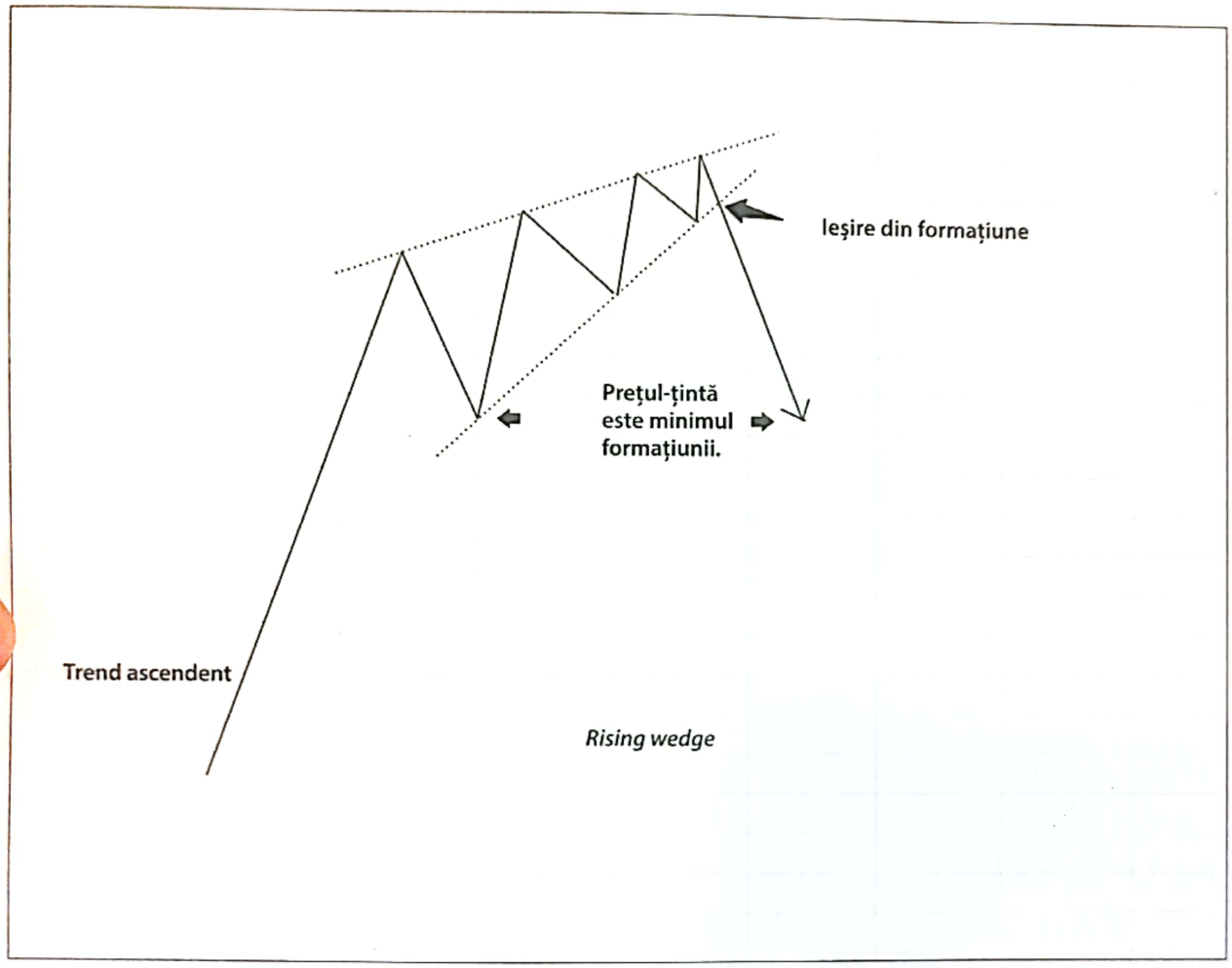

Un exemplu ar fi Fresenius Medical Care (FME), companie germană ce oferă produse și servicii pentru persoanele care suferă de boli renale. Din vara 2014 până în vara 2015, prețul are un trend ascendent care ajunge de la valoarea de 44 USD în zona a 82. De aici până în vara anului 2018, încearcă să continue trendul ascendent, dar se observă că nu are putere și ia o formă de *rising wedge*. Când, în a doua parte a

Scanned with OKEN Scanner

anului 2018, scade sub linia inferioară a acestei formațiuni, de la valoarea de 82 USD, se duce foarte rapid și atinge prețul-țintă dat de minimul acestei formațiuni, din zona a 62 USD.

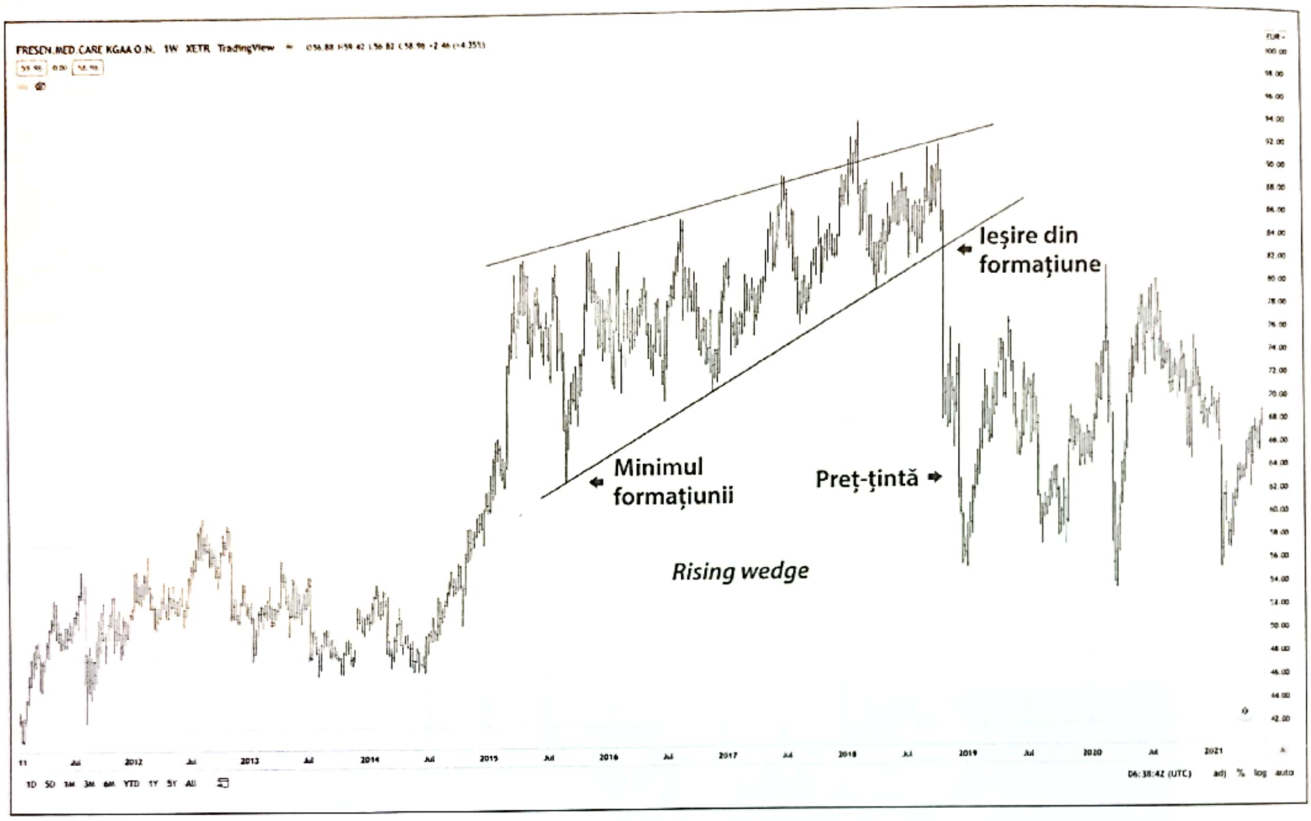

Un alt exemplu este AbbVie Inc. (ABBV), companie activă în domeniul cercetării biofarmaceutice. Pentru a se vedea mai bine, am redus graficul de la intervalul săptămânal/zilnic la cel de 3 ore (adică o bară de pe grafic reprezintă evoluția în sus și în jos a prețului în decursul a 3 ore). Toată activitatea prețului din graficul următor se desfășoară în anul 2020. Observăm că, începând cu luna aprilie, de la 62 USD, prețul crește treptat timp de câteva luni, până când, în iunie și iulie, ajunge în zona pragului simbolic și psihologic de 100 USD. Aici, începe să gâfâie, nu mai are putere să continue acest trend ascendent și începe să capete o formă de *rising wedge*, cu maximele și minimele în urcare, însă maximele au o creștere mai lentă. Aproape de luna august, prețul coboară din această formațiune, validând-o ca sfârșit de trend ascendent și început de corecție. Prețul coboară până la 92 USD, care reprezintă ținta dată de minimul formațiunii, după care revine să retesteze nivelul de ieșire din *rising wedge*, din zona a 98 USD, nivel care acum opune rezistență prețului. Este important să închidem AICI poziția.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă la retestare nu reușește să treacă peste acest nivel, atunci direcția prețului nu poate fi decât una, în jos. De aici, începe o coborâre lină, înscriindu-se într-un canal descendent care ajunge sub 80 USD. Începând cu luna noiembrie, prețul începe să urce vertiginos și are forță să iasă din canalul descendent creat, străpungând linia lui superioară, de la 86 USD. AICI este un foarte bun moment de cumpărare. După cum arată graficul, prețul trece și de rezistența de la 98 USD și se duce spre noi maxime, atingând zona a 110.

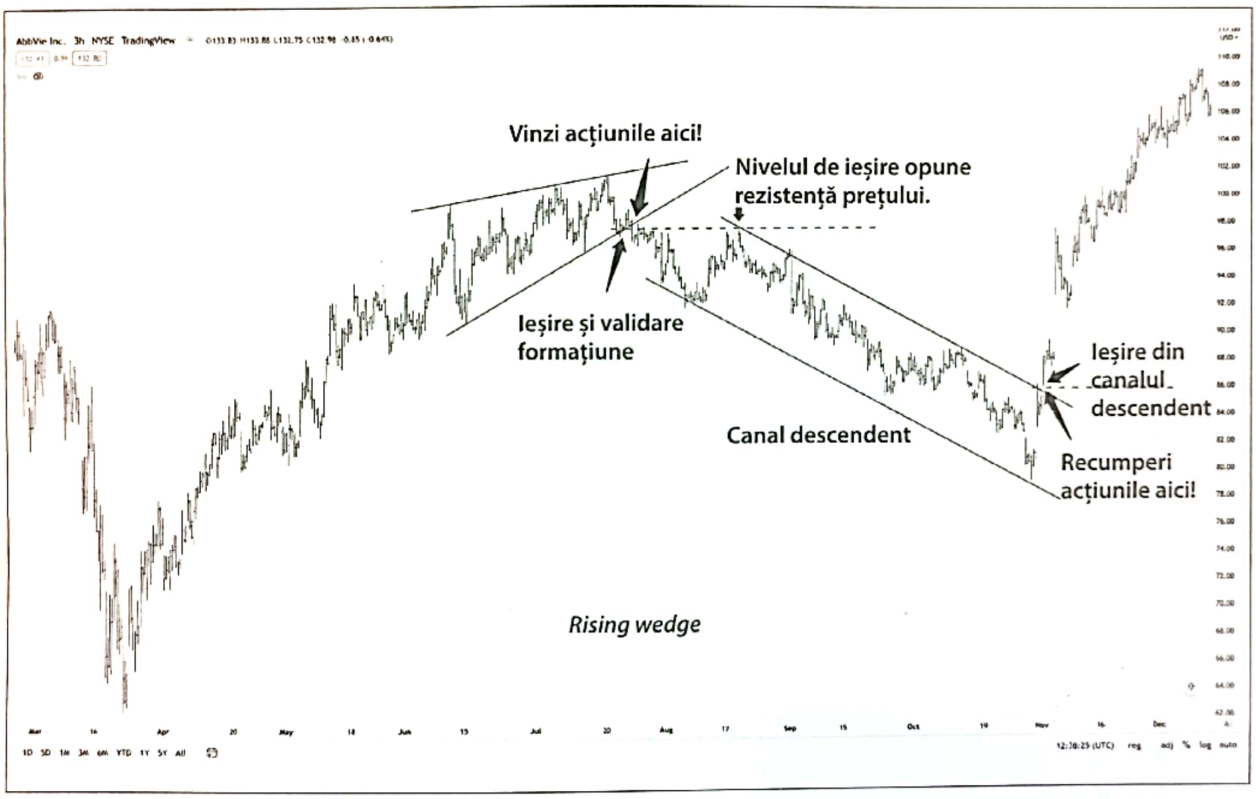

Cum se tranzacționează?

Se așteaptă ieșirea din formațiune și validarea acesteia ca un foarte posibil top căruia îi va urma o corecție de preț. Se închid pozițiile de cumpărare și/sau se deschid poziții de vânzare de la nivelul de ieșire din această formațiune.

Prețul-țintă 1 este dat de minimul *rising wedge*-ului, adică acolo unde începe această formațiune.

Prețul-țintă 2 este dat de ieșirea în sus dintr-un canal descendent sau dintr-o altă formațiune care implică un sfârșit de trend descendent.

Stop-lossul se pune deasupra ieșirii din această formațiune, dar nu foarte departe.

Scanned with OKEN Scanner

Un alt exemplu este Constellation Brands (STZ), unul dintre cei mai mari producători de băuturi alcoolice (de pildă, berea Corona). Graficul arată cum, în noiembrie 2020, de la 160 USD, prețul a început să crească până la 240–245, în februarie-mai 2021. În această zonă, pare că își pierde din viteză și nu mai reușește maxime în creștere puternică, ci doar unele firave. În iunie 2021, coboară sub linia inferioară a formațiunii *rising wedge* create în ultimele luni, de la 237 USD până la 220. Imediat după aceea, prețul revine să retesteze nivelul de ieșire din formațiune, din zona a 237 USD, dar întâmpină rezistență, neputând să îl străpungă. Apoi, coboară și atinge prețul-țintă dat de formațiune, de 208 USD, după care își ia avânt și creează noi maxime.

De reținut că, după ce se atinge prețul-țintă, e bine să închidem o parte din poziție.

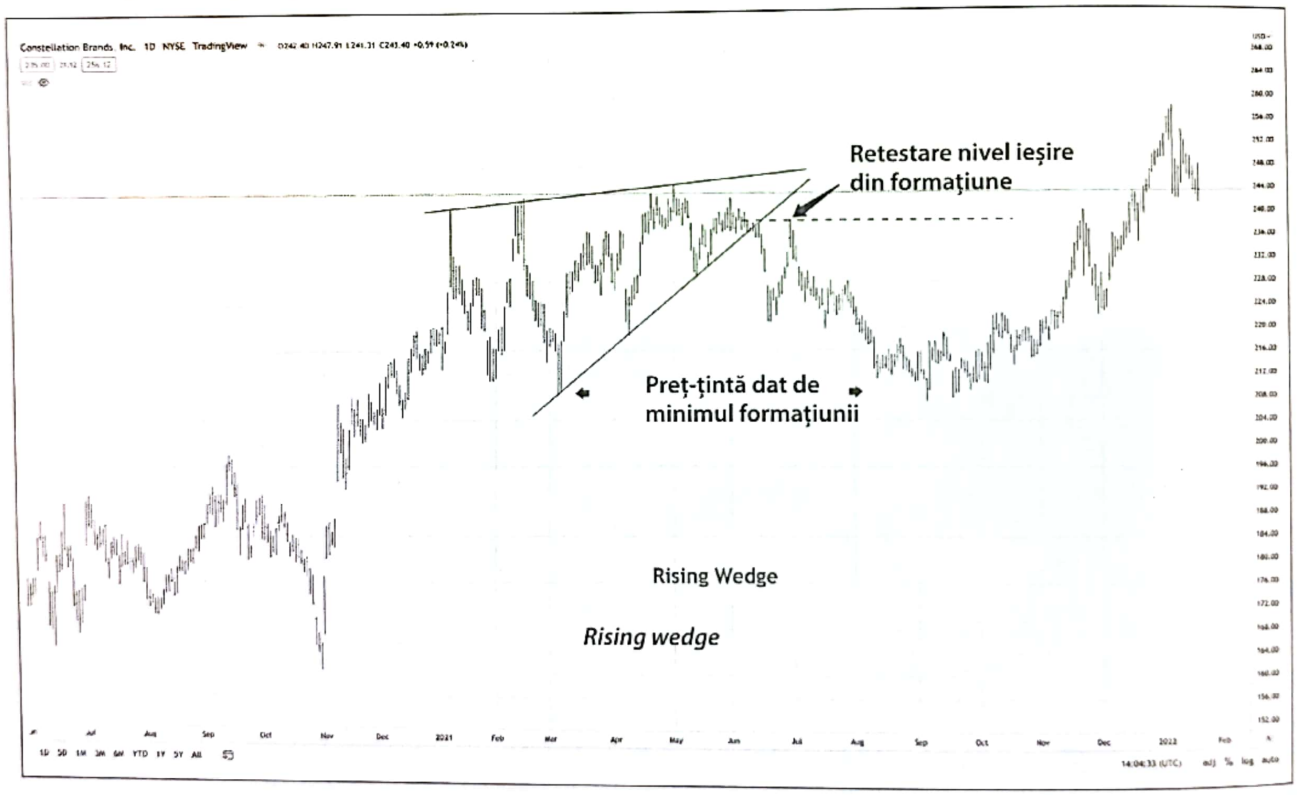

Scanned with OKEN Scanner

FALLING WEDGE

Este o formațiune ce apare la sfârșitul unui trend descendent în care vânzătorii își cam termină de vândut acțiunile și nu mai au forță să împingă prețul mai jos. *Falling wedge* conține maxime și minime în coborâre, însă minimele nu mai coboară puternic, ci rezonabil.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul următor.

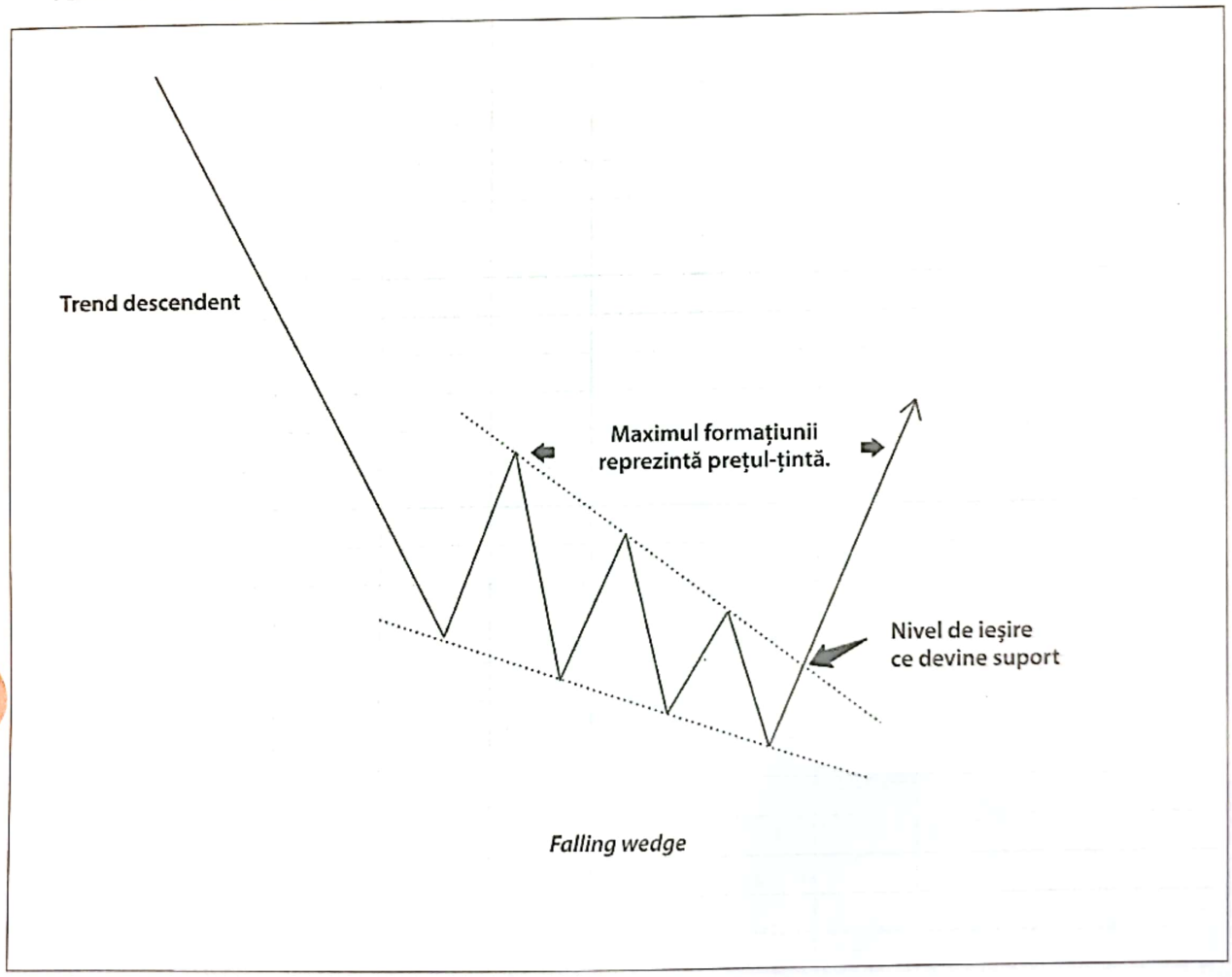

Falling wedge

Un exemplu este Bank of America (BAC), gigantul bancar american cu active de peste două trilioane USD. Graficul arată cum, în tot anul 2011, prețul s-a aflat în declin, coborând de la 15 până la 5 USD. Însă spre finalul acestui an, evoluția sa a luat forma unui *falling wedge*, care implică o scădere a presiunii de vânzare și apropierea de sfârșitul acestui trend descendent. La începutul anului 2012, prețul iese în sus din această formațiune, în jurul valorii de 6 USD, își atinge ținta dată de minimul

Scanned with OKEN Scanner

formațiunii *falling wedge*, în zona a 9 USD, și mai urcă puțin, până atinge numărul simbolic de 10 USD. De aici, intră pe un trend descendent, încercând să retesteze zona de ieșire din formațiune, de la 6 USD. Nu are suficientă forță să atingă 6 USD, se oprește un pic sub 7, prag pe care îl testează de două ori la două luni distanță, după care își reia trendul ascendent.

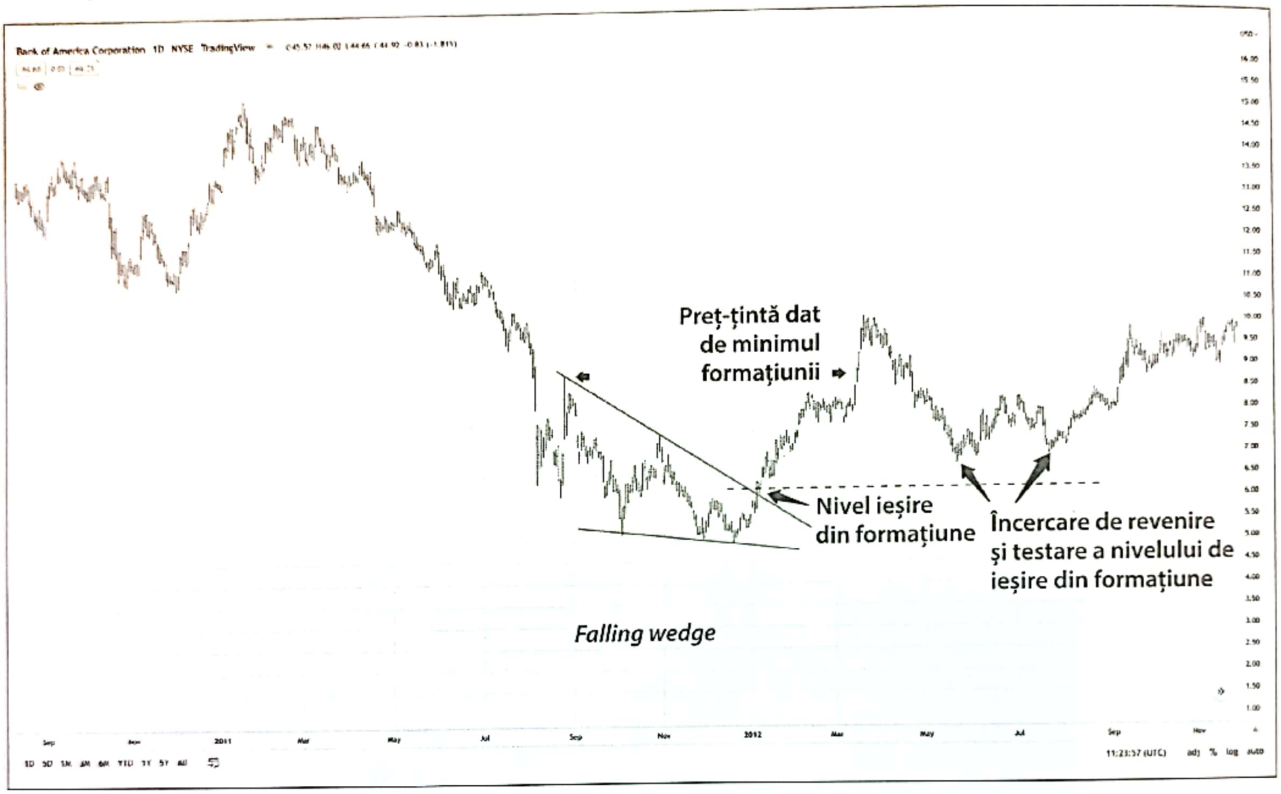
Preț-țintă dat de minimul formațiunii
Nivel ieșire din formațiune
Încercare de revenire și testare a nivelului de ieșire din formațiune
Falling wedge

Cum se tranzacționează?

Falling wedge apare la sfârșitul unui trend descendent și implică epuizarea acestuia. Se așteaptă ieșirea în sus din această formațiune și se deschid poziții de cumpărare.

Prețul-țintă 1 este dat de minimul formațiunii. În marea majoritate a cazurilor, aceasta este atins, după care e posibil ca prețul să coboare și să testeze nivelul de ieșire din *falling wedge.*

Prețul-țintă 2 este dat de nivelul de începere a trendului descendent care a dus la formarea unui *falling wedge* spre sfârșitul acestuia.

Prețul țintă 3 este dat de terminarea noului trend ascendent, fie printr-o formațiune de top, fie printr-o ieșire din canalul ascendent.

Stop-lossul se pune în interiorul formațiunii sau imediat sub ea, fiindcă asta ar însemna invalidarea ei.

Scanned with OKEN Scanner

Un alt exemplu este Campbell Soup Company (CPB), din domeniul fabricării de produse alimentare. Graficul ne arată evoluția CPB în perioada crizei financiare, când se formează un *diamond top* în partea a doua a anului 2008, cu vârful la 40 USD și coborârea până în zona a 25 USD. Pe grafic se observă cum, în ultimele 5 luni ale acestei coborâri, evoluția prețului capătă un aspect de *falling wedge*, semnalând sfârșitul acestui *bear market*. În luna mai 2009, prețul reușește să străpungă linia superioară a formațiunii *falling wedge*, de la circa 26 USD, și urcă timp de câteva luni, până atinge nivelul-țintă dat de minimul formațiunii, din zona a 32 USD. Aici, prețul ia o mică pauză, după care își continuă trendul ascendent, câteva luni mai târziu ajungând la 36 USD.

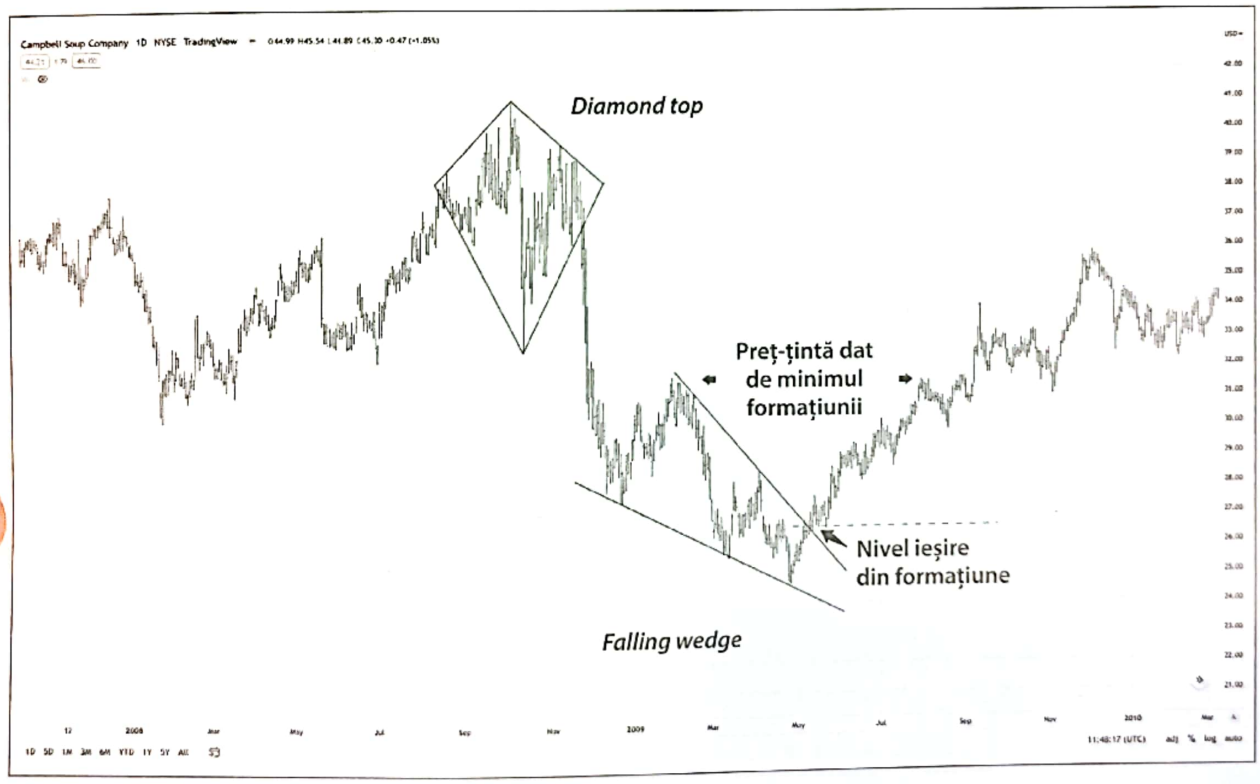

Scanned with OKEN Scanner

GAP-URI

În română, s-ar numi goluri sau breșe care apar pe grafic. Acestea se formează când deschiderea de azi a prețului este mult peste sau sub închiderea de ieri a acestuia, astfel încât, atunci când bursa se deschide, pe grafic se formează un gol. De foarte multe ori, *gap*-urile se închid în aceeași zi sau de-a lungul următoarelor zile. Cele care nu se închid imediat, ci se mențin pe grafic, vor fi următoarele ținte care vor oferi suport sau rezistență prețului.

Există trei tipuri de *gapuri:*

- *breakaway gap,*
- *running* sau *continuation gap,*
- *exhaustion gap.*

BREAKAWAY GAP s-ar traduce ca gol care sparge. Apare la începutul unui nou trend (ascendent sau descendent), atunci când prețul sare peste anumite niveluri, lasă goluri pe grafic și anunță începerea unui nou trend.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul alăturat.

În această diagramă, observăm cum, după un trend descendent, prețul creează o formațiune de *bottom* (în această variantă idealizată, am ales formațiunea *inverse head and shoulders,* însă putea fi orice altă formațiune, de pildă *double bottom* sau *diamond bottom),* iar spre finalul acestei formațiuni, sare peste nivelul *neckline*-ului, validând formațiunea ca fiind una de *bottom.* Această desprindere lasă pe graficul prețului un spațiu care nu trebuie să fie închis *(filled).* Astfel se creează un nou trend ascendent, iar acest prim *gap* trebuie să se mențină cel puțin până la terminarea noului trend.

Cum se tranzacționează?

Breakway gap-ul este foarte simplu de tranzacționat. Se așteaptă acest gol care sare peste anumite niveluri importante de preț și se deschid poziții de cumpărare deasupra sa.

Preț-țintă

Breakaway gap-ul în sine nu ne oferă un preț-țintă, însă, acesta sărind peste un anumit nivel important de preț și validând o formațiune de *bottom,* putem să ne ghidăm

Scanned with OKEN Scanner

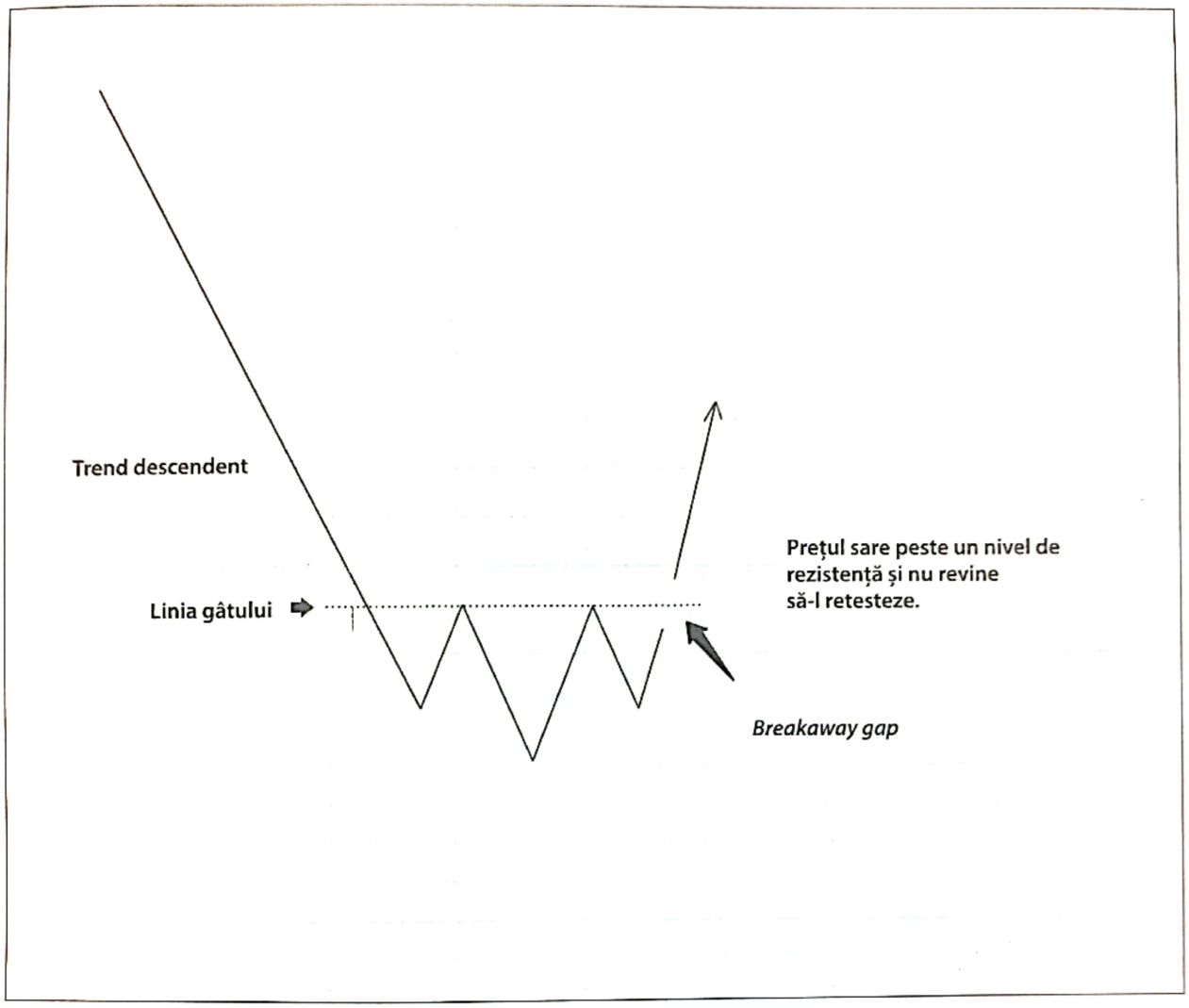

după înălțimea formațiunii și să punem PT unde ni-l indică aceasta. Totodată, putem lăsa prețul să evolueze cum dorește, fără să avem un PT în minte, dar să activăm SL-ul dacă prețul iese dintr-un canal ascendent sau creează o formațiune de top.

Stop-loss

Teoretic, nu ar trebui să avem SL aici, pentru că prețul deschide cu *gap* și își continuă trendul fără a se mai întoarce să-l închidă.

Dacă prețul începe să scadă și dă semne că ar vrea să închidă *breakway gap*-ul, cel mai bun loc pentru SL este sub partea inferioară a acestuia, deoarece, chiar dacă închide *gap*-ul în aceeași zi sau în zilele următoare, poate să-și reînceapă creșterea și să valideze formațiunea ca una de *bottom*.

Scanned with OKEN Scanner

Un exemplu ar fi Teradyne (TER), companie activă în domeniul automatizărilor industriale. Începând cu martie 2018, după ce atinge 50 USD, prețul intră pe un trend descendent care, 10 luni mai târziu, îl duce în zona a 28 USD. La începutul anului 2019, prețul sare peste linia de trend descendent stabilită de acesta în zona a 33 USD. Creșterea cu *breakaway gap* peste linia de trend descendent implică un foarte probabil sfârșit al trendului descendent și începerea unui nou trend ascendent.

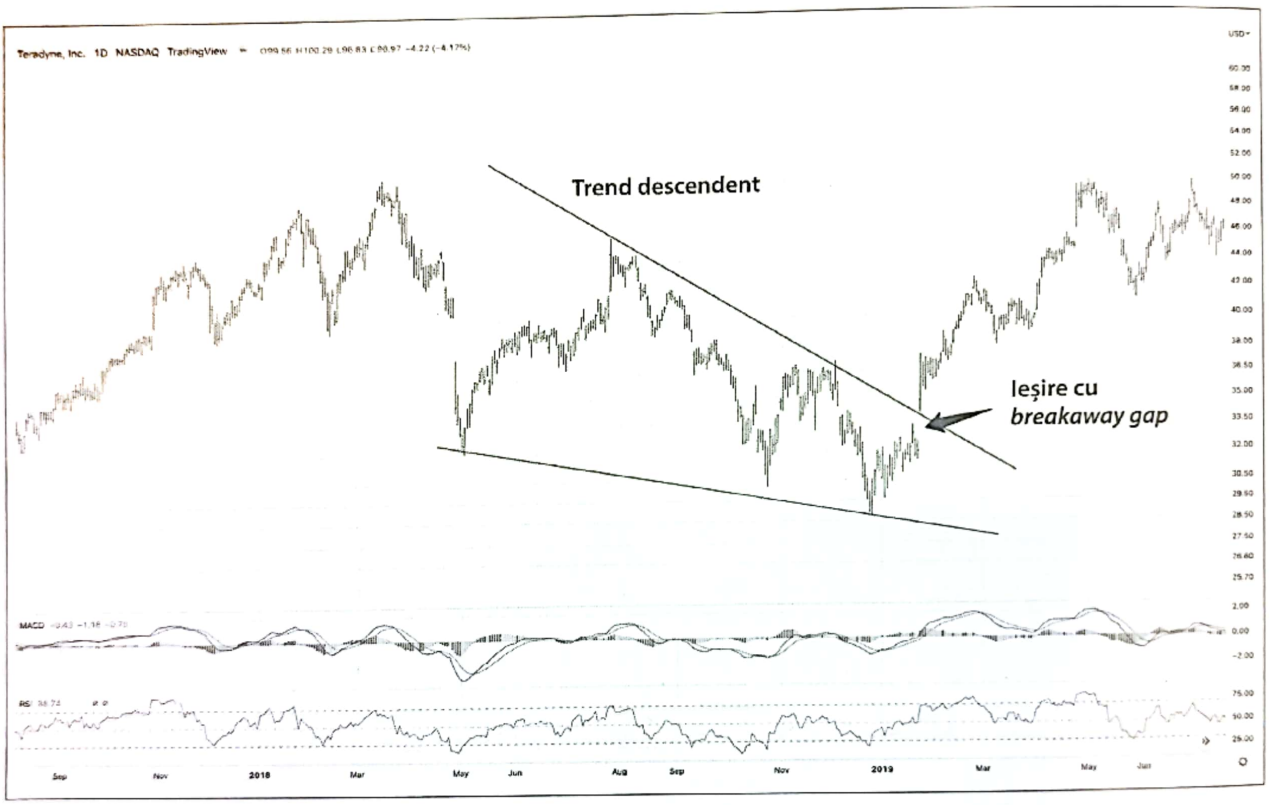

RUNNING GAP sau *CONTINUATION GAP*

Apare de obicei la mijlocul unui trend și reprezintă un salt al prețului specific unui trend puternic. Putem afla sfârșitul acestui trend prin calcularea distanței pe care prețul a parcurs-o de la începutul trendului până la *running gap* și adăugarea ei în continuarea acestuia. Adică, distanța până la *running gap*, plus o distanță egală reprezintă nivelul până la care va urca prețul.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul următor.

Scanned with OKEN Scanner

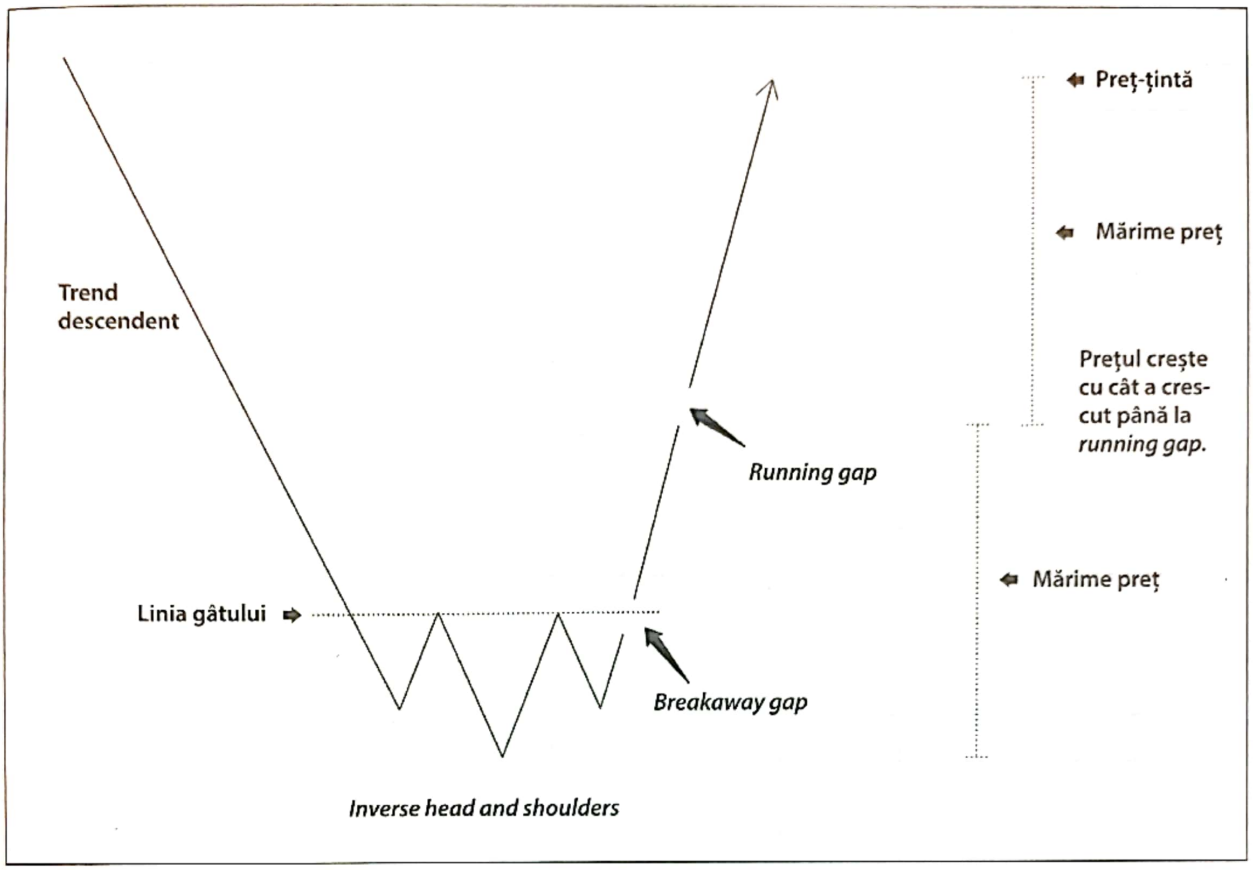

După cum se vede și în varianta idealizată, *running gap*-ul apare pe la mijlocul unui trend ascendent sau descendent. De obicei, *gap*-ul este dat de rezultate trimestriale ale companiei mult mai bune decât așteptările sau de idei noi, direcții noi, noi acționari sau poate chiar un nou CEO. La fel ca și *breakaway gap*-ul, *running gap*-ul nu trebuie să fie închis. Pe grafic trebuie să rămână spațiu gol până la terminarea trendului.

Cum se tranzacționează?

Apărând la mijlocul unui trend, cel mai bine e să deschidem poziții de cumpărare imediat după ce îl observăm.

Prețul-țintă este calculat prin adăugarea distanței parcurse de preț până la apariția *running gap*-ului la ieșirea în sus din acesta. *Running gap*-ul apare la jumătatea unui trend.

Stop-lossul se pune imediat sub nivelul de închidere al zilei precedente, astfel încât, chiar dacă *gap*-ul se închide în aceeași zi sau în ziua următoare, trendul rămâne intact.

Scanned with OKEN Scanner

Continuăm cu Teradyne (TER) și observăm că apare un *running gap*. Știind că, de obicei, acesta apare la mijlocul creșterii, este de ajuns să adăugăm creșterea de până la acest *running gap* și să obținem un preț-țintă în zona a 80 USD. Observăm că, după ce ținta este atinsă, prețul intră într-o corecție destul de rapidă.

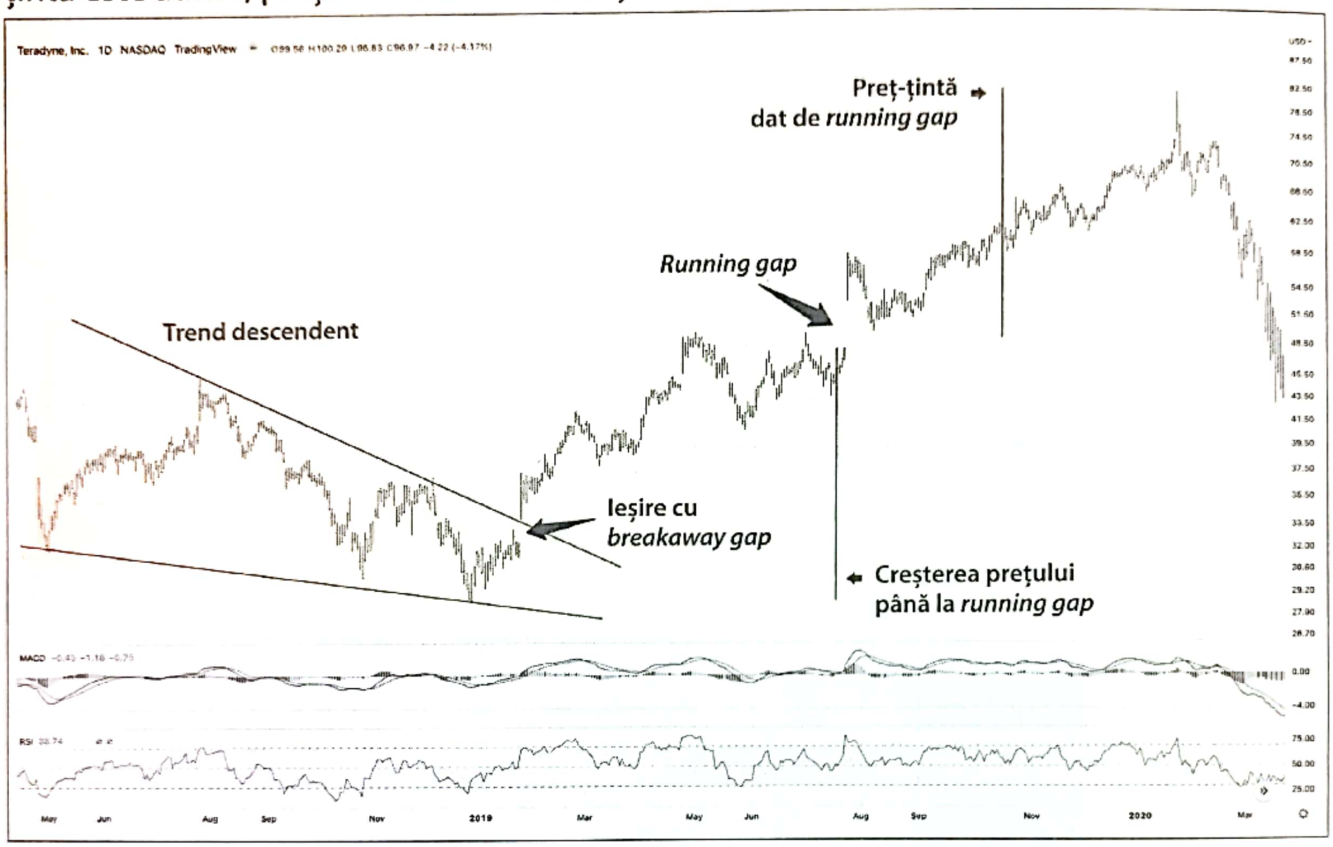

EXHAUSTION GAP

Apare spre sfârșitul trendului, atunci când prețul deschide cu *gap*, însă în aceeași zi sau în zilele următoare închide sub nivelul la care a deschis acest *gap*, semnalând finalul trendului.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul următor.

După cum se observă și pe grafic, după ce prețul atinge anumite niveluri-țintă, mai creează un ultim *gap*, care se închide curând, iar prețul intră pe un trend opus. Acest *gap* arată o epuizare a puterii trendului ascendent.

Cum se tranzacționează?

Dacă prețul se află în zona unei valori duble față de *gap*-ul din mijloc *(running gap)*, atunci la ultimul *gap* este bine să se închidă pozițiile de cumpărare când prețul dă semne că vrea să închidă acest *gap* și e posibil să termine ziua sub el.

Scanned with OKEN Scanner

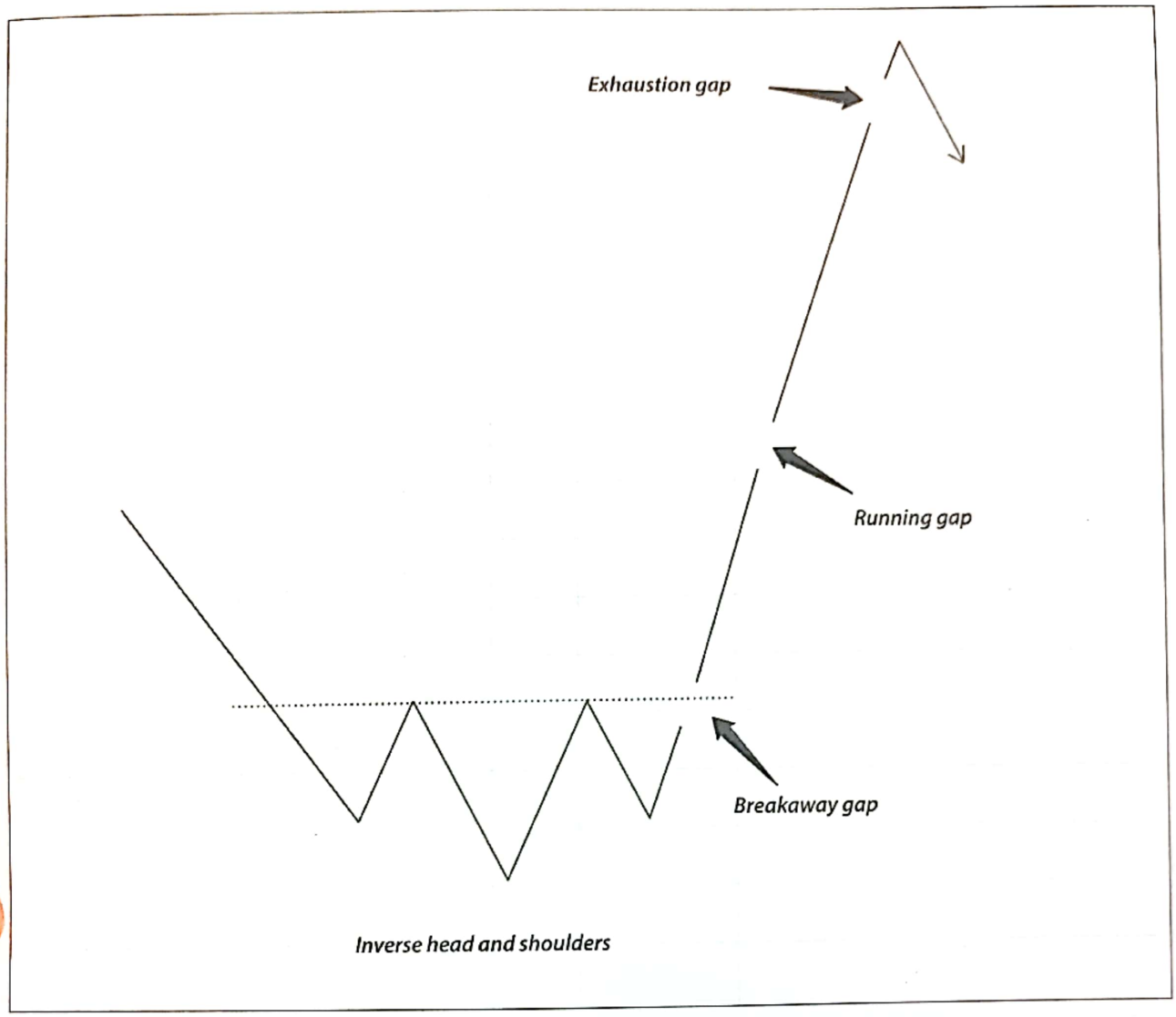

Preț-țintă

Exhaustion gap nu ne oferă niciun fel de informație legată de vreun posibil preț-țintă. Tot ce ne spune este că trendul principal s-a încheiat și urmează o perioadă de mișcare laterală sau un trend în direcție opusă.

Stop-loss

Fiindcă *exhaustion gap* arată sfârșitul unui trend, nu se recomandă să se deschidă poziții de cumpărare care implică un SL. Dacă se decide să se intre cu poziții *short*, anticipând un declin, atunci SL-ul se pune deasupra prețului maxim atins după deschiderea acestui *gap*.

Scanned with OKEN Scanner

Un exemplu de *exhaustion gap* îl găsim la sfârșitul unui puternic trend ascendent al acțiunii Tesla (TSLA). După ce crește într-un canal ascendent, prețul coboară din el printr-un *exhaustion gap,* care implică terminarea acestui trend ascendent și începerea unei corecții. După ce coboară sub 1000 USD, prețul revine într-o creștere care întâmpină rezistență exact la nivelul acestui *exhaustion gap*, în zona a 1200 USD. După retestarea acestui nivel, începe un trend descendent care îl duce la sub 900 USD.

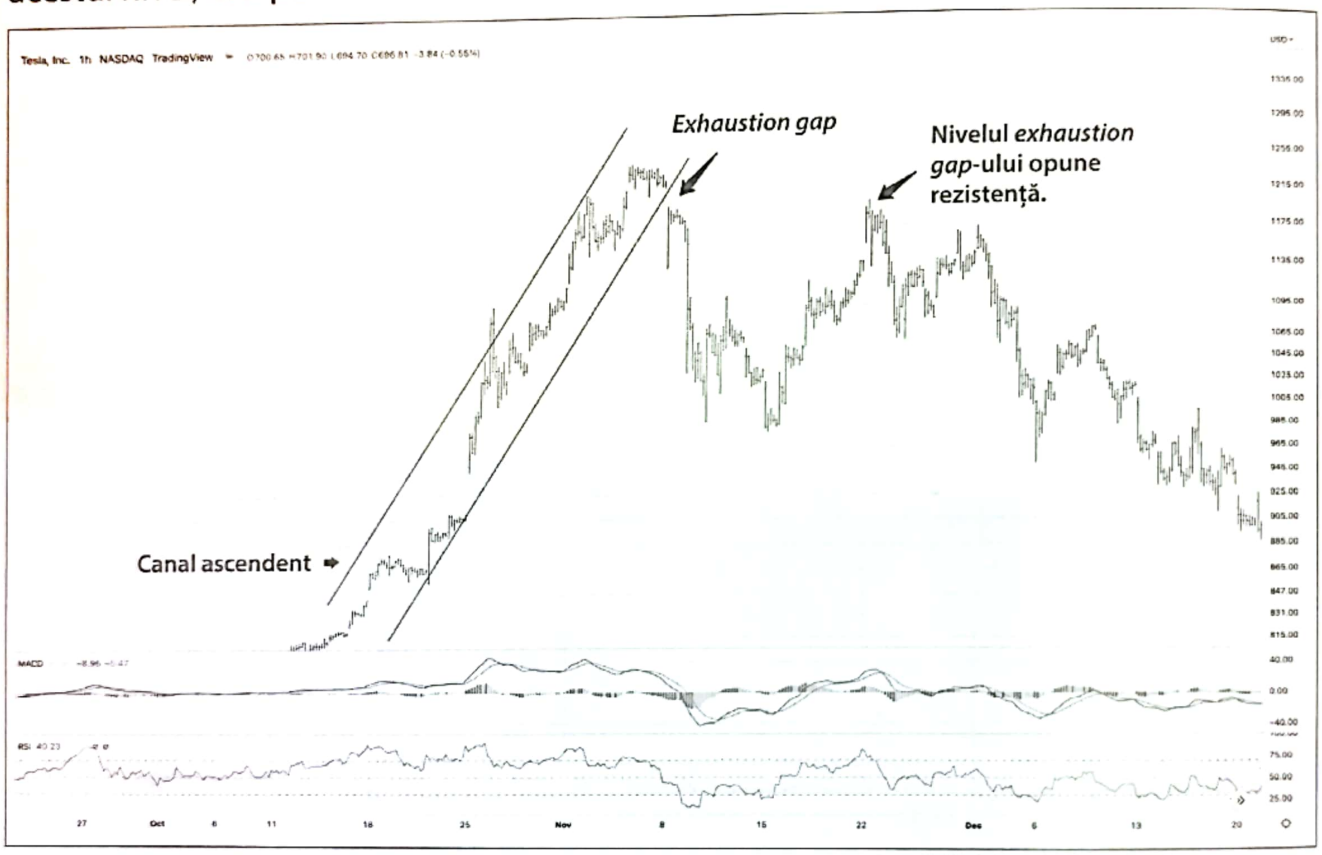

ISLAND REVERSAL

Traducerea este inversarea insulei și reprezintă o formațiune de inversare de trend care poate apărea la finalul unui trend ascendent sau al unuia descendent. Trebuie menționat că această formațiune apare mult mai frecvent la finalul trendurilor ascendente decât al celor descendente.

Formațiunea este compusă dintr-un trend anterior (ascendent de cele mai multe ori) care realizează un ultim *gap* în sus, unde prețul se consolidează timp de câteva zile, iar după aceea, urmează să coboare tot printr-un *gap (exhaustion)* la același nivel cu prece-

Scanned with OKEN Scanner

dentul. Aceste două *gap-uri* rămân neînchise pe grafic. După această coborâre, prețul se înscrie pe o traiectorie descendentă.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos:

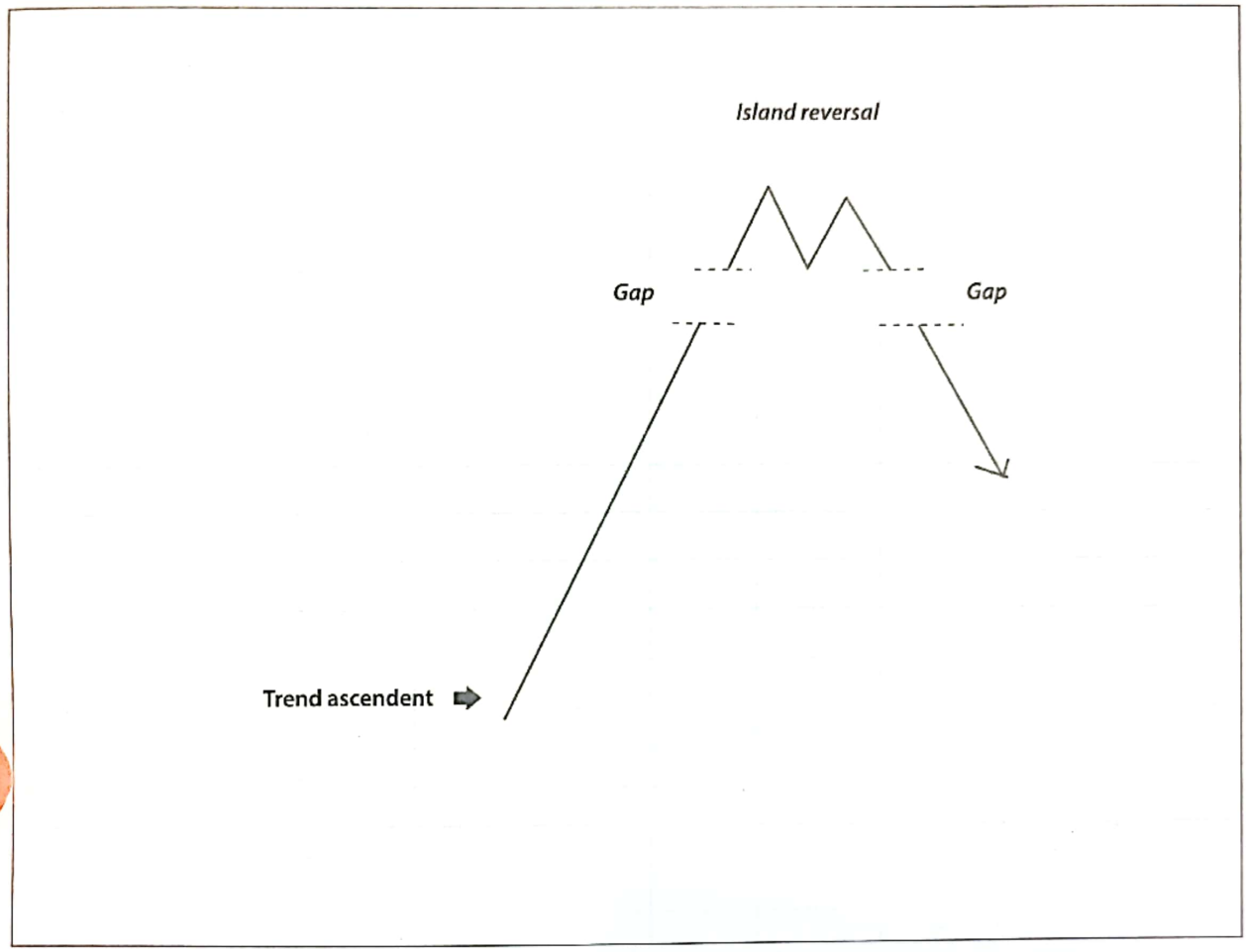

Un prim exemplu este Lam Research (LRCX), companie activă în domeniul serviciilor și echipamentelor pentru industria semiconductoarelor. Putem observa canalul ascendent care duce prețul din zona a 170 USD până la 320, timp de 8 luni. Aici, prețul realizează un ultim *gap* în sus, după care urcă până la valoarea de 340 USD, de unde începe să scadă. Când coboară sub 320, o face cu un *gap* în jos, un *exhaustion gap,* activând formațiunea de inversare de trend, *island reversal.* Faptul că sparge în jos și linia inferioară a canalului ascendent anterior are o dublă însemnătate *bearish,* iar în mai puțin de o lună, prețul revine aproape de unde a plecat, în zona a 180 USD.

Scanned with OKEN Scanner

Un alt exemplu de *island reversal* ne este oferit de Starbucks (SBUX), gigantul cafelei, cu aproape 34.000 de cafenele în peste 80 de țări. Un *espresso dopio* și un *flat white decaf*, vă rog!

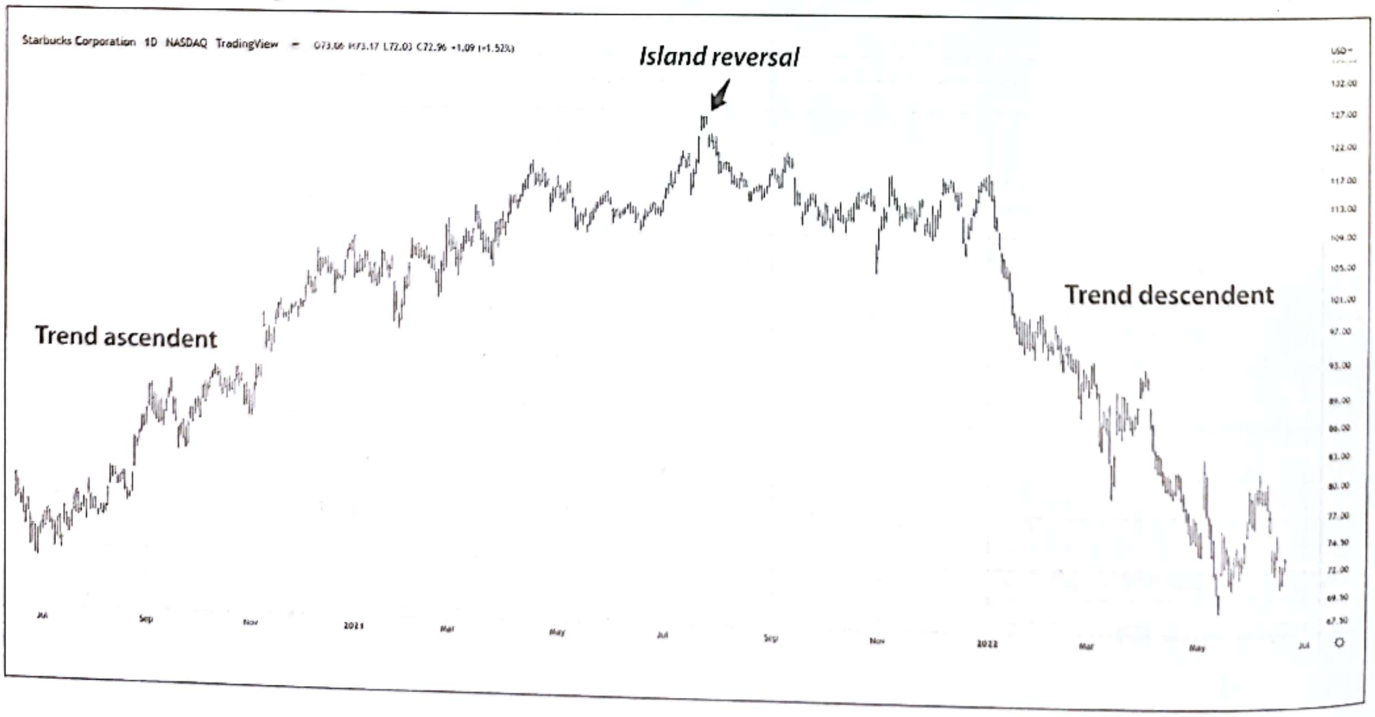

Scanned with OKEN Scanner

Observăm că prețul are o traiectorie ascendentă de la 70 USD până în zona a 125. Aici, face un ultim *gap* în sus, rămâne vreme de câteva zile peste el, după care coboară tot printr-un *gap*, aflat la nivelul precedentului, și astfel se activează formațiunea *island reversal*. De aici, prețul intră pe un trend descendent care îl duce înapoi de unde a plecat, în zona a 70 USD.

Psihologia: Când prețul face primul *gap*, *traderii* consideră că *bull marketul* este intact și că prețul acțiunii va crește și mai mult, însă, când apare al doilea *gap*, care coboară prețul sub precedentul *gap*, sunt dezamăgiți de această evoluție și își dau seama că sunt prinși pe contrasens. Această formațiune e strâns legată de *exhaustion gap* și de implicațiile *bearish* ale acestuia.

Cum se tranzacționează?

Dacă avem poziții *long* și observăm apariția acestei formațiuni, le închidem imediat după apariția celui de-al doilea *gap* și observăm evoluția prețului. Dacă începe un trend descendent, nu mai cumpărăm. Pentru a reintra la cumpărare trebuie ca această formațiune să se invalideze, adică prețul să închidă peste cel de-al doilea *gap*.

Prețul-țintă este dat de principalul minim al perioadei precedente. Adică, se va întoarce în zona de unde a plecat trendul ascendent.

Un alt exemplu este evoluția prețului acțiunilor Norton Life Lock (NLOK), companie care activează în domeniul securității cibernetice și care oferă cunoscutul antivirus Norton.

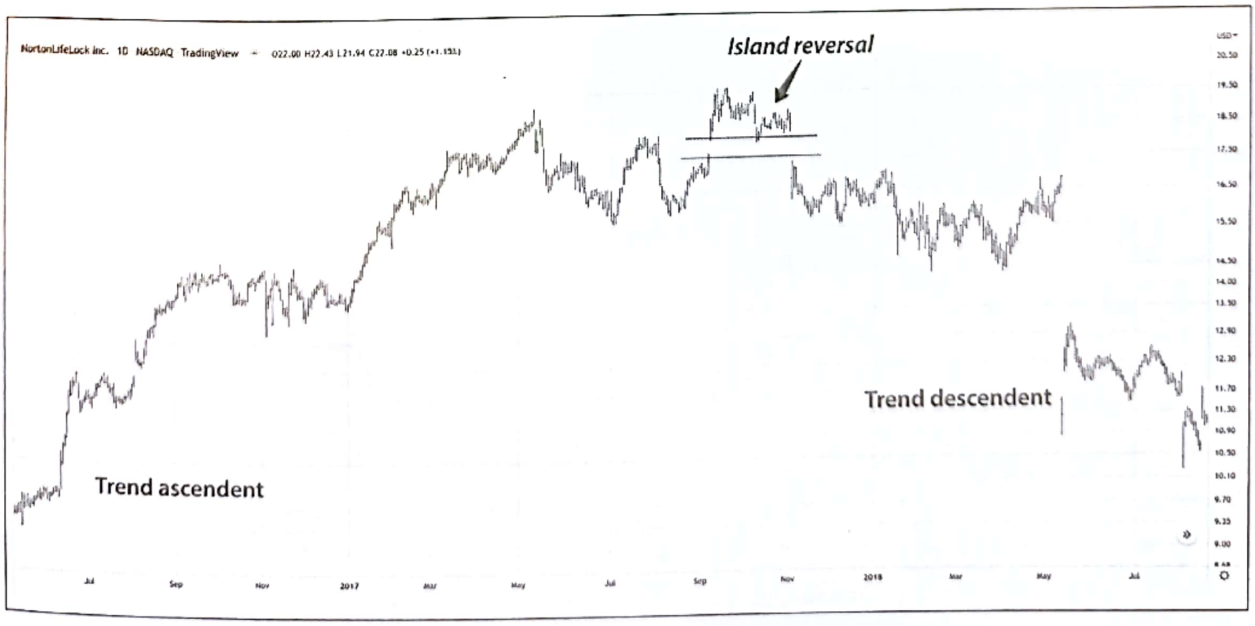

Scanned with OKEN Scanner

Observăm că, după un trend ascendent de la 9 la 19 USD, prețul creează o formațiune *island reversal,* definită de două *gap*-uri. După aceea, intră pe un trend descendent până în zona a 10 USD.

CUP AND HANDLE

Traducerea este ceaşcă şi toartă, iar formațiunea arată exact ca o ceaşcă cu toartă. Foarte frumos! Avem în ce să punem cafeaua.

Cup and handle este o formațiune de continuare de trend și apare după un trend ascendent, ca un fel de corecție laterală a prețului. Prima parte a acestei formațiuni, ceașca, are forma unui *rounding bottom* cu două vârfuri care definesc linia gâtului *(neck-line).* După ce testează al doilea vârf, prețul coboară și realizează cea de-a doua parte a formațiunii, toarta. Când trece de precedentele vârfuri, prețul validează formațiunea *cup and handle.* De cele mai multe ori, spargerea liniei gâtului se face destul de puternic, printr-un volum peste medie și o creștere accentuată a prețului.

De multe ori, această formațiune seamănă cu un triunghi ascendent și are aceleași implicații ca preț-țintă și *stop loss.*

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul de mai jos.

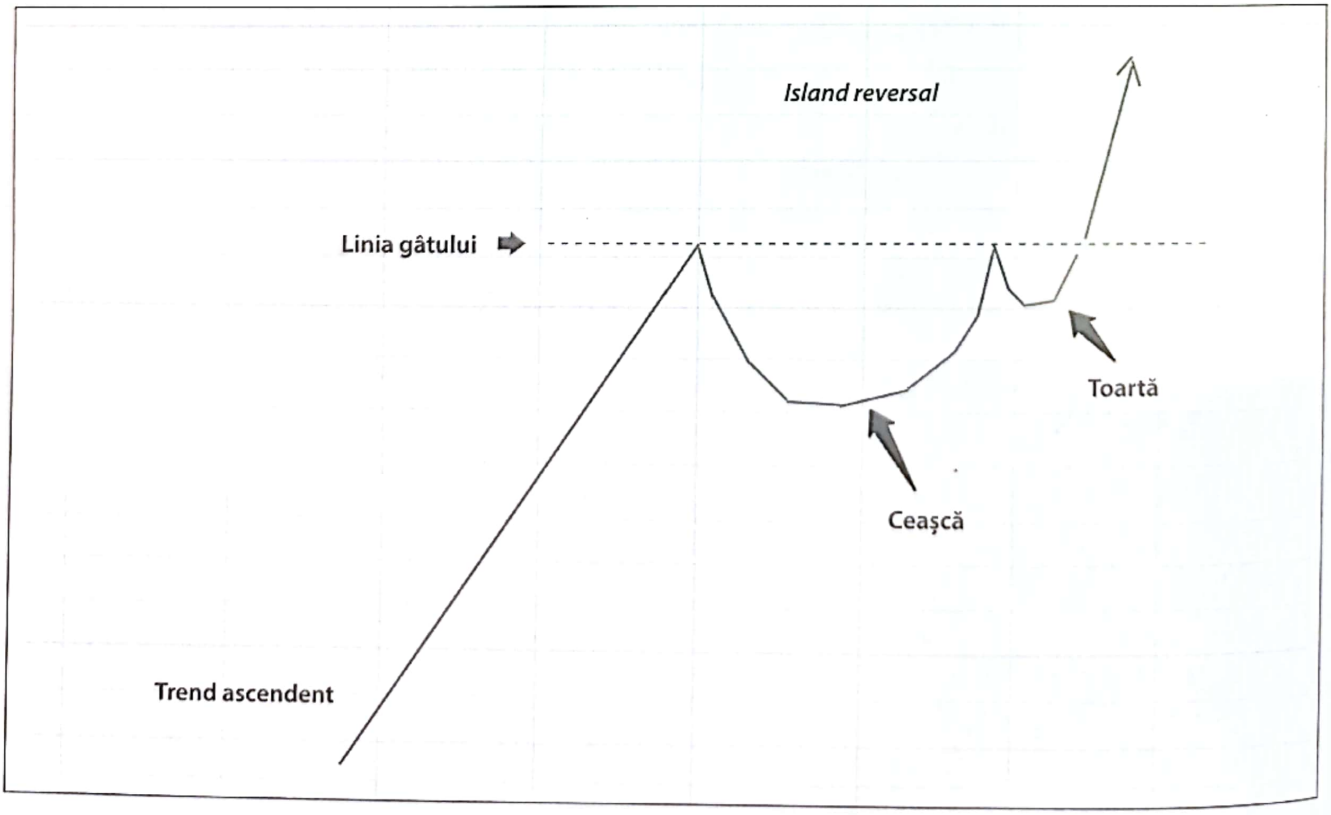

Scanned with OKEN Scanner

Un astfel de exemplu îl putem observa pe graficul Pentair Plc. (PNR), companie activă în domeniul instalațiilor de apă rezidențiale și comerciale. Observăm cum, după un trend ascendent, prețul creează o formațiune *cup and handle* cu linia gâtului în jurul a 58 USD. După ce se creează toarta formațiunii, prețul sare de 58 și își continuă trendul ascendent cel puțin până atinge ținta de 70 USD, dată de înălțimea formațiunii adăugate la ieșirea din aceasta.

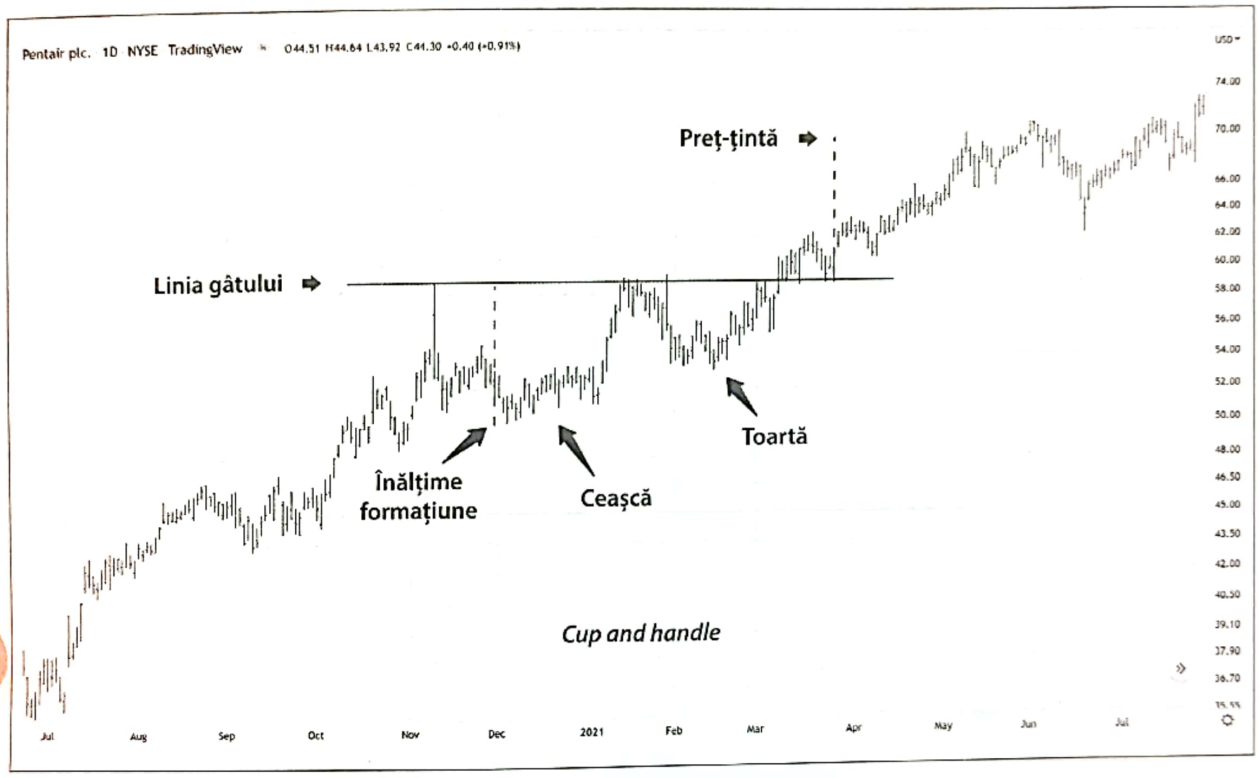

Un alt exemplu este Quanta Services (PWR), furnizor de soluții de infrastructură pentru companiile de gaz și electricitate. Observăm că, după un trend ascendent, prețul realizează o formațiune *cup and handle* cu linia gâtului în jurul a 100 USD. După ce trece de acest nivel, urcă până la nivelul-țintă dat de înălțimea formațiunii din zona a 120 USD.

Psihologia acestei formațiunii este că *traderii* o interpretează ca o corecție laterală cu volume în scădere și o tratează ca atare. Adică, rămân pe poziții și lasă prețul să coboare puțin. După ce se realizează și partea de toartă a formațiunii, încep să cumpere agresiv, convinși că *bull marketul* continuă. Și au mare dreptate, deoarece se confirmă că această formațiune este o continuare de trend.

Scanned with OKEN Scanner

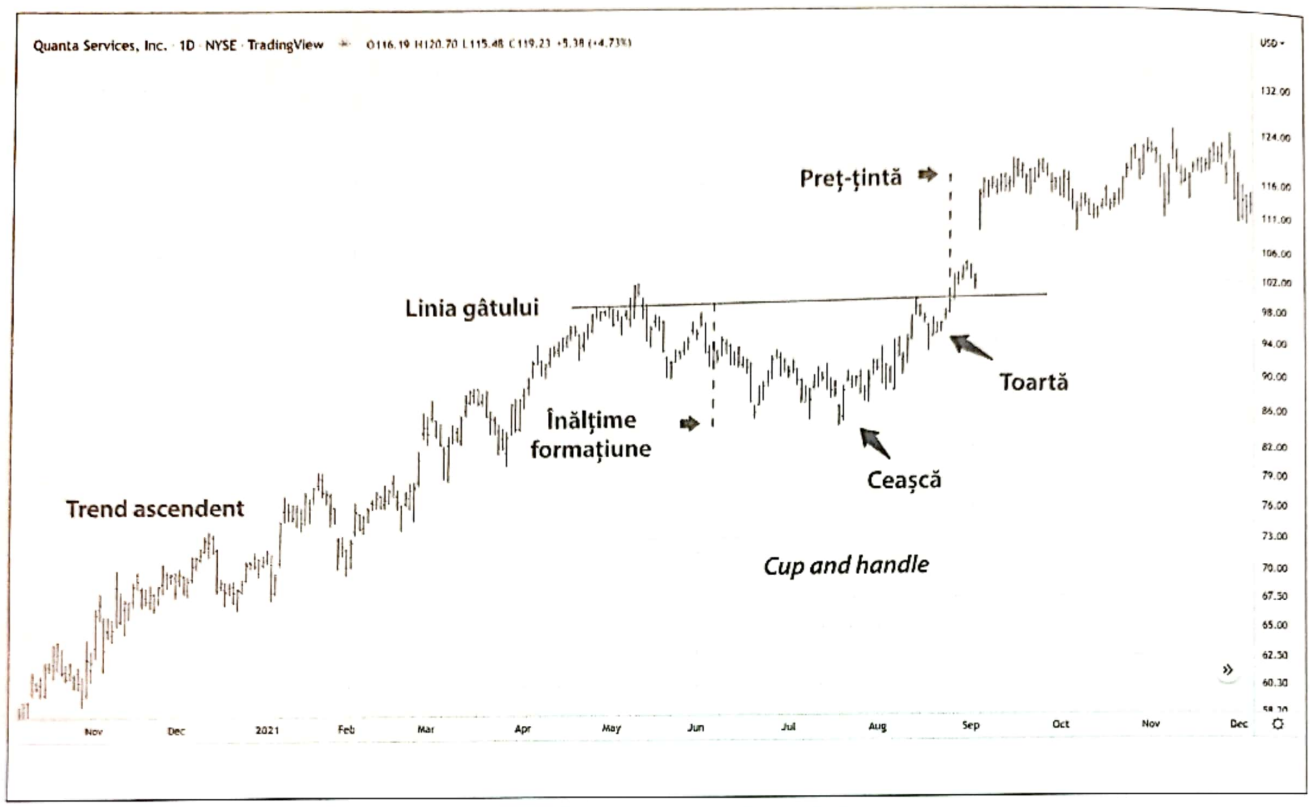

Cum se tranzacționează?

Se așteaptă spargerea liniei gâtului și se cumpără imediat deasupra, cu un *stop-loss* imediat dedesubtul ei.

Prețul-țintă este dat de înălțimea formațiunii adăugate la nivelul de ieșire din aceasta. Fiind vorba despre o formațiune de continuare de trend, este foarte probabil ca ținta să fie doar o mică haltă, de aici fiind foarte probabil ca prețul să-și continue trendul ascendent spre noi și noi maxime.

Stop-lossul se pune sub toartă sau, pentru a fi mai precauți, dedesubtul ceștii, unde invalidează total formațiunea.

Un ultim exemplu îl reprezintă evoluția acțiunilor Sealed Air (SEE), producător și distribuitor de ambalaje și utilaje pentru ambalare. Observăm cum prețul, după ce urcă din zona a 30 USD până la 48, începe o corecție laterală care ia o formă de *cup and handle*. După ce trece peste nivelul gâtului, de la 48 USD, în primă fază atinge ținta dată de înălțimea formațiunii din zona a 55 USD, apoi își continuă trendul ascendent spre 60.

Scanned with OKEN Scanner

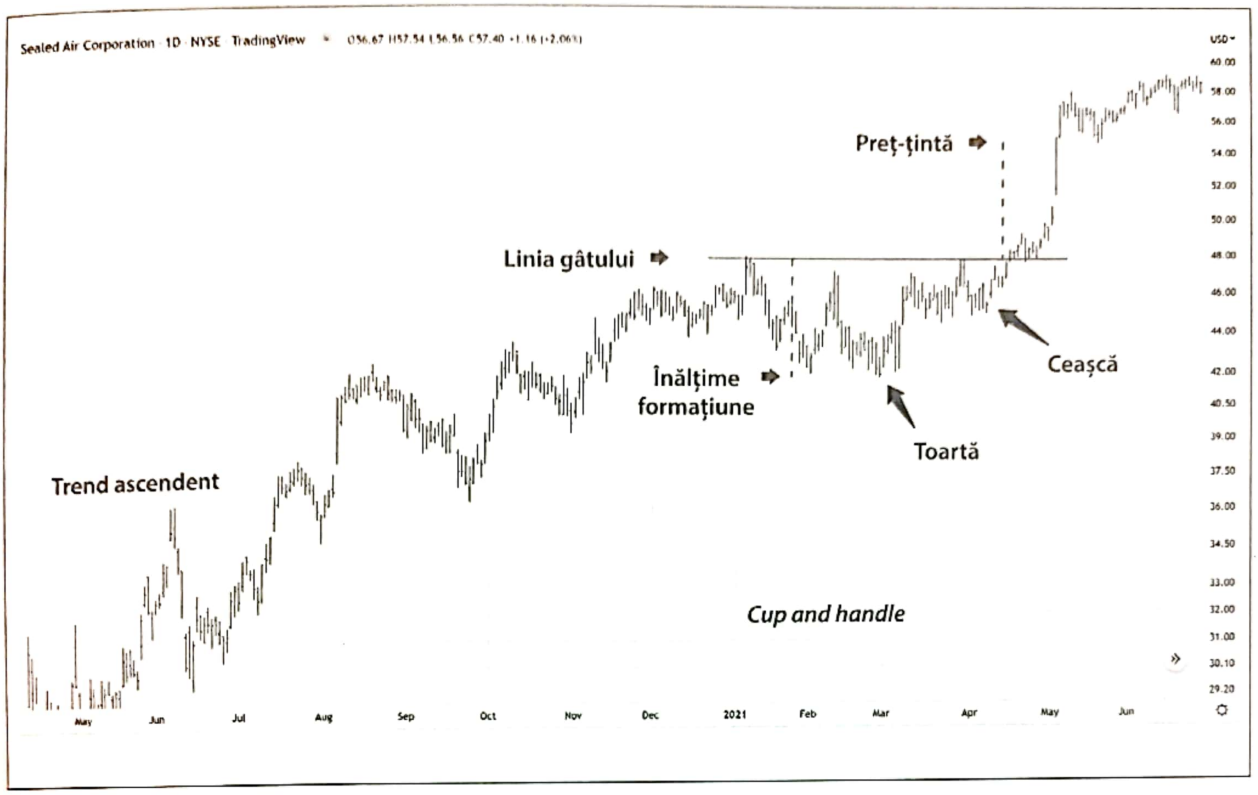

În încheierea formațiunilor grafice, vom discuta despre două formațiuni care apar ca niște continuări de trend, *flag* și *pennant*.

FLAG ȘI PENNANT

Flag se traduce ca steag și arată exact ca un steag cu catarg. Fâl, fâl! Iar *pennant* înseamnă fanion și arată întocmai ca un fanion de la colțul terenului de fotbal. A fost corner?

Ambele formațiuni sunt de scurtă durată și apar de-a lungul unui trend ascendent sau descendent, reprezentând o mică corecție a acestora. Este exact evoluția pe care ne dorim să o vedem după ce am cumpărat acțiuni la o companie.

Când aceste formațiuni apar într-un *bull market* se mai numesc *bullish flag* și *bullish pennant*, iar când apar într-un *bear market* se numesc *bearish flag* și *bearish pennant*.

Varianta idealizată ar arăta ca în graficul alăturat.

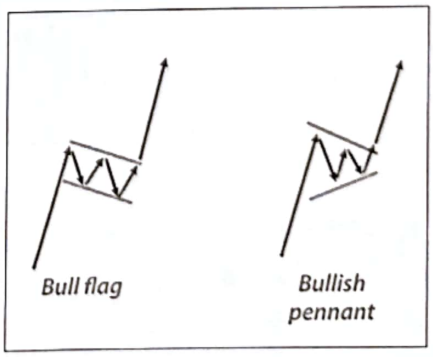

Scanned with OKEN Scanner

Un exemplu de formațiuni *flag* și *pennant* de-a lungul unui trend ascendent ne este oferit de Microsoft (MSFT), arhicunoscutul producător de *bug*-uri, bătăi de cap și stres... pardon, software. Observăm că de-a lungul acestui trend ascendent multianual se formează un steag și mai multe fanioane. Cum aceste formațiuni sunt de continuare de trend, ne arată o creștere a prețului foarte sănătoasă.

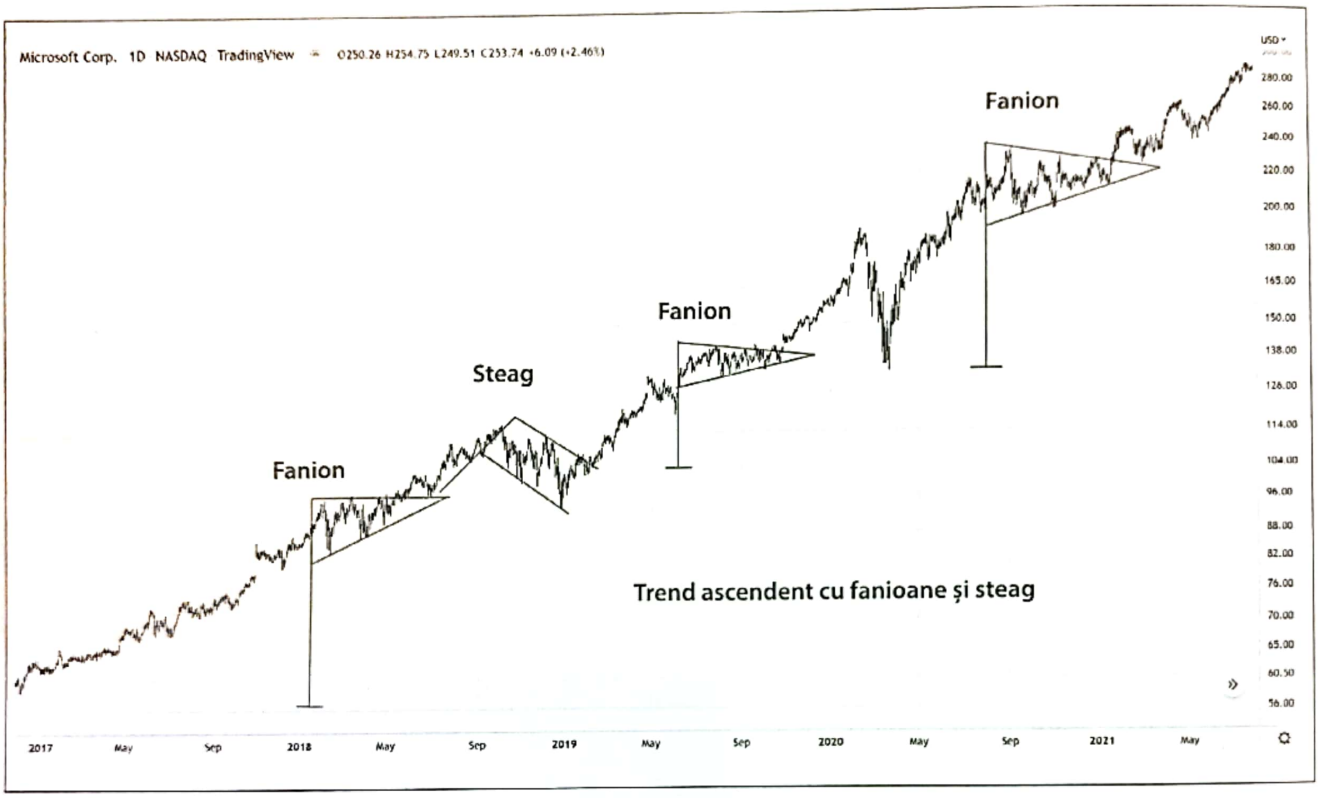

Cum se tranzacționează?

De obicei, este bine să vindem doar când vedem validate formațiuni de top sau de schimbare de direcție ori când prețul iese în jos dintr-un canal ascendent. Dacă observăm aceste steaguri și fanioane de-a lungul unui trend, cel mai bine este să stăm pe trend, să nu vindem, să mai cumpărăm ori de câte ori sare peste aceste formațiuni.

Prețul-țintă este dat, de obicei, de înălțimea steagului sau fanionului adăugate la punctul de ieșire din acestea, însă trendul ascendent poate să continue mult și bine, așadar e indicat să nu ne grăbim să închidem din poziții.

Stop-lossul se pune un pic dedesubtul liniei inferioare a steagului sau fanionului, deoarece invalidarea acestor formațiuni se face când prețul scade sub ea.

Scanned with OKEN Scanner

Până acum, am discutat despre posibilele formațiuni grafice care apar și cum se poate profita de ele. Cele mai bune formațiuni de căutat pentru a cumpăra acțiuni sunt cele de *bottom,* pentru că oferă cel mai bun raport risc/câștig. Dacă acestea se invalidează (coboară decisiv sub linia gâtului), avem un SL scurt și pierdem puțin, însă, dacă se mențin peste linia gâtului și se validează ca nou trend ascendent, atunci câștigurile pot fi foarte mari.

În continuare vom vorbi despre indicatori de analiză tehnică ce ne vor ajuta să determinăm direcția unui trend și nivelurile de cumpărare și vânzare.

INDICATORI, OSCILATORI

Analiza tehnică a graficului evoluției prețului unei acțiuni se bazează pe anumiți indicatori sau oscilatori care oferă semnale de cumpărare sau vânzare.

Există cărți întregi despre studiul acestor indicatori și oscilatori. Mai jos, vă voi prezenta câțiva pe care îi consider cei mai semnificativi.

Oscilatorii sunt de analiză a mișcării prețului – MACD, Relative Strength Index (RSI) – și de analiză a volumului – On-Balance Volume, Accumulation/Distribution Line (acumulare/distribuție).

Indicatori sunt *moving averages* (medii mobile) și VWAP.

Acești Indicatori și oscilatori pot fi adăugați peste sau dedesubtul graficului prețului prin selectarea modulului „Indicatori". Observați mai jos cum se realizează acest lucru.

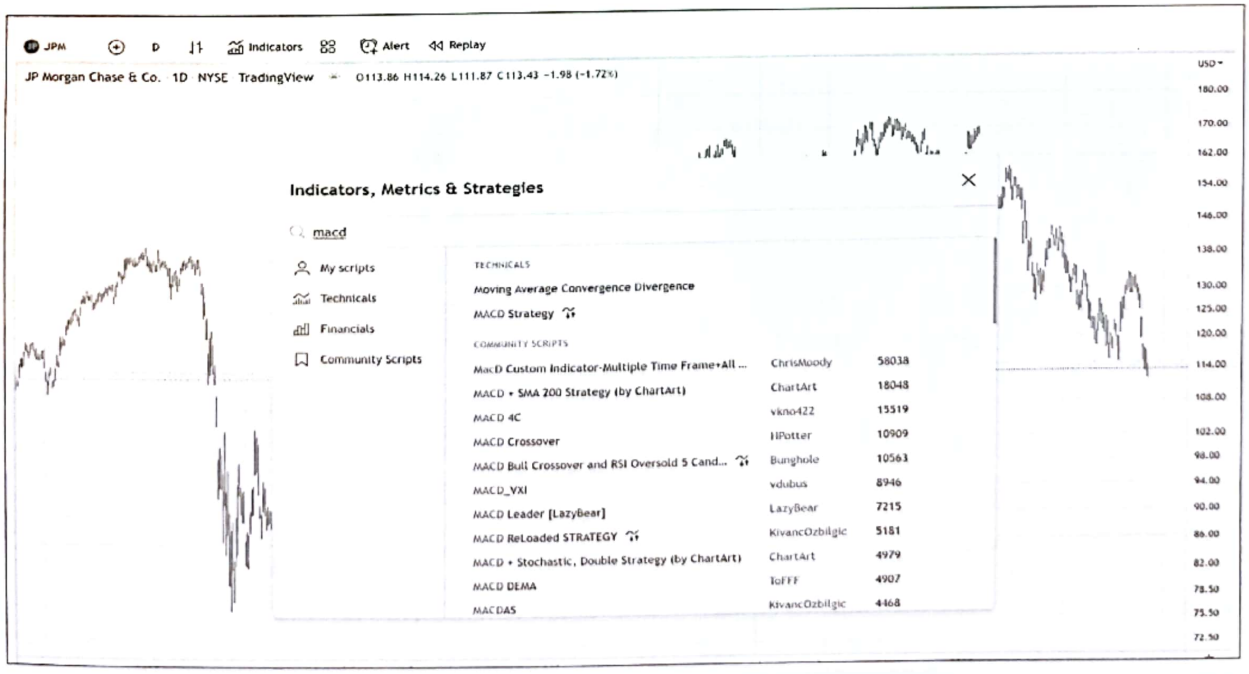

Scanned with OKEN Scanner

MACD – Moving Averages Convergence/Divergence (medii mobile convergente/divergente)

Este un indicator de tip moment folosit în principal pentru a tranzacționa pe trend. Apare pe grafic sub forma a două linii de medie mobilă care oscilează. Momentele când aceste două linii se intersectează, trecând una peste cealaltă, dau semnale de cumpărare sau vânzare.

Cum funcționează? Atunci când crește peste zero, MACD este considerat *bullish*, iar când coboară sub zero e *bearish*. Când media mobilă de mai lungă durată trece în sus peste cea de durată mai scurtă este considerată *bullish* și se recomandă cumpărare, iar când coboară sub media mobilă de scurtă durată e considerată *bearish* și se recomandă vânzare.

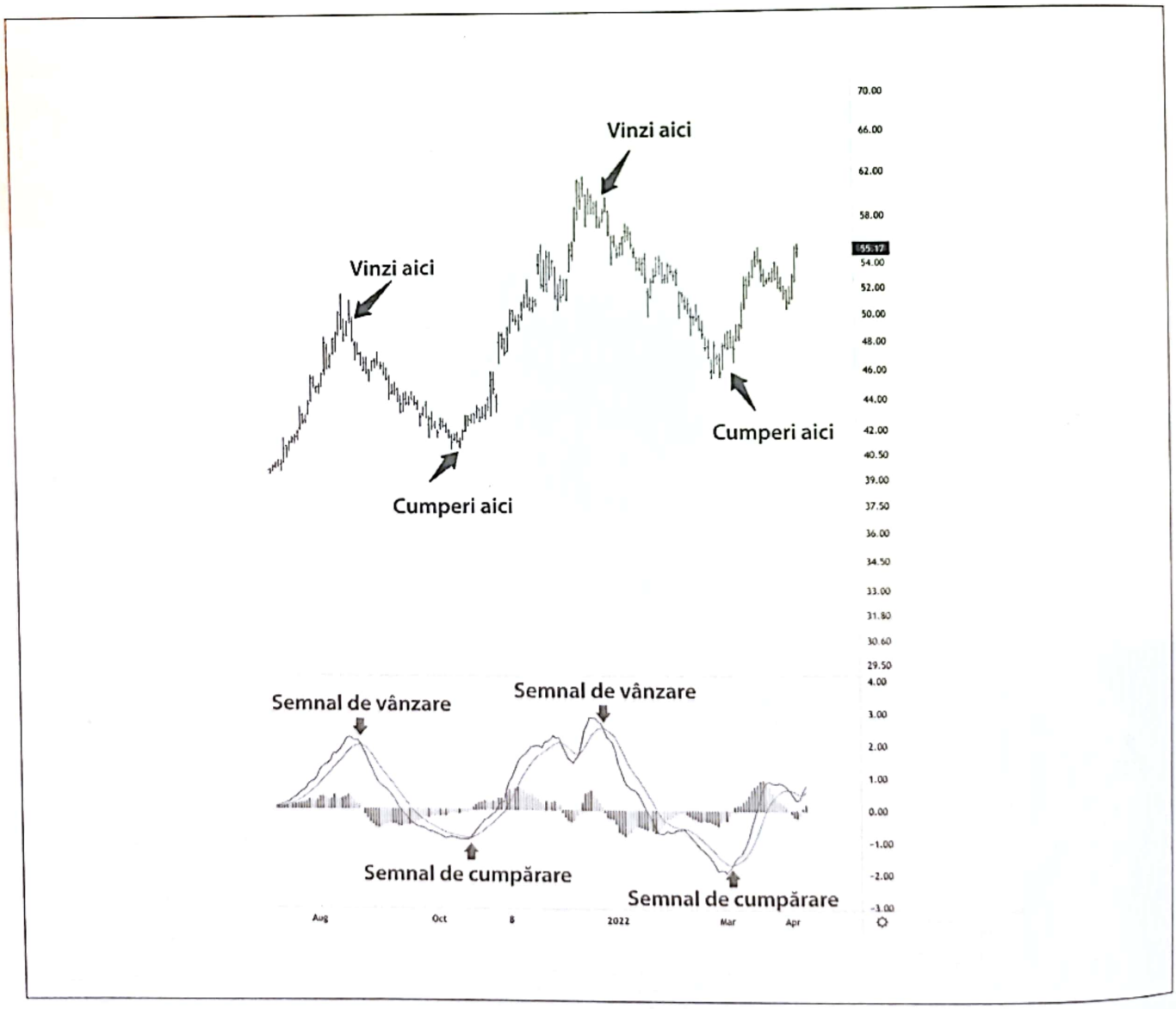

Scanned with OKEN Scanner

Când piața intră într-o mișcare laterală, indicatorul MACD oscilează în sus și în jos, dând semnale care nu mai sunt de încredere. De aceea se recomandă a nu se mai folosi semnalele MACD atunci când piața are o evoluție laterală.

De obicei, MACD este afișat și cu o histogramă care indică distanța dintre cele două medii mobile ce fac parte din el. În general, *traderii* folosesc histograma MACD pentru a identifica trenduri *bullish* sau *bearish* puternice.

Divergențele care apar între indicatorul MACD și prețul acțiunii reprezintă un semnal puternic, ce se confirmă cu trecerea mediilor mobile una peste cealaltă.

Scanned with OKEN Scanner

RELATIVE STRENGTH INDEX (RSI), indexul puterii relative

Acesta evaluează dacă o acțiune este *overbought* sau *oversold* (momente de extreme la bursă, atunci când prețul unei acțiuni este supraevaluat/subevaluat ca urmare a cumpărării/vânzării în exces). Totodată, acest oscilator măsoară viteza de schimbare a prețului.

RSI oscilează între 0 și 100. Este considerată supracumpărare când valoarea e peste 70 și supravânzare când este sub 30. Valorile 70 și 30 pot fi schimbate cu 80 și 20, pentru a observa niveluri mai extreme de cumpărare/vânzare.

Semnalul de vânzare sau cumpărare poate fi dat și de divergența apărută între mișcarea prețului și oscilator.

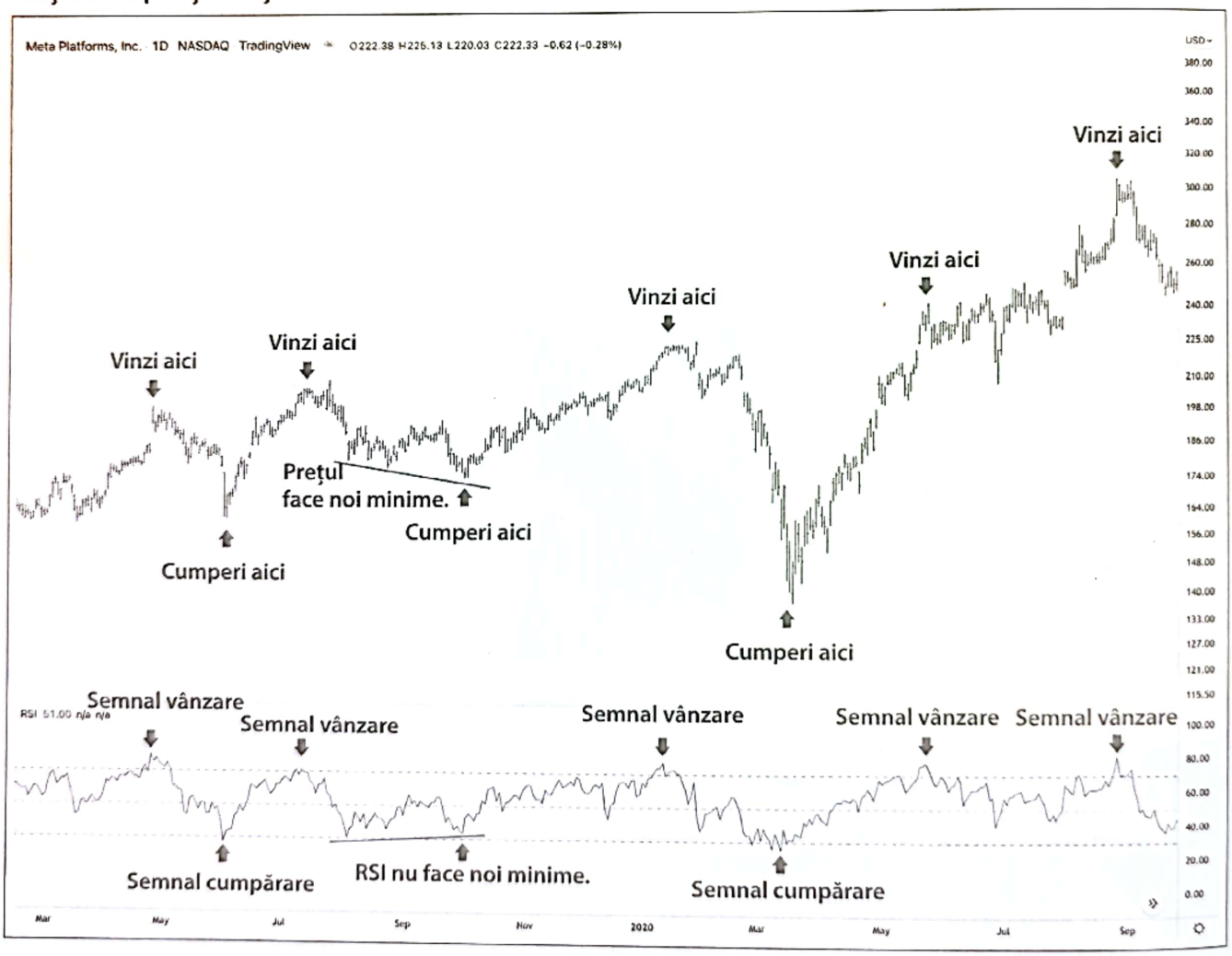

Când există un trend puternic, RSI poate rămâne în zona de supravânzare sau supracumpărare o perioadă extinsă. Atunci când va ieși din zona de supravânzare sau supracumpărare, RSI dă semnal că acest trend este pe cale să se termine și că va urma corecția prețului.

Scanned with OKEN Scanner

Într-un trend ascendent sau pe o piață *bullish*, RSI tinde să rămână între 40 și 90, iar zona de 40–50, să ofere suport. Într-un *bear market* sau pe un trend descendent, RSI tinde să coboare și să se mențină între 10 și 60, iar zona 50–60, să funcționeze ca rezistență.

Dacă prețul acțiunii atinge un nou maxim sau minim, care nu este confirmat de RSI (adică oscilatorul nu creează un nou maxim sau minim odată cu prețul), acest fapt arată o divergență și semnalizează o posibilă schimbare de direcție a prețului.

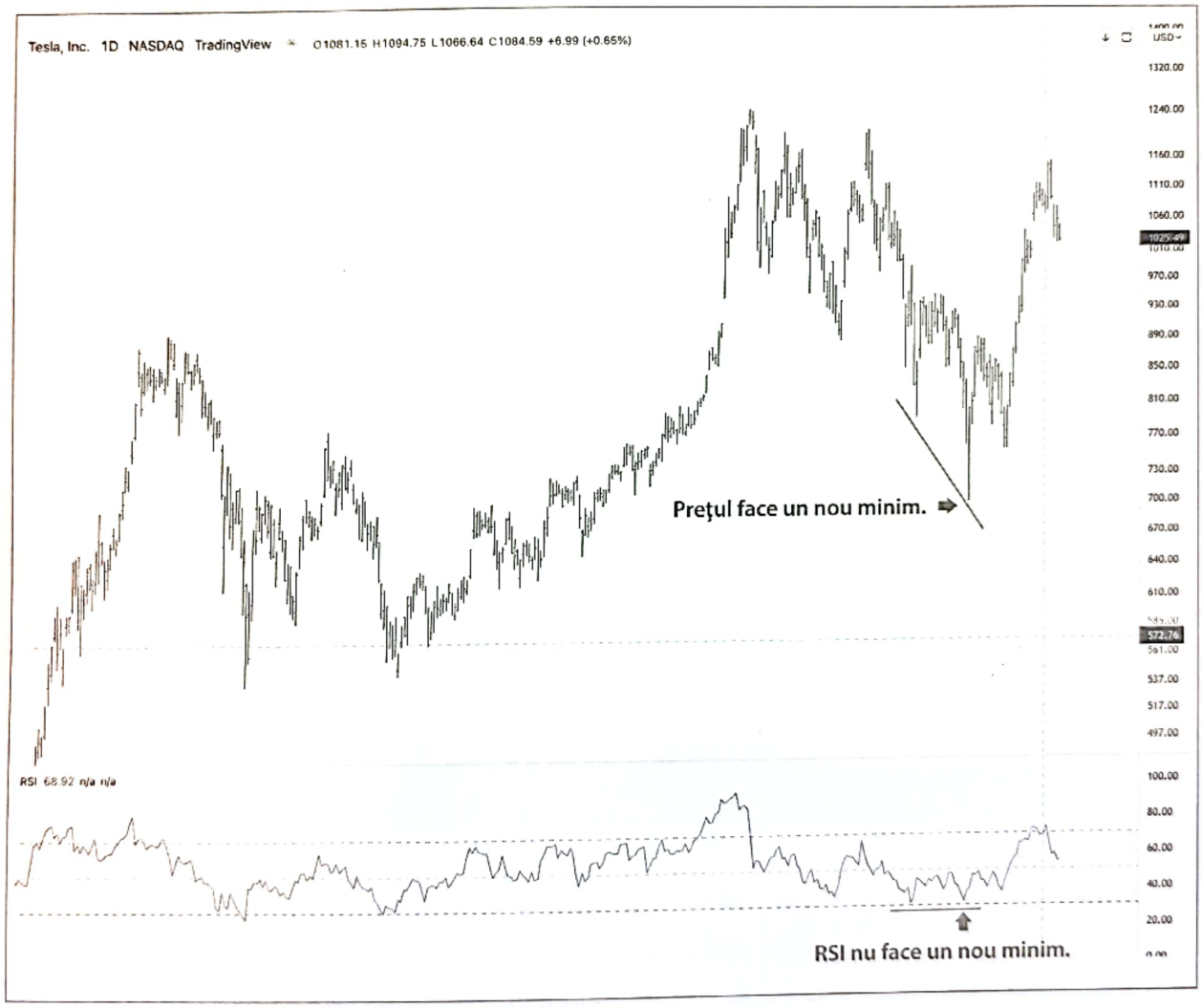
Tesla, Inc. 1D NASDAQ TradingView O1081.15 H1094.75 L1066.64 C1084.59 +6.99 (+0.65%)
Prețul face un nou minim.
RSI 68.92 n/a n/a
RSI nu face un nou minim.

ON-BALANCE VOLUME (OBV) calculează volumul de acțiuni tranzacționate atunci când piața crește *(up volume)* minus volumul de acțiuni tranzacționate când piața scade *(down volume)*, totul calculat în funcție de prețul acțiunii la închidere. Volumul fiecărui interval (o zi, o săptămână sau o oră) este adăugat sau scăzut din linia indicatorului, în funcție de creșterea sau scăderea prețului.

Scanned with OKEN Scanner

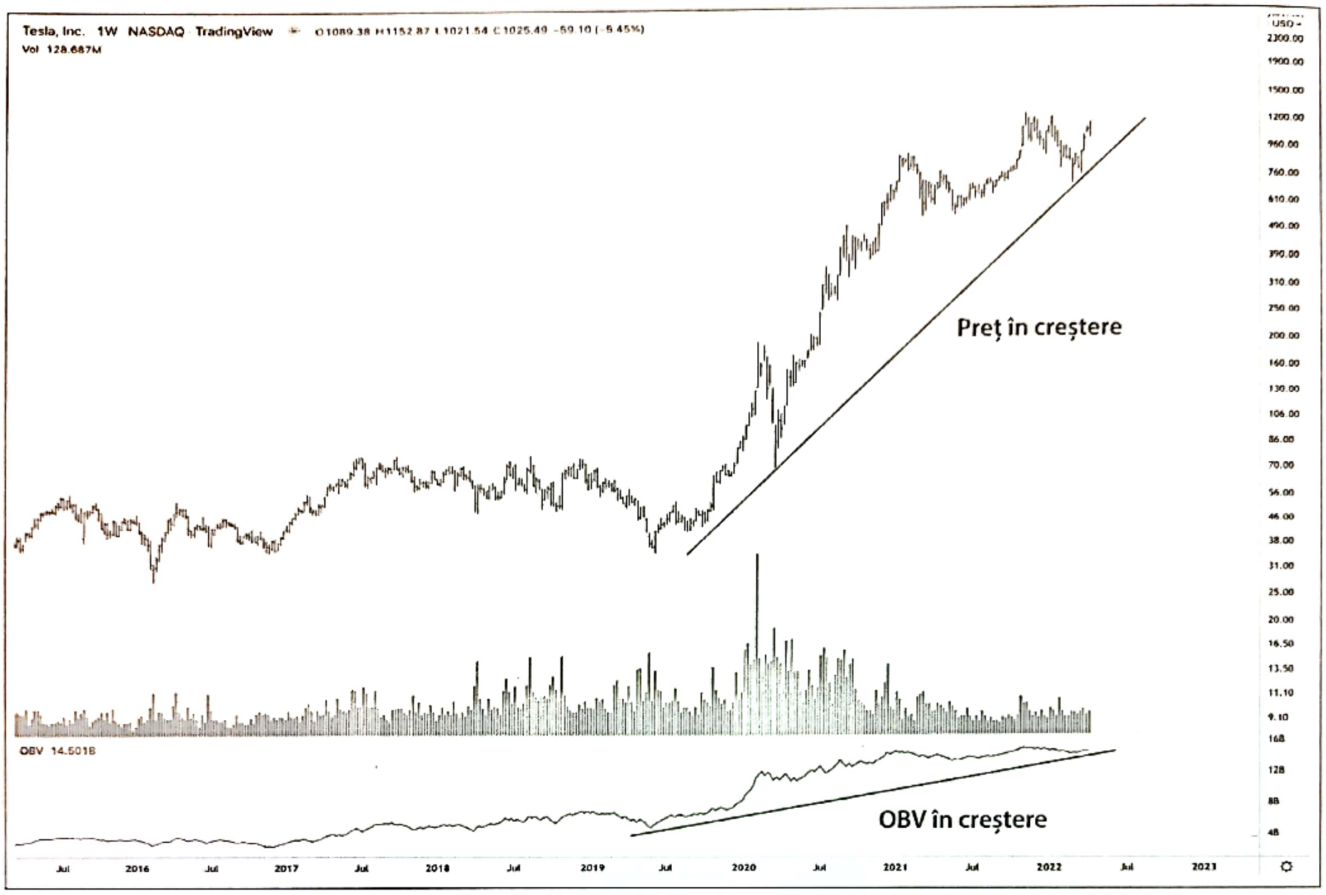

Când OBV crește, asta înseamnă că în piață sunt mai mulți cumpărători, care împing prețul în sus. Când OBV scade se întâmplă invers, sunt mai mulți vânzători, care duc prețul în jos. Astfel, OBV este folositor pentru a indica o continuare de trend.

ACCUMULATION/DISTRIBUTION LINE (A/D, linia de acumulare/distribuție)

Este foarte asemănătoare cu OBV, însă, în loc să ia în considerare prețul de închidere pentru perioada selectată, ține cont de toată evoluția prețului în perioada selectată. Asta înseamnă că, în unele cazuri, A/D va funcționa mai bine, iar în altele, OBV va fi mai bun.

Dacă linia indicatorului este în trend ascendent arată interes de cumpărare, deoarece prețul acțiunii închide deasupra jumătății în care s-a tranzacționat în această perioadă. Asta ajută la confirmarea unui trend ascendent. Pe de altă parte, dacă A/D este pe un trend descendent, înseamnă că prețul închide în partea de jos a perioadei de tranzacționare și că volumul e negativ, ajutându-ne să confirmăm un trend descendent.

Mai jos, observați evoluția prețului acțiunii Paychex (PAYX), care oferă soluții integrate de management a resurselor umane. Se observă cum, începând cu aprilie 2020, prețul intră pe un trend ascendent, care este confirmat de linia indicatorului A/D.

Scanned with OKEN Scanner

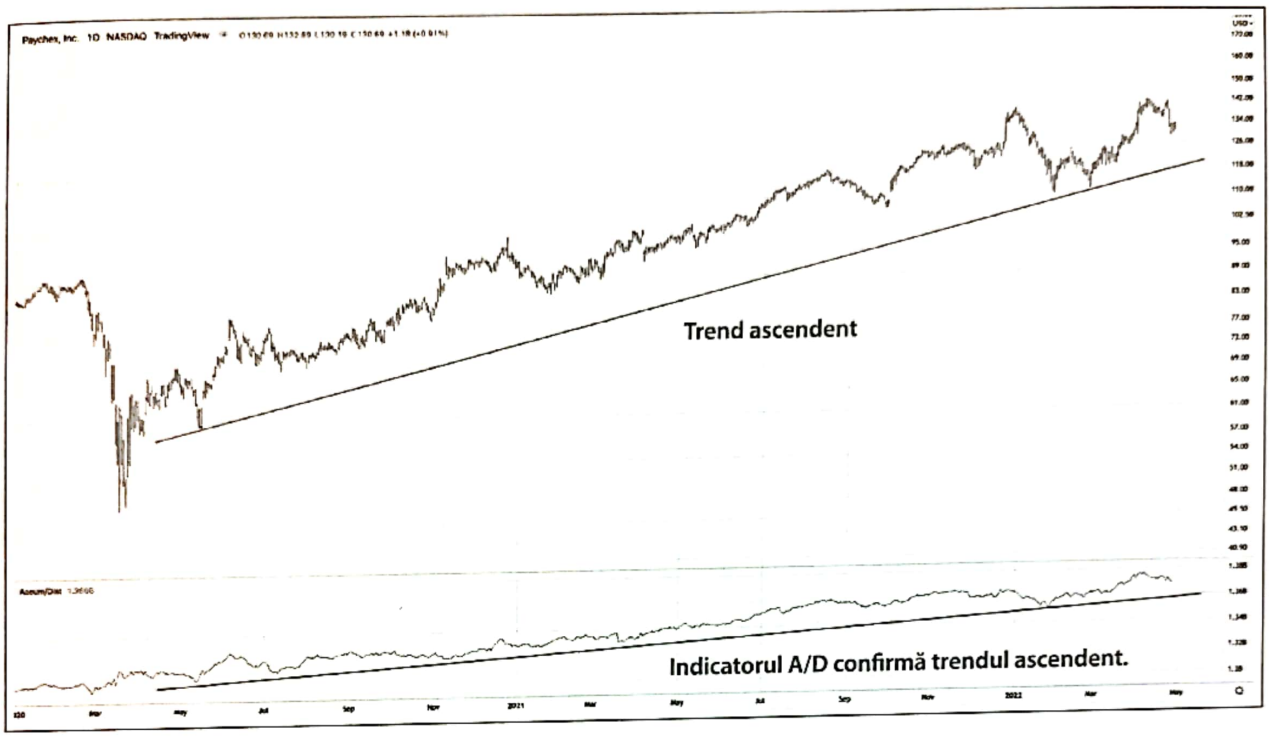

Un alt exemplu este Pepsico (PEP), cunoscutul producător de băuturi răcoritoare. Cine nu vrea un Pepsi? Sau o Mirinda? Graficul arată un trend ascendent început în 2009, din zona de 46 USD, care, în 2022, ajunge la 170. Indicatorul acumulare/distribuție confirmă că acest trend ascendent este puternic, deoarece are aceeași pantă ascendentă.

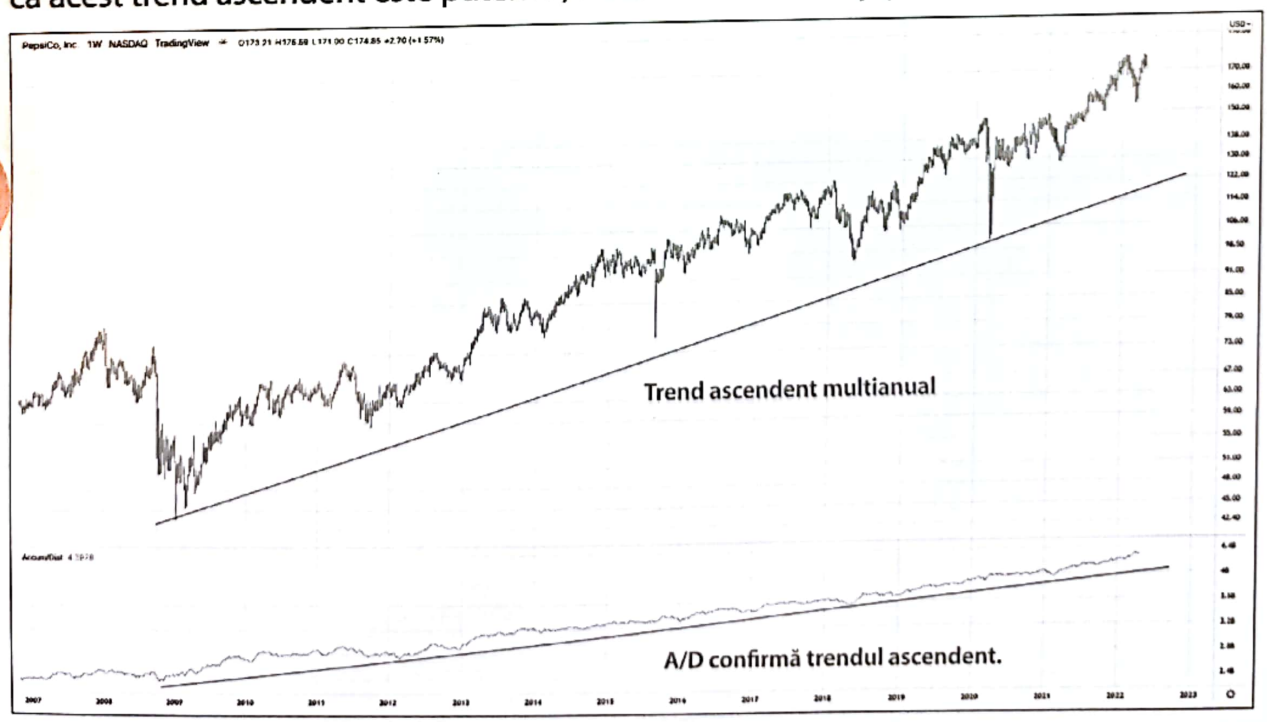

Scanned with OKEN Scanner

A/D poate da semnale de divergență – spre exemplu, dacă începe să scadă, iar prețul acțiunii crește, semnalizează o divergență și că este posibil ca trendul să se inverseze.

Mai jos, puteți vedea graficul pentru Micron Technology (MU), unul dintre cei mai mari producători de cipuri de memorie. Observați cum, începând cu aprilie 2021, începe o corecție care durează până în octombrie, ce duce prețul acțiunii de la 96 la 65 USD, însă indicatorul acumulare/distribuție nu creează noi minime odată cu prețul, semnalizând că acest trend descendent se apropie de sfârșit.

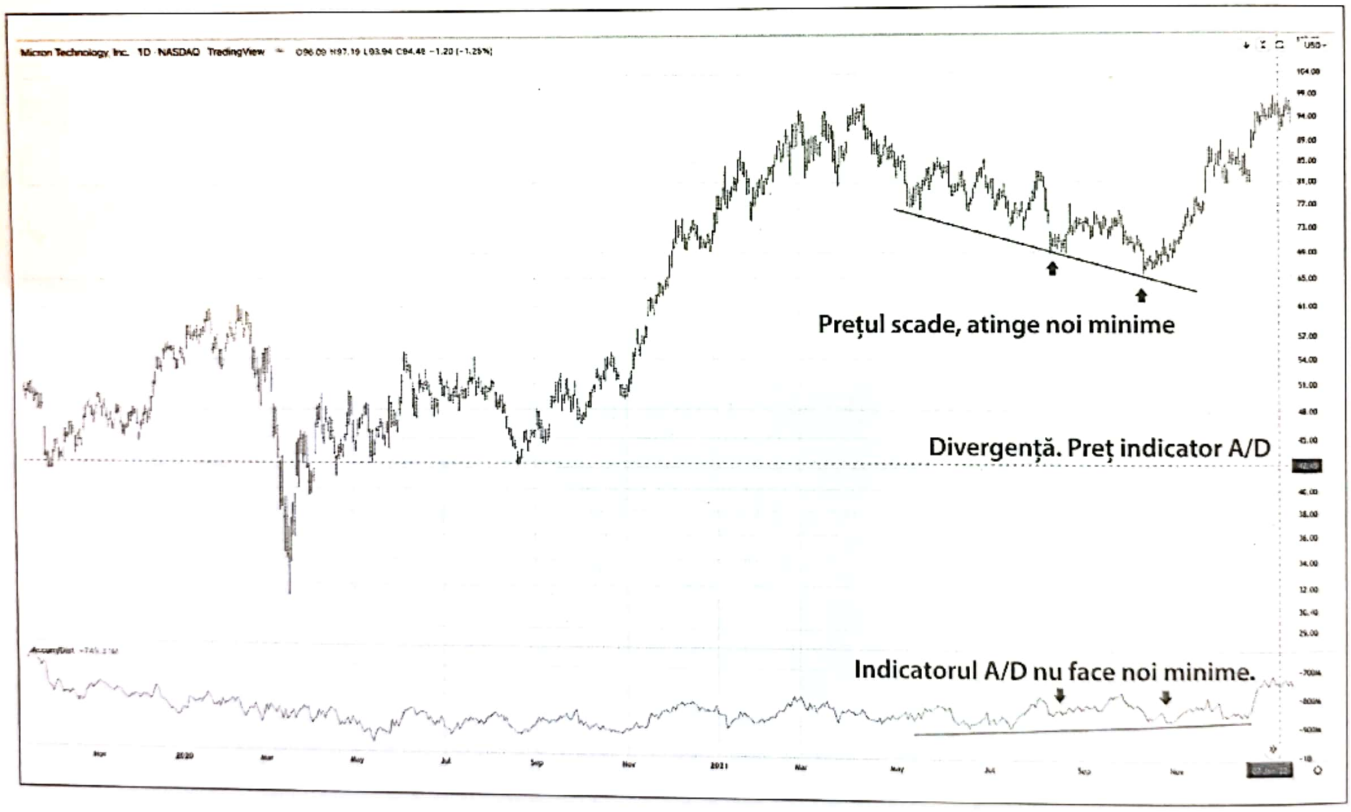

Scanned with OKEN Scanner

VOLUME WEIGHTED AVERAGE PRICE (VWAP, prețul mediu ponderat cu volumul)

Este un indicator foarte folosit pentru tranzacții intrazilnice (dar nu numai), care ne arată prețul mediu la care se tranzacționează o acțiune de-a lungul unei zile (perioade), bazat pe volum și preț.

Când prețul crește peste indicatorul VWAP înseamnă că forța mișcării ascendente este atât de puternică, încât prețul reușește să depășească valoarea medie la care s-a tranzacționat până atunci, ceea ce reprezintă un semnal de cumpărare. La fel este și atunci când scade puternic sub VWAP, semnalând un *bearish*.

Mai jos, avem graficul intrazilnic la 5 minute pentru Tesla (TSLA), mama și tatăl mașinilor electrice. Începând cu zona a 1080 USD, prețul intră într-un declin timp de 5 zile, care îl duce la un minim de 825. Pe tot parcursul acestui declin, VWAP opune rezistență prețului, acesta nereușind să treacă decisiv peste indicator. În a șasea zi de tranzacționare, prețul acțiunii reușește să treacă decisiv peste VWAP, în jurul a 850 USD, furnizând un semnal de *bullish*.

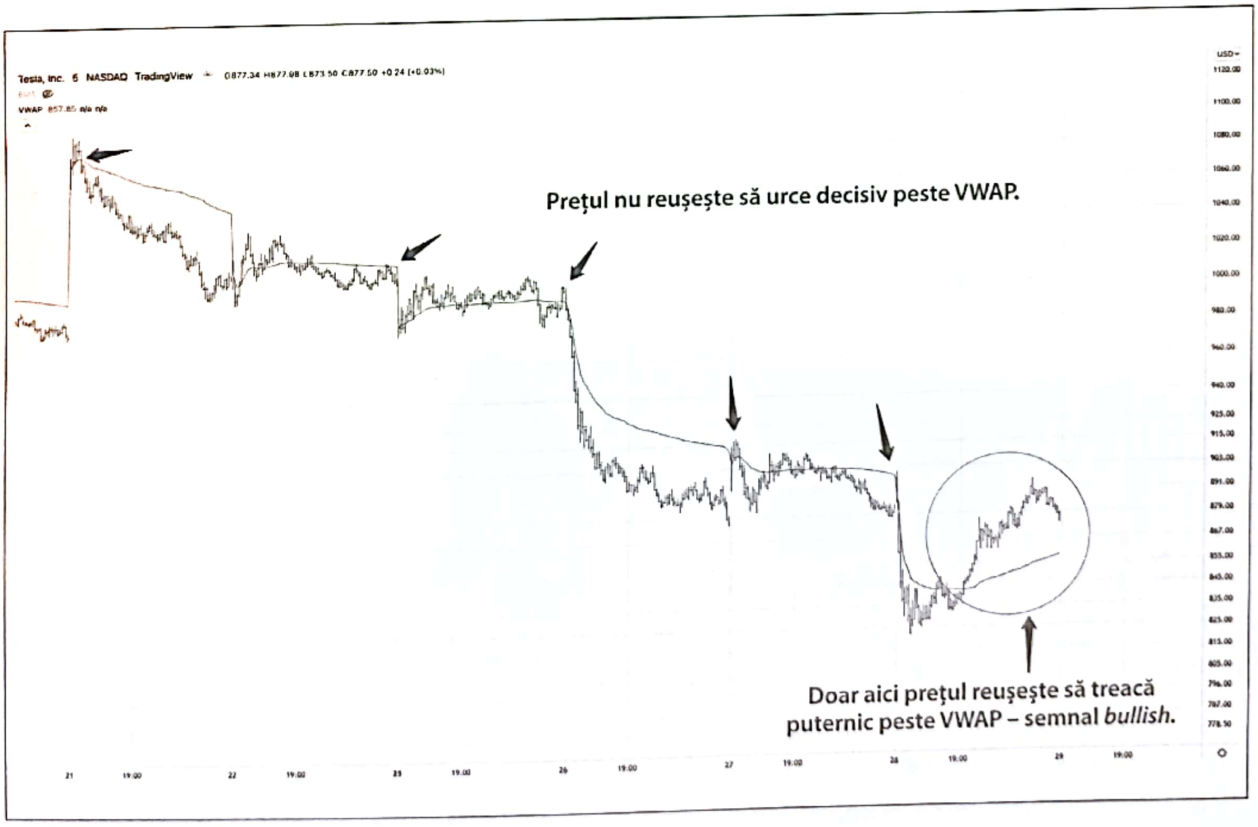

Scanned with OKEN Scanner

Un alt exemplu este Salesforce Inc. (CRM), companie activă în domeniul software bazat pe *cloud*. Graficul intrazilnic pe 5 minute arată un declin pe durata a patru şedinţe de tranzacţionare, care duce preţul de la 193 la 168 USD. În toată această perioadă (cu excepţia ultimei zile), acţiunea se tranzacţionează sub indicatorul VWAP, dând un semnal *bearish*. După ce ajunge în zona a 170 USD, în mare parte a zilei preţul ajunge peste indicatorul VWAP, semnalizând sfârşitul trendului descendent şi începutul unui nou trend *bullish*.

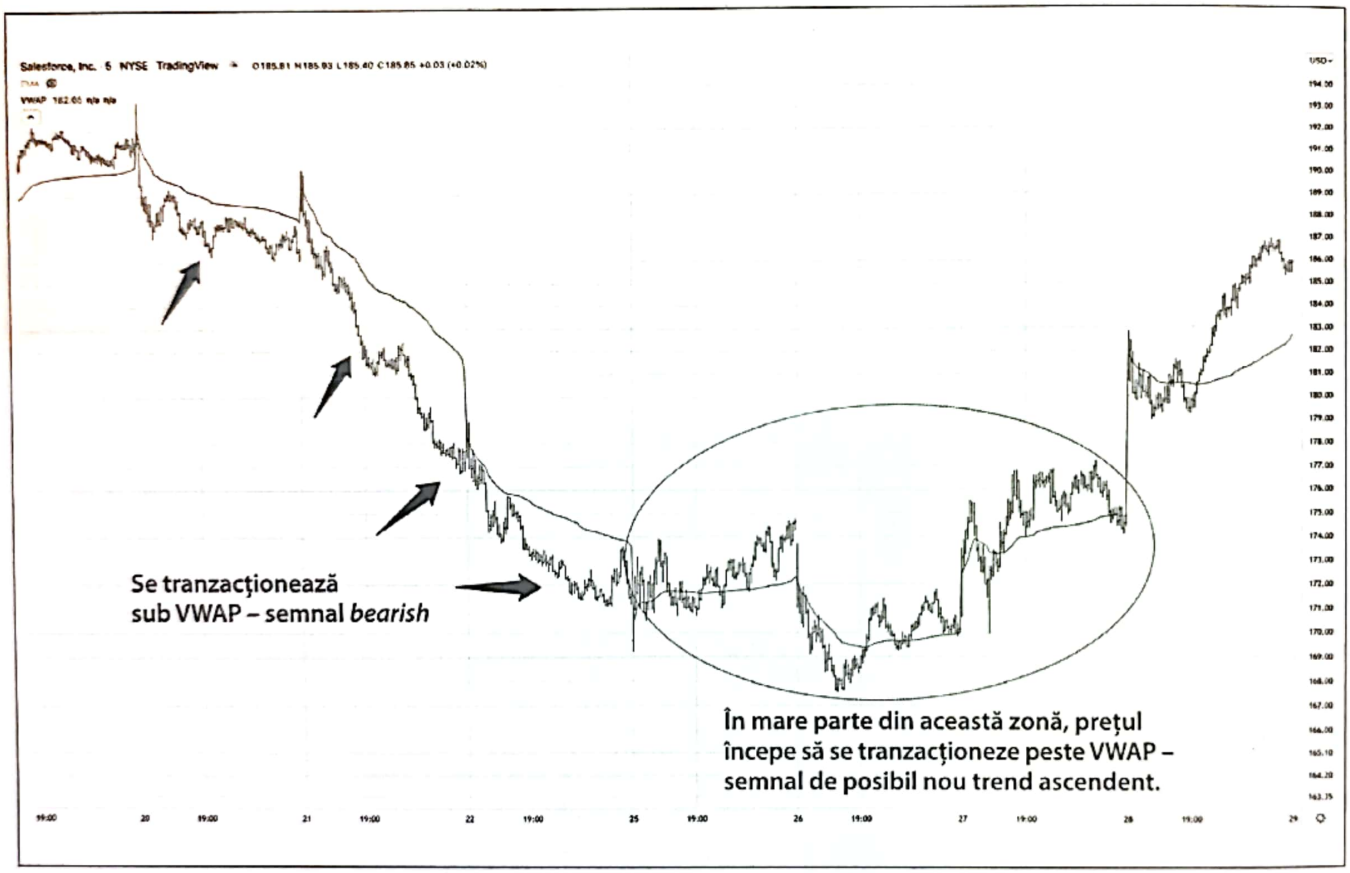
Se tranzacţionează
sub VWAP – semnal *bearish*
În mare parte din această zonă, preţul
începe să se tranzacţioneze peste VWAP –
semnal de posibil nou trend ascendent.

MOVING AVERAGES (medii mobile)

Ideea de fond a mediilor mobile este de a filtra oscilaţiile de zi cu zi ale preţului şi de a se concentra doar pe direcţia trendului, ascendent sau descendent. De foarte multe ori, medii mobile oferă praguri de suport sau rezistenţă preţului acţiunii, reprezentând puncte ideale de a intra la tranzacţionare.

Mediile mobile se calculează pe anumite perioade, iar cu cât acestea sunt mai lungi, cu atât au un *delay* (întârziere) mai mare faţă de preţ, astfel că se numesc *lagging indicators*, confirmând trendul cu întârziere.

Scanned with OKEN Scanner

Cele mai utilizate medii mobile sunt pe 10, 20, 50, 100 și 200 de zile. Puteți folosi orice perioadă doriți, însă, de multe ori, acestea dau cele mai bune niveluri de suport și rezistență.

Dacă media mobilă este în urcare, atunci prețul se află pe un trend ascendent, iar dacă media mobilă e în scădere, prețul este pe un trend descendent.

Există două tipuri principale de medii mobile: simple (SMA) și exponențiale (EMA). Majoritatea *traderilor* le folosesc pe cele exponențiale. Eu vă recomand să folosiți EMA pe 50 și 200 de zile, pe intervale zilnice sau săptămânale, și să fiți atenți la ***BEARISH/ BULLISH CROSSOVER*** (a se vedea mai departe).

Mai jos, vedeți graficul săptămânal pentru Apple Inc. (AAPL), cunoscutul producător de iPhone-uri și MacBook-uri. Se observă un puternic trend ascendent început în 2009, care, de-a lungul anului, atunci când se înregistrează corecții, de multe ori se oprește la media mobilă pe 50 de zile, iar când trece de aceasta, se oprește la cea pe 200. Aceasta a oferit un foarte bun suport prețului de-a lungul trendului ascendent, iar până la o penetrare decisivă a acestei medii mobile, va oferi bune oportunități de cumpărare.

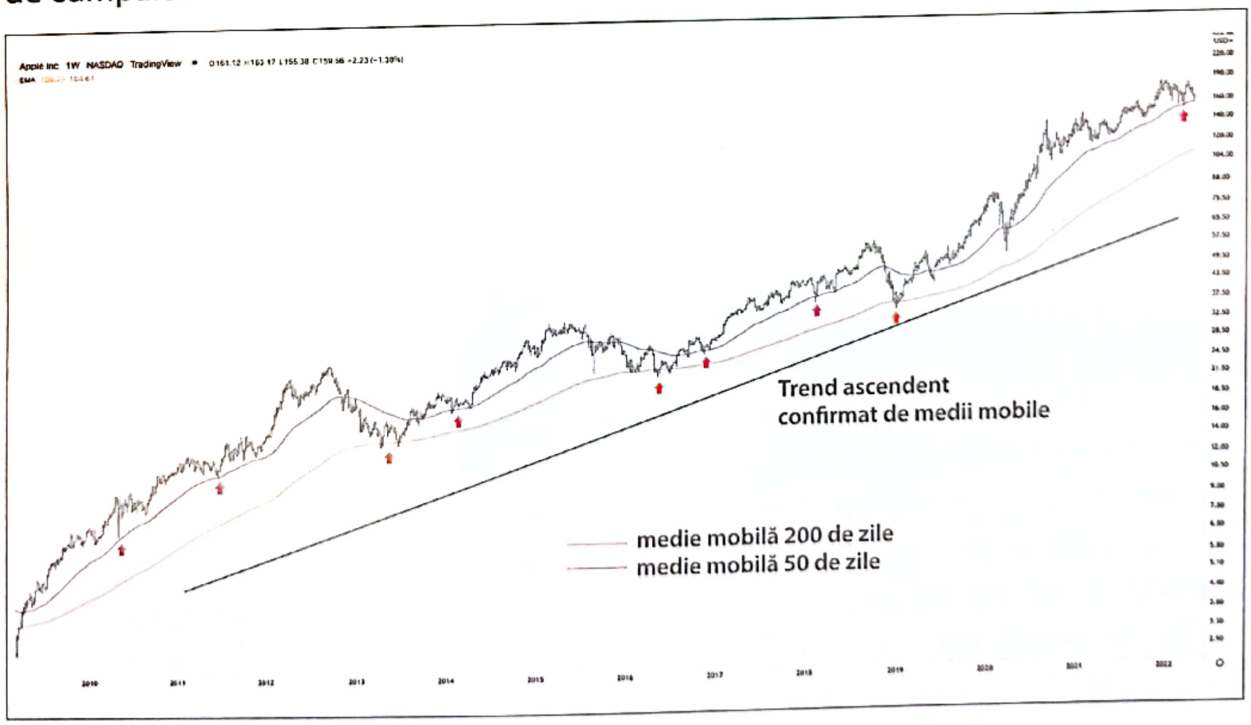

Scanned with OKEN Scanner

Un alt grafic în care vedem evoluția mediilor mobile este cel al United Health (UNH), companie activă în domeniul sănătății. Observăm că, începând cu iunie 2020, din zona a 275 USD, prețul intră într-un trend ascendent presărat de corecții care testează mediile mobile pe 50 și 200 de zile. În mai 2022, ajunge în zona a 550 USD și nu dă semne că acest trend ascendent s-ar termina aici.

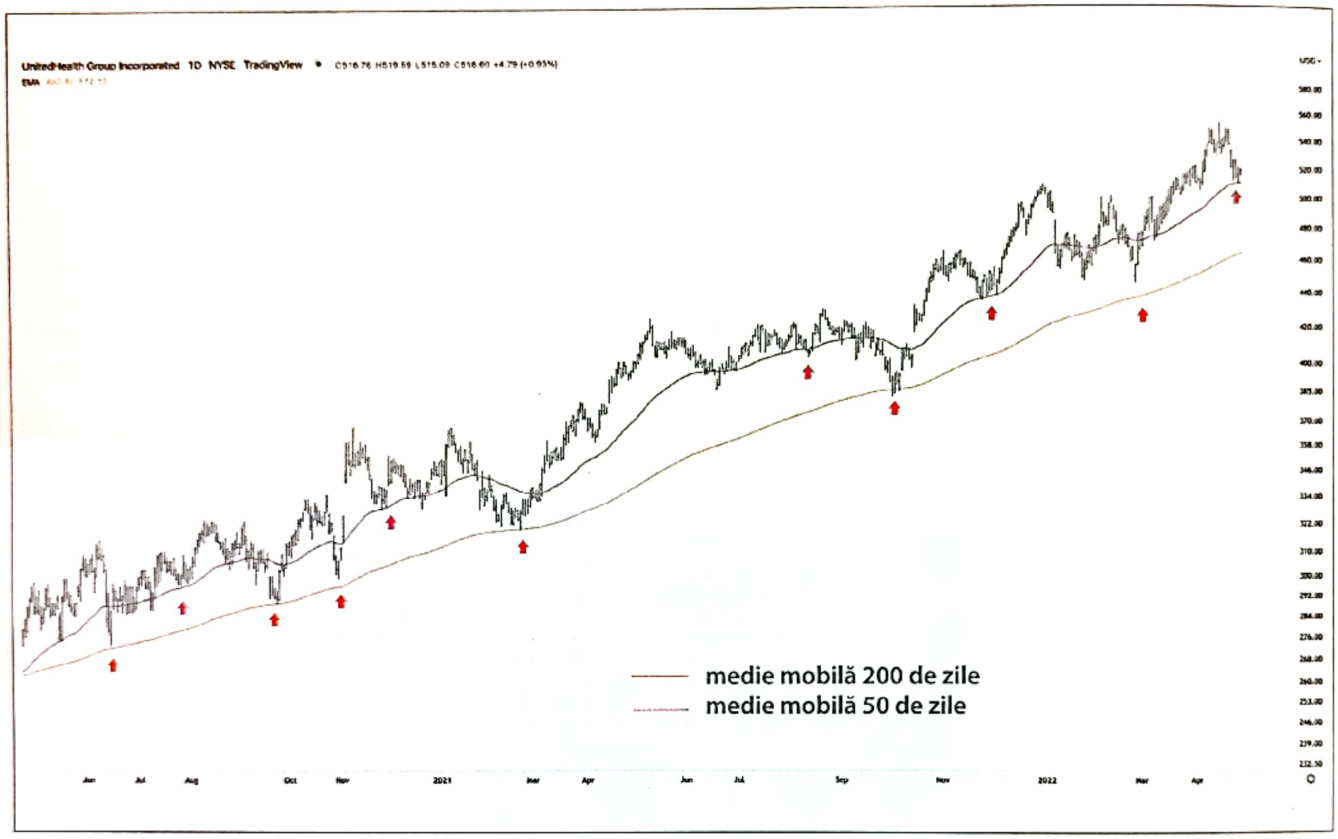

Mediile mobile se folosesc foarte mult și ca atenționare la schimbarea de trend, atunci media mobilă pe termen scurt ori coborând sub cea pe termen lung (se numește *bearish crossover),* ori urcând peste aceasta (se numește *bullish crossover).*

În dreapta, avem graficul pentru 3M Company (MMM), un conglomerat activ în diverse industrii, cu aproximativ 100.000 de angajați. Începând cu iunie 2021, prețul intră într-un declin de la circa 205 USD, declin confirmat câteva luni mai târziu de trecerea mediei mobile pe 50 de zile sub cea pe 200 de zile, în octombrie 2021. Acest fapt semnalizează un *bearish crossover.* Ulterior, în noiembrie 2021, prețul retestează media mobilă pe 200 de zile, după care începe să coboare mai puternic, în mai 2022 ajungând în zona a 140 USD.

Scanned with OKEN Scanner

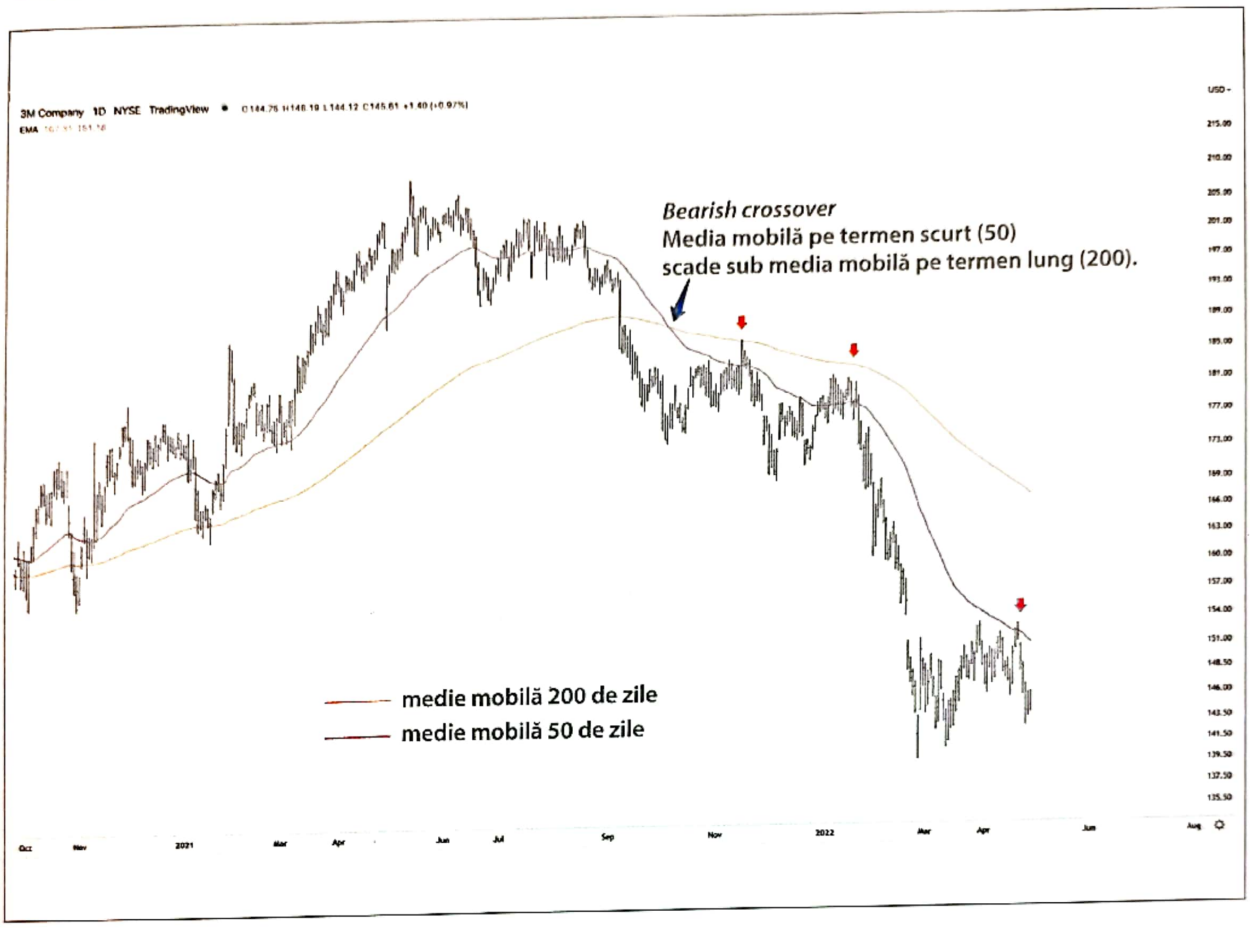
Bearish crossover
Media mobilă pe termen scurt (50)
scade sub media mobilă pe termen lung (200).
medie mobilă 200 de zile
medie mobilă 50 de zile

Un alt exemplu de *bearish divergence* este Meta Platforms (FB), companie americană multinațională care deține și operează rețeaua de socializare Facebook, cu aproximativ 3 miliarde de utilizatori. Uau! Like!

Începând cu martie 2021, când retestează media mobilă pe 200 de zile, din jurul valorii de 255 USD, prețul intră pe un trend ascendent care, în septembrie 2021, atinge valoarea de 380 USD. De aici, prețul intră într-o corecție care îl duce sub mediile mobile pe 50 și 200 de zile și ajunge la 288 USD, de unde încearcă un nou trend ascendent. Acesta se lovește de confluența mediilor mobile din zona a 325 USD și nu reușește să o străpungă în mod decisiv, fapt ce adâncește sentimentul de *bearish* și împinge prețul spre noi minime. Putem observa că, după ce atinge zona a 187 USD, are o tentativă de revenire, însă se oprește la prima rezistență oferită de media mobilă pe 50 de zile. Nereușind să treacă de ea, prețul coboară și creează noi minime, la circa 170 USD.

Scanned with OKEN Scanner

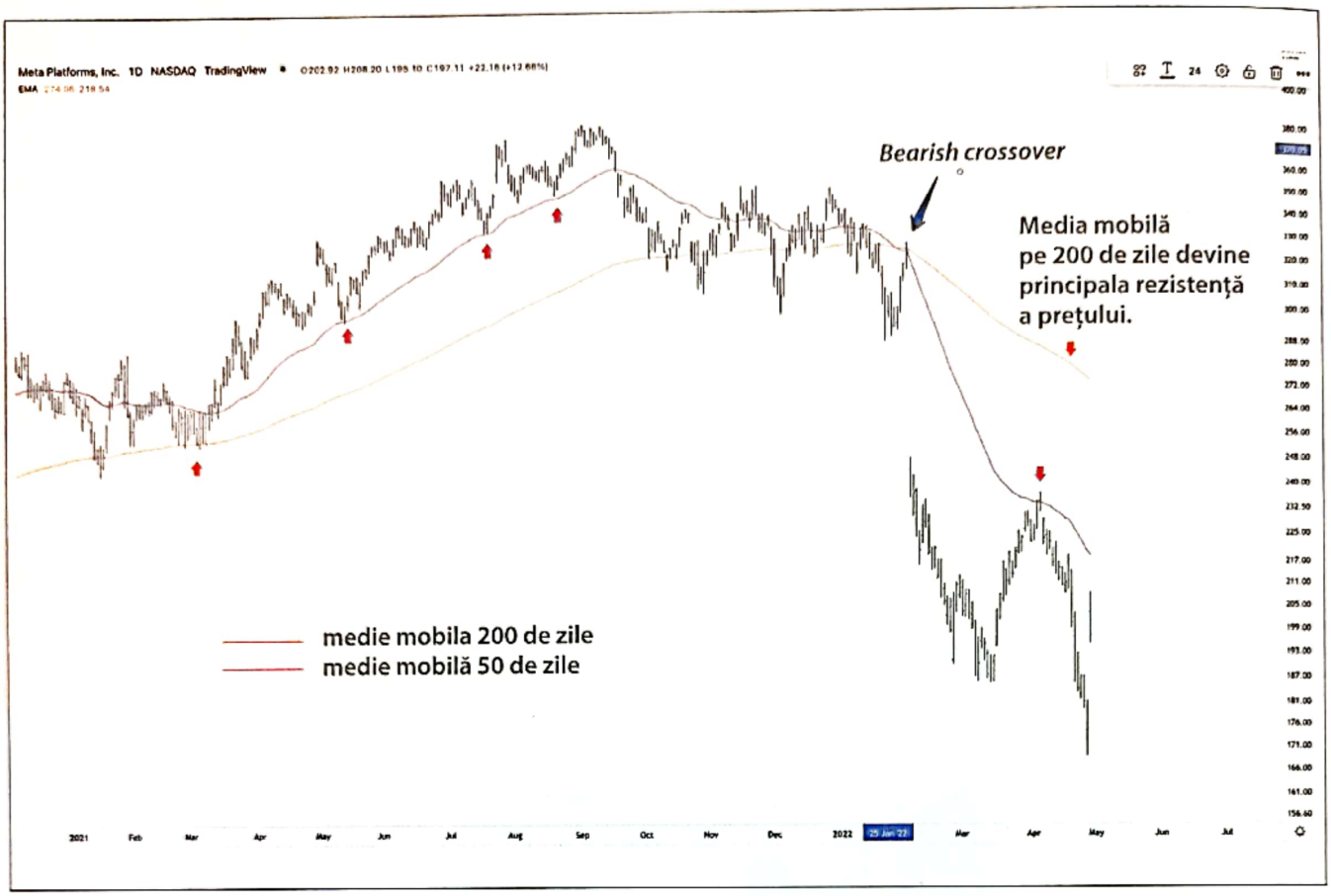

Indicatorii și oscilatorii sunt foarte folosiți de majoritatea *traderilor* și managerilor de fonduri de investiții, permițând luarea unor excelente decizii de cumpărare și vânzare. Cel mai bine este să îi folosiți împreună cu formațiunile grafice descrise anterior. Să observați dacă indicatorii confirmă mișcările prețului și să intrați un pic în defensivă dacă observați divergențe între preț și indicatori sau oscilatori.

De cele mai multe ori, linia de trend este mai importantă decât o posibilă divergență semnalată de vreun oscilator sau indicator. Dacă linia de trend nu a fost străpunsă, atunci rămâneți pe trend. În engleză se spune „the trend is your friend", adică trendul vă este prieten. Stați pe el și rămâneți prieten cu el până când prețul îl va străpunge.

Dacă nu observați vreo formațiune sau vreo linie de trend, vă recomand să nu tranzacționați, ci căutați grafice ale prețului care formează ceva, care indică ceva, pentru că mereu veți avea SL și TP date de formațiuni, și nu vă aventurați în cumpărarea de acțiuni doar cu speranța că va crește. Nu tranzacționăm speranțe.

Scanned with OKEN Scanner

Analiza mișcărilor prețului oferă foarte multe moduri de a vă poziționa și a profita de aceste mișcări. Când analizăm prețul unei acțiuni, cumva nu ne mai uităm deloc la fundamente și există foarte mulți *traderi* de succes care nu se uită deloc la ele. Eu vă recomand să cunoașteți mereu datele fundamentale ale companiei, ca să știți acțiunile cărei companii le cumpărați sau vindeți.

Însă, dacă ați parcurs și înțeles cartea până aici, deja știți cum să câștigați la bursă doar din analiza evoluției prețului. Nu aveți nevoie de fundamente. Dacă doriți să înțelegeți mai bine ce se întâmplă în viața companiei la care cumpărați sau vindeți acțiuni, trebuie să vă uitați la fundamentele acesteia.

Se spune că evoluția prețului acțiunii unei companii înglobează toată informația disponibilă în acel moment despre acea companie și că prețul la care se tranzacționează reprezintă așteptările viitoare ale *traderilor.* De aceea, când prețul unei acțiuni începe să crească fără motiv, de multe ori acest lucru se întâmplă pentru că *traderii* încep să creadă în posibilitățile acestei companii de a-și crește businessul sau în posibile rezultate trimestriale peste așteptări.

Când cumperi acțiuni la bursă, cumperi uitându-te în viitor și lăsând trecutul în spate.

Dar haideți să vedem ce sunt fundamentele companiei.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

ANALIZA COMPANIEI

În acest capitol, vom discuta despre fundamentele companiei și ce ne interesează pe noi, ca *traderi,* din acestea. Vom înțelege ce sunt și de ce sunt importante rațiile economice.

În capitolul precedent, am analizat evoluția prețului acțiunii pe grafic și am observat cum se poate profita pe urma sa. Însă mai există o parte, „fundamentală" se numește, care încearcă să prezică evoluția unei companii din punctul de vedere al datelor balanței și bilanțului contabil, și mai exact al evoluției de la trimestru la trimestru și de la an la an a acestor date. Poți câștiga la bursă și fără să te uiți la grafic. Doar analizându-i fundamentele.

Datele fundamentale ale unei companii sunt:

- cifra de afaceri și profitul net,
- rațiile economice,
- capitalizarea *(market cap),*
- rezultatele trimestriale: *outlook, investors call.*

ANALIZA FUNDAMENTALĂ a unei companii – ce face, cu ce se ocupă, ce produce, cât produce, cât cheltuiește, ce profit are, ce venituri are, dacă oferă dividende, ce valoare au brandurile deținute, ce oameni bine văzuți sunt în poziții-cheie, ce invenții dețin etc. – reprezintă un alt capitol important în luarea deciziei de a deveni acționari la această companie. Propriu-zis, ne luăm un pic privirea de la evoluția acțiunilor la bursă și ne concentrăm strict pe ceea ce face compania, pe modelul său de business, asupra perspectivelor pe care le are și încercăm să cuantificăm aceste aspecte într-un mod ușor de comparat cu ale altor companii. Însă toate aceste cuantificări vor fi raportate ulterior la prețul de la bursă, pentru a vedea dacă această companie este subevaluată sau supraevaluată.

Voi face o scurtă trecere în revistă a analizei unei companii și mă voi concentra mai mult asupra a ceea ce contează din punctul de vedere al investiției în acțiunile unei companii, adică rațiile financiare.

Analiza fundamentală este de două feluri:

- Analiză cantitativă – include toate datele balanței și bilanțului contabil, cele mai importante fiind veniturile, profitul net, marja brută, fluxul de numerar liber, dividendul și rata de creștere de la trimestru la trimestru și de la an la an a acestora;
- Analiza calitativă – studiază cât de viabil este modelul de business, ce perspective are, ce branduri deține, ce invenții deține, ce avantaje competitive are, cum stă față de competiție, din cine este format managementul companiei și alte aspecte din viața unei companii care nu pot fi cuantificate prin cifre raportate trimestrial.

Orice companie listată la o bursă este obligată de către autoritatea reglementatoare (Security and Exchange Comission în SUA, ASF în România) să ofere raportări trimestriale și anuale în care să prezinte acești indicatori economici.

De foarte multe ori, prețul de la bursă este mult desprins de realitatea economică a companiei, fie urcat la ceruri, fie coborât spre frica de faliment, iar datele fundamentale ale companiei arată cam care ar trebui să fie prețul real al acțiunii. Iar în mod teoretic, prețul acțiunii revine întotdeauna la valoarea fundamentală a companiei.

Spre exemplu, să zicem că o companie are prețul acțiunii de 100 USD, însă analiza fundamentală arată că ar trebui să se tranzacționeze mai degrabă pe la 50 USD. Ce facem? Putem spune: „Stai așa coane! Chiar dacă îmi place mult compania și cred că este de viitor, nu m-ar mira dacă coboară spre 40–50 USD". Dacă prețul acțiunii este pe un trend ascendent, putem cumpăra la 100 USD, însă e bine să fim mai circumspecți și să nu ne expunem o mare parte din capital, pentru că în orice *bear market* mai pronunțat companiile supraevaluate vor scădea cel mai mult.

Succint vorbind, analiza fundamentală estimează valoarea intrinsecă a unei companii și arată oportunitățile de cumpărare pentru companii subevaluate.

Companiile prezintă trimestrial rezultatele financiare, care conțin trei mari elemente:

- balanța *(balance sheet)* – înregistrează activele, datoriile și capitalurile proprii;
- bilanțul *(income statement)* – veniturile, cheltuielile și profitul generat la sfârșitul perioadei de raportare;

Scanned with OKEN Scanner

- fluxul de numerar *(cash flow statement)* – numerarul generat și cheltuit din investiții, împrumuturi și activitatea principală.

La ASE, ani întregi sunt dedicați disecării acestor rezultate financiare, dar nu asta îmi doresc să prezint aici. Vă voi arăta ce este mai important din ele – transpunerea acestor numere în rații financiare și compararea lor cu ale altor companii din același domeniu de activitate.

RAȚII FINANCIARE

EARNINGS PER SHARE (EPS), câștigul per acțiune, reprezintă profitul net declarat de companie împărțit la numărul de acțiuni emise de aceasta.

PRICE/EARNINGS RATIO (P/E), numit PER în România, reprezintă prețul acțiunii împărțit la EPS.

Să vedem un exemplu teoretic! Profitul net anual al unei companii este de 1.000.000 USD, iar compania are emise 10.000 de acțiuni, deci rezultă un EPS de 100 (împărțim profitul net la numărul de acțiuni). Dacă acțiunea se tranzacționează la bursă la valoarea de 500 USD rezultă un P/E de 5 (împărțim prețul acțiunii la EPS), ceea ce reprezintă, de fapt, de câți ani am nevoie ca să-mi scot banii băgați într-o acțiune din dividendele oferite de companie dacă această companie transformă tot profitul net în dividende, în acest caz rezultatul fiind de 5 ani.

Aceste două rații sunt cele mai importante, deoarece cuantifică profitul net, prețul acțiunii și numărul de acțiuni aflate în circulație într-un mod care permite comparația cu alte companii din același domeniu de activitate.

Deci, când vedem P/E de 10, asta înseamnă 10 ani, iar un P/E de 100, 100 de ani. Știți ce companie a avut ani de-a rândul P/E în zona lui 1000? Amazon. Adică, trebuia să așteptați 1000 de ani ca să îți scoți banii din dividende. Foarte tare! Însă bursa aprecia Amazonul pentru că avea rate de creștere a vânzărilor de aproximativ 25% pe an și nu se uita prea mult la faptul că nu producea profit net imediat. O companie în expansiune cheltuiește mult ca să deschidă centre comerciale noi, depozite, logistică etc., și toate acestea sug din profit, însă aduc vânzări în creștere și consumatori noi.

Scanned with OKEN Scanner

Simplificând, un P/E mic arată o subevaluare, iar un P/E mare, o supraevaluare a companiei din punctul de vedere al profiturilor pe care le obține.

Dacă compania înregistrează pierderi, atunci EPS și P/E nu se mai aplică. Aceste două rații se referă strict la companiile care raportează profit.

Rații calculate în timp real pot fi găsite pe mai multe site-uri financiare, de exemplu finance.yahoo.com (gratis), cnbc.com (gratis), finviz.com (gratis), marketwatch.com (gratis), seekingalpha.com (cel mai bun, însă trebuie plătit un abonament).

Să vedem câteva exemple din domeniul construcțiilor de mașini. Eu nu mă pricep la mașini, nu mă pasionează subiectul, le cumpăr, merg cu ele și cam atât. Mă interesează, în schimb, să fiu acționar la unele dintre companiile producătoare care arată potențial de creștere la bursă.

Mai jos, aveți 17 cele mai mari companii constructoare de mașini din lume (le-am selectat doar pe cele care raportează profitul net). Prețul acțiunii diferă ca monedă în care se tranzacționează, însă pentru ce ne interesează pe noi este irelevantă moneda. Am făcut această listă în ordinea P/E, de la cel mai mic la cel mai mare. Și putem observa dintr-o privire care pare subevaluată și care pare supraevaluată. Deci, dacă ne-am lua strict doar după indicatorul P/E, am cumpăra Stellantis, Ford, Mercedes și BMW. Cu siguranță, am evita să cumpărăm Tesla la 878 USD, pentru că este mult supraevaluată față de profiturile pe care le raportează.

	Preț acțiune	EPS	P/E
Stellantis	13,04	4,48	2,9
Ford Motor	14,2	4,43	3,19
Mercedes-Benz	67,1	20,76	3,23
BMW AG	70,5	18,94	3,73
General Motors	38,81	6,02	6,29
Kia Corp.	83,800	11,873	7,06
Volkswagen	212,3	29,61	7,07
Honda	3320	461	7,41
Renault	23,24	3,13	7,54
Mazda Motor	929	121	7,7
Hyundai	187,000	19,001	9,79
Volvo	159,1	16,12	9,83
Toyota	2161	221	10,1

Scanned with OKEN Scanner

	Preț acțiune	EPS	P/E
Suzuki Motor	3678	348	11,23
Nissan	501	31	16,81
Subaru Corp.	1917	85	23,05
Tesla	878	7,37	118,15
			Medie P/E = 8,95

Dacă facem o medie a P/E-urilor, ca să vedem care ar fi media în această industrie, iese 8,95 (am eliminat extremele, Stellantis și Tesla, pentru a avea o idee mai clară). Așadar, tot ce e sub medie este subevaluat, iar ce e peste medie este supraevaluat față de media industriei din care face parte.

Raportul P/E ne spune câte ceva despre companie, însă nu totul, așa că haideți să mai vedem o rație.

PRICE-TO-BOOK VALUE (P/B), adică prețul împărțit la valoarea contabilă a activelor (valoarea contabilă este valoarea activelor rămase după ce se plătesc toate datoriile. Așadar, dacă firma se închide mâine și își plătește datoriile, cu cât ar mai rămâne).

Dacă este 1, compania se tranzacționează fix la valoarea contabilă. Dacă e sub 1 implică un discount față de valoarea contabilă, ceea ce indică faptul că acțiunile se tranzacționează subevaluat față de activele pe care le deține compania. Iar dacă rația este peste 1 înseamnă că se tranzacționează la un preț peste valoarea contabilă a activelor, însă acest fapt nu o face neapărat supraevaluată. De exemplu, companiile de software se tranzacționează la rații P/B foarte mari. Amazon are P/B 9, Microsoft îl are 13, iar Endava, prezentă și pe piața românească, are un P/B de 11,93.

Scanned with OKEN Scanner

Haideți să reluăm exemplul constructorilor de mașini și să adăugăm această nouă rație. Am sortat după indicatorul P/BV de la mic la mare.

	Preț acțiune	EPS	P/E	P/B
Renault	23,24	3,13	7,54	0,24
Hyundai	187,000	19,001	9,79	0,34
Nissan	501	31	16,81	0,47
Mazda Motor	929	121	7,7	0,48
Volkswagen	212,3	29,61	7,07	0,52
Honda	3320	461	7,41	0,58
BMW AG	70,5	18,94	3,73	0,69
Subaru Corp.	1917	85	23,05	0,82
Stellantis	13,04	4,48	2,9	0,9
Kia Corp.	83,800	11,873	7,06	0,92
General Motors	38,81	6,02	6,29	0,93
Mercedes-Benz	67,1	20,76	3,23	1
Suzuki Motor	3678	348	11,23	1,05
Ford Motor	14,2	4,43	3,19	1,17
Toyota	2161	221	10,1	1,2
Volvo	159,1	16,12	9,83	2,22
Tesla	878	7,37	118,15	26,31
				Medie P/BV = 0,88

Putem observa că Renault și Hyundai sunt cele mai subevaluate din punctul de vedere al activelor pe care le dețin, deci, oricând vom cumpăra acțiuni la Renault sau Hyundai, ele încorporează în preț un discount destul de mare, deci ar fi un *safe bet*. Chiar dacă ar da faliment, oricum vom lua pe acțiune mai mult decât prețul din piață. Și mai putem observa cât de supraevaluată este acțiunea Tesla, cu un P/BV mult peste al concurenței.

Dacă luăm în considerare ambele rații, P/E și P/BV, cred că aș alege să cumpăr Renault, Hyundai, aș sări peste Nissan, că are un P/E mare, și aș mai lua Mazda, Volkswagen, Honda, BMW, ultimul fiind Stellantis, că are un P/E mic.

În analiza fundamentelor unei companii, ne mai uităm la doi indicatori importanți: rata dividendului sau politica de dividend (dacă oferă sau nu) și capitalizarea bursieră.

Scanned with OKEN Scanner

DIVIDEND YIELD (rata dividendului)

Rata dividendului reprezintă procentul din prețul acțiunii pe care îl obții într-un an din acel dividend. Adică, dacă prețul unei acțiuni este 20 USD, iar compania plătește 1 USD pe an în dividende, atunci rata dividendului este de 5% (1 USD împărțit la 20 USD și înmulțit cu 100).

Rata dividendului este dividendul plătit de companie împărțit la prețul de la bursă al acțiunii și înmulțit cu 100.

• *Dividend date* sau *record date* (ultima zi pentru obținerea dividendului)

Orice dividend emis de o companie are o dată la care cei care dețin acțiuni beneficiază de dividend la sfârșitul zilei respective.

• *Data ex-dividend*

Este a doua zi după *record date.* De la această dată, nu mai beneficiezi de dividend. Dacă deții acțiuni înainte de *ex-dividend date,* vei beneficia de dividend. Dacă cumperi acțiuni în *data ex-dividend,* nu vei beneficia de dividend.

Există multe fonduri de investiții care achiziționează acțiuni la companii doar în baza randamentului dividendului oferit de acestea, neinteresându-se de evoluția prețului acțiunii, deoarece cumpără pentru cel puțin 10 ani. Aceste fonduri sunt preocupate doar de dividendul trimestrial pe care îl obțin de la aceste companii și nu le interesează volatilitatea prețului la bursă.

Rata dividendului se poate compara cu randamentul altor tipuri de investiții, pentru că, spre exemplu, atunci când vom cumpăra o acțiune la o companie care oferă un dividend de 5%, cât o vom deține știm că vom obține 5% per trimestru. Putem compara această rată a dividendului cu randamentul oferit de chiria trimestrială a unei investiții în domeniul imobiliar. Companiile din S&P 500 oferă un randament mediu al dividendului de 1,7%, iar printre companiile care oferă rate înalte ale acestuia se numără Philip Morris 4,8%, Simon Property Group 5%, IBM 4,7%, Kinder Morgan 5,5%, AT&T 5,5%, Lumen Technologies 8,6%.

MARKET CAPITALIZATION, capitalizarea bursieră, reprezintă înmulțirea numărului total de acțiuni emise de companie cu prețul la care se tranzacționează acestea. Capitalizarea bursieră de una singură nu ne spune foarte mult, ci doar la cât este evaluată o companie la un moment dat. Că este la 100B USD sau 500B USD, dar

Scanned with OKEN Scanner

nu știm dacă asta înseamnă că e subevaluată sau supraevaluată. Spre exemplu, Apple este evaluat la peste 2,5 trilioane USD. Dar trebuie să ne uităm la concurență, pentru a vedea la ce preț sunt evaluate aceste companii, ca să ne dăm seama dacă Apple e supraevaluat sau nu. Samsung este evaluat la bursa din Coreea la 356B USD. Microsoft e evaluat la 2T USD, iar Google, la 1.5T USD. Așadar, Apple pare un pic supraevaluat.

Prin urmare, trebuie să ne uităm la toate companiile dintr-o anumită industrie și să vedem ce capitalizare bursieră au. De obicei, companiile cu branduri renumite, care au o istorie de peste 15–20 ani, ce obțin mereu profituri în creștere și au dividende în creștere vor avea o capitalizare bursieră mai mare, iar cele abia apărute pe piață, în ultimii 2–3 ani, vor avea o capitalizare bursieră mai mică.

Pe noi ne interesează să cumpărăm acțiuni la companii nu prea supraevaluate, poate chiar mult subevaluate, pentru că acestea au cel mai mare potențial de creștere.

Haideți să continuăm cu constructorii de mașini și să vedem ce capitalizare bursieră au, să observăm care este supraevaluată (ați ghicit, Tesla!) și care e subevaluată.

Capitalizarea bursieră este afișată în moneda bursei la care este listată compania. Spre exemplu, dacă e listată la New York este în USD, dacă e listată la Paris este în euro, iar dacă e listată în Hong Kong este în dolari din Hong Kong. Deci, ca să comparăm mere cu mere, trebuie să le transformăm pe toate într-o singură monedă și alegem dolarul american.

	P/E	P/B	*Market Cap Billions*
Renault	7,54	0,24	6,99
Mazda Motor	7,7	0,48	4,61
Subaru Corp.	23,05	0,82	11,53
Suzuki Motor	11,23	1,05	14,36
Nissan	16,81	0,47	15,42
Kia Corp.	7,06	0,92	27,13
Hyundai	9,79	0,34	30,03
Volvo	9,83	2,22	38,62
Stellantis	2,9	0,9	42,76
Honda	7,41	0,58	43,96
Ford Motor	3,19	1,17	53,66
BMW AG	3,73	0,69	55,54

Scanned with OKEN Scanner

	P/E	P/B	*Market Cap Billions*
General Motors	6,29	0,93	56,43
Mercedes-Benz	3,23	1	71,81
Volkswagen	7,07	0,52	107,57
Toyota	10,1	1,2	230,12
Tesla	118,15	26,31	828,85

După cum se observă din tabel, Renault are o capitalizare bursieră foarte mică, de numai aproximativ 7B USD, iar în extrema cealaltă, se află Tesla, cu o capitalizare uriașă, de 828B USD.

Desigur, toți știm de cultul creat în jurul lui Elon Musk, iar de aici, și existența a foarte mulți cumpărători, însă eu, personal, nu aș cumpăra acțiuni Tesla la 800 USD. Și să nu uităm că au atins 1300 USD. O să cumpăr acțiuni Tesla când/dacă vor reveni în jurul a 100 USD. Dacă nu, nicio problemă, o să caut alte companii. De ce să risc a cumpăra o acțiune mult supraevaluată și să dau 800 USD pe ea, cu riscul să ajungă 100 USD într-un an? Cu toții știm că mașinile Tesla sunt foarte scumpe (peste 70.000 USD una nouă), iar într-un mediu macro în care băncile centrale urcă dobânzile vor fi mai puțini clienți disponibili să acceseze un credit ca să-și ia o Tesla. Deci, plonjare plăcută și ne vedem pe la 100 USD!

Cât despre Renault, o mare parte din subapreciere este pricinuită de zvonurile că această compania nu se descurcă bine și este posibil să se închidă. Serios? Renault, nava-amiral a statului francez, mult susținut inclusiv de statul român, să se închidă? Nu cred! S-ar putea să aibă probleme, însă în niciun caz nu o să se închidă. Și chiar dacă s-ar închide, oricum o să iau de patru ori mai mult decât costă o acțiune, pentru că are un P/BV de 0,24.

Ca o paranteză, dacă ne uităm la companii pe care le considerăm subevaluate sau care au pierderi, însă există ceva ce ne-a atras atenția asupra lor, fundamental sau tehnic, ne putem ghida după EBITDA (Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization, profitul înainte de plăți cu dobânzi, taxe, deprecieri sau amortizări) și ar trebui ca măcar acesta să fie pozitiv sau să intre în teritoriu pozitiv după câteva trimestre de negativ.

Continuăm cu analiza fundamentelor companiei și ne uităm la rezultatele trimestriale și la ce ne interesează din acestea.

Scanned with OKEN Scanner

REZULTATE TRIMESTRIALE (*QUARTERLY EARNINGS*)

O dată la 3 luni, toate companiile listate pe o piață reglementată sunt obligate să prezinte datele financiare aferente perioadei.

Toate informațiile legate de raportările trimestriale și anuale se găsesc pe site-ul de prezentare al fiecărei companii, în secțiunea „Investors" sau „Investor Relations". Spre exemplu, pentru Tesla (TSLA) mergeți pe tesla.com și căutați „Investor Relations", iar pentru Nike (NKE) mergeți pe nike.com și veți găsi „Investors". Aici, puteți vedea toate raportările și comunicatele de presă ale companiei respective și puteți asculta toate înregistrările *investors call*-urilor care au avut loc după prezentarea rezultatelor financiare.

Patru lucruri sunt foarte importante la aceste rezultate trimestriale:

1. EPS *(earnings per share)* – cât a câștigat compania per acțiune în respectivul trimestru și totalul veniturilor *(total revenues);*
2. alte date *(metrics),* cum ar fi numărul de utilizatori noi;
3. *outlook* – perspectiva financiară, adică cum crede compania că va evolua în următorul trimestru sau în următorul an;
4. *investors call* – ședință live susținută, de obicei, de CEO și CFO, în care sunt prezentate rezultatele financiare și se preiau întrebări de la analiștii băncilor de investiții mari (JP Morgan, Citigroup, Goldman Sachs etc.)

EPS-ul și totalul veniturilor se compară mereu cu așteptările analiștilor. Spre exemplu, o companie declară o pierdere EPS de -0,50 USD, însă așteptările analiștilor erau ca pierderea să fie mult mai mare, de -1,80 USD, iar dacă veniturile sunt cât de cât bune, atunci acțiunile acestei companii se vor aprecia destul de mult (cel puțin în *after-hours trading,* orele de după închiderea piețelor majore, și în prima zi de tranzacționare). Și invers, dacă o companie dă un EPS de 2,20 USD, însă așteptările erau de 3,50, atunci valoarea acțiunilor poate scădea. De foarte multe ori, am observat că rezultatele proaste din trimestrul terminat sunt trecute cu vederea dacă o altă valoare, de exemplu numărul de utilizatori noi, este mult în creștere. Așa au crescut Netflix, Amazon și multe alte companii care aveau pierderi sau un EPS mai mic decât așteptările, însă înregistrau creșteri impresionante ale utilizatorilor noi, așa că prețul acțiunilor se mărea exponențial.

Dacă nu luăm în considerare prognoza analiștilor și dorim să facem propria evaluare, atunci trebuie să comparăm rezultatele anuale raportate cu cele din anii precedenți și rezultatele trimestriale cu cele din același trimestru al anilor precedenți. Niciodată, nu

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

comparăm, spre exemplu, trimestrul patru al anului în curs cu trimestrul doi de anul trecut, pentru că vom compara mere cu pere. Vom compara mereu trimestrul patru de anul acesta cu trimestrul patru de anul trecut, cu trimestrul patru de acum 2 ani, cu trimestrul patru de acum 3 ani și tot așa.

Când comparăm aceste rezultate (venituri, profituri, cheltuieli), ne interesează foarte mult rata lor de creștere. Adică, cu cât au crescut acești indicatori. Pentru că rata de creștere arată mai clar nivelul de expansiune al companiei pe care o analizăm.

Putem vizualiza gratis toate aceste date financiare, precum și ratele de creștere pe site-urile financiare gen marketwatch.com, cnbc.com, wsj.com și seekingalpha.com, însă la acesta din urmă trebuie să plătim un abonament. Doar introduceți *tickerul* sau numele companiei, dați clic pe „căutare" și vor fi afișate toate aceste date.

Spre exemplu, ne putem uita la raportările Tesla, precum și la rata lor de creștere (în milioane USD):

	2017	2018	2019	2020	2021
Venituri	11.759	21.461	24.578	31.536	53.823
Creștere venituri față de anul precedent		82,5%	14,5%	28,3%	70,7%
Cheltuieli	9536	17.419	20.509	24.906	40.217
Creștere cheltuieli față de anul precedent		82,7%	17,7%	21,4%	61,5%
Profit brut	2223	4042	4069	6630	13.606
Creștere profit brut față de anul precedent		81,8%	0,7%	62,9%	105,2%

Uitându-ne la impresionantele rate de creștere a veniturilor și cumulând cu personalitatea remarcabilă a CEO-ului Tesla, Elon Musk, putem înțelege într-o oarecare măsură aprecierea acțiunii Tesla.

Vedem că aceste acțiuni se tranzacționau la sub 80 USD până la începutul anului 2020, iar apoi, au ajuns să crească de peste zece ori în 2 ani! Foarte impresionant! *Traderii* anticipau venituri și profituri în creștere substanțială, dar veniturile au crescut cu 70%, profitul brut, cu 105%, iar prețul la bursă s-a mărit cu 500% pe an! Acest lucru arată că bursa devine uneori exuberantă și ajunge să împingă prețul acțiunii unei companii la niveluri nesustenabile, unde se vor găsi mai mulți vânzători decât cumpărători.

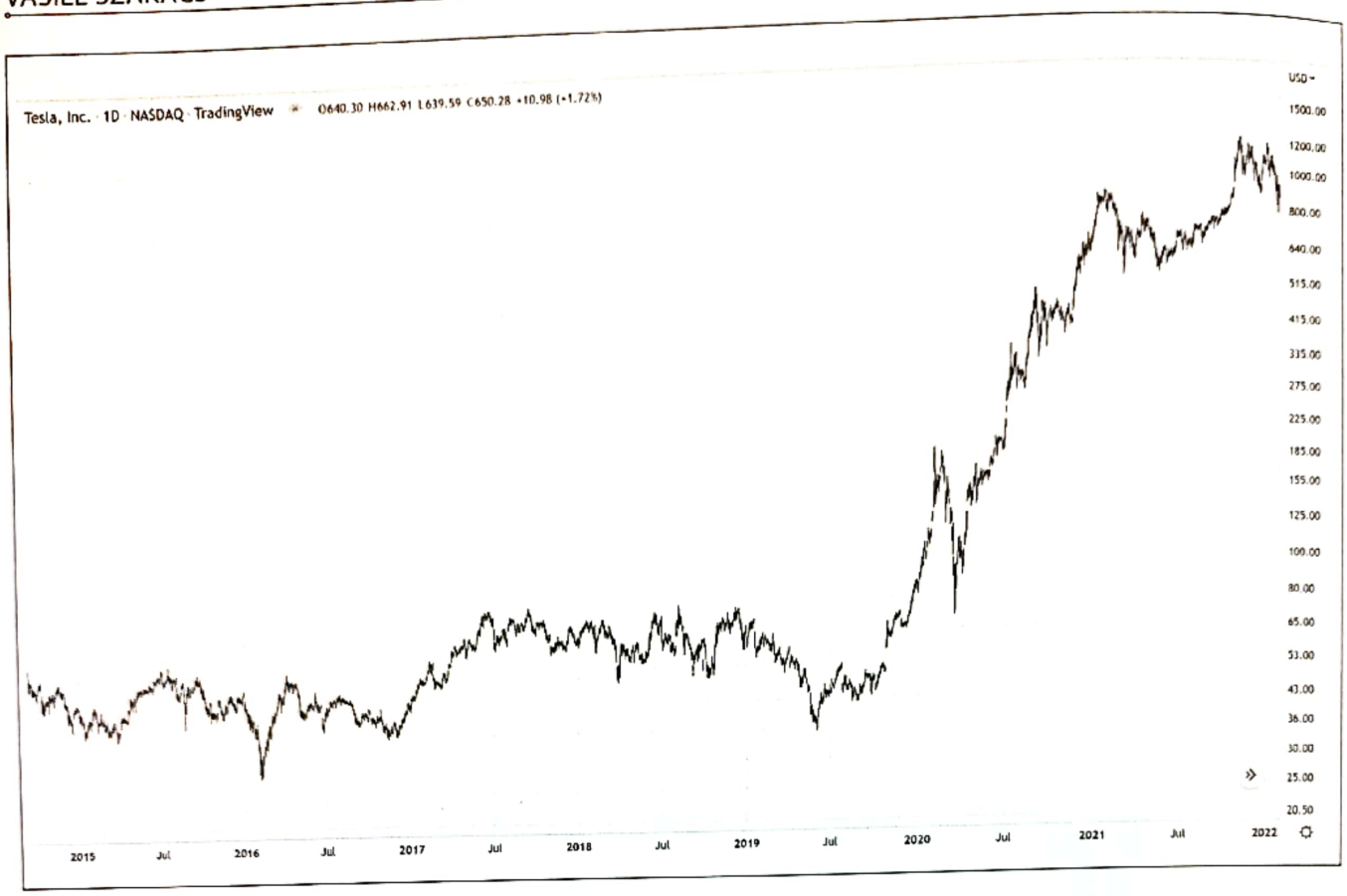

Dar știți ce a fost foarte interesant? Următorul *tweet* al lui Elon Musk, din 1 mai 2020, când prețul acțiunii Tesla era în jur de 160 USD:

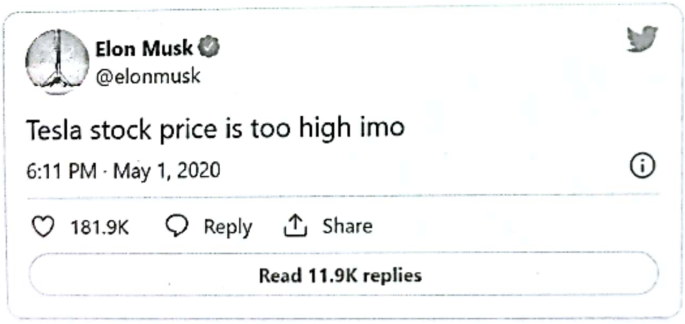

Adică: „Prețul acțiunii Tesla este prea mare din punctul meu de vedere". Deci Elon Musk considera prețul de 160 USD prea mare pentru o acțiune Tesla. Interesant! Știți ce s-a întâmplat după acest *tweet?* Prețul a crescut de la 160 la 1200 USD în următoarele 18 luni!

Ceea ce arată că nici CEO-ul și acționarul majoritar nu știe cu precizie la cât evaluează bursa compania sa. Pentru că la bursă sunt mulți actori (fonduri de investiții, fonduri suverane etc.) care doresc să aibă o parte din respectiva companie și sunt dispuși să plă-

Scanned with OKEN Scanner

teasca enorm pentru asta. Dar după orice umflare urmează o dezumflare! Dacă ne uităm la rațiile financiare ale companiei Tesla, discutate în subcapitolul precedent, observăm că Tesla este supraevaluată enorm de mult. Și orice balon care este umflat fără măsură se va sparge în cele din urmă. E doar o chestiune de timp. Vom vedea în perioada care vine.

Dar să continuăm cu rezultatele financiare. Anumite date *(metrics)* diferă de la industrie la industrie. Dacă în industria streamingului video contează foarte mult numărul de utilizatori noi care și-au deschis cont în trimestrul aferent raportării (în milioane de noi utilizatori), în industria aeronautică contează foarte mult *backlog orders,* adică nivelul de precomenzi (în miliarde USD), în alte industrii contează care este marja brută, iar în altele importantă e rata de conversie. Deci, fiecare industrie are specificul ei, și bursa se uită foarte mult la aceste date. Adesea, aceste date vor conta mai mult decât EPS-ul și veniturile totale raportate. Așadar este de reținut că datele *(metrics)* specifice fiecărei industrii de multe ori contează mai mult decât numerele din balanța și bilanțul contabil.

Outlookul este foarte important, pentru că prezintă mai clar evaluarea de către managementul companiei a viitorului apropiat și pentru următorul an.

Un *outlook* pozitiv, *bullish,* venit de la managementul unei companii cu un istoric de prognoze confirmate (când a prezis anumite lucruri, acestea s-au concretizat) va face ca bursa să aprecieze acțiunile acesteia și să mai crească prețul acțiunii în următoarele 3 luni.

Însă un *outlook* pozitiv, *bulish,* venit de la managementul controversat al unei companii cu un istoric de prognoze financiare neconfirmate nu va avea neapărat un efect pozitiv asupra acțiunilor, de multe ori acestea putând să scadă din cauza simplului fapt că piața nu crede prea mult în vorbele respectivului management. Adică, nu are credibilitate.

Investors call (sau *earnings call)* se ține, de obicei, la câteva ore după prezentarea rezultatelor trimestriale. La această ședință sunt prezenți actori importanți din conducerea companiei (CEO, CFO etc.) și începe prin prezentarea rezultatelor. Oricine poate asculta direct și participa la *investors call*-uri – linkul de accesare se va găsi pe pagina de internet a companiei, la „Investor Relations". După prezentarea rezultatelor, în general managementul vorbește despre *outlookul* companiei și poate aduce elemente și perspective noi. Spre sfârșitul ședinței, preia întrebări de la analiști financiari ai marilor companii de investiții (Citigroup, UBS, Deutsche Bank etc.) și contează foarte mult ce și cum răspund la aceste întrebări.

Scanned with OKEN Scanner

Ca fapt divers a rămas în istorie *investors call*-ul din 17 aprilie 2001 organizat de Enron, la care CEO-ul acestei companii, Jeffrey Skilling, a fost întrebat de un analist de la Highfields Capital: „Știți că sunteți singura instituție financiară care nu publică balanța contabilă și fluxul de numerar cu ocazia raportărilor trimestriale?" Răspunsul prompt a fost: „Mulțumim foarte mult [pentru întrebare], apreciem foarte mult, *asshole*". Un epitet nepotrivit adresat de un CEO unui analist, care însă arăta nivelul de stres al lui Skilling. După scurt timp, mai exact în decembrie 2001, Enron a intrat în faliment, cu pierderi de 74B USD.

În teorie, *investors call*-ul reprezintă o oportunitate de PR a companiei în fața analiștilor, iar de cele mai multe ori, managementul va încerca să prezinte o situație roz și o perspectivă și mai roz a companiei. Așa că orice indiciu de stres al managementului reprezintă un mare semnal de alarmă că se întâmplă ceva grav în viața companiei.

Rezultatele trimestriale reprezintă o bornă pe graficul acțiunii și împing prețul acesteia în sus sau în jos pentru viitoarele 3 luni, până la următoarele raportări financiare.

În general, o companie definește un trend ascendent al prețului acțiunii prin rezultate în creștere (profituri, venituri), cu o politică de dividend stabilă și predictibilă, cu credibilitatea managementului, cu lansări de produse noi, cu inovații, cu deschiderea către piețe noi etc., așadar putem trage concluzia că, în general, prețul acțiunii urmează fundamentele companiei. Și de multe ori, vom avea dreptate.

VALUE INVESTORS

Sunt mulți investitori care se preocupă foarte mult de fundamentele companiei. Se numesc investitori în valoare sau *value investors* și abia așteaptă să găsească o companie subevaluată ce începe să arate un potențial de creștere, pentru a deveni acționari la aceasta. Cu cât este mai subevaluată, cu atât este mai mare și potențialul de creștere dacă această companie își îmbunătățește cumva fundamentele (prin numirea unui nou CEO, apariția unui mare investitor care cumpără acțiuni ale companiei, lansarea unui nou produs etc.)

La bursă, cele mai mari câștiguri provin din achiziția de acțiuni ale unor companii care au o perspectivă de creștere sau care evoluează în domenii revoluționare (gen *cloud*, inteligență artificială, biotehnologie etc.) Marile legende ale bursei, precum George Soros și Warren Buffet, sunt investitori în valoare și se uită foarte mult la fundamente, deoarece consideră că prețul acțiunii va fi în funcție de fundamentele companiei.

Scanned with OKEN Scanner

Analiza tehnică și analiza fundamentală, discutate până acum, reprezintă pilonii de bază ai câștigurilor la bursă. Poți câștiga doar cu analiza tehnică, poți câștiga doar cu analiza fundamentală, însă luate împreună sporesc foarte mult șansele de câștig. Poți să cumperi acțiuni ale unei companii subevaluate aflate pe un trend descendent, dar care tocmai realizează o formațiune de sfârșit de trend, iar această combinație reprezintă SUCCESUL LA BURSĂ și cumpărarea unui Aston Martin cu banii de o Dacie.

Dar haideți să ne mai uităm la un lucru foarte important, poate cel mai important, mediul macroeconomic în care aceste companii evoluează și influența băncilor centrale asupra condițiilor macroeconomice.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

CONDIȚIILE ECONOMICE ȘI BĂNCILE CENTRALE

În acest capitol, vorbim despre macroeconomie și bănci centrale, fără de care nu putem avea o vedere de ansamblu asupra economiei în prezent și a tendințelor ei.

MACROECONOMIE

Macroeconomia se ocupă cu mersul economiei la nivel macro. Foarte tare, bravo, Vasile, bună explicație! Ne-am lămurit. Să revenim. Mai clar, se ocupă cu măsurarea indicatorilor principali, a tendințelor acestora (pot să crească, să scadă sau să stagneze) și a factorilor ce îi influențează. Indicatorii principali sunt produsul intern brut, inflația și șomajul. În secundar există mulți indicatori macroeconomici, însă pentru evoluția bursei aceștia trei sunt foarte importanți.

Cele de mai sus definesc în mare parte cadrul economic în care se desfășoară activitatea companiilor, iar orice tendință mai accentuată a acestor indicatori are efecte imediate sau ulterioare asupra rezultatelor financiare ale companiilor.

Spre exemplu, șomajul în creștere duce la vânzări mai mici ale produselor discreționare, gen mașini, produse de lux, echipamente sportive, bilete la film etc., iar o creștere economică puternică duce la aprecierea proprietăților imobiliare.

Datele macroeconomice sunt prezentate pe site-uri care oferă calendarul economic, ca www.forexfactory.com/calendar sau www.dailyfx.com/economic-calendar, precum și pe cele de știri financiare, gen zf.ro, bloomberg.com, ft.com, unde vom găsi discuții și dezbateri asupra tendințelor acestora.

Există cărți întregi destinate analizării condițiilor macroeconomice actuale și tendințelor acestora, însă această carte nu își propune așa ceva. Este însă foarte

important de înțeles situația macroeconomică actuală și aceste tendințe, pentru a ști cum să ne poziționăm.

Un excelent site unde puteți găsi absolut toți indicatorii macroeconomici importanți pentru toate țările, precum și alți indicatori economici este tradingeconomics.com, pe care vi-l recomand ca să aveți o imagine de ansamblu asupra lor. Pe acest site, veți găsi date diverse, de la veniturile populației și înmatriculările de mașini noi până la permisele de construcții noi care sunt emise.

Dar haideți să discutăm despre fiecare mare indicator în parte.

PRODUSUL INTERN BRUT (PIB)

În engleză se numește Gross Domestic Product (GDP). Simplist definit, produsul intern brut este valoarea tuturor bunurilor și serviciilor realizate de o țară într-un an.

Mai jos avem evoluția PIB-ului SUA din ultimii 20 de ani și observăm cum a crescut de la de 8 trilioane USD înainte de anul 2000 la 22 de trilioane USD în 2022 (prognoză Banca Mondială).

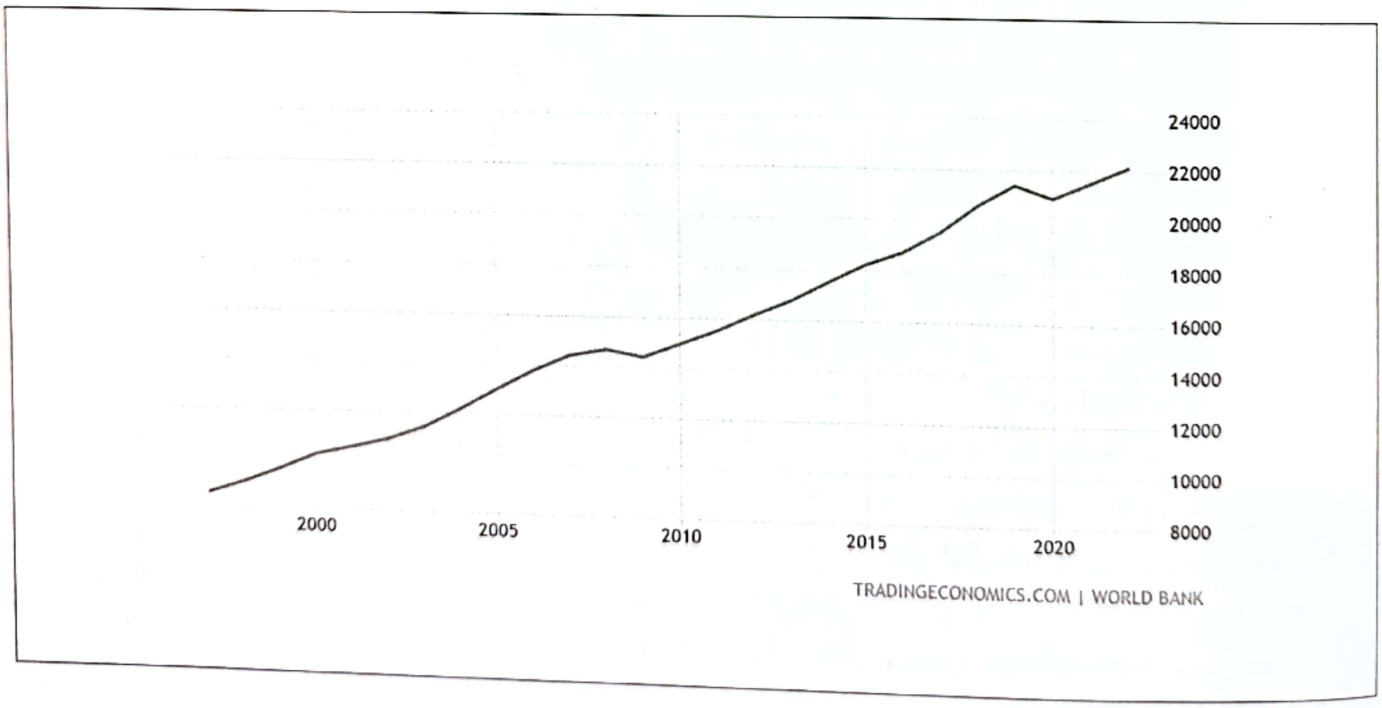

Scanned with OKEN Scanner

Și spre comparație, putem vedea evoluția indicelui bursier S&P 500 (grafic liniar) din aceeași perioadă.

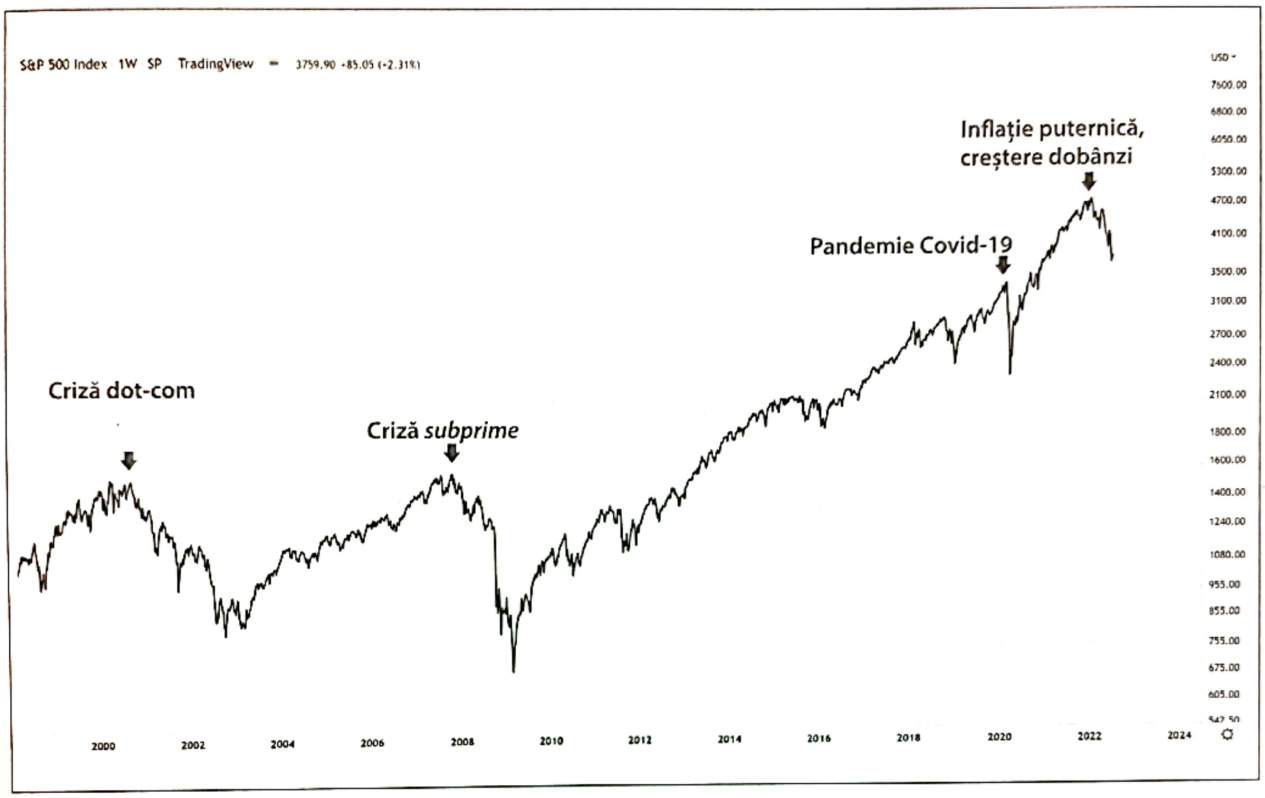

Observăm că PIB-ul a avut o creștere liniară de-a lungul acestor două decenii, însă bursa a avut per total un *bull market* care a fost întrerupt de trei mari perioade de *bear market*: 2000–2003 criza dot-com, 2008–2009 criza *subprime,* 2020 pandemia de Covid-19. Observăm și începutul celui de-al patrulea *bear market,* din 2022, din cauza inflației puternice și a semnalizării creșterii rapide a ratelor de dobândă de către Federal Reserve.

Concluzia care ne interesează pe noi este că, dacă PIB-ul crește, în general și bursa va crește, pentru că PIB-ul conține totalitatea bunurilor și serviciilor realizate de acea țară în perioada dată. Deci, chiar dacă bursa are o perioadă de scădere cauzată de factori gen dobânzi ridicate, în final bursa își va reveni și își va continua trendul ascendent, urmărind indicatorul PIB.

Apariția a două trimestre consecutive de contracție economică se mai numește recesiune. Iar în limbajul macroeconomiștilor și bancherilor centrali, recesiunea se numește creștere economică negativă. Foarte tare! Adică nu scade produsul intern brut, nu, el crește, doar că negativ. Genial!

Scanned with OKEN Scanner

Dacă bursa anticipează o recesiune economică, atunci va începe să scadă, pentru că, într-o perioadă de recesiune, oamenii și companiile de obicei își restrâng cheltuielile și evită accesarea de credite noi. Nimeni nu știe în avans cât de gravă va fi sau cât va dura o recesiune, însă, dacă se anticipează o recesiune blândă, de circa -1% timp de un an, atunci bursa își poate relua creșterile. Dar, dacă se anunță o recesiune mai gravă, de genul -4% sau -5%, și cu o durată mai lungă de un an, atunci bursa va corecta destul de puternic cu indicii bursieri, fiind posibil să scadă chiar și cu 25%. Cum am scris și în capitolul de la începutul cărții, bursei îi place să exagereze mișcările economiei.

INFLAȚIA

Inflația reprezintă creșterea prețurilor bunurilor și serviciilor și este, poate, indicatorul care influențează bursa cel mai mult. Pentru că o inflație peste așteptări cumva obligă banca centrală să acționeze prin ridicarea dobânzilor de referință, astfel încetinind economia. Iar bursa numai de încetinirea economiei nu vrea să audă!

La bursele dezvoltate, doi indicatori ai inflației sunt foarte urmăriți:

- Consumer Price Index (CPI), inflația la nivelul consumatorului, care are o componentă *core* CPI, ce exclude prețul energiei și mâncării, pentru că acestea sunt volatile și distorsionează valoarea reală a inflației. *Core*-ul este unul dintre cei mai importanți indicatori, fiind cel mai urmărit de către banca centrală pentru stabilirea ratei dobânzii;
- Producer Price Index (PPI), inflația la nivelul producătorului, care are și el o componentă *core* PPI, însă nu la fel de urmărită ca a CPI-ului.

Doar apariția inflației în sine nu este motiv de îngrijorare pentru bursă, deoarece asta înseamnă venituri și profituri mai mari pentru foarte multe companii producătoare de bunuri sau servicii. Însă dacă bursa începe să scadă o va face nu pentru că a apărut inflația, ci fiindcă nu se știe cum va proceda banca centrală pentru contracararea inflației. Adică va începe să crească dobânzile brusc, să ajungă rapid la niveluri destul de mari ale dobânzilor, sau ceva mai lent?

Scăderea prețurilor bunurilor și serviciilor față de luna precedentă sau anul precedent se numește deflație. Iar în perioade deflaționiste, băncile centrale ieftinesc creditarea și coboară cât pot de mult dobânzile.

Creșterea prețurilor la bunuri și servicii concomitent cu stagnarea sau recesiunea economiei se numește stagflație. În acest caz, avem inflație fără creștere economică

Scanned with OKEN Scanner

riguroasă, iar băncile centrale vor încerca să lupte cu inflația prin dobânzi monetare mai mari, restricționând cumva creditarea, dar vor dori să nu afecteze economia prea mult.

Însă, de multe ori, acțiunile băncilor centrale vor crea recesiune. Acest scenariu pare foarte plauzibil pentru perioada prin care trecem acum (primăvara - vara 2022). Avem inflație puternică, creșteri economice firave, iar bursele au corectat destul de mult, indicii bursieri majori coborând cu 25–35% de la începutul anului 2022.

Vedeți mai jos graficul inflației din ultimii 20 de ani în SUA.

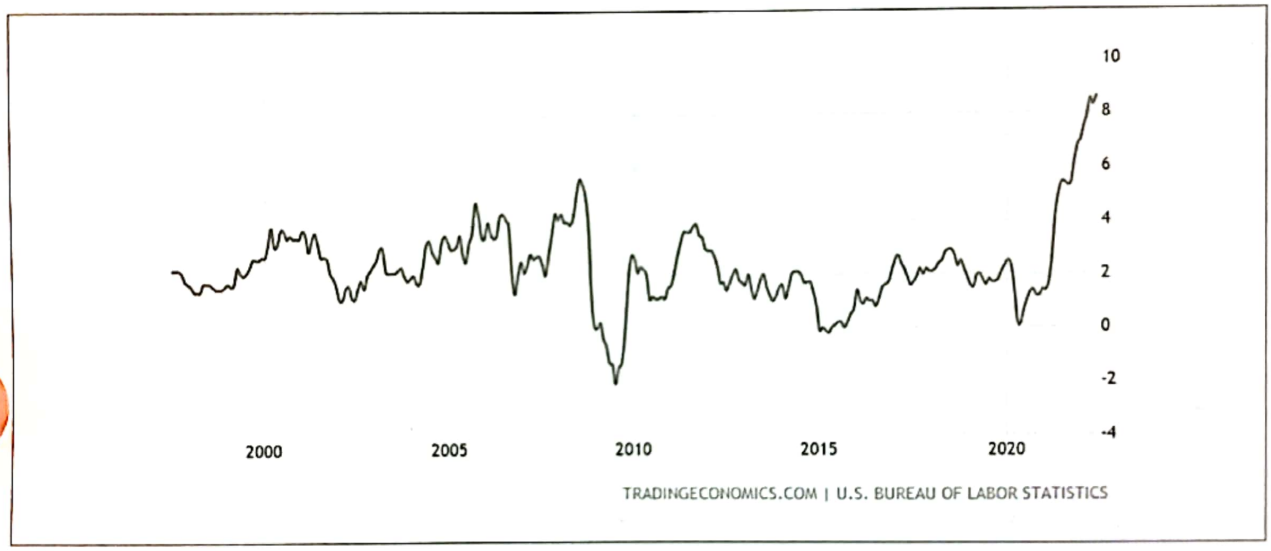

Iar aici, puteți vedea evoluția ratei dobânzilor de referință a Federal Reserve (Banca Centrală din SUA).

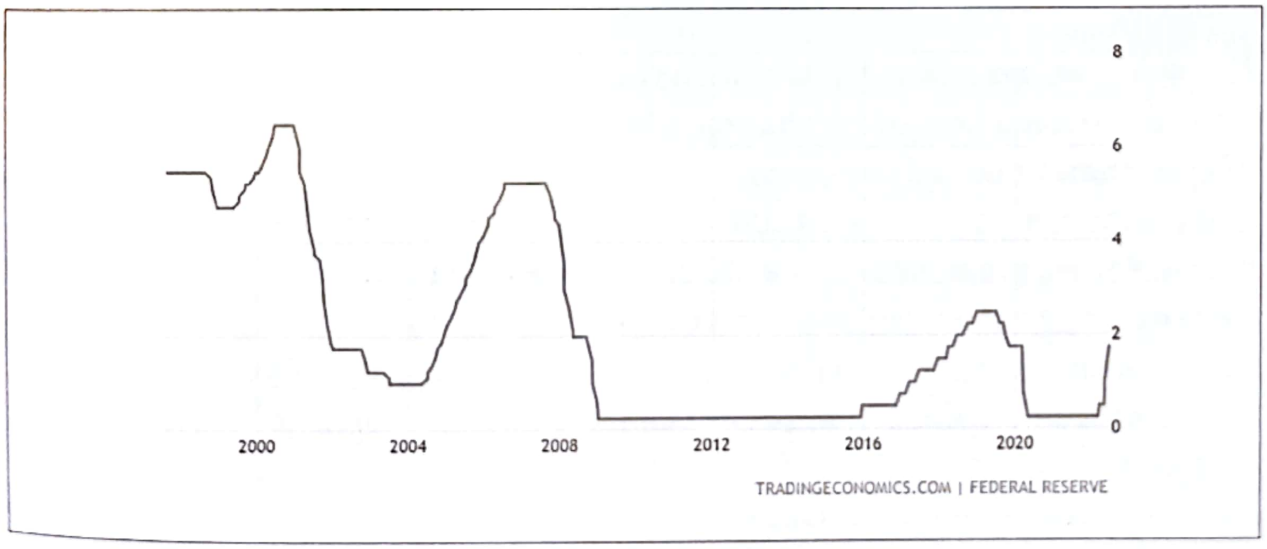

Scanned with OKEN Scanner

Ce se remarcă în primul rând în aceste două grafice este cât de mult a rămas în urmă dobânda de referință a Federal Reserve după anul 2020 față de rata inflației, iar pentru a o contracara, Banca Centrală va trebui acum să fie foarte agresivă în ridicarea ratelor dobânzilor, astfel ducând economia în recesiune.

Mai jos, avem graficul S&P 500 de după anul 2021, în care putem observa mai clar coborârea acestui indice cu 25%, începând cu ianuarie 2022.

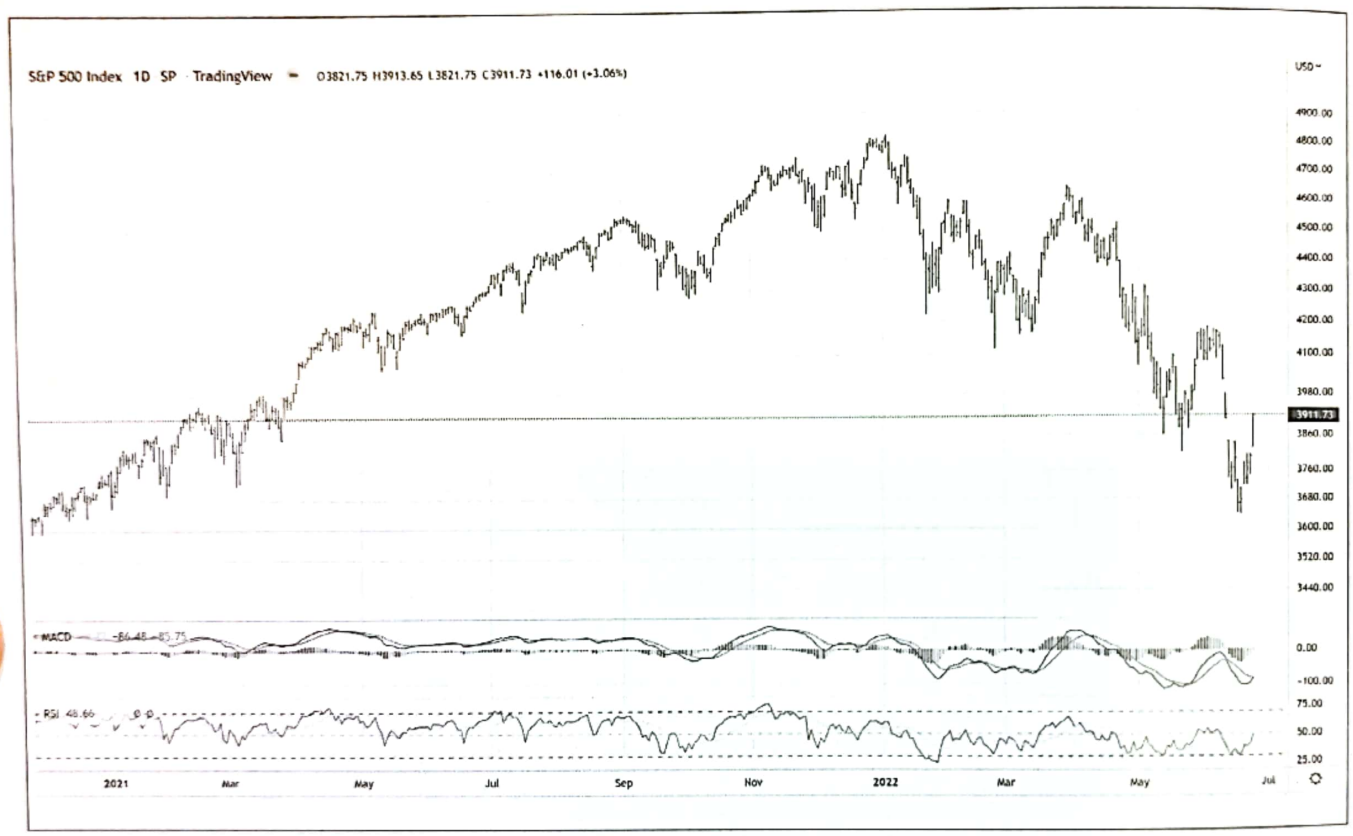

Prin urmare, motivul principal al scăderilor burselor în acest an nu este apariția unei inflații peste așteptări, ci rămânerea mult în urmă a dobânzilor de referință față de rata inflației, cumva punând sub semnul întrebării întreaga credibilitate a Federal Reserve și a altor bănci centrale care au avut aceeași politică. Bursa ține minte că, în 2021, Jerome Powell, președintele Federal Reserve, spunea că inflația e tranzitorie și că de aceea nu crește dobânzile. S-a dovedit că s-a înșelat, iar acum, mișcările Federal Reserve par mai disperate.

Ca o concluzie, inflația este, poate, cel mai urmărit indicator, iar toți actorii bursei doresc să se poziționeze în așa fel încât să nu fie luați prin surprindere de ea sau de răspunsul băncilor centrale la creșterea sau scăderea ei.

Scanned with OKEN Scanner

ȘOMAJUL

Șomajul este un fenomen economic cauzat de crizele sau recesiunile economice, care constă din faptul că o parte din salariați rămân fără slujbe ca urmare a decalajului dintre cererea și oferta de forță de muncă.

În primăvara - vara 2022, ratele șomajului în principalele țări erau următoarele: România 5,7%, zona euro 6,8%, SUA 3,6%, China 5,9%, Japonia 2,5%, Germania 5%, Marea Britanie 3,8%, Franța 7,3%, India 7,8%. Aceste rate ale șomajului sunt foarte mici din punct de vedere istoric – spre exemplu, priviți evoluția ratei șomajului în SUA, în ultimii 20 de ani.

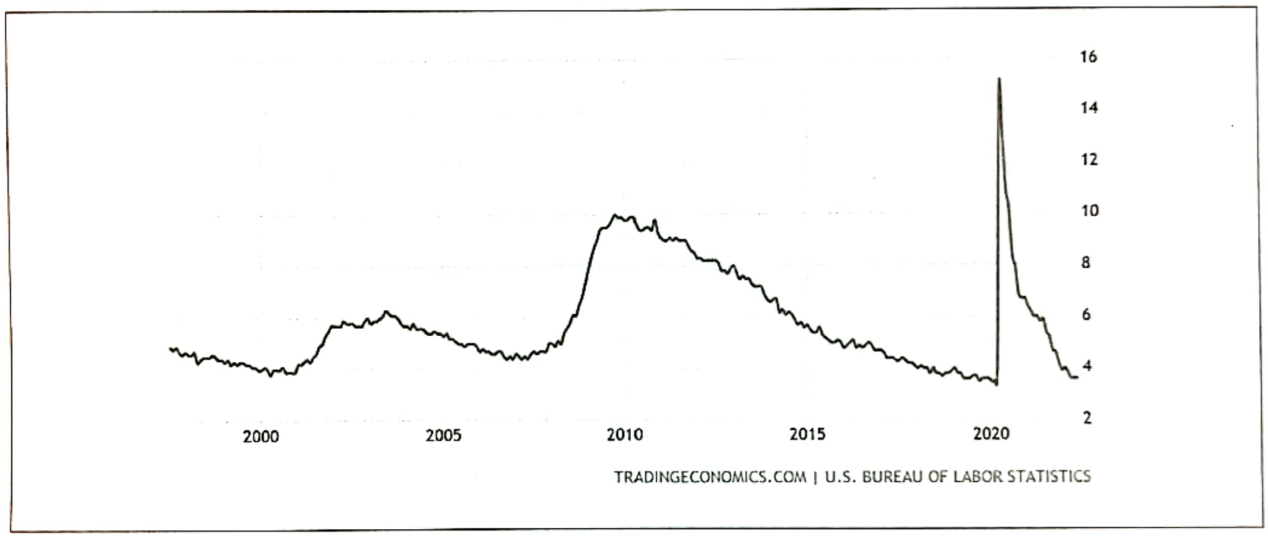

Se observă că rata șomajului reacționează mai rapid la schimbările economice și putem distinge creșterea puternică a acesteia atât în perioada crizei financiare din 2008–2009, cât și la apariția pandemiei de Covid-19.

Rate mici ale șomajului duc la creștere economică mai puternică și cumva împing băncile centrale să stea în expectativă față de o posibilă apariție a inflației.

Bursa dorește mereu dobânzi mici, care stimulează creșterea economică, însă, dacă observă că banca centrală intenționează să ridice dobânzile ca urmare a scăderii ratei șomajului și creării peste așteptări de noi locuri de muncă, date ce se publică lunar, va începe să scadă până când va înțelege din comunicatele băncii centrale politica monetară adoptată sau, cum îi place lui Mugur Isărescu să spună, „dozajul" politicii monetare.

Acești trei mari indicatori sunt foarte urmăriți de actorii bursei, pentru că arată din timp mersul economiilor, precum și potențiale poziționări ale băncilor centrale ca răspuns la acești indicatori.

Scanned with OKEN Scanner

După puțină macroeconomie, haideți să discutăm un pic și despre băncile centrale și acțiunile lor.

BĂNCI CENTRALE

Prin intermediul ratelor dobânzilor, băncile centrale au un efect direct asupra economiei. Când ridică ratele dobânzilor, scumpesc creditarea, iar accesarea creditelor devine mai restrictivă, adică mai puțini oameni își vor permite să plătească dobânzi mai mari. Iar când coboară ratele dobânzilor, o fac pentru a sprijini economia și a face ca banii să aibă o valoare mai mică, mult mai mulți oameni putând să-și cumpere o mașină sau o locuință în rate.

La ASE, probabil că există cursuri de ani întregi și ,foarte probabil, și masterate despre Băncile Centrale și acțiunile lor, însă pentru simplificare ne rezumăm la ce ne interesează pe noi, și anume dacă banca centrală este mai restrictivă *(hawkish)* sau mai relaxată *(dovish)* în politica ei și ce companii sau industrii au de câștigat/pierdut în urma politicilor acesteia. Atât.

HAWKISH/DOVISH

Tot auzim că un lucru spus de cineva este *dovish* sau că acțiunea băncii centrale este interpretată ca *hawkish*. Ce înseamnă *hawkish* și *dovish?* Haideți să aflăm!

Acțiunea băncii centrale de a ridica rata dobânzii este denumită „hawkish", cu referire la șoim (hawk = șoim), care apucă prada cu ghearele și zboară cu ea în sus, deci dobânzile merg în sus. Acțiunea băncii centrale de a coborî rata dobânzilor este numită „dovish" de la porumbel (dove = porumbel), care coboară și se așază în cuib, deci dobânzile coboară. Simplu, nu?

CELE MAI IMPORTANTE BĂNCI CENTRALE din lume sunt:

- SUA – Federal Reserve;
- UE – European Central Bank;
- Marea Britanie – Bank of England;
- Japonia – Bank of Japan;
- În secundar mai apar China, Elveția, Canada, Australia.

Fiecare bancă centrală, inclusiv cea din România (BNR), are un consiliu de administrație format din mai mulți bancheri/macroeconomiști/analiști economici, iar aceștia ies săptămânal în mass-media și divulgă o anumită tendință a băncii. Dacă aceste declarații conțin informații noi despre cum se va comporta banca centrală, atunci piețele financiare vor fi influențate destul de puternic.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă banca centrală este mai relaxată cu dobânzile, de obicei bursa se apreciază în toată această perioadă. Când banca centrală devine mai restrictivă și începe să urce dobânzile, în primă fază bursa va avea o corecție, însă va conta foarte mult ritmul de creștere a dobânzilor. Dacă este lent, gradual, de pildă de la 0,25% la 0,75% într-un an, atunci bursa își va reveni și își va continua trendul ascendent, însă dacă banca centrală se dovedește mai agresivă, mărindu-le de la 0,25% la 3,5% într-un an, atunci bursa poate intra într-un *bear market,* deoarece începe să se întrebe dacă nu cumva banca centrală trimite economia în recesiune cu aceste dobânzi crescute rapid într-un timp scurt.

Acțiunea băncii centrale de a crește dobânda duce și la aprecierea monezii țările respective, iar atunci când o coboară, face ca moneda emisă să își piardă din valoare față de diverse valute.

O monedă mai slabă stimulează exporturile și face ca importurile să fie mai scumpe. Deci, companiile care exportă vor beneficia direct de o reducere a dobânzii, iar cele care au nevoie de importuri vor fi primele afectate de creșterea sa.

Băncile centrale sunt interesate de o creștere economică sănătoasă și se uită în principal la doi indicatori, inflația și șomajul, reglându-și politicile monetare în funcție de ei. Ideal pentru banca centrală este următorul scenariu: creștere economică de peste 2%, inflație de aproximativ 2% și o rată a șomajului scăzută, de 3,5–4,5%. Însă acesta este idealul, realitatea fiind că mereu unul dintre indicatori are o traiectorie nedorită, ori crește prea mult, ori scade prea mult, iar atunci, banca centrală începe să acționeze.

Totodată este bine de reținut că acțiunile băncilor centrale de a crește sau a scădea dobânzile încep să aibă consecințe în viața reală după o perioadă de 3–6 luni. Deci, dacă o bancă centrală ridică dobânzile agresiv, va dura cam 3–6 luni până va avea un efect în viața reală, de exemplu reducerea interesului consumatorilor de a accesa noi credite. Însă bursa va reacționa imediat. Prin urmare, evoluția bursei precede cumva viața reală cu 3–6 luni.

De reținut că, atunci când prezintă prognozele pentru viitor, băncile centrale vor fi mereu optimiste și vor zice că totul va fi foarte bine. Desigur, realitatea va fi alta, însă la următoarea prognoză vor lua în calcul noua realitate și iar vor oferi prognoze optimiste. Că așa sunt ele. Întodeauna, optimiste.

În finalul acestei cărți doresc să vă scriu puțin despre un eveniment pe care l-am observat de multe ori la bursă și pe care e posibil să îl mai vedem în viitor. Și anume evoluția prețului unor acțiuni după listarea la bursă.

Scanned with OKEN Scanner

POMPAREA ACȚIUNILOR ÎN OFERTA PUBLICĂ INIȚIALĂ (IPO)

O ofertă publică inițială (Initial Public Offering, IPO) se referă la procesul de oferire a acțiunilor unei companii către public, în cadrul unei emiteri de acțiuni. Astfel, IPO permite unei companii să strângă capital de la investitori publici. Tranziția de la o societate privată la o societate publică este un moment important pentru ca investitorii privați să realizeze câștiguri din investiția lor, deoarece, de obicei, include o primă de emisiune pentru investitorii privați existenți. În același timp, permite și investitorilor publici să participe la ofertă.

Am văzut mereu IPO-uri care duc la stele evaluarea companiilor nou listate. Asta, deoarece brokerii și băncile de investiții implicate în IPO doresc a face ca aceste listări să aibă un mare succes, așa că pompează (umflă) prețul în primele zile de la listare, în următoarele luni acesta scăzând și cu 90%. Cele mai bune exemple sunt listările Rivian, Uipath, Coinbase și Robinhood, care, după aceste scăderi de aproape 90%, pot fi luate în considerare pentru cumpărare pe termen mediu către lung.

Rivian (RIVN) a înregistrat o scădere de aproape 90% în 6 luni. La ultimul preț, de 22.79 USD, RIVN are o capitalizare de piață de 21.89B USD, iar la maximul atins, de 178 USD, era evaluată la 165B USD. Rivian este o companie nou înființată, activă în domeniul producerii de mașini electrice, iar până acum, are vânzări de 50M USD. Spre comparație, Ford, cu vânzări de 135B USD, era evaluat la 80B USD, în același timp în care RIVN era evaluat la 165B USD. Așadar, chiar și numai acest fapt arată o mare supraevaluare a companiei Rivian, iar căderea de aproape 90% nu este o surpriză. Rivian fiind o companie ce activează în revoluționarul domeniu al mașinilor electrice, după aceste scăderi puternice poate fi considerată o achiziție bună în următorii ani.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Iar Uipath (PATH) a avut o scădere de 85% într-un an de la listare. La ultimul preţ, de 15,67, are o capitalizare de piaţă de 8,79B USD, iar la vârf, o avea de 45B USD. Uipath este o companie globală de software pentru automatizarea proceselor robotizate. A fost înfiinţată în România, are sediul la New York şi a înregistrat vânzări de 900M USD pe an. Mult supraevaluată. Însă după această scădere, UiPath este mult mai atractivă, iar pe termen lung, domeniul din care face parte are foarte bune perspective de creştere.

Scanned with OKEN Scanner

Un alt exemplu este Coinbase (COIN), cea mai mare bursă pentru tranzacționarea de criptomonede. Observăm că, la listare, prețul era de 430 USD, iar un an mai târziu, îl găsim în zona a 40–60 USD. Principalul motiv al scăderii îl reprezintă coborârea pieței cripto în general și reducerea interesului *traderilor* de a tranzacționa criptomonede, însă alt motiv este supraevaluarea sa. La 62 USD, Coinbase are un *market cap* de 13B USD, dar, la 430 USD, era evaluată la aproape 100B USD. Imens! Dacă credem în potențialul criptomonedelor pe termen lung, atunci putem avea în vedere achiziția de acțiuni Coinbase după aceste scăderi.

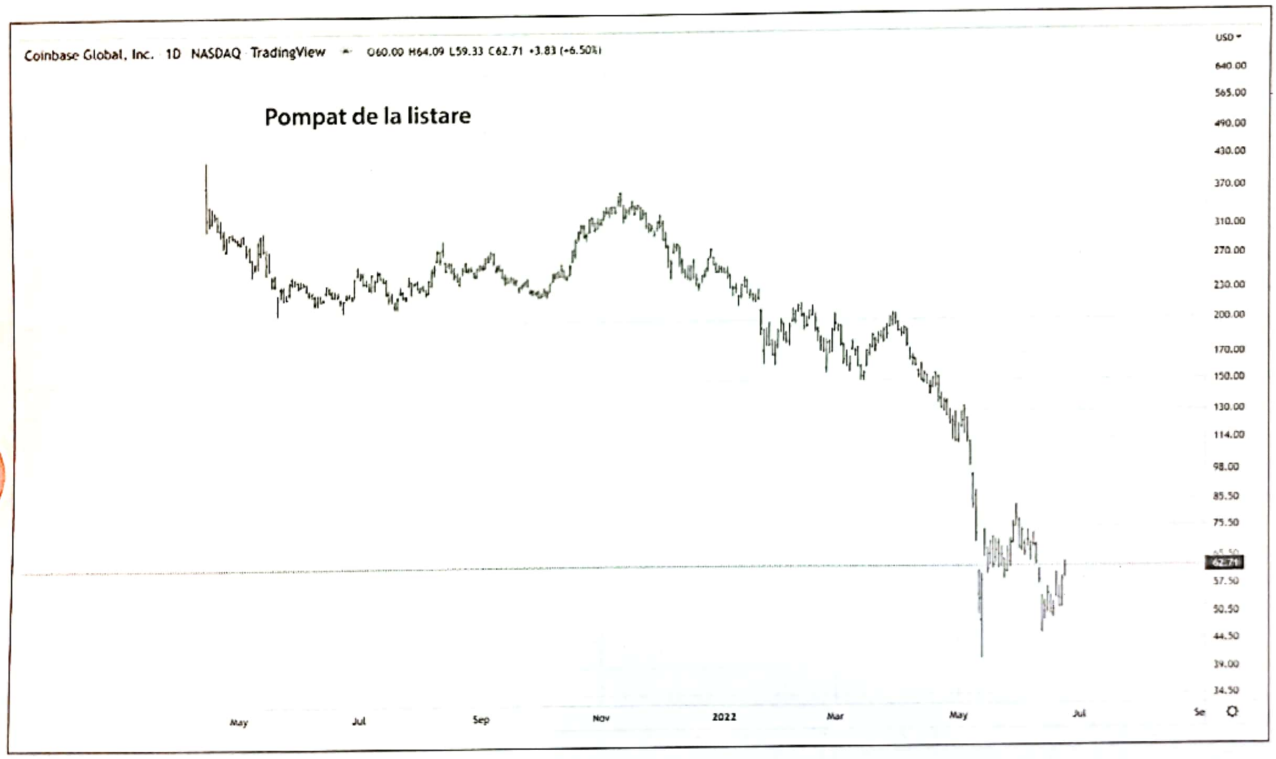

Un alt exemplu de pompare a prețului la listare este oferit de Robinhood Markets (HOOD), companie care oferă servicii de brokeraj pentru investitorii de retail. Pe grafic se observă că, la listare, prețul pornește de la circa 35 USD, după care crește fulminant timp de două zile, până ajunge în zona a 88 USD. De aici urmează o coborâre de peste 90% în 10 luni. La prețul de 7,80 USD, din iunie 2022, Robinhood (HOOD) are o capitalizare de 7,2B USD la vânzări de 1,59B USD, ceea ce înseamnă că, atunci când prețul era în zona a 80 USD, bursa evalua Robinhood (HOOD) la aproximativ 80B USD. Enorm! Cum am scris și mai sus, Robinhood (HOOD) oferă servicii de brokeraj, pentru care percepe dobânzi,

Scanned with OKEN Scanner

iar mediul macroeconomic actual, care implică inflație mare și dobânzi mari, va face ca firma să beneficieze de aceste dobânzi în creștere. Nu m-ar mira dacă va începe să crească și să revină în zona a 20 USD.

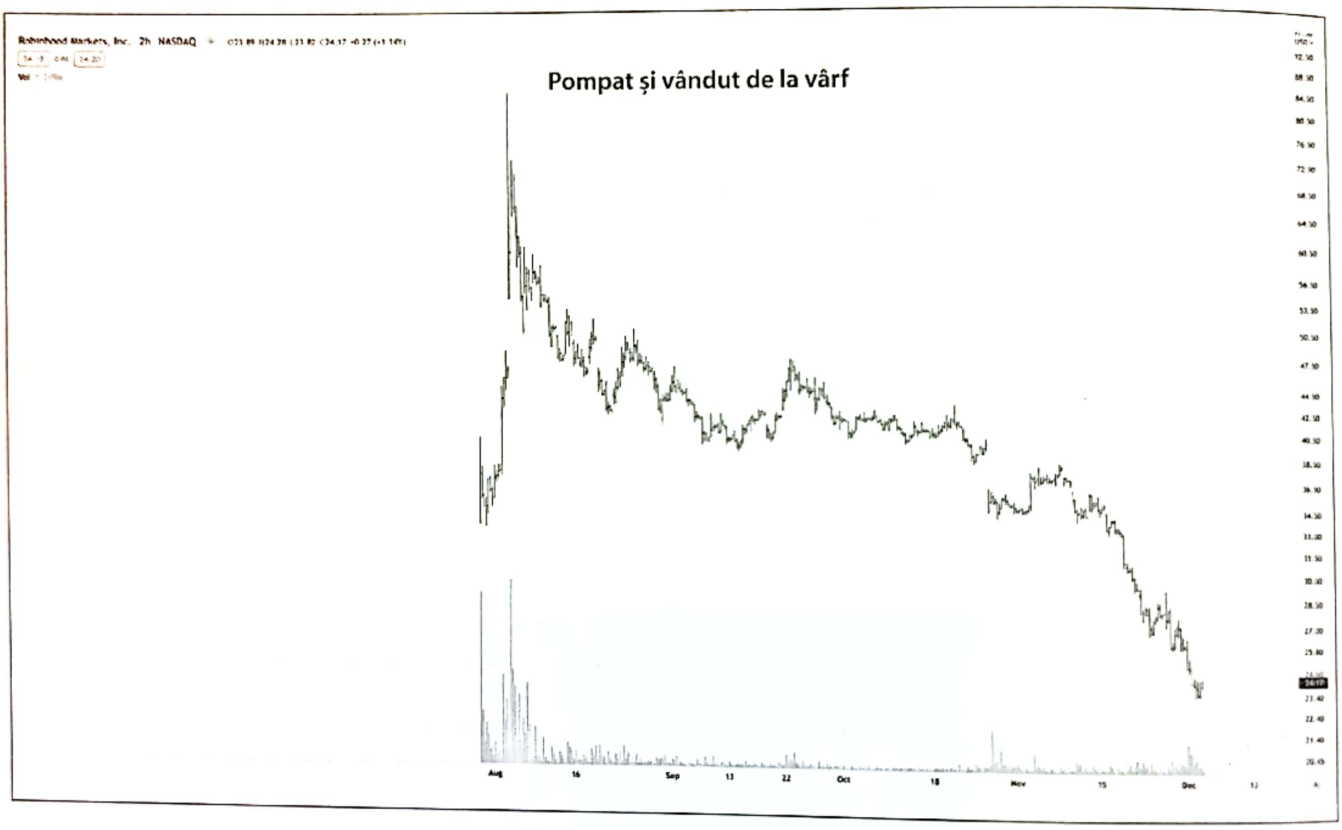

Am arătat aceste exemple de pompare a prețului de listare la bursă pentru a vă spune să nu vă grăbiți să cumpărați acțiuni imediat la listări, pentru că este foarte posibil ca prețul să sufere o corecție puternică, în special dacă aceste companii sunt mult supraevaluate comparativ cu veniturile pe care le obțin sau cu concurența lor.

Scanned with OKEN Scanner

CEI ȘAPTE PAȘI PENTRU A CÂȘTIGA LA BURSĂ

Am discutat în capitolele precedente despre cum se analizează un grafic, cum analizăm o companie din punctul de vedere al datelor fundamentale, importanța condițiilor macroeconomice în care evoluează aceasta, precum și influența politicilor băncilor centrale.

Cartea ar fi trebuit să aibă capitolele scrise invers, macroeconomia și băncile centrale să fie primul, datele fundamentale ale companiei, al doilea, iar analiza graficului, ultimul, pentru că așa trebuie să gândiți.

Sintetizând și grupând toate sfaturile și analizele scrise în această carte rezultă șapte pași care reprezintă esența investirii cu succes la bursă.

Vă recomand să gândiți și să acționați în felul următor:

1. O ipoteză macro – e inflație, deflație, cresc dobânzile, crește energia, ce zice banca centrală?
2. Industrii care beneficiază după această ipoteză macro – importatorii, exportatorii, producătorii, furnizorii de materii prime și produse agricole primare?
3. Comparați companiile din aceste industrii în funcție de P/E, capitalizare de piață, P/BV, profit net, venituri totale, creșteri anuale și trimestriale (găsiți toate aceste informații gratis, pe site-urile financiare listate la începutul capitolului despre analiza fundamentală).
4. Analizați graficul – *bear, bull,* suport rezistență, formațiuni.
5. Selectați companiile cu cel mai mare potențial dat de analiza fundamentală, analiza tehnică și posibile viitoare evoluții macroeconomice.
6. Cumpărați, aveți RĂBDARE și acceptați că prețul acțiunii poate să scadă și mai mult.
7. Rămâneți pe trend și vindeți doar dacă acesta se invalidează.

Acești șapte pași reprezintă formula pentru a câștiga la bursă, iar respectându-i, vă vor aduce cele mai mari câștiguri, foarte probabil inimaginabil de mari. Primul Maserati este deja mai aproape de voi! Fără glumă!

Pentru a investi la bursă, trebuie să respectăm acești șapte pași. Au importanța cea mai mare pentru investițiile la bursă. Mereu veți fi cu un pas înaintea evoluțiilor economice și chiar veți putea beneficia de ele.

Scanned with OKEN Scanner

ÎNCHEIERE

Dragii mei, sper că această carte vi s-a părut fascinantă, iar după parcurgerea ei, știți ce înseamnă bursa, cu ce se mănâncă, cum să vă poziționați și ce aveți de făcut.

Am scris cu multă pasiune această carte și am pus în ea toate cunoștințele și experiența acumulate, și sper că vă va satisface pretențiile.

Asta înseamnă bursa: Cumperi în baza unor motive tehnice sau fundamentale și rămâi acționar până când se invalidează ceva, tehnic sau fundamental.

Un ultim sfat: Dacă nu puteți digera să vă uitați la portofoliu și să vedeți -60%, atunci poate că ar fi mai bine să nu jucați la bursă, ci să faceți altceva. Dacă decideți să intrați la bursă, să cumpărați acțiuni, asumați-vă din start că poate să scadă cu -60% într-o zi, însă asta nu trebuie să vă afecteze câtuși de puțin. Nimeni și nimic să nu vă oblige să vindeți în pierdere.

Eu am avut cele mai mari câștiguri păstrând în portofoliu acțiuni ale unor companii care aveau scăderi și de -60% la un moment dat. Însă am reanalizat fundamentele și motivele pentru care am decis să cumpăr inițial, am studiat foarte atent și graficul, iar cum toate erau OK, am păstrat acțiunile și am reușit +240% în jumătate de an. Asta este bursă și așa evoluează. George Soros a zis că bursa îți testează mereu ipoteza conform căreia ai cumpărat acțiuni ale unei companii sau, mai exact, testează cât de mult crezi tu în ipoteza pe baza căreia ai cumpărat acțiuni. Dacă crezi că respectiva companie este OK, indiferent ce face prețul acțiunii poți să cumperi în continuare.

Ați parcurs această carte, iar acum, sunteți echipați cu cele mai bune moduri de a gândi și de a realiza tranzacții profitabile încă de la început.

Vasile dar n-ai scris nimic despre criptomonede, cum se poate așa ceva? Uite că se poate!

Mult succes!

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

CAPITOLUL I

Bursa 7
De ce să investeşti la bursă? 8
Ce este mai important decât capitalul? 11
Participanţii la bursă 11
Burse majore şi indici bursieri 13
Deschidere de cont la firme de brokeraj 18
Tranzacţionare în marjă 19
Ce putem cumpăra? 19

CAPITOLUL II

Grafice de evoluţie a preţului 21
- Unelte de analiză tehnică 21
- Informaţii oferite de grafice 22
  - Tipuri de afişare a evoluţiei preţului – linie, bară OHLC, lumânare 9
  - Intervale de timp: lunar, săptămânal, zilnic, 2 h, 1 h, 30 min., 15 min., 5 min., 1 min. 9
- *Bull market* şi *bear market* 31
- *Stop-loss* şi *take profit* 36
- Linii de trend – ascendent sau descendent 40
  - GME *squeeze* 44
  - *Timing* – când mai cumpăr, când mai vând? 47
  - Suport şi rezistenţă 51
- Formaţiuni de top 54
  - *Head and shoulders* – exemple Village Farms, Russell 2000, Albermarle 54
  - *Double top* – exemple Alexandria Real Estate, Lordstown Motors 58
  - *Triple top* – exemplu W.W. Grainger 62
  - *Diamond top* – exemple Boeing, Palantir, DuPont, First Republican Bank 64
  - *Rounding top* – exemple General Electric, Linde, Oreilly Automotive 68
- Formaţiuni de *bottom* 72
  - *Inverse head and shoulders* – exemple PPG Industries, Rockwell Automation, Sealed Air 72

- *Double bottom* – exemple AMC, AMD, State Street 76
- *Triple bottom* sau *multiple bottom* – exemplu Royal Caribbean 80
- *Diamond bottom* – exemple Waters Corporation, WEC Energy, W.R. Berkeley 83
- *Rounding bottom* – exemplu American Water Works 87

• Alte formațiuni grafice 89
- Formațiuni *broadening* 89
  - *Broadening top* – exemplu CenterPoint Energy 89
  - *Broadening bottom* – exemplu Bath & Body Works 91
  - *Broadening* ca o continuare de trend – exemple Amphenol, Berkshire Hathaway, Broadcom 93
    - *Broadening* tip megafon – exemple Amphenol Corporation, Berkshire Hathaway, Broadcom 94
    - *Broadening* în unghi drept ascendent – exemplu Agilent Technologies 97
    - *Broadening* în unghi drept descendent – exemplu Capital One Financial 98
    - *Broadening* ascendent – exemplu Autodesk 100
    - *Broadening* descendent – exemplu Anthem 101
- Triunghi 103
  - Triunghi simetric – exemple Tesla, D.R. Horton, Diamondback Energy 103
  - Triunghi ascendent – exemplu IPG Photonics 107
  - Triunghi descendent – exemple Generac Holdings, LyondellBasaell Industries, Philip Morris 109
    - Triunghi descendent ca top – exemplu News Corporation 112
- *Head and shoulders* ca o continuare de trend – exemple NVR Inc., PNC Financia 115
  - *Inverse head and shoulders* ca o continuare de trend – exemplu Paccar Inc. 117
- *Wedges* 119
  - *Rising wedge* ca top – exemple Fresenius Medical Care, AbbVie Inc., Constellation Brands 119
  - *Falling wedge* – exemplu Bank of America 123
- *Gap*-uri 126
  - *Breakaway gap* 126
  - *Running gap* sau *continuation gap* 128
  - *Exhaustion gap* 130
- *Island reversal* 132
- *Cup and handle* 136
- *Flag* și *pennant* 139

Scanned with OKEN Scanner

- Indicatori și oscilatori 141
  - MACD – exemplu DAX 142
  - RSI – exemple Meta Platforms, Tesla 144
  - On-Balance Volume – exemplu Tesla 145
  - Accumulation/Distribution line (A/D) – exemple Paychex, Pepsico, Micron Technology 146
  - VWAP – exemple Tesla, Salesforce 149
  - *Moving averages* (medii mobile) – exemple Apple, United Health 150

- *Bearish crossover* și *bullish crossover* – exemple 3M Company, Meta Platforms 151

CAPITOLUL III

Analiza companiei 157
- Analiză fundamentală 157
  - Analiză cantitativă 158
  - Analiză calitativă 158
- Rații financiare 159
  - *Earnings per share* (EPS) 159
  - *Price-to-earnings* 159
  - *Price-to-Book Value* 161
  - *Dividend yield* 163
  - *Market capitalization* 163
- Rezultate trimestriale *(quarterly earnings)* 166

Value investors 178

CAPITOLUL IV

Macroeconomie 173
- Produsul Intern Brut (PIB) 174
- Inflația 176
- Șomajul 179

Bănci centrale 180
- Ce efect au? 180
- *Hawkish/dovish* 180
- Cele mai importante bănci centrale 180
- Pomparea acțiunilor în oferta publică inițială (IPO) 182

Cei șapte pași pentru a câștiga la bursă 187

Încheiere 188

Scanned with OKEN Scanner

ISBN: 978-973-0-36987-8

Tiparul executat la:

EVEREST
TIPOGRAFIA

Scanned with OKEN Scanner

De-a lungul timpului, foarte mulți prieteni m-au întrebat cum se deschide un cont de tranzacționare, cum virez banii, ce cumpăr, când cumpăr, când vând, ce fac dacă scade. Când te decizi să investești în acțiuni, poți face multe greșeli – de la cum alegi companiile la vânzarea prea rapidă după o creștere firavă.

Dacă vă interesează investițiile în acțiuni, trebuie să începeți de undeva, iar eu vă recomand această carte, care vă va face mai scurt drumul către succes. Considerați-o abecedarul bursei.

VASILE SZAKACS

Îmi place să nu fac nimic, să mă bucur de soare, de vânt, de copii, de iubită, de un vin de Panciu, de Bălănescu Quartet, să joc șah, să meditez la originile universului, viața e frumoasă, viața este mult prea frumoasă, sunt un om norocos, mai mult decât norocos, nu am cuvinte și mă simt foarte modest gândindu-mă de unde am plecat și unde am ajuns. M-am născut și am crescut în București, din tată ardelean și mamă moldoveancă, am 44 de ani, doi copii, am călătorit prin lume, am o minte analitică, antreprenorială, am descoperit bursa acum 15 ani și nu m-am mai uitat înapoi. Nu am cum să mă protejez de inflație, deflație, război, depreciere de monedă etc. decât prin intermediul bursei.